

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Α. ΜΕΓΑ

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ
ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΔΙΑ ΤΗΝ Α' ΤΑΞΙΝ ΤΩΝ ΓΥΜΝΑΣΙΩΝ

17432

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΛΟΣΕΩΣ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ 1951

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1. ΤΙ ΕΙΝΑΙ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΚΑΙ ΠΩΣ ΜΑΝΘΑΝΟΜΕΝ ΑΥΤΗΝ

Συχνά κάμνετε περιπάτους και ἐκδρομὰς εἰς τὰς ἔξοχὰς γύρω ἀπὸ τὸν τόπον, ὅπου κατοικεῖτε. Κατὰ τοὺς περιπάτους αὐτοὺς βλέπετε λόφους καὶ κοιλάδας, ποτάμια καὶ λίμνας, δάση καὶ ἄγρούς· κάποτε ἐπισκέπτεσθε καὶ κανέν γειτονικὸν χωρίον ἢ γειτονικὴν πόλιν. Γνωρίζετε βέβαια καὶ διάφορα μέρη τῆς πόλεώς σας, π. χ. τὴν ἀγοράν, τὸ ταχυδρομεῖον, τὸ δημαρχεῖον, μερικὰ ἐργοστάσια καὶ καταστήματα κτλ.

Τὰ μέρη αὐτὰ εἶναι πλησίον τῆς κατοικίος σας καὶ τὰ εἴδατε τόσον συχνά, ὥστε ἐμάθατε ἀκριβῶς καὶ ποῦ εἶναι καὶ τί εἶναι καὶ εἰς τί χρησιμεύουν. "Οταν ἐμανθάνατε αὐτὰ τὰ πράγματα, ἐμανθάνατε Γεωγραφίαν διότι ἡ Γεωγραφία διδάσκει τί ὑπάρχει εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς Γῆς, ποῦ κατοικοῦν ἄνθρωποι καὶ ποῖα εἶναι τὰ ἔργα καὶ διάβολοι των· μὲ δλίγας λέξεις, ἡ Γεωγραφία μᾶς δίδει ἀκριβῆ γνῶσιν τῆς ἐπιφανείας τῆς Γῆς.

'Ο καλύτερος λοιπὸν τρόπος διὰ νὰ μάθωμεν Γεωγραφίαν εἶναι νὰ βλέπωμεν μὲ τὰ μάτια μας τοὺς τόπους καὶ τὰ πράγματα.

'Αλλ' ἡ Γῆ εἶναι τόσον μεγάλη, ὥστε μᾶς εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐπισκεφθῶμεν οἱ ἕιδοι ὅλους τοὺς τόπους της. Διὰ τοῦτο διδασκόμεθα δι' αὐτοὺς ἀπὸ εἰκόνας καὶ χάρτας καὶ ἀπὸ περιγραφὰς ἄλλων ἀνθρώπων, οἱ ὅποιοι τοὺς ἐπεισέφθησαν. Θὰ γίνῃ δὲ τὸ μάθημά μας πολὺ εὔκολωτερον καὶ εὐχάριστον, ἂν προηγουμένως κάμωμεν ἐκδρομὰς εἰς τὰ περίχωρά μας καὶ μὲ προσοχὴν παρατηρήσωμεν τοὺς τόπους καὶ τὰ πράγματα, τὰ ὅποια περιλαμβάνουν. Κάθε πέτρα, κάθε φυτόν, κάθε στάλα βροχῆς ἔχουν τὸ καθένα κάτι νὰ μᾶς διηγηθοῦν διὰ τὸ ἔργον, τὸ ὅποιον ἐκτελοῦν εἰς τὸν κόσμον

αύτόν. "Οταν δὲ ἐννοήσωμεν τὴν ἴδιαιτέραν μας πατρίδα, τὴν ὅποιαν βλέπομεν, θὰ δυνάμεθα νὰ ἐννοῶμεν καὶ τὰς χώρας, τὰς ὅποιας δὲν βλέπομεν. "Ετσι θὰ γνωρίσωμεν καὶ τὴν μεγαλυτέραν μας πατρίδα, τὴν Ἐλλὰς α, καὶ θὰ μάθωμεν καλύτερα νὰ τὴν ἔκτιμῶμεν καὶ νὰ τὴν ἀγαπῶμεν.

2. ΜΕΤΡΗΣΕΙΣ

1.—"Οταν ἐπιχειρῶμεν μίαν ἐκδρομήν, πρέπει βέβαια νὰ γνωρίζωμεν ποῖον δρόμον θὰ ἀκολουθήσωμεν, διὰ νὰ φθάσωμεν εἰς τὸν σκοπόν μας. Ἀλλὰ μόνον αὐτὸ δὲν ἀρκεῖ. Πρέπει νὰ γνωρίσωμεν καὶ πόσην ἀπόστασιν ἔχομεν νὰ βαδίσωμεν.

Τὰς ἀποστάσεις τὰς μετροῦμεν μὲ τὸ μέτρον 1000 μέτρα είναι 1 χιλιόμετρον.

"Οταν βαδίζωμεν εἰς μίαν δημοσίαν ὁδόν, βλέπομεν εἰς κάθε χιλιόμετρον ἕνα λίθον τοποθετημένον εἰς τὴν μίαν πλευράν τῆς ὁδοῦ. Κάθε λίθος ἔχει γραμμένον ἕνα ἀριθμόν, ὃ διποῖος φανερώνει πόσα χιλιόμετρα ἀπέχει τὸ σημεῖον αὐτὸ ἀπὸ τὸ κέντρον τῆς πόλεως ἢ τοῦ χωρίου.

Εἰς τὰς σιδηροδρομικάς ὁδοὺς τὴν ἀπόστασιν τοῦ ἐνὸς χιλιομέτρου τὴν ὑποδιαιροῦν καὶ εἰς διαστήματα 100 μέτρων.

Διὰ νὰ διατρέξωμεν πεζοὶ ἀπόστασιν ἐνὸς χιλιομέτρου, χρειαζόμεθα συνήθως 12 λεπτά. "Ωστε εἰς μίαν ὡραν διατρέχομεν 5 χιλιόμετρα.

"Αν λοιπὸν γνωρίζωμεν πόσον ἀπέχει ἔνας τόπος ἀπὸ τὸ μέρος, ὅπου εύρισκόμεθα, ἥμποροῦμεν νὰ εἴπωμεν πότε θὰ φθάσωμεν εἰς αὐτόν. Καὶ ἀντιθέτως, ἀπὸ τὸν χρόνον, τὸν διποῖον χρειαζόμεθα, διὰ νὰ φθάσωμεν εἰς ἔνα τόπον, εύρισκομεν τὴν ἀπόστασίν του.

Άσκησεις.— 1. Μέτρησε ἐπὶ τῆς ὁδοῦ ἀπόστασιν 100 μ. "Ἐπειτα βάδισε εἰς τὴν ἀπόστασιν αὐτὴν καὶ συγχρόνως ἀριθμησε τὰ βήματά σου. Πόσα βήματα χρειάζεσαι δι' 100 μέτρα; Πόσα ἑκατοστὰ τοῦ μέτρου εἶναι τὸ βήμα σου; — 2. Υπολόγισε τὴν ἀπόστασιν μεταξὺ δύο δένδρων καὶ κατόπιν μέτρησε την πρῶτα μὲ τὰ βήματά σου καὶ ἔπειτα μὲ τὸ μέτρον. — 3. Πόσα λεπτὰ τῆς ὡρας χρειάζεσαι, διὰ νὰ βαδίσης:

κανονικῶς ἀπόστασιν ἐνὸς χιλιομέτρου εἰς τὴν δημοσίαν ὁδόν ; — 4. "Ορισε μὲ τὰ βήματα ἢ μὲ τὴν ὁραν τὴν ἀπόστασιν τῆς οἰκίας σου ἀπὸ τὸ σχολεῖον. — 5. Ὁρόμασε τόπους, οἱ δποῖοι ἀπέχουν μᾶς ὡρας ἀπόστασιν ἀπὸ τὴν πατρίδα σου.

2.— Διὰ νὰ μετρήσωμεν μίαν ἐπιφάνειαν, μεταχειριζόμεθα ὡς μονάδα τὸ τετραγωνικὸν μέτρον, δηλ. ἐν τετράγωνον, τοῦ ὅποιου κάθε πλευρὰ ἔχει μῆκος 1 μέτρου. Μεγαλύτερον μέτρον ἐπιφανείας εἶναι τὸ τετραγωνικὸν χιλιόμετρον, τοῦ ὅποιου κάθε πλευρὰ εἶναι 1 χιλιόμετρον.

Άσκησεις. — 1. Μετρήσατε τὸ μῆκος καὶ τὸ πλάτος τῆς σχολῆς αιθούσης καὶ εὔρετε τὸ μέγεθος τῆς ἐπιφανείας. — 2. Εὔρετε δμοίως τὴν ἐπιφάνειαν τῆς αὐλῆς τοῦ σχολείου σας.

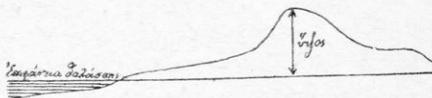
3.— Διὰ νὰ μετρήσωμεν τὸ ὄψος ἐνὸς κτιρίου, μεταχειριζόμεθα τὰ μέτρα μήκους. Τὸ ὄψος ὅμως ἐνὸς λόφου ἢ ἐνὸς βουνοῦ δὲν δυνάμεθα νὰ τὸ εὔρωμεν, ὅν μετρήσωμεν μὲ τὴν μετροταῖνίαν τὴν ὁδόν, ἢ ὅποια ἀνέρχεται εἰς τὴν κορυφήν του. Διὰ νὰ τὸ εὔρωμεν, πρέπει νὰ φάντασθωμεν μίαν γραμμὴν κάθετον ἀπὸ τὴν κορυφὴν τοῦ βουνοῦ ἕως τὴν βάσιν του.

"Ως βάσιν δι'" ὅλα τὰ ὑψώματα τῆς Γῆς λαμβάνομεν τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης.

"Ετοι λέγομεν : ἡ κορυφὴ τοῦ 'Υμηττοῦ κεῖται 1027 μέτρα ὑψηλότερα ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης" ἢ ἀπλῶς : ὁ 'Υμηττὸς ἔχει ὄψος 1027 μ.

"Ο 'Ολυμπος ἔχει ὄψος 2918 μ.

Εἰς τοὺς σιδηροδρομικοὺς σταθμοὺς ἔχουν γραμμένον τὸ ὄψος ποὺ ἔχει ὁ σταθμὸς ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης· αὐτὸ λέγεται ὑψόμετρον. Ἐπίσης εἰς τὰς κορυφὰς πολλῶν βουνῶν εύρισκομεν γραμμένον εἰς πινακίδας τὸ ὄψόμετρόν των. — Ποῖον εἶναι τὸ ὄψος τοῦ τόπου σας ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης ;

1. Τὸ ὄψος ἐνὸς βουνοῦ.

3. Ε.ΚΟΝΕΣ ΚΑΙ ΧΑΡΤΑΙ

Διὰ νὰ γνωρίσωμεν τόπους καὶ χώρας, τὰς ὅποιας δὲν ἐπεσκέφθημεν, μεταχειρίζόμεθα εἰκόνας καὶ χάρτας.

Αἱ εἰκόνες μᾶς δεικνύουν τὰ τοπία, ὅπως παρουσιάζονται εἰς τοὺς ὀφθαλμούς μας. Οἱ χάρται παρουσιάζουν μεγαλύτερα μέρη τῆς Γῆς· ἀλλ' αὐτοὺς δὲν ἡμποροῦμεν νὰ τοὺς ἔννοήσωμεν ἀμέσως·

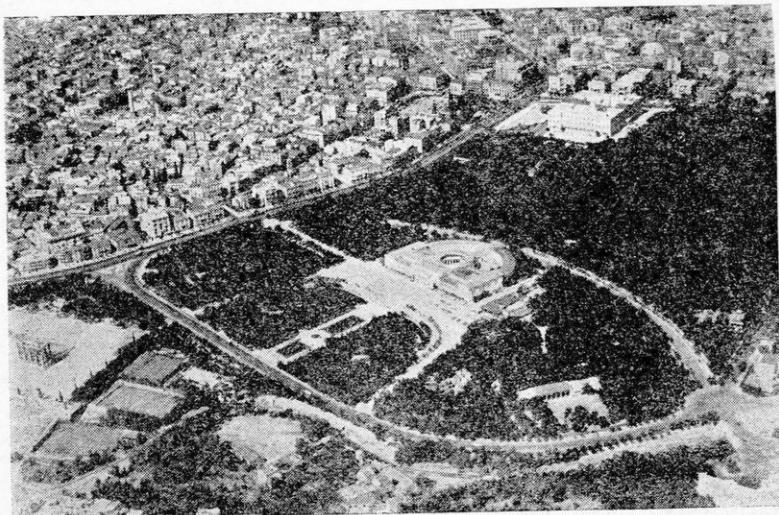
2. Φωτογραφία ἀπὸ ἀεροπλάνου : Τὸ κεντρικὸν μέρος τῶν Ἀθηνῶν.
(Φωτογραφία Τοπογ. Ὑπηρ. Ὑπον. Συγκοινωνίας)

διότι περιέχουν σημεῖα καὶ χρώματα, τὰ ὅποια πρέπει πρωτύτερα νὰ μάθωμεν νὰ ἔξηγῶμεν.

1. Φωτογραφίαι ἀπὸ ἀεροπλάνου. — Ἡ εἰκὼν 2 εἶναι φωτογραφία ἀπὸ ἀεροπλάνου. Εἰς αὐτὴν βλέπομεν τὸ κεντρικὸν μέρος τῶν Ἀθηνῶν, ὅπως τὸ βλέπουν οἱ ἀεροπόροι μας, ποὺ πετοῦν ἐπάνω ἀπὸ τὰς Ἀθήνας.

Τὸ μεγάλο οἰκοδόμημα εἰς τὸ δεξιὸν ἄκρον τῆς εἰκόνος εἶναι τὰ Παλαιὰ Ἀνάκτορα. Ἐμπρὸς ἀπὸ αὐτὰ εἶναι τὸ Μνημεῖον τοῦ Ἀγνώστου Στρατιώτου καὶ ἡ πλατεία τοῦ Συντάγματος.

Ἄπο τὴν πλατεῖαν αὐτὴν ἀρχίζει ἡ ὁδὸς Σταδίου, ἡ ὅποια φέρει εἰς τὴν πλατεῖαν τῆς Ὄμονοίας. Ἀριστερὰ τῆς ὁδοῦ Σταδίου καὶ μὲ τὴν ἴδιαν διεύθυνσιν εἶναι αἱ λεωφόροι Πανεπιστημίου καὶ Ἀκαδημίας. Τὰ τρία μεγάλα οἰκοδομήματα μὲ τοὺς ὥραιούς κήπους ποὺ φαίνονται μεταξὺ τῶν λεωφόρων αὐτῶν, εἶναι κατὰ σειρὰν ἡ Ἀκαδημία, τὸ Πανεπιστήμιον καὶ ἡ Βιβλιοθήκη, ὥραιό-

3. Φωτογραφία ἀπὸ ἀεροπλάνον : Τὰ Παλαιὰ Ἀνάκτορα
καὶ τὸ Ζάππειον.

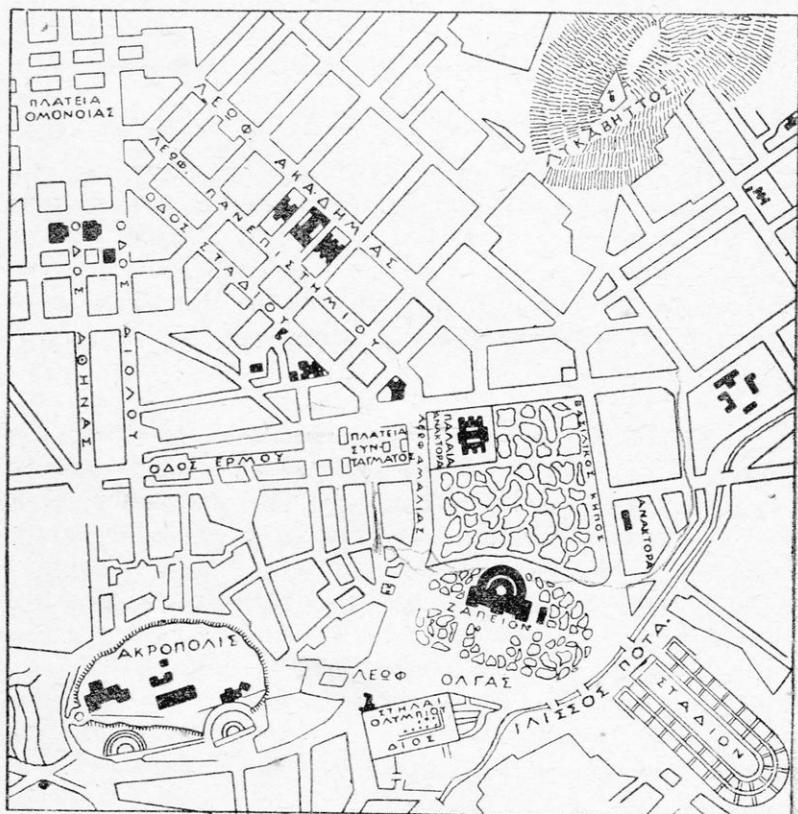
(Φωτογραφία Τοπογρ. Ὑπηρ. Ὑπουργ. Συγκοινωνίας)

τατα κτίρια τῶν Ἀθηνῶν. Ὁπίσω ἀπὸ τὸ Πανεπιστήμιον εἶναι τὸ Δημοτικὸν Νοσοκομεῖον.

Τὰ Παλαιὰ Ἀνάκτορα φαίνονται καὶ εἰς τὴν εἰκόνα 3. Παραπλεύρως εἶναι ὁ Βασιλικὸς κήπος μὲ τὸ Ζάππειον καὶ τοὺς στύλους τοῦ ναοῦ τοῦ Ὀλυμπίου Διός. Ἀριστερὰ τοῦ Ζαππείου εἶναι ἡ λεωφόρος Ἀμαλίας, ἡ ὅποια ὁδηγεῖ πρὸς τὸν ἱερὸν βράχον τῆς Ἀκροπόλεως. Ἐμπρὸς ἀπὸ τὸ Ζάππειον διέρχεται ἡ λεωφόρος

”Ολγας, ή όποια φέρει διὰ τῆς γεφύρας τοῦ Ἰλισοῦ εἰς τὸ κατάλευκον Στάδιον.

Μὲ τὰς εἰκόνας αὐτὰς εἰς χεῖρας ἔνας ξένος θὰ ἡμποροῦσεν εὔκολα νὰ εῦρῃ τὸν δρόμον, διὰ νὰ ύπαγῃ εἰς τὴν πλατεῖαν τῆς Ὄμο-

4. Σχεδιογράφημα τοῦ κεντρικοῦ μέρους τῶν Ἀθηνῶν.

νοίας, εἰς τὴν Ἀκρόπολιν ή εἰς τὸ Στάδιον. Θὰ ἐπερνοῦσεν ἀπὸ τὸ ὠραιότερον μέρος τῶν Ἀθηνῶν καὶ θ' ἀνέβαινεν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν, διὰ νὰ θαυμάσῃ τὰ λείψανα τῆς τέχνης τῶν ἐνδόξων προγόνων μας.

θεοφάνης θεοφάνης Α. > 11.5.50 >

2. Σχέδια. — 'Ο ξένος μας δὲν θὰ ἡμποροῦσεν εὔκολα νὰ ἔχῃ εἰκόνας τῶν Ἀθηνῶν ἀπὸ ἀεροπλάνον· θὰ ἡμποροῦσεν ὅμως εἰς ἐν περίπτερον νὰ προμηθεύθῃ ἐν σχέδιον τῶν Ἀθηνῶν, ὅμοιον μὲ τὴν ἀπέναντι εἰκόνα. Αὐτὴ δεικνύει τὰ μέρη τῶν Ἀθηνῶν, τὰ ὅποια εἰδομεν καὶ εἰς τὰς δύο φωτογραφίας. Εἶναι ως νὰ τὰ βλέπῃ κανεὶς καὶ πάλιν ἀπὸ ὑψηλά· ἀλλ' εἰς τὸ σχέδιον παριστάνονται μόνον αἱ βάσεις, μὲ τὰς ὅποιας τὰ διάφορα οἰκοδομήματα στηρίζονται εἰς τὴν γῆν.

Μὲ τὸ σχέδιον αὐτὸ ὁ ξένος μας θὰ ἡμποροῦσε πολὺ εὔκολα νὰ ὑπάγῃ ἀπὸ τὸ ξενοδοχεῖον του εἰς τὴν Ἀκρόπολιν. Τὸ σχέδιον μάλιστα τὸν διευκολύνει περισσότερον, διότι εἰς αὐτὸ εἶναι σημειώμένα τὰ ὄνόματα τῶν ὁδῶν καὶ τῶν δημοσίων οἰκοδομημάτων, ἐνῷ εἰς μίαν φωτογραφίαν τοῦτο εἶναι ἀδύνατον. "Επειτα, εἰς μίαν φωτογραφίαν ὅλα δὲν φαίνονται ἐξ ἵσου καθαρά, ὅπως εἰς ἐν σχέδιον. Τὸ σχέδιον λέγεται ἀλλέως καὶ σχεδιογράφη μα.

3. Κλῖμαξ. — "Οπως εἰς τὴν φωτογραφίαν, ἔτσι καὶ εἰς τὸ σχέδιον οἱ τόποι καὶ τὰ οἰκοδομήματα φαίνονται πολὺ μικρότερα ἀπὸ ὅ,τι πραγματικῶς εἶναι. "Αν ὅμως ἡξεύρωμεν πόσας φορᾶς μικρότερα παριστάνονται εἰς τὸ σχέδιον, ἡμποροῦμεν νὰ τὰ φαντασθῶμεν εἰς τὸ πραγματικὸν τῶν μέγεθος.

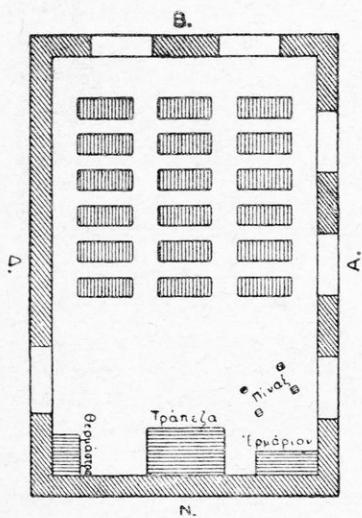
Διὰ νὸ ἐννοήσωμεν τοῦτο καλύτερον, ἃς ἴδωμεν πῶς γίνεται οι σχέδιοι. Καὶ πρῶτον ἃς κατασκευάσωμεν τὸ σχέδιον τῆς σχολικῆς μας αἰθούσης εἰς τὸν πίνακα.

Προηγουμένως πρέπει νὰ παρατηρήσωμεν ποία εἶναι ἡ ἀνατολικὴ πλευρὰ τῆς αἰθούσης. Ποία εἶναι ἡ βορεία πλευρά; Ποῖον εἶναι τὸ μῆκος κάθε πλευρᾶς; Εἰς ποίαν πλευρὰν καὶ εἰς ποίαν θέσιν εἶναι ἡ θύρα καὶ τὰ παράθυρα;

Θέτομεν τὸν πίνακα ὁρίζοντις εἰς τὸ πάτωμα τῆς αἰθούσης καὶ προσέχομεν, ὡστε αἱ δύο μακραὶ πλευραὶ του νὰ εἶναι ἐστραμμέναι ἡ μία πρὸς Βορρᾶν καὶ ἡ ἄλλη πρὸς Νότον. "Επειτα σημειώνομεν κάθε πλευράν τοῦ δωματίου εἰς τὸν πίνακα κατὰ τὴν διεύθυνσιν, τὴν ὅποιαν ἔχει καὶ εἰς τὸ δωμάτιον.

'Επειδὴ ὁ πίναξ εἶναι πολὺ μικρότερος ἀπὸ τὸ πάτωμα, πρέπει νὰ μικρύνωμεν τὰς πλευρὰς εἰς τὸ ἴχνογράφημά μας. Κανονί-

ζομεν π. χ. νὰ γίνη δέκα φοράς μικρότερον. Τότε διὰ κάθε μέτρον σύρομεν γραμμήν ἐνὸς δεκάτου τοῦ μέτρου. "Αν δηλ. ἡ αἰθουσά μας ἔχῃ μῆκος 8 μέτρων καὶ πλάτος 6 μέτρων, κάμνομεν τὸ ἴχνογράφημά μας μὲ μῆκος 8 δεκάτων τοῦ μέτρου καὶ μὲ πλάτος 6 δεκάτων τοῦ μέτρου. Εἰς τὰς ἀναλόγους θέσεις ἀφήνομεν ἀνοίγματα διὰ τὴν θύραν καὶ διὰ τὰ παράθυρα. Τέλος ἴχνογραφοῦμεν τὴν ἔδραν καὶ τὰ θρανία, καὶ αὐτὰ μὲ μέγεθος τὸ δέκατον τοῦ πραγματικοῦ.

5. Σχέδιον σχολικῆς αίθουσης.

μέτρον σύρομεν τώρα γραμμήν ἐνὸς ἑκατοστοῦ τοῦ μέτρου καὶ ὅλα τὰ ἴχνογραφοῦμεν 100 φοράς μικρότερα ἀπὸ τὸ πραγματικόν· ἡ κλίμαξ τώρα είναι 1 : 100.

"Αν τώρα θελήσωμεν νὰ σχεδιάσωμεν εἰς τὸν πίνακα ἡ εἰς τὸ τετράδιον τὸ σχολεῖον μας μὲ δῆλην τὴν περιοχήν του, πρέπει νὰ μικρύνωμεν ἀκόμη περισσότερον τὰς διαστάσεις τῶν γραμμῶν, διὰ νὰ χωρέσουν περισσότερα οἰκοδομήματα καὶ τόποι εἰς τὸ σχέδιόν μας. Τοιουτοτρόπως ἡ σμίκρυνσις τῆς κλίμακος προχωρεῖ, ὡστε καὶ δόλοκληρος πόλις ἥμπορει νὰ χωρέσῃ εἰς ἓν τεμάχιον

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὅλα εἰς τὸ ἴχνογράφημά μας γίνονται 10 φοράς μικρότερα ἀπὸ ὃ, τι πραγματικῶς είναι. Τότε λέγομεν: τὸ ἴχνογράφημα είναι κατασκευασμένον ὑπὸ κλίμαξ. Ἡ κλίμαξ αὗτη σημειώνεται 1 : 10 ἢ $\frac{1}{10}$.

Στηρίζομεν τώρα τὸν πίνακα ἔτσι, ὡστε ὁ Βορρᾶς νὰ ἔλθῃ πρὸς τὰ ἐπάνω. Τότε δεξιά μας θὰ είναι ἡ Ἀνατολή, ἀριστερά ἡ Δύσις καὶ κάτω ὁ Νότος.

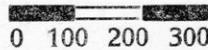
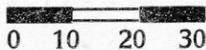
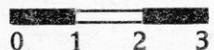
"Ἄσ τὸ ἴχνογραφήσωμεν τώρα τὴν αἰθουσαν καὶ εἰς τὸ τετράδιον μας. Τὸ τετράδιον πάλιν είναι μικρότερον ἀπὸ τὸν πίνακα καὶ δι' αὐτὸν πρέπει νὰ μικρύνωμεν περισσότερον τὰς πλευράς. Διὰ κάθε

χάρτου. Εις τούς μεγάλους μάλιστα χάρτας ἡ πόλις μας καταντᾶ ἔνας μικρὸς μαῦρος κύκλος.

Διὰ νὰ γίνῃ λοιπὸν ἐν σχεδιογράφημα πόλεως, χρειάζεται πολλὴ ἔργασία· διότι πρέπει μὲ προσοχὴν νὰ μετρηθοῦν ὅλοι οἱ δρόμοι καὶ τὰ οἰκοδομήματα, προτοῦ παρασταθοῦν εἰς τὴν θέσιν των. Τὸ σχέδιον τῶν Ἀθηνῶν (εἰκὼν 4) ἔγινε μὲ κλίμακα 1 : 10.000· δηλαδὴ 1 μέτρον εἰς τὸ σχέδιον παριστάνει ἀπόστασιν 10.000 μέτρων καὶ 1 ἑκατοστὸν τοῦ μέτρου εἰς τὸ σχέδιον παριστάνει ἀπόστασιν 100 μέτρων εἰς τὴν πόλιν.

"Ωστε, ἃν γνωρίζω μεν τὴν κλίμακα, μὲ τὴν ὁποίαν εἴναι χαραγμένον ἐν σχεδιογράφημα, εὔκόλως εὑρίσκομεν τὰς ἀποστάσεις τῶν τόπων, τοὺς ὅποιους παριστάνει. Ἡ κλίμαξ 1 : 1000 εἴναι μικρότερα ἀπὸ τὴν κλίμακα 1 : 100· διότι κάθε ἀντικείμενον εἰς αὐτὴν παριστάνεται μικρότερον παρὰ εἰς τὴν κλίμακα 1 : 100. "Οσον δὲ μικρότερα εἴναι ἡ κλίμαξ ἐνὸς σχεδίου, τόσον μεγαλυτέρα εἴναι ἡ περιοχή, τὴν ὅποιαν παριστάνει.

Τὴν κλίμακα σμικρύνσεως τὴν παριστάνομεν ὡς ἔξῆς:

Άσκησεις. — 1. Ποῖον εἶναι τὸ μῆκος καὶ τὸ πλάτος τοῦ δωματίου σας; Ποία εἶναι ἡ βορεία τοῦ πλευρὰ καὶ ποία ἡ ἀνατολική; Κάμετε τὸ σχέδιον τοῦ δωματίου σας μὲ κλίμακα 1 : 10. — 2. Ποῖον εἶναι τὸ μῆκος καὶ τὸ πλάτος τῆς αὐλῆς σας; Ποία εἶναι ἡ βορεία πλευρὰ τῆς; Εἰς ποῖον μέρος τῆς αὐλῆς εἶναι ἡ οἰκία σας; Κάμετε τὸ σχέδιον τῆς αὐλῆς σας μὲ κλίμακα 1 : 100. Σημειώσατε εἰς αὐτὸν τὴν θέσιν τῆς οἰκίας. Διὰ νὰ τὴν τοποθετήσετε ἀκριβῶς εἰς τὸ σχέδιον σας, παριστάνετε τὸ σχέδιον τῆς αὐλῆς σας μὲ κλίμακα 1 : 1000.

διον, πρέπει πρωτότερα νὰ μετρήσετε ἀκριβῶς μὲ τὸ μέτρον τὰς ἀποστάσεις καὶ νὰ τὰς ὑπολογίσετε μὲ τὴν ἴδιαν σμίκρυνσιν, δηλαδὴ ὅπο τὴν ἴδιαν κλίμακα. — 3. Μέτρησε εἰς τὸ σχέδιον τῶν Ἀθηνῶν τὸ μῆκος τῆς ὁδοῦ Σταδίου καὶ εῦρε μὲ τὴν κλίμακα τὸ πραγματικόν της μῆκος.

4. Χάρται. — "Αν τὸ σχέδιογράφημα παριστάνῃ μεγάλο τμῆμα μιᾶς χώρας ή καὶ διλόκλητρον χώραν, τότε λέγεται χάρτης γεωγραφικός. Ή ἐπάνω πλευρά τοῦ χάρτου δεικνύει πάντοτε τὸν Βορρᾶν.

Οἱ χάρται, τοὺς ὅποιους μεταχειριζόμεθα, διὰ νὰ μάθωμεν Γεωγραφίαν, ἔγιναν μὲ μικρὰν κλίμακα. Δι' αὐτὸν δεικνύουν μόνον τὰ κυριώτερα σημεῖα τῆς ἐπιφανείας τῆς Γῆς. Τὴν μορφὴν μάλιστα τοῦ ἔδαφους (ὅρη, πεδιάδας κτλ.) τὴν δεικνύουν μὲ ὡρισμένα χρώματα. Π.χ. τὸ πράσινον χρῶμα παριστάνει τόπους χαμηλούς, ἔως 200 μέτρα ἐπάνω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης (χώρα πεδιάς). Τὸ κίτρινον χρῶμα δεικνύει τόπους, τῶν ὅποιων τὸ ὑψος εἶναι ἀπὸ 200 ἔως 500 μέτρα (χώρα λόφων δημοτικών). Τέλος τὸ φαιδὲν χρῶμα δεικνύει τόπους, οἱ ὅποιοι περνοῦν τὰ 500 μέτρα κατὰ τὸ ὑψος (όρεις καὶ χώρα). "Αν τὰ ὅρη φθάνουν εἰς μεγάλα ὑψη, τότε ὅσα μέρη εἶναι ὑψηλότερα ἀπὸ 1500 μέτρα παριστάνονται μὲ μελανόφαιον ή ἐρυθρόφαιον χρῶμα, αἱ δὲ χιονοσκεπεῖς κορυφαὶ μὲ λευκόν.

Εἰς μίαν εἰκόνα τὸ ὑψος τῶν διαφόρων ἀντικειμένων καὶ ἡ στρογγυλότης των διακρίνονται προπάντων μὲ τὴν σκιάν, τὴν ὅποιαν ταῦτα ρίπτουν, ὅταν φωτίζωνται ἀπὸ τὴν μίαν πλευράν. 'Ομοίως καὶ εἰς τοὺς χάρτας μας τὰ ὅρη καὶ αἱ ὁροσειραὶ δεικνύονται καὶ μὲ τὴν σκιάσιν οἱ χαρτογράφοι δηλαδὴ σύρουν μικρὰς καὶ πυκνὰς γραμμάς, τὴν μίαν πλησίον τῆς ἄλλης, καὶ ἔτσι δεικνύουν τὴν διεύθυνσιν τῶν κλιτύων. "Οσον ἀποτομωτέρα εἶναι ἡ κατωφέρεια τοῦ δροῦ, τόσον πυκνότεραι καὶ βραχύτεραι εἶναι αἱ μικραὶ γραμμαί, τόσον σκοτεινοτέρα φαίνεται ἡ θέσις τῆς ἐπὶ τοῦ χάρτου. 'Αντιθέτως τὰ ὁμαλὰ πλάγια φαίνονται φωτεινότερα.

Παρατήρησε τὸν χάρτην σου! Μὲ ποιὸν χρῶμα παριστάνει τὰς θαλάσσας καὶ τὰς λίμνας; Δεῖξε μερικοὺς ποταμούς. Πῶς τοὺς διακρίνεις ἀπὸ τὰς γραμμὰς τῆς συγκοινωνίας, δηλ. ἀπὸ τὰς

άμαξιτάς όδούς και από τούς σιδηροδρόμους; Εις τὸ ἄκρον τῶν χαρτῶν ὑπάρχει και ἔξήγησις τῶν σημείων, μὲ τὰ διποῖα σημειώνονται αἱ πόλεις, αἱ κωμοπόλεις και τὰ χωρία.

Σημείωσις. — "Αν ἔνας γεωγραφικὸς χάρτης εἴναι σχεδιασμένος μὲ κλίμακα 1 : 100.000, τότε κάθε ἀπόστασις ἐπὶ τοῦ χάρτου εἴναι 100.000 φοράς μικροτέρα ἀπὸ τὴν πραγματικότητα. Ἐπομένως, ὅταν ἡ κλίμαξ εἴναι 1 : 100.000, τότε τὸ 1 ἑκατοστόμετρον ἐπὶ τοῦ χάρτου ἀντιστοιχεῖ εἰς τὴν πραγματικότητα μὲ 1 χιλιόμετρον· ὅταν ἡ κλίμαξ εἴναι 1 : 200.000, τότε τὸ 1 ἑκατοστόμετρον ἐπὶ τοῦ χάρτου ἀντιστοιχεῖ μὲ 2 χλμ. εἰς τὴν πραγματικότητα. Καὶ γενικῶς: ὅσας ἑκατοντάδας χιλιάδων ἔχει ὁ διαιρέτης τῆς κλίμακος, τόσα χιλιόμετρα παριστάνει τὸ 1 ἑκατοστόμετρον τοῦ χάρτου εἰς τὴν πραγματικότητα.

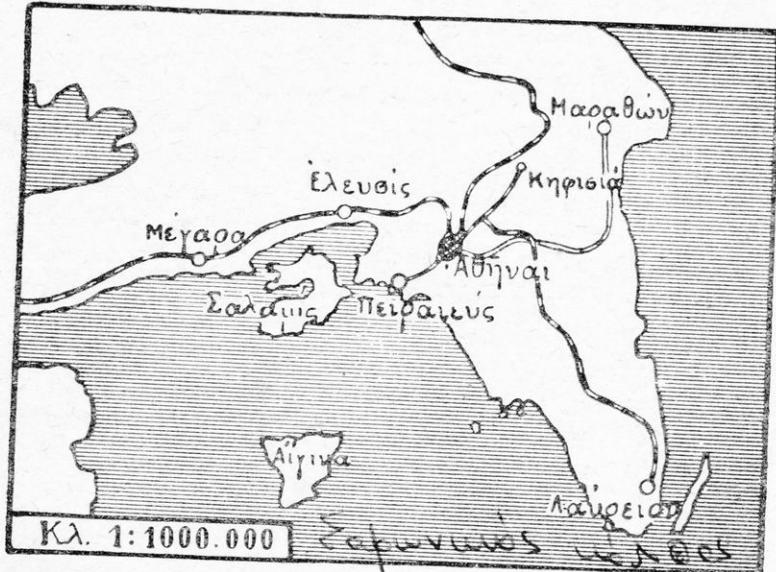
Μὲ κλίμακα 1 : 1.000.000 ἐν χιλιοστόμετρον ἐπὶ τοῦ χάρτου ἀντιστοιχεῖ εἰς τὴν πραγματικότητα μὲ 1 χιλιόμετρον, μὲ κλίμακα 1 : 2.000.000 ἐν χιλιοστόμετρον ἐπὶ τοῦ χάρτου ἀντιστοιχεῖ μὲ 2 χλμ. εἰς τὴν πραγματικότητα. "Ωστε: ὅσα ἑκατομμύρια ἔχει ὁ διαιρέτης τῆς κλίμακος, τόσα χιλιόμετρα παριστάνει τὸ 1 χιλιοστόμετρον τοῦ χάρτου.

Αἱ συνηθέστεραι κλίμακες είναι αἱ ἔξῆς:

1 :	25.000,	1 ἑκατοστ.	τοῦ χάρτου	= 250 μ.	εἰς τὴν πραγματικότητα
1 :	50.000,	1 »	»	= 500 μ.	»
1 :	100.000,	1 ἑκατοστ.	τοῦ χάρτου	= 1 χλμ.	εἰς τὴν πραγματικότητα
1 :	200.000,	1 »	»	= 2 χλμ.	»
1 :	500.000,	1 »	»	= 5 χλμ.	»
1 :	1.000.000,	1 χιλιοστ.	τοῦ χάρτου	= 1 χλμ.	εἰς τὴν πραγματικότητα
1 :	5.000.000,	1 »	»	= 5 χλμ.	»
1 :	10.000.000,	1 »	»	= 10 χλμ.	»

Άσκησεις. — 1. Ο χάρτης τῆς σελίδος 16 δίδει τὸ σχῆμα τῆς Αττικῆς μὲ κλίμακα 1 : 1.000.000. Εἰς αὐτὸν εἴναι σημειωμένη ἡ θέσις τῶν Αθηνῶν, τοῦ Πειραιῶς, τῆς Ἐλευσίνος, τῶν Μεγάρων, τῆς Κηφισιᾶς, τοῦ Μαραθῶνος καὶ τοῦ Λαυρείου. Δεικνύονται ἐπίσης αἱ

γραμμαί, τὰς δύοις ἀκολουθεῖ ὁ σιδηρόδρομος, ώς καὶ ἡ ἀμαξιτή δόδος πρὸς τὸν Μαραθῶνα. Ποία εἶναι ἡ ἀπόστασις ἀπὸ τὰς Ἀθήνας α') ἔως τὴν Ἐλευσίνα καὶ β') ἔως τὸ Λαύρειον; — 2. Μέτρησε ἐπὶ τοῦ χάρτου τὴν ἀπόστασιν Ἀθηνῶν-Μαραθῶνος. Ὁ Σπῦρος Λούης ἔτρεχε 14 χλμ τὴν ὥραν! Εἰς πόσας ὥρας ἔτρεξε τὸν Μαραθώνιον δρόμον; — 3. Εἰς ποίαν διεύθυνσιν ἀπὸ τὰς Ἀθήνας εἶναι τὸ Λαύρειον; Εἰς

7. Χάρτης τῆς Ἀττικῆς.

ποίαν ἡ Αἴγυρα; — 4. Εὗρε εἰς τὸν χάρτην τὴν ἴδιαιτέραν σου πατρίδα. Μὲ ποῖον χωρᾶ θεικνύει τὸ ἔδαφός της; Εἶναι πεδιὸν ἢ ὄρευτόν; — 5. Τί μῆκος παριστάνει εἰς τὴν πραγματικότητά 1 ἑκατοστόμετρον τοῦ χάρτου σου; Πόση εἶναι κατ' εὐθείαν ἡ ἀπόστασις μεταξὺ Ἀθηνῶν καὶ Χαλκίδος, μεταξὺ Ἀθηνῶν καὶ Θεσσαλονίκης κατὰ τὴν κλίμακα τοῦ χάρτου σου;

4. Ο ΧΑΡΤΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ (Ασκήσεις εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ χάρτου)

1. Τὰ ὄρια τῆς Ἑλλάδος. — 1. Ποια πελάγη βρέχουν τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ Ἀνατολὰς καὶ ποια ἀπὸ Δυσμάς; Ποίας θαλάσ-

σης μέρη εἶναι τὰ πελάγη αὐτά ; — 2. Εὗρε ἐπὶ τῆς παραλίας τοῦ 'Ιονίου πελάγους τὸ ἀκρωτήριον Στῦλος (ἀπέναντι τῆς Κερκύρας). Ἀκολούθησε ἀπὸ αὐτὸ τὴν ἐρυθρὰν γραμμήν, ἡ ὅποια διευθύνεται ώς τόξον πρὸς Α καὶ καταλήγει εἰς τὸ ἀνατολικὸν στόμιον τοῦ "Ἐβρου ποταμοῦ. Αὐτὴ εἶναι ἡ ὁριθετικὴ γραμμὴ τῆς 'Ελλάδος. Ἡ ὁριθετικὴ γραμμὴ τῆς 'Ελλάδος δεικνύει, ἔως ποῦ ἐκτείνεται πρὸς Βορρᾶν καὶ πρὸς Ἀνατολὰς τὸ 'Ελληνικὸν κράτος. "Οπου αὕτη ἀκολουθεῖ τὴν ράχιν ἐνὸς βουνοῦ ἢ τὸν ροῦν ἐνὸς ποταμοῦ, ἀποτελεῖ φυσικὸν ὄριον. "Οπου ὅμως τὸ ἔδαφος εἶναι δμαλόν, π. χ. εἰς τὰς πεδιάδας, ἐκεῖ τοποθετοῦν λίθους, διὰ νὰ δεικνύουν τὸ σύνορον (ὅρος η μα). — 3. Μὲ ποιὰ κράτη ἡ 'Ελλὰς ἔχει κοινὰ ὄρια ; 'Ονόμασε τὰ γειτονικὰ κράτη. — 4. Εὗρε τὰ κράτη αὐτὰ εἰς τὸν χάρτην τῆς Εύρωπης. Ποια ἀπὸ τὰ κράτη αὐτὰ εἶναι μικρότερα τῆς 'Ελλάδος καὶ ποιὰ μεγαλύτερα ἀπὸ αὐτήν ; — 5. Εὗρε εἰς τὸν χάρτην τὴν ἰδιαιτέραν σου πατρίδα. Εἰς ποίαν χώραν τῆς 'Ελλάδος εύρισκεται αὕτη ; — 6. Ποίας ἄλλας χώρας τῆς 'Ελλάδος γνωρίζεις ; "Ορισε τὴν θέσιν ἐκάστης ἐν σχέσει πρὸς τὴν πόλιν σας. — 7. Εὗρε εἰς τὸν χάρτην τὰς Ἀθήνας, τὰς Πάτρας, τὸν Βόλον, τὰ 'Ιωάννινα, τὴν Θεσσαλονίκην, τὴν Φλώριναν, τὰς Σέρρας, τὴν Καβάλαν, τὴν Ζάνθην, τὴν Ἀλεξανδρούπολιν, τὴν Μυτιλήνην, τὴν Κέρκυραν, τὰ Χανιά.

2. Αἱ ἑλληνικαὶ χῶραι καὶ νῆσοι. — 1. Εὗρε εἰς τὸν χάρτην τὰς κυριωτέρας ὁροσειράς καὶ τοὺς σπουδαιοτέρους ποταμούς τῆς 'Ελλάδος καὶ ὀνόμασέ τους. Ποῦ ὑπάρχουν μεγάλαι πεδιάδες ; — 2. Παρατήρησε τὴν διεύθυνσιν ποὺ ἔχουν αἱ κυριώτεραι ὁροσειραὶ τῆς 'Ελλάδος. — 3. Τὸ 'Ιόνιον καὶ τὸ Αίγαστον πέλαγος ποὺ είσχωρον βαθύτερον εἰς τὴν ξηρὰν καὶ ποίους κόλπους σχηματίζουν ; — 4. Εὗρε τὸν 'Ισθμὸν τῆς Κορίνθου.

Τὸ 'Ιόνιον πέλαγος εἰς δύο σημεῖα εἰσχωρεῖ βαθύτερον εἰς τὴν ξηρὰν καὶ σχηματίζει βαθεῖς κόλπους, τὸν Κορινθιακὸν καὶ τὸν Ἀμβρακικὸν κόλπον. Ἀπέναντι των εἰς τὴν παραλίαν τοῦ Αἰγαίου πελάγους ὑπάρχουν ἐπίσης βαθεῖς κόλποι, ὁ Σαρωνικὸς καὶ ὁ Μαλιακός.

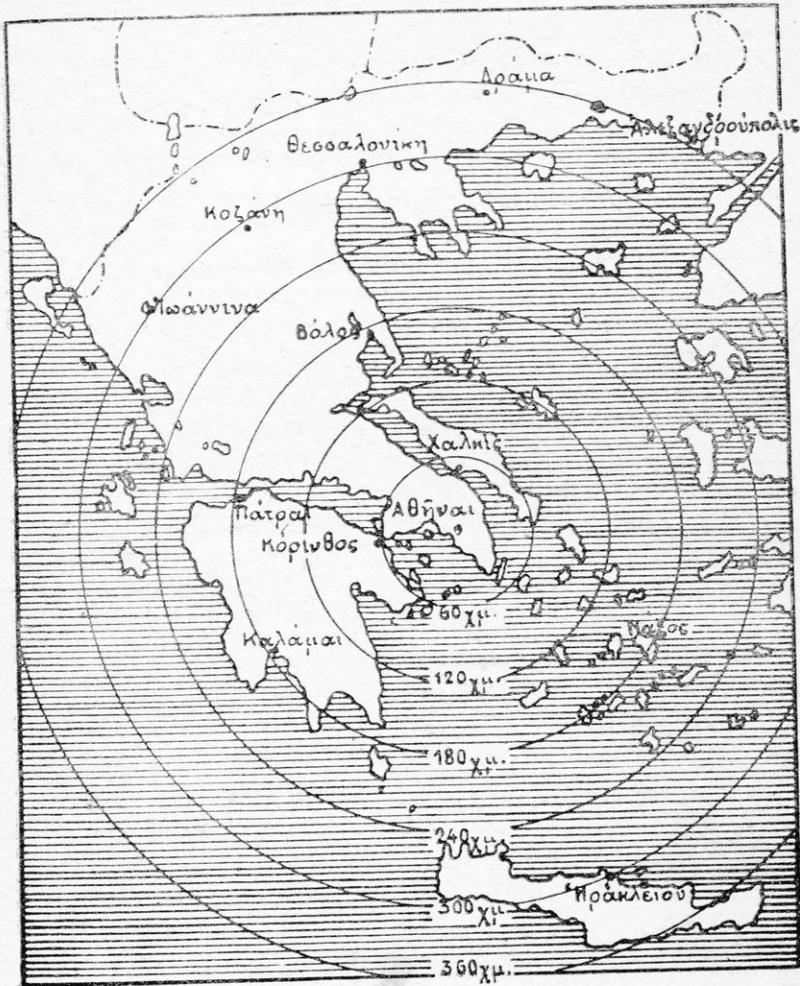
'Ο Κορινθιακὸς ἀπὸ τὸ ἐν μέρος καὶ ὁ Σαρωνικὸς ἀπὸ τὸ

ἄλλο ἀποχωρίζουν πρὸς Νότον μίαν μεγάλην χερσόνησον, τὴν **Πελοπόννησον**. Καὶ βορειότερον μεταξὺ τοῦ Ἀμβρακικοῦ καὶ τοῦ Μαλιακοῦ κόλπου στενεύει πάλιν ἡ ξηρά, ὅλλα' ὅχι τόσον πολύ· διότι εἰς τὸ μέσον ὑπάρχουν ὅρη ὑψηλά, τὰ "Αγραφα καὶ ἡ" Ὁθρυς. Καὶ ἐδῶ ὅμως χωρίζεται ἀπὸ τὸν κορμὸν τῆς χερσονῆσου ἐν ἄλλῳ τμῆμα, ἡ **Στερεά Ελλάς**. Ἡ Πελοπόννησος καὶ ἡ Στερεά ἀποτελοῦν τὰς νοτίας χώρας τῆς **Ελλάδος**.

Πρὸς Βορρᾶν τῆς γραμμῆς, ἡ ὁποία συνδέει τὸν Ἀμβρακικὸν μὲ τὸν Μαλιακὸν κόλπον, ἔκτείνεται τὸ βόρειον τμῆμα **Ελλάδος**, ἡ **Βορεία Ελλάς**.

Μία μακρὰ ὁροσειρά, ἡ ὁποία ἔκτείνεται ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς Νότον (ἡ Πίνδος), διαιρεῖ τὴν βορείαν Ελλάδα εἰς δυτικὸν καὶ ἀνατολικὸν μέρος. Τὸ δυτικὸν μέρος περιλαμβάνει τὴν **Ηπειρον**. Τὸ ἀνατολικὸν διὰ μιᾶς πτλαγίας ὁροσειρᾶς (Χάσια - Καμβούνια - Πιέρια - Ὄλυμπος) υποδιαιρεῖται εἰς τὴν **Θεσσαλίαν** καὶ τὴν **Μακεδονίαν**. Ἡ Μακεδονία ἔκτείνεται πρὸς Ἀνατολὰς ἕως τὸν Νέστον ποταμόν. Πέραν αὐτοῦ ἀπλώνεται ἡ **Θράκη**.

Ασκήσεις. — 1. Μὲ ποίαν κλίμακα εἶναι σχεδιασμένος ὁ χάρτης σου τῆς Ελλάδος; Ποίαν ἀπόστασιν εἰς τὴν πραγματικότητα παριστάνει μῆκος ἐνὸς ἑκατοστομέτρου ἐπὶ τοῦ χάρτου σου; — 2. Εὖρε πόσον ἀπέχει ὁ τόπος σου ἀπὸ τὰς Ἀθήνας καὶ ἀπὸ τὴν Θεσσαλονίκην. — 3. Οἱ κύκλοι εἰς τὸν ἀπέραντι χάρτην ἐγράφησαν μὲ ἄνοιγμα τοῦ διαβήτου ποὺ ἀναλογεῖ μὲ 60, 120, 180, 240, 300 καὶ 360 χιλ. "Ολοι ἔχοντι τὸ ίδιον κέντρον (τὰς Ἀθήνας) καὶ λέγονται ὁ μόνεν τροις. Μὲ τὴν βοηθείαν αὐτῶν ενδίσκουμεν τὴν ἀπόστασιν ἐνὸς τόπου ἀπὸ τὸ κέντρον αὐτό. Ἡ ἀπόστασις ὅμως ὑπολογίζεται κατ' εὐθείαν γραμμῇ (διὰ τοῦ ἀέρος). Ποῖαι ἀπὸ τὰς πόλεις, ποὺ σημειώνονται εἰς τὸν χάρτην αὐτόν, ενδίσκουνται εἰς ἀπόστασιν 60 χιλ. ἀπὸ τὰς Ἀθήνας; Ποῖαι εἰς ἀπόστασιν 180 χιλ. καὶ ποῖαι εἰς ἀπόστασιν 300 χιλ.; — 4. Εὖρε εἰς τὸν χάρτην σου τὴν ίδιατέραν σου πατρίδα. Μὲ κέντρον τὴν πατρίδα σου γράψε διοικέντρους κύκλους μὲ ἄνοιγμα τοῦ διαβήτου 100, 200, 300 χιλ. Ποῖαι πόλεις ενδίσκουνται εἰς ἀπόστασιν 100 καὶ ποῖαι εἰς ἀπόστασιν 300 χιλ. ἀπὸ τὸν τόπον σου;

8. Χάρτης τῆς Ἑλλάδος.

(Κλῖμαξ 1 : 6.000.000)

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΑΙ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΑΙ ΠΕΡΙΟΧΑΙ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Α'. ΝΟΤΙΑ ΕΛΛΑΣ

1. Η ΑΤΤΙΚΗ *

Άρχιζομεν τὰς ἐκδρομάς μας ἀπό τὸ κέντρον τῆς Ἑλλάδος, τὰς Ἀθήνας. Περίγραψε τὸ ταξίδιον ἀπὸ τὴν ἴδιαιτέραν σου ποτρίδα ἔως τὰς Ἀθήνας. [Σιδηροδρομικὴ (ἢ ἀτμοπλοϊκὴ) γραμμή, οἱ κυριώτεροι σταθμοί, ἡ χώρα διὰ τῆς ὁποίας θὰ διέλθετε. Διάρκεια ταξίδιου, ἀπόστασις, διεύθυνσις, πρὸς τὴν ὁποίον εύρισκονται αἱ Ἀθῆναι ἐν σχέσει πρὸς τὴν πόλιν σας].

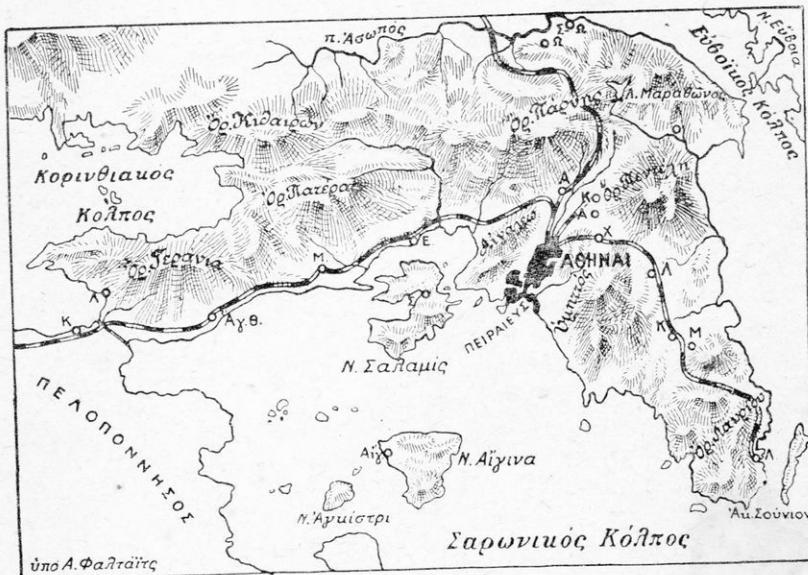
Οπως εἴδομεν ἀνωτέρῳ (εἰκ. 7), ἡ περιοχή, εἰς τὴν ὁποίαν εύρισκονται αἱ Ἀθῆναι, ἀποτελεῖ χερσόνησον καὶ λέγεται μὲ τὸ ἀρχαῖον τῆς ὄνομα Ἀττική. Εἰς ποίαν χώραν τῆς Ἑλλάδος εύρισκεται ἡ Ἀττική; Ποῖον μέρος τῆς χώρας αὐτῆς ἀποτελεῖ;

Α'. ΤΟ ΛΕΚΑΝΟΠΕΔΙΟΝ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ

1. Γενικὴ ἀποψίς. — "Οταν ίστάμεθα εἰς ἐν ὑψηλῷ μέρος τῶν Ἀθηνῶν, βλέπομεν, ὅτι ὁ δρίζων γύρω μας πρὸς τὰς περισσοτέρας διευθύνσεις κλείεται ἀπὸ βουνὰ ('Υμηττός, Πεντελί-

* Ή ἔξετασις τῆς Ἀττικῆς γίνεται διεξοδικῶς πρὸς παροχὴν τῶν ἀπαριτήτων θεμελιωδῶν γεωγραφικῶν ἐννοιῶν καὶ σχέσεων εἰς τοὺς μαθητάς. Αὗτη θὰ χρησιμεύσῃ εἰς τὸν διδάσκοντα ἐν τῇ λοιπῇ Ἑλλάδι καὶ ὡς ὑπόδει γμα, κατὰ τὸ ὅποιον οὕτος θὰ πραγματευθῇ τὴν φυσικὴν περιοχήν, ἐν τῇ γυμνάσιον. Ἐπροτιμήθη δὲ ἡ Ἀττική, ἐπειδὴ ἀποτελεῖ μικρὰν καὶ εύσυνοπτον γεωγραφικὴν περιοχὴν μὲ σαφεῖς τοὺς φυσικοὺς χαρακτῆρας.

κόν, Πάρνης, Αἰγάλεως). Πρὸς τὰ νοτιοδυτικὰ ὅμως ὁ ὄριζων εἶναι ἀνοικτός διότι πρὸς τὴν διεύθυνσιν αὐτὴν ἀπλώνεται θάλασσα, ὁ Σαρωνικὸς κόλπος. "Αν προσέξουμεν καλύτερον, θὰ ἔδωμεν, ὅτι τὸ ἔδαφος ἀπὸ τοὺς πρόποδας τῶν βουνῶν αὐτῶν ἔως τὴν παραλίαν κλίνει ἐλαφρῶς πρὸς τὴν θάλασσαν. "Ωστε ὅλη ἡ ἔκτασις γύρων εἰς τὰς Ἀθήνας ὁμοιάζει μὲν λεκάνην, ἀποτελεῖ λεκανοπέδιον, τὸ ὅποιον ἔχει κλίσιν πρὸς τὰ ΝΔ:

9. Χάρτης τῆς Ἀττικῆς.

(Κλῖμαξ 1 : 1.000.000)

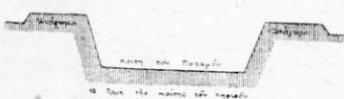
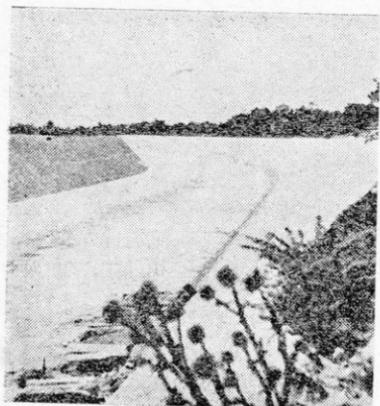
Μία χαμηλὴ βουνοσειρὰ (τὰ Τουρκοβούνια) διασχίζει τὸ λεκανοπέδιον τῶν Ἀθηνῶν ἀπὸ ΒΑ πρὸς ΝΔ καὶ καταλήγει εἰς σειρὰν λόφων (Λυκαβηττός, Ἀκρόπολις, Ἀρειος Πάγος, Πνύξ, λόφος τῶν Νυμφῶν ἢ τοῦ Ἀστεροσκοπείου, λόφος τοῦ Φιλοπάππου). Μερικοὶ ἀπὸ αὐτοὺς εἰναι ὀνομαστοὶ ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους χρόνους.

Ἡ βουνοσειρὰ αὐτὴ διαιρεῖ τὸ ἀθηναϊκὸν λεκανοπέδιον εἰς δύο ἄνισα μέρη. Μεγαλύτερον εἰναι τὸ δυτικὸν μέρος, τοῦ ὅποιου

τὰ νερά μαζεύονται εἰς τὴν κοίτην τοῦ Κηφισοῦ ποταμοῦ. Εἰς τὸ ἀνατολικὸν μέρος, τὸ ὅποιον εἶναι μικρότερον, ρέει δὲ Ἰλισός ποταμός. Καὶ οἱ δύο αὐτοὶ ποταμοὶ χύνονται εἰς τὸν ὄρμον τοῦ Φαλήρου. Θὰ ἔξετάσωμεν τὸν μεγαλύτερον ἀπὸ αὐτούς, τὸν Κηφισόν.

2. Ὁ Κηφισός ποταμός. — "Αν προχωρήσωμεν ἀπὸ τὰς Ἀθήνας εἰς τὴν Ἱεράν ὁδόν, θὰ συναντήσωμεν τὴν γέφυραν τοῦ Κηφισοῦ.

"Η γέφυρα συνδέει τὰς δύο ὅχθας τοῦ ποταμοῦ. Μεταξὺ αὐτῶν εἴναι ἡ κοίτη ὡς μία μεγάλη αὔλαξ, εἰς τὴν ὅποιαν ὁ ποταμὸς κυλίει τὰ ὕδατά του. Συνήθως τὸ ρεῦμα τοῦ ποταμοῦ εἴναι χαμηλά καὶ ἥσυχον εἰς τὴν κοίτην του.

10. Ἡ κοίτη τοῦ Κηφισοῦ
καὶ τομὴ αὐτῆς.

τὴν ὅποιαν ρέει ὁ ποταμός. "Αν τώρα σταθῶμεν μὲ τὸ πρόσωπον πρὸς τὴν διεύθυνσιν αὐτήν, τότε δεξιά μας ἔχομεν τὴν δεξιὰν ὅχθην τοῦ ποταμοῦ καὶ ἀριστερά μας τὴν ἀριστερὰν ὅχθην.

Καθὼς εἴναι γνωστόν, τὸ ὕδωρ ρέει πάντοτε πρὸς τὰ κάτω. "Επομένως ἀπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ποταμοῦ εὑρίσκομεν καὶ τὴν κλίσιν τοῦ ἐδάφους.

Παρατηροῦμεν τὸν ροῦν τοῦ ποταμοῦ. Οὗτος ἀπὸ ἐδῶ ἔως τὰς ἐκβολὰς εἶναι εὔθυς· διότι κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἔκαμαν εἰς τὸ μέρος αὐτὸν τοῦ ποταμοῦ μεγάλα ἔργα, μὲν τὰ ὄποια ἔκανόν σαν τὴν κοίτην του. Μὲ μηχανήματα δηλ. τὴν ἐβάθυναν καὶ τὴν ἐπλάτυναν. "Ετοι τὸ πλάτος τῆς κοίτης ἔγινε 30 μέτρα καὶ τὸ ὕψος τῆς 8 μέτρα.

Πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν ὅμως, ὅπου δὲν ἔγιναν τοιαῦτα ἔργα, ὁ ροῦς τοῦ ποταμοῦ δὲν εἶναι εὔθυς· ἀλλοῦ στρέφεται ἐλαφρῶς δεξιά, ἀλλοῦ κάμπτει ἀποτόμως ἀριστερά.

Διευθυνόμεθα πρὸς μίαν ἀπὸ αὐτὰς τὰς καμπάς. Βλέπομεν, ὅτι πρὸς τὴν μίαν ὅχθην τὸ ὄδωρ τοῦ ποταμοῦ ρέει μὲ δρμὴν καὶ ἀναπηδᾷ μὲ ἀφρόν· ἐδῶ ὁ ποταμὸς ἀπέφαγε τὸν βράχον, ἀπέσπασε λίθους καὶ χώματα καὶ τὰ παρέσυρε μακράν. "Ετοι ἡ ὅχθη αὐτὴ ἔγινεν ἀπὸ κρημνούς.

Αντικρὺ τούναντίον τὸ ὄδωρ κινεῖται ἀργὰ καὶ δὲν ἔχει πλέον τὴν δύναμιν νὰ παρασύρῃ χαλίκια καὶ ἄμμον· ἐδῶ τὸ βάθος τοῦ ποταμοῦ εἶναι μικρότερον καὶ ἡ ὅχθη του ἔχει ἐλαφράν κλίσιν.

Προπάντων ὅταν εἶναι πλημμύρα, ὁ ποταμὸς κυλίει εἰς τὴν κοίτην του λίθους καὶ ἄλλα ψηλικά. Οἱ λίθοι αὐτοὶ συγκρούονται ὁ ἔνας μὲ τὸν ἄλλον, αἱ ἄκραι των τρίβονται καὶ ἔτοι οἱ λίθοι γίνονται στρογγύλοι. Τούς στρογγύλους αὐτοὺς λίθους τοὺς ὀνομάζομεν κροκάλας.

Γενικῶς τὰ ὄδατα, τὰ ὄποια ρέουν, ἔχουν μεγάλην δύναμιν ἀποτρώγουν τὸ ἔδαφος καὶ μεταφέρουν χώμα, ἄμμον καὶ κροκάλας εἰς μεγάλην ἀπόστασιν καὶ τὰ ἀποθέτουν εἰς τὰς ὅχθας ἢ τὰ ἐκφράτωνουν εἰς τὴν θάλασσαν. Προπάντων ἐν καιρῷ πλημμύρας παρασύρουν ὅτι εὑρεθῆじ εἰς τὸν δρόμον των καὶ κάμνουν μεγάλην καταστροφήν.

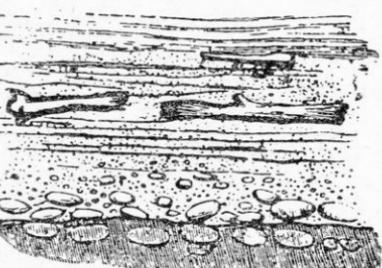
3. Η πεδιάς τοῦ Κηφισοῦ. — Τὸ ἔδαφος καὶ ἀπὸ τὰς δύο ὅχθας τοῦ ποταμοῦ εἶναι όμαλὸν καὶ σχεδὸν ἐπίπεδον· ἀποτελεῖ πεδιάδα, εἰς τὴν ὄποιαν ὑπάρχουν ὅγροι σπαρμένοι, λαχανόκηποι καὶ ἐλαιῶνες.

Εἰς μερικὰ μέρη πλησίον τοῦ ποταμοῦ βλέπομεν μεγάλους λάκκους, σκαμμένους εἰς τὸ ἔδαφος. Ἐργάται ἔξαγουν ἀπὸ αὐτούς

χῶμα (πηλὸν) καὶ μὲ αὐτὸ κατασκευάζουν κεραμίδια, πλίνθους καὶ πήλινα ἀγγεῖα.

"Αν παρατηρήσωμεν τὰ τοιχώματα ἐνὸς ἀπὸ τοὺς λάκκους αὐτούς, ἡμποροῦμεν νὰ διακρίνωμεν, ὅτι τὸ ἔδαφος τῆς πεδιάδος εἶναι στρωμένον κανονικά, ὡς νὰ σχηματίζῃ στρώματα. Πόθεν προέρχεται τοῦτο;

"Ο Κηφισὸς κατὰ τὸν κάτω ροῦν του δὲν ἔρρεε πάντοτε εἰς τὴν σημερινήν του κοίτην. Αὐτή, προτοῦ τὴν κανονίσουν, ἦτο ἀβαθής καὶ δι' αὐτὸ ὁ ποταμὸς συχνὰ ἥλλασσε διεύθυνσιν· ἄλλοτε δηλ. ἔρρεε δεξιώτερα καὶ ἄλλοτε ἀριστερώτερα. "Οταν λοιπὸν συνέβαινον συνεχεῖς καὶ ραγδαῖαι βροχαί, τὰ νερὰ ὑψώνοντο εἰς τὴν κοίτην τοῦ ποταμοῦ, ἔξεχεὶς ἵζαν ἀπὸ τὰς ὅχθας καὶ ἐπλημμυροῦσαν τὴν πεδιάδα. "Οταν ὅμως τὰ θολὰ νερὰ ἡρεμοῦσαν, τότε ἡ λεπτὴ ἄμμος καὶ τὸ χῶμα, τὰ ὅποια περιεῖχον, κατεκάθηντο καὶ ἐσχημάτιζον παχὺ στρώμα λάσπης (ἰλύν). Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὀλόκληρος αὐτάς, τὰς ὅποιας ὁ ποταμὸς τῆς εἶναι στρωμένον κανονικά.

11. Στρώματα τοῦ ἔδαφους εἰς τὰς ἐκβολὰς ποταμοῦ.

ἡ πεδιὰς ἐστρώθη μὲ τὰς Ὂλας ἀπὸ χιλιάδων ἑτῶν ἀπέθεσεν εἰς αὐτήν. Δι' αὐτὸ καὶ τὸ ἔδαφός της εἶναι στρωμένον κανονικά.

Τὰ στρώματα τοῦ ἔδαφους, τὰ ὅποια κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον σχηματίζονται, τὰ λέγομεν προσχώσεις. "Οταν τὸ ὑψος τῆς πεδιάδος ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης εἶναι μικρόν, τότε ἡ πεδιὰς λέγεται βαθύ πεδίον.

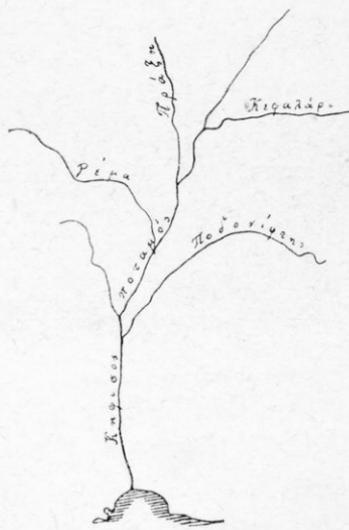
4.—Πόθεν ὁ Κηφισός, καθὼς καὶ κάθε ποταμός, παραλαμβάνει τὸν πηλὸν καὶ τὴν ἄμμον καὶ τὰ χαλίκια, τὰ ὅποια ἀποθέτει εἰς τὴν κοίτην ἢ εἰς τὰς ὅχθας του; Καὶ πρῶτον, πόθεν τροφοδοτεῖται ὁ ποταμός;

"Αν προχωρήσωμεν πρὸς τὴν κοιλάδα τοῦ Κηφισοῦ, θὰ συναντήσωμεν διαφόρους ρύακας, οἱ ὅποιοι χύνονται εἰς αὐτόν, ἄλλοι ἀπὸ τὴν δεξιὰν καὶ ἄλλοι ἀπὸ τὴν ἀριστεράν του ὅχθην (Ποδονίφτης, Πράξη, Κεφαλάρι). Αὔτοὶ εἶναι οἱ παραπόταμοι τοῦ Κηφισοῦ.

"Αν προχωρήσωμεν ἀκόμη πρὸς τὰ ἔπανω, θὰ φθάσωμεν εἰς ἐν ἀπλοῦν ρυάκιον μεταξὺ Πάρνηθος καὶ Πεντελικοῦ καὶ τέλος εἰς τὴν πηγὴν τοῦ ποταμοῦ. "Οπως αἱ ρίζαι ἐνὸς δένδρου φέρουν τροφὴν εἰς τὸν κορμόν, ἔτσι καὶ τὰ ρυάκια τροφοδοτοῦν τὸν ποταμόν.

'Ο Κηφισὸς μὲ δῶλους τοὺς παραποτάμους του ἀποτελεῖ ἐν ποτάμιον σύστημα. 'Ο Ιλισὸς ἐπίσης ἄλλο ποτάμιον σύστημα. 'Υψώματα τοῦ ἐδάφους, καὶ τὰ πλέον μικρά, εἶναι ἡ αἰτία, διὰ τὴν ὅποιαν ἐν ρυάκιον ρέει πρὸς τοῦτον, ἄλλο πρὸς ἐκεῖνον τὸν ποταμόν. "Ωστε τὰ ὑψώματα αὐτὰ χωρίζουν τὴν ροήν τῶν ὑδάτων κατὰ διάφορον διεύθυνσιν, ἀποτελοῦν δηλ. ὑδροκριτικὴν γραμμὴν μεταξὺ δύο ποταμίων συστημάτων (βλ. εἰκ. 13).

"Οταν ὅμως βρέχῃ, σχηματίζονται εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἐδάφους ἀναρίθμητα ἄλλα ρυάκια. Αὕτα, ἐνῷ κατέρχονται, ρέουν διαρκῶς μὲ μεγαλυτέραν ταχύτητα, ξεπλύνουν τὴν ἐπιφάνειαν καὶ παρασύρουν ἄμμους καὶ χώματα καὶ χαλίκια. Εἰς τὰ βουνά μάλιστα, ὅπου αἱ βροχαὶ εἶναι δυνατώτεραι καὶ ἡ κλίσις τοῦ ἐδάφους μεγαλυτέρα, τὰ ρυάκια εἶναι ταχύτερα καὶ ὀρμητικώτερα. Δι᾽ αὐτὸ δὲν παρασύρουν μόνον ἄμμους καὶ λίθους; ἄλλα

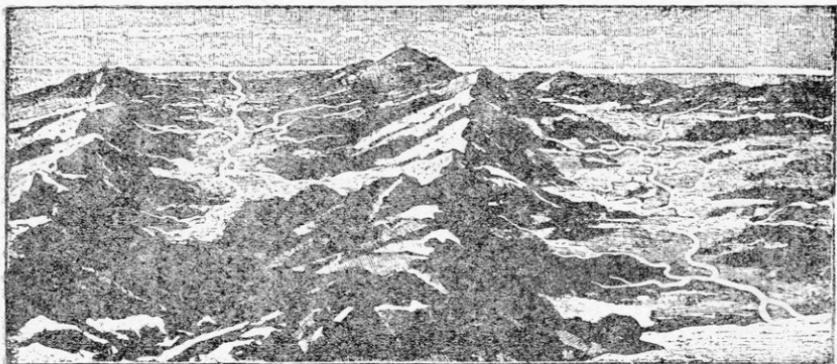

12. 'Ο Κηφισὸς ποταμὸς μὲ τοὺς παραποτάμους του.

καὶ ἀποτρώγουν τὸ ἔδαφος, διὰ τοῦ ὅποίσυ καταβαίνουν.

Καὶ τὰ ρυάκια αὐτὰ ἀκολουθοῦν τὴν κλίσιν τοῦ ἔδαφους καὶ χύνονται εἰς τὴν κοίτην τοῦ ποταμοῦ. Δι’ αὐτὸν τὰ ὕδατα τοῦ ποταμοῦ μετὰ μίαν βροχὴν εἶναι πολὺ θολά, ἐν καιρῷ δὲ πλημμύρας συμπαρασύρουν πολλάς καὶ βαρείας ὄλασ.

Ἄπὸ ὅσα εἴδομεν συμπεραίνομεν, ὅτι τὸ ἔδαφος τοῦ Ἀθη-

13. Οἱ ποταμοὶ εἰς τὴν εἰκόνα αὐτὴν ρέουν πρὸς διαφόρους διευθύνσεις. Ἡ κορυφογραμμὴ τοῦ ὄρους, ἡ ὅποια χωρίζει τὰ ὕδατα τῶν ποταμῶν αὐτῶν, ἀποτελεῖ τὴν ύδροκριτικὴν γραμμὴν μεταξὺ δύο ποταμίων συστημάτων.

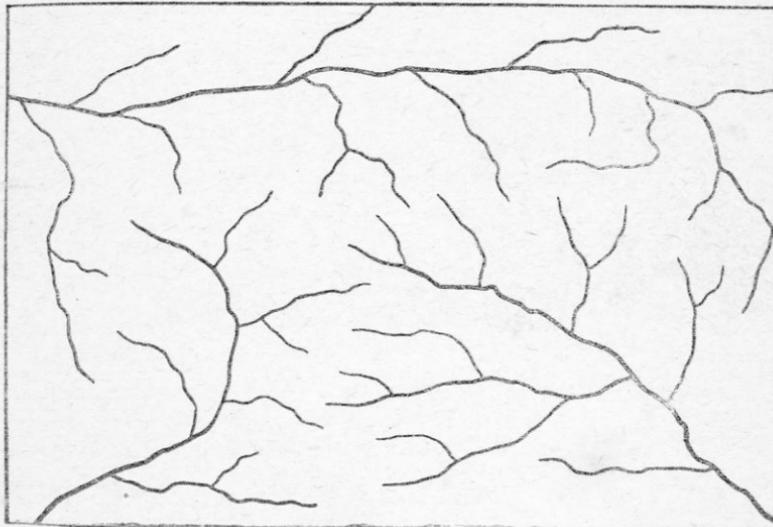
ναϊκοῦ βαθυπέδου, ἀπὸ τὰ Πατήσια ἕως τὴν παραλίαν, προέρχεται ἀπὸ τὰς προσχώσεις τοῦ Κηφισοῦ καὶ ἀποτελεῖται ἀπὸ πληλούς καὶ ἄμμους ἀνακατευμένους. Ἐπειδὴ λοιπὸν τὸ ἔδαφος αὐτὸν ἔγεννηθη ἀπὸ προσχώσεις, λέγεται προσχωσιγενές. Τὸ ἔδαφος αὐτὸν εἶναι μαλακὸν καὶ περιέχει τὰ συστατικά, τὰ ὅποια χρειάζονται τὰ φυτά, διὰ νὰ βλαστήσουν. Εἶναι γόνιμον ἔδαφος. Δι’ αὐτὸν ὁλόκληρος ἡ πεδιάς καλλιεργεῖται καλῶς. ¶

5. **Κλῖμα καὶ βλάστησις.** **Ασχολίαι τῶν κατοίκων.** — Ἡ δροσειρὰ Κιθαιρῶνος - Πάρνηθος προφυλάσσει ὁλόκληρον τὸ λεκανοπέδιον τῶν Ἀθηνῶν ἀπὸ τοὺς ψυχροὺς ἀνέμους τοῦ Βορρᾶ. Διὰ τοῦτο ὁ χειμὼν εἶναι μολακὸς καὶ ὅχι μόνον ἡ ἐλοία καὶ ἡ

συκῆ, ἀλλὰ καὶ ἡ πορτοκαλέα καὶ ἡ λεμονέα (έσπεριδοειδῆ) καὶ τὰ φοινικοειδῆ, που εἶναι δένδρα θερμῶν χωρῶν, ἀντέχουν καὶ εύδοκιμοῦν.

Ἐκτὸς αὐτοῦ τὸ λεκανοπέδιον εἶναι ἀνοικτὸν πρὸς τὴν θάλασσαν δι' αὐτὸν ἡ θαλασσία αὔρα, ἡ ὁποία κατὰ τὸ θέρος πνέει ἀπὸ τὸν Σαρωνικὸν (ό μπάτης), εἰσχωρεῖ εἰς τὴν πεδιάδα καὶ μετριάζει τὴν ὑπερβολικήν ζέστην (θαλάσσιον κλίμα).

Αἱ βροχαὶ ὅμως, τὰς ὁποίας δέχεται τὸ λεκανοπέδιον, καθὼς

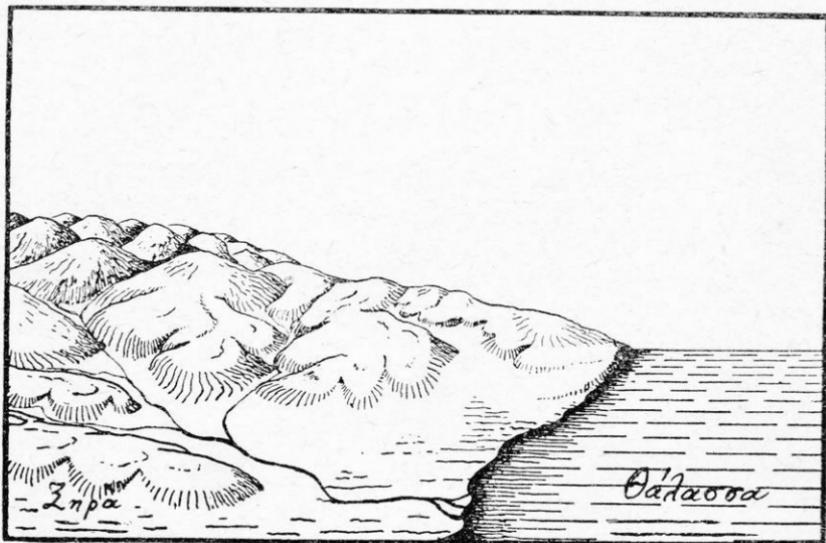
14. ("Ασκησις). Σημείωσε τὰς ὑδροκριτικὰς γραμμὰς μεταξὺ τῶν ποταμίων συστημάτων εἰς τὸ σχῆμα τοῦτο.

καὶ ὅλη ἡ Ἀττική, εἶναι ὀλιγοσταὶ καὶ κυρίως πίπτουν κατὰ τὸ φθινόπωρον καὶ τὸν χειμῶνα. Τοῦτο προέρχεται ἀπὸ τοὺς ἔξης λόγους :

Εἰς τὴν Ἀττικὴν ἐπικρατοῦν τὸν περισσότερον καιρὸν τοῦ ἔτους οἱ βόρειοι καὶ βορειοανατολικοὶ ἄνεμοι. Οἱ ἄνεμοι αὐτοὶ εἶναι ψυχροὶ καὶ ξηροὶ καὶ μόνον τὸν χειμῶνα φέρουν ὀλίγας βροχάς, σπανίως δὲ καὶ χιόνας. Κατὰ τὸ θέρος ὅμως, ὅτε πνέουν κανονικὰ καὶ ὀνομάζονται ἐτησίαι (μελτέμια), εἶναι τόσον ξηροί, ὥστε ἀπομακρύνουν κάθε ἵχνος ὑγρασίας.

Τὸ φθινόπωρον ἀρχίζουν νὰ πνέουν οἱ νότιοι ἄνεμοι, οἱ ὄποιοι ἔρχονται ἀπὸ τὴν Μεσόγειον θάλασσαν καὶ εἰναι ὑγροί. Τότε ἀρχίζει ἡ βροχερὰ ἐποχή, ἀλλὰ καὶ τότε βρέχει μόνον κατ' ἀραιὰ διαστήματα καὶ μὲ βροχὰς ραγδαίας. Ἐτσι τὰ περισσότερα νερά ρέουν εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἐδάφους καὶ χύνονται εἰς τὴν θάλασσαν.

“Ωστε ἡ Ἀττική, καὶ ἴδιως τὸ λεκανοπέδιον τῶν Ἀθηνῶν, εἴναι ἀπὸ τὰς ξηροτέρας περιοχὰς τῆς Ἑλ-

15. (“Ασκησις). Παράστησε μὲ βέλη τὴν κυκλοφορίαν τοῦ ὄντος. Περίγραψέ την κατὰ τὴν ἔξης σειράν : Θάλασσα, ἔξατμισις, νέφη, βροχή, πηγή, ρύαξ, ποταμός, ἐκβολαί.

λάδος. Δι’ αὐτὸν οἱ ποταμοί της, μόνον ὅταν βρέχῃ, ἔχουν τὴν ὄψιν ποταμοῦ, κατὰ δὲ τὸ θέρος διατηροῦν πολὺ ὀλίγον ὄντωρ.

Διὰ τὸ πότισμα τῶν λαχανοκήπων, τῶν ἀνθοκήπων καὶ τῶν ἀμπέλων χρησιμοποιοῦν τότε τὸ ὄντωρ, τὸ ὄποιον ἀντλοῦν ἀπὸ τὰ πηγάδια τῆς πεδιάδος.

“Η θερμότης λοιπόν, τὸ κανονικὸν πότισμα καὶ ἡ ἐπιμελής καλλιέργεια συντελοῦν, ὥστε ἡ πεδιάς εἰς μεγάλην ἔκτασιν νὰ δύοιαζῃ μὲ καταπράσινον κῆπον. Δι’ αὐτὸν

καὶ δὲ Βοτανικὸς κῆπος τῶν Ἀθηνῶν ἔγινε πλησίον τοῦ Κηφισοῦ, εἰς αὐτὸν δὲ εύρισκομεν καὶ φυτὰ θερμοτέρων χωρῶν. Τὴν εὐφορίαν τοῦ ἐδάφους μαρτυροῦν καὶ αἱ πανύψηλοι λεῦκαι, αἱ ὅποιαι σκιάζουν τὴν Ἱερὰν ὁδόν.

Απὸ τὰ ἀνωτέρω ἐννοοῦμεν, ὅτι αἱ ἄστροι λίαν τῷ κατοικων τῆς πεδιάδος εἰναι κυρίως γεωργικαί. Μεγάλην ἔκτασιν καταλαμβάνουν οἱ λαχανόκηποι καὶ οἱ ἀνθόκηποι, ἐπειδὴ τὰ προϊόντα των εύρισκουν εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ εἰς τὸν Πειραιᾶ καλὴν ἀγοράν. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἡ ἄργιλος εἰναι ἀφθονος εἰς τὴν πεδιάδα, πολλὰ εἰναι ἐκεῖ τὰ κεραμουργεῖα καὶ τὰ ἐργοστάσια τῆς ἀγγειοπλαστικῆς.

6. Τὰ ὑψηλὰ καὶ λοφώδη μέρη τοῦ λεκανοπεδίου.—Εἰς τὰ ἀκρα τοῦ βαθυπέδου τὸ ἔδαφος ὀλίγον κατ’ ὀλίγον ἀνέρχεται, ὥστε εἰς τοὺς πρότυρος τῆς Πάρνηθος καὶ τοῦ Πεντελικοῦ φθάνει τὰ 300 μέτρα ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης. Καὶ πρὸς μὲν τὴν Πάρνηθα ἀπλώνεται ὑψηλὴ πεδιάς, τὸ ύψος δὲ τὸν τῶν Ἀχαρνῶν, πρὸς δὲ τὸ Πεντελικὸν ὁ τόπος ἔχει πολλοὺς λόφους. Οἱ λόφοι αὐτοὶ σκεπάζονται ἀλλοῦ μὲν ὠραῖα πεῦκα καὶ ἀλλοῦ μὲν ἀγροὺς καὶ κήπους διπλωμένους δένδρων.

Διὰ νὰ ἐννοήσωμεν τὴν σύστασιν τοῦ ἐδάφους εἰς τὰ λοφώδη καὶ ὀρεινὰ μέρη, εἰναι ἀνάγκη νὰ ἐπισκεφθῶμεν ἐν λατομεῖον.

Τὸ ἀπότομον τοίχωμα τοῦ λατομείου μᾶς δεικνύει μίαν τομὴν εἰς τὴν κλιτύν τοῦ λόφου. Ἐπάνω ὑπάρχει λεπτὸν στρῶμα ἀπὸ χῶμα, εἰς τὸ ὅποιον εἰναι ἀνακατευμένα χαλίκια καὶ ἄμμος· εἰναι τὸ χαλαρὸν ἔδαφος, εἰς τὸ ὅποιον βλαστάνουν τὰ φυτὰ (φυτικὸν ἔδαφος). Υποκάτω ὑπάρχει στερεός βράχος, ἀπὸ τὸν ὅποιον οἱ ἐργάται μὲ σιδηρᾶ ἐργαλεῖα ἔξαγουν λίθους, μὲ τοὺς ὅποιούς κτίζομεν τὰς οἰκίας μας.

Τὸ μαλακὸν χῶμα, δ σκληρὸς βράχος, ἡ ἄμμος μὲ τὰ χαλίκια λέγονται πετρώματα.

Οἱ λίθοι τῶν λατομείων εἰς τὰ Τουρκοβούνια εἰναι ἀσβεστόλιθοι. Εἰναι ἐν πέτρωμα, ἀπὸ τὸ ὅποιον ἀποτελοῦνται καὶ ἡ Πάρνητος καὶ ὁ Αἰγαλεως, καθὼς καὶ τὰ περισσότερα βουνά τῆς Ελλάδος.

Τὸ πέτρωμα αὐτὸ ἔχει πολλοὺς πόρους καὶ δὲν συγκρατεῖ τὸ ύδωρ, ποὺ ἀπορροφᾷ τὸ ἔδαφος, ἀλλὰ τὸ ἀφήνει νὰ κατασταλάζῃ καὶ νὰ διαρρέῃ εἰς ὑπογείους αὐλακας καὶ εἰς καταβόθρας. Δι’ αὐτὸ τὰ ἔδαφη, τὰ ὅποια εύρισκονται ἐπάνω εἰς πετρώματα ἀσβεστολίθου, εἶναι ξηρά.

Ἐνῷ ἡ ἐποχὴ τῆς ξηρασίας εἰς τὴν Ἀττικὴν διαρκεῖ συνήθως 5 - 6 μῆνας, τὰ βουνά της στολίζονται κατὰ τὸ πλεῖστον μὲ

16. Τομὴ τοῦ ἔδαφους πλησίον μιᾶς δόδοι.

ώραια δάση ἀπὸ πεῦκα καὶ ἀπὸ θάμνους ἀειθαλεῖς (δάφνη, "μυρτιά, σχῖνος, κουμαριά, ἄγριελαία κτλ.). Ἡ Πάρνης μάλιστα ἀπὸ ὄψος 800 μέτρων καὶ ὅνω σκεπάζεται μὲ ὥραιότατον δάσος ἐλάτης διότι τὰ δένδρα αὐτὰ ἀντέχουν εἰς τὴν ξηρασίαν.

Τὰ φυτὰ ὅμως, τὰ ὅποια καλλιεργοῦμεν εἰς τοὺς κήπους (λαχανικά, ἄνθη, ὀπωροφόρα), καθὼς καὶ αἱ ἄμπελοι, χρειάζονται πότισμα κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ θέρους. Ἐχουν δὲ ἀνάγκην καὶ ἀπὸ λιπάσματα, διότι τὰ ἔδαφη τῆς Ἀττικῆς εἶναι ἀδύνατα, δηλαδὴ δὲν ἔχουν ἀρκετάς θρεπτικάς ούσιας, ποὺ χρειάζεται τὸ φυτὸν διὰ τὴν τροφήν του.

Εις τὰ ύψηλὰ μέρη τῆς Ἀττικῆς ἐπικρατεῖ ἡ καλλιέργεια τῆς ἀμπέλου, τῆς ἐλαίας, τῆς συκῆς καὶ τῶν ὄπωροφόρων δένδρων. Ἐπειδὴ δὲ τὸ κλῖμα εἶναι θερμόν, ἡ γῆ ἀνταμείβει τὸν φιλόποιον καλλιεργητήν. Παράγονται ὄπωρικά, σῦκα, σταφύλια, οἴνος, ἔλαιον, σανὸς καὶ ὀλίγα σιτηρά.

Ἄπο τὰ ἀνωτέρω ἐννοοῦμεν, ὅτι ἡ κυρία ἀσχολία τῶν χωρικῶν εἰς τὸ βόρειον καὶ βορειοανατολικὸν τμῆμα τοῦ λεκανοπεδίου τῶν Ἀθηνῶν εἶναι ἡ ἀμπελουργία, ἡ κηπουρικὴ καὶ ἡ γεωργία.

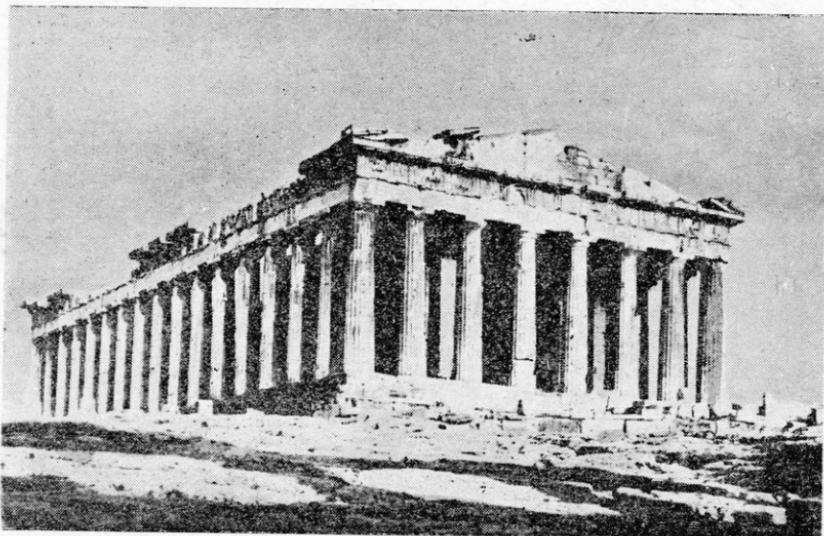
Διὰ τὰ προϊόντα των οἱ χωρικοὶ εύρισκουν εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ εἰς τὸν Πειραιᾶ καλὴν ἀγοράν. Ἐπειδὴ δὲ αἱ πόλεις αὐταὶ χρειάζονται πολὺ γάλα, πρὸ πάντων διὰ τὰ παιδιά καὶ διὰ τοὺς ἀρρώστους, πολλοὶ τρέφουν ἀγελάδας μὲν ἐκλεκτὴν τροφὴν (λάχανα, πίτυρα καὶ βαμβακόσπορον). «Ωστε πολλοὶ ἀνθρωποί ζοῦν ἀπὸ τὸ εἰσόδημα αὐτό, καθὼς καὶ ἀπὸ τὴν ὄρνιθοτροφίαν.

Τὸ κλῖμα εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Πεντελικοῦ εἶναι ξηρὸν καὶ ὑγιεινόν. Ἐπειδὴ δὲ καὶ τὸ ὑψος τοῦ τόπου εἶναι ἀρκετὸν (300 μ. ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης) καὶ πηγαὶ ἀναβλύζουν πολλαὶ (Κεφαλάρι), δι' αὐτὸν καὶ τὸ θέρος εἶναι δροσερὸν καὶ ἡ βλάστησις πλουσία. Λόφοι στολισμένοι μὲν ὥραιότατα πεῦκα, κῆποι γεμάτοι ἄνθη κερασέας καὶ ἄλλα ὄπωροφόρα δένδρα, κάμνουν τὸ μέρος αὐτὸν τὸ ὥραιότερον τῆς Ἀττικῆς. Δι' αὐτὸν ἐκεῖ ἀνεπτύχθησαν ὡς προάστια τῶν Ἀθηνῶν ἡ Κηφισιά, τὸ Ἀμαρούσιον, τὸ Ἡράκλειον καὶ τὸ Χαλάνδριον. Καὶ πολλὰ θεραπευτήρια καὶ ἀναρρωτήρια ἐκτίσθησαν ἐκεῖ, καθὼς καὶ ἐπάνω εἰς τὴν Πάρνηθα.

7. Αἱ Ἀθῆναι καὶ ὁ Πειραιεύς. — Εἰς τὸ μέσον σχεδὸν τοῦ λεκανοπεδίου εύρισκονται αἱ Ἀθῆναι, ἡ πρωτεύουσα τῆς Ελλάδος.

Ἀπὸ τὴν κορυφὴν τοῦ Λυκαβηττοῦ (ὕψος 277 μ.) ἔχομεν θαυμασίαν ἀποψιν. «Ως «θάλασσα ὀσάλευτος» ἀπλώνεται ἡ μεγάλη πόλις κάτω ἀπὸ καταγάλανον οὐρανόν. Μέσα ἀπὸ τὸ πέλαγος τῶν οἰκιῶν ἔξεχουν οἱ θόλοι καὶ τὰ κωδωνοστάσια τῶν ἐκκλησιῶν. Τὴν λευκότητα τῆς εἰκόνος μόνον μερικοὶ πράσινοι τόποι διακόπτουν εἶναι ὁ Βασιλικὸς κῆπος καὶ ὁ κῆπος τοῦ Ζαππείου,

τὸ ἄλσος τῆς Ἀκροπόλεως, τὸ ἄλσος τοῦ πεδίου τοῦ Ἀρεως καὶ οἱ μικροί, ὀλλὰ ὥραιότατοι κῆποι τοῦ Μουσείου καὶ τῶν διαφόρων πλατειῶν. Μερικὰ οἰκοδομήματα ἐπιβάλλονται μὲ τὸν ὅγκον των καὶ προσελκύουν ίδιαιτέρως τὸ βλέμμα μας: διακρίνομεν τὰ Παλαιὰ Ἀνάκτορα, τὴν Ἀκαδημίαν, τὸ Πανεπιστήμιον, τὴν Ἐθνικὴν Βιβλιοθήκην, τὸ Μετσόβιον Πολυτεχνεῖον, τὸ Μουσεῖον, τὸ Ἀρσά-

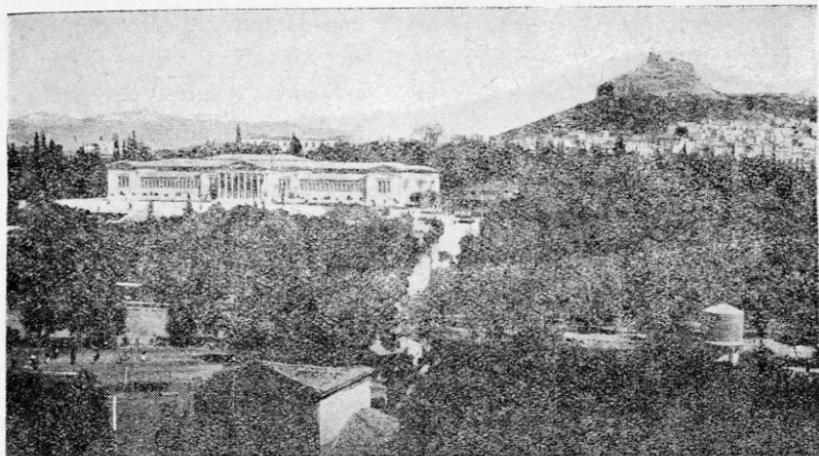

17. 'Ο Παρθενών, ναὸς τῆς Παρθένου Ἀθηνᾶς.

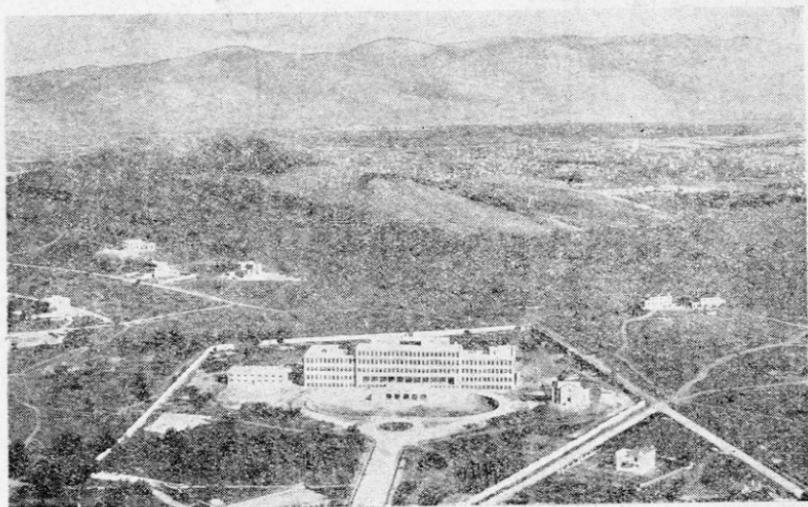
κειον, τὸ νοσοκομεῖον τοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ, τὸ Ἀστεροσκοπεῖον κ. ἄ.

Στρέφομεν τώρα τὸ βλέμμα πρὸς Νότον. Πρὸς τὴν διεύθυνσιν αὐτὴν αἱ Ἀθῆναι ἔχουν σχεδὸν ἐνωθῆ μὲ τὸ Παλαιὸν καὶ τὸ Νέον Φάληρον καὶ μὲ τὸν Πειραιά.

‘Ο Σαρωνικὸς ἀντανακλᾷ τὸ φῶς καὶ λάμπει ὡς καθρέπτης. Πολλὰ εἶναι τὰ πλοια, ποὺ αὐλακώνουν τὰ νερά του. Ἄλλα ἀναχωροῦν καὶ ἄλλα διευθύνονται εἰς τὸν λιμένα τοῦ Πειραιῶς· μεταφέρουν ἐπιβάτας καὶ ἐμπορεύματα ἢ κάρβουνα καὶ διάφορα ύλικὰ διὰ τὰ ἔργοστάσιά του.

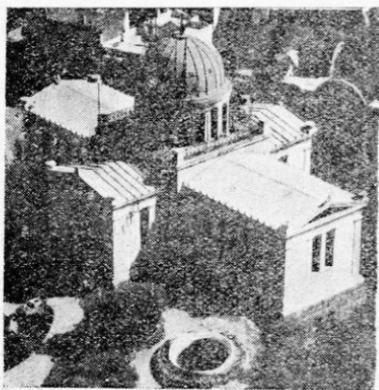
18. Τὸ Ζάππειον μὲ τὸν Λυκαβηττὸν εἰς τὸ βάθος.

19. Τὸ νέον κτίριον τοῦ Ἀρσακείου.

Εἶναι τὸ μεγαλύτερον καὶ ώραιότερον ἐκπαιδευτήριον τῶν Ἀθηνῶν.

(Φωτογρ. Τοπογρ. 'Υπηρ. 'Υπουργ. Συγκοινωνίας).

20. "Ἐν ἀπὸ τὰ κομψότερα οἰκοδομήματα τῶν Ἀθηνῶν, τὸ Ἀστεροσκοπεῖον.

(Φωτ. Τοπ. Υπηρ. Υπ. Συγκοινωνίας)

γύρω ύψωμάτα τὸν προφυλάσσουν ἀπὸ τοὺς ἀνέμους.

3) "Ἐχει ἐπικοινωνίαν μὲ τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Ἑλλάδος· διότι τὰ βουνά, τὰ ὄποια περιβάλλουν τὸ λεκανοπέδιον τῶν Ἀθηνῶν, ἀφήνουν μεταξύ των διόδους, διὸ τῶν ὄποιών διέρχονται σιδηροδρομικαὶ γραμμαὶ καὶ ὁδοὶ αὐτοκινήτων. (Εὔρε τὰς διόδους αὐτὰς εἰς τὸν χάρτην).

4) "Ἐχει θέσιν κεντρικὴν καὶ

Νέφος καπνοῦ ύψωνεται ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ. Διακρίνομεν τὰς καπνοδόχους τῶν ἔργοστασίων, ὅπου χιλιάδες ἐργατῶν ἐργάζονται.

"Ἐν βλέμμα εἰς τὸν χάρτην τῆς Ἑλλάδος καὶ εἰς τὸ σχέδιον τοῦ Πειραιῶς (εἰκ. 21) ἀρκεῖ, διὰ νὰ μᾶς δείξῃ ποια πλεονεκτήματα ἔχει ἐκ φύσεως ὁ λιμήν του.

1) Εἶναι εύρυχωρος καὶ ἀρκετὰ βαθύς, ώστε εἰσπλέουν εἰς αὐτὸν καὶ μεγάλα πλοῖα.

2) Εἶναι ἀσφαλής, διότι τὰ

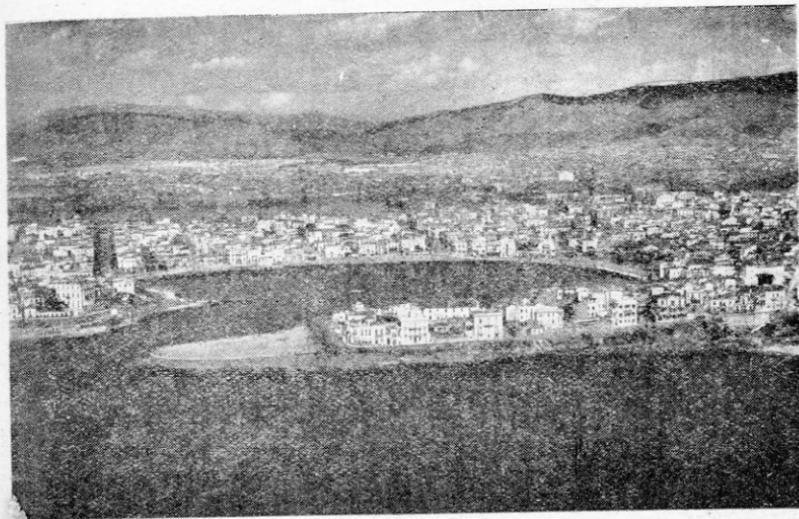

21. Σχεδιογράφημα τοῦ Πειραιῶς.

έπικοινωνεī κατά θάλασσαν μὲ ὅλας τὰς ἀκτὰς καὶ τὰς νήσους τῆς Ελλάδος.

5) Εύρισκεται εἰς τὸ μέσον τῶν θαλασσίων ὁδῶν, αἱ ὅποιαι φέρουν ἀπὸ τὴν δυτικὴν Μεσόγειον πρὸς τὸν Ἑλλήσποντον καὶ τὴν διώρυγα τοῦ Σουέζ.

’Απὸ τοὺς λόγους αὐτοὺς ἐννοοῦμεν διατί ὁ λιμὴν τοῦ Πει-

22. 'Ο Πειραιές, ὅπως φαίνεται ἀπὸ ἀεροπλάνον.

Ἐμπρὸς ὁ λιμὴν τῆς Ζέας (Πασαλιμάνι). ὅπιστος ὁ κεντρικὸς λιμήν.

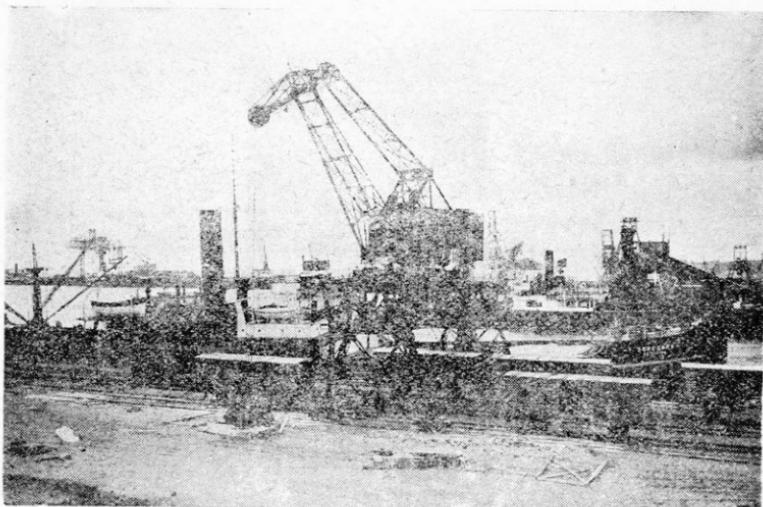
(Φωτογρ. Τοπογρ. 'Υπηρ. 'Υπουργ. Συγκοινωνίας)

ραιῶς ἔχει πολὺ μεγάλην κίνησιν. Κατὰ τὰ τελευταῖα μάλιστα ἔτη ἀπέκτησε καὶ μεγάλας ἀποθήκας καὶ ἀποβάθρας, ὥστε ἔγινεν ὁ μεγαλύτερος ἐμπορικός μας λιμήν. Εἶναι δὲ καὶ τὸ σπουδαιότερον βιομήχανικὸν κέντρον τῆς πατρίδος μας.

Τὸ ἡμισυ σχεδὸν ἀπὸ τὰ προϊόντα, τὰ ὅποια εἰσάγομεν ἀπὸ ξένους τόπους, συγκεντρώνονται εἰς τὸν Πειραιᾶ. Εἰς τὸν Πειραιᾶ εἶναι οἱ μεγαλύτεροι ἀλευρόμυλοι, καθὼς καὶ τὰ μεγαλύτερα μηχανουργεῖα, ὅπου κατασκευάζονται ὄροτρα, ἀντλίαι καὶ ἄλλα σιδηρά μηχανήματο. Ἐκεῖ ύπάρχει ἔνα μεγάλο ἐργοστάσιον χημικῶν λιπασμάτων διὰ τοὺς ἀγρούς, καθὼς καὶ βαμβοκοκλωστήρια καὶ

ύφαντήρια, ὅπου κατασκευάζονται βαμβακερά, μάλλινα καὶ μεταξώτα ύφασματα καὶ ώραιοι τάπητες. Ἐπίσης ύπαρχουν ἐργοστάσια ζυμαρικῶν, σαπωνοποιίας, οἰνοπνευματοποιίας, ύαλουργίας, καπνοῦ καὶ σιγαρέτων κ.ἄ. Εἰς τὸ Νέον Φάληρον ύπαρχουν μεγάλα μεταξουργεῖα.

Διπλῆ γραμμὴ ἡλεκτρικοῦ σιδηροδρόμου, τροχιόδρομοι καὶ ἀμαξιταὶ δόδοι συνδέουν τὸν Πειραιᾶ μὲ τὰς Ἀθήνας. Ο σιδηρόδρο-

23. Ἐν ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα μηχανήματα, μὲ τὰ ὅποια ἔξεβάθυναν τὸν λιμένα τοῦ Πειραιῶς κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη.

(Φωτογραφία Μεγαλοοικονόμου)

μος φθάνει ύπογείως μέσα εἰς τὸ κέντρον τῶν Ἀθηνῶν, εἰς τὴν Πλατείαν τῆς Ὁμονοίας, πρόκειται δὲ νὰ ἐπεκταθῇ καὶ ἔως τὴν Κηφισιάν.

Καὶ εἰς τὰς Ἀθήνας ύπαρχουν πολλὰ ἐργοστάσια, ὅπου κατασκευάζονται ύφασματα, τάπητες, ἔπιπλα, σιγαρέτα, πάγος καὶ ζῦθος κτλ.

Αἱ Ἀθῆναι εἶναι ἡ πρωτεύουσα τῆς Ἑλλάδος. Ὁπως δὲ κατὰ τὸν παλαιὸν καιρὸν, ἔτσι καὶ σήμερον αἱ Ἀθῆναι εἶναι ἡ πρώτη πόλις τῆς Ἑλλάδος ύπὸ τὴν ἔποψιν τῶν γραμμάτων καὶ τῶν τε-

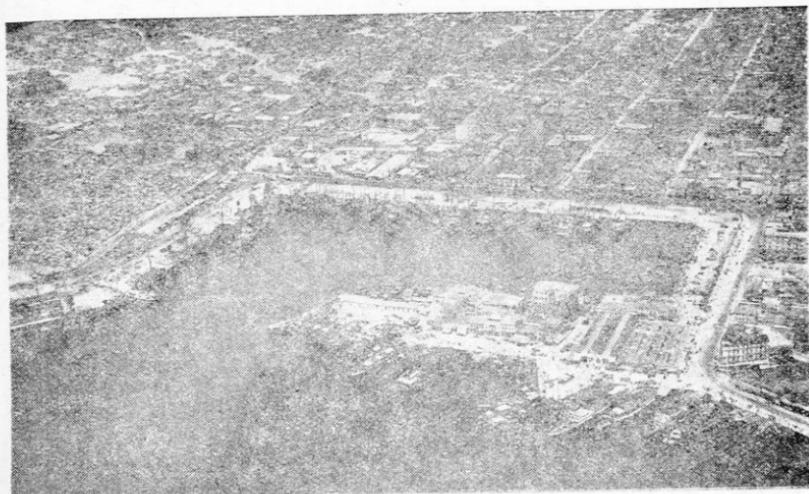
1904

17/8

χνῶν. Τὸ Πανεπιστήμιον, τὸ Πολυτεχνεῖον καὶ οἱ ἄλλαι ἀνώταται σχολαὶ συγκεντρώσιουν εἰς τὰς Ἀερίνας σπιούδεστὰς ἀπὸ ὅλας τὰς Ἑλληνικὰς χώρας. Ἐχουν δὲ ὥραίας οἰκοδομάς, εὐθείας ὁδούς, πλατείας μὲν κήπους κτλ.

‘Ωραία καὶ δροσερὰ εἶναι καὶ τὰ προάστια καὶ οἱ ἔξοχαι τῶν Ἀθηνῶν, ἡ Κηφισιά, τὸ Ἀμαρόύσιον, τὸ Χαλάνδριον, τὸ Παλαιὸν καὶ τὸ Νέον Φάληρον, ἡ Γλυφάδα κτλ.

Μὲν τὴν κατασκευὴν τῆς τεχνητῆς λίμνης τοῦ Μαραθῶνος α

‘24. ‘Ο λιμὴν τῶν Αλῶν εἰς τὸν Πειραιᾶ.

Ἐκεῖ τὰ πλοϊα πλευρίζουν διὰ τὴν ἐπιβίβασιν καὶ ἀποβίβασιν τῶν ταξιδιωτῶν.

(Φωτογρ. Τοπογρ. Υπηρ. Υπουργ. Συγκοινωνίας)

Αθῆναι καὶ ὁ Πειραιεὺς ἀπέκτησαν κοὶ ἀφθονον καὶ καθαρώτατον ὕδωρ.

Μέγα ἐργοστάσιον ἡλεκτροπαραγωγῆς χορηγεῖ εἰς τὰς δύο πόλεις ρεῦμα ἡλεκτρικὸν διὰ τὸν φωτισμὸν καὶ τὴν κίνησιν.

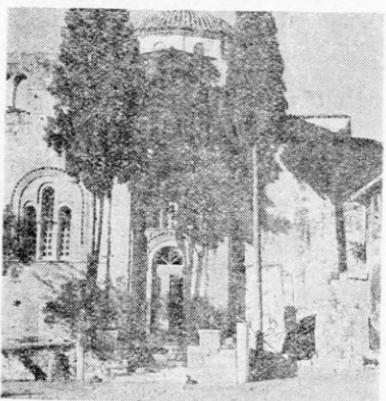
Ἐτσι αἱ Ἀθῆναι (725.000 κατ.) καὶ ὁ Πειραιεὺς (340.000) μὲ τὰ προάστια τῶν ἀνεπτύχθησαν εἰς δύο ἀπὸ τὰς πλέον πολιτισμένας μεγαλουπόλεις τῆς Εὐρώπης. Ο πληθυσμὸς τῶν ἀνέρχεται σήμερον εἰς 1325.000, ἐνῷ πρὸ 100 περίπου ἐτῶν μόλις ἔφθανε

τὰς 14.000. Ἐπειδὴ δὲ εἰς τὰς Ἀθήνας σώζονται καὶ τὰ σπουδαιότερα μνημεῖα τῆς Ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος, πολλοὶ περιηγηταὶ ἔρχονται κατ' ἔτος, διὰ νὰ ἐπισκεφθοῦν τὴν Ἀκρόπολιν καὶ τὰ μουσεῖα.

Β'. ΤΑ ΆΛΛΑ ΛΕΚΑΝΟΠΕΔΙΑ ΤΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ

Ἐκτὸς τοῦ λεκανοπεδίου τῶν Ἀθηνῶν ὑπάρχουν εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ ἄλλα λεκανοπέδια μὲν μικρὰς ἐπίσης πεδιάδας.

Πρὸς Δυσμὰς εἶναι τὰ λεκανοπέδια τῆς Ἐλευσίνος καὶ τῶν Μεγάρων, πρὸς τὰ ΒΑ ἡ πεδιάς τοῦ Μαραθῶνος καὶ πρὸς Ἀνατολὰς ἡ πεδιάς τῶν Μεσογείων. Καὶ αὐτὰ εἶναι ἐστραμμένα πρὸς τὴν θάλασσαν καὶ ἔχουν τὸ ἴδιον γλυκύ κλίμα μὲ τὸ Ἀθηναϊκὸν λεκανοπέδιον.

25. Ἡ Μονὴ τοῦ Δαφνίου ἐπὶ τῆς ὁδοῦ πρὸς τὴν Ἐλεύσινα. Εἶναι ἐν ἀπό τὰ ὠραιότερα βυζαντινὰ μνημεῖα τῆς Ἀττικῆς.

Ἐπειδὴ ἡ νῆσος Σαλαμῖς φράσσει τὸν κόλπον τῆς Ἐλευσίνος, ἡ πεδιάς αὐτὴ εἶναι περισσότερον κλειστὴ καὶ ἔχει θερμὸν θέρος.

"Οπως εἰς τὴν πεδιάδα τῶν Ἀθηνῶν ὁ Κηφισός, το:ουτοτρόπως καὶ ἐδῶ ὁ Σαρανταπόταμος καὶ οἱ ἄλλοι ρύακες ἐσκέπασαν τὴν πεδιάδα μὲ παχὺ στρῶμα γῆς. Ἐδῶ εύδοκιμοῦν πολὺ τὰ σιτηρά. Δι' αὐτὸ τὸν παλαιὸν καιρὸν εἰς τὴν Ἐλευσίνα ὑπῆρχε μέγις ναός, ὃπου ἐλάτρευον τὴν Δήμητρα, τὴν θεάν τῆς γεωργίας. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ ὁδὸς, ἡ ὁποία συνέδεε τὰς Ἀθήνας μὲ τὴν Ἐλευσίνα, ἐλέγετο 'Ιερά. Μὲ τὸ ὄνομα δὲ αὐτὸ τὴν ὄνομάζουμεν καὶ σήμερον.

Σήμερον ή 'Ελευσίς είναι βιομηχανική πόλις με 9000 κατοίκους. Τὰ μεγάλα έργοστάσιά της παράγουν τσιμέντα, σάπωνας, οίνους καὶ οινοπνεύματα κ. ἄ.

'Η πεδιάς τῆς 'Ελευσίνος είναι σπουδαία καὶ διὰ τὰς συγκοινωνίας· διότι εἰς αὐτὴν συναντῶνται αἱ ὁδοί, αἱ ὅποιαι συνδέουν τὴν Ἀττικὴν καὶ τὴν Βόρειον 'Ελλάδα μὲ τὴν Πελοπόννησον.

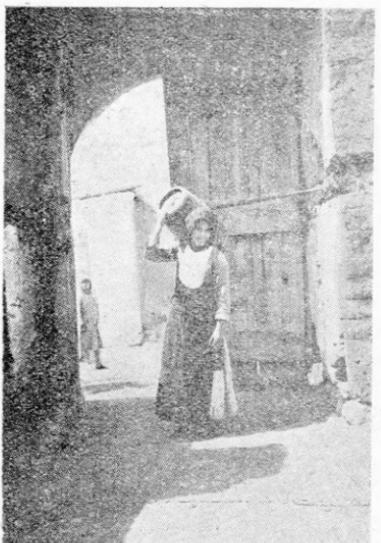
26. Ἔργοστάσια τσιμέντων εἰς τὴν 'Ελευσίνα.

Ἄριστερά, ἡ ἀποβάθρα, ὅπου οἱ σάκκοι φορτώνονται εἰς τὰ πλοῖα καὶ μεταφέρονται εἰς διάφορα μέρη.

(Φωτογρ. Τοπογρ. Υπηρ. Υπουργ. - Συγκοινωνίας)

2. 'Η πεδιάς τῶν Μεγάρων είναι ἐπίσης ἐστραμμένη πρὸς τὴν θάλασσαν, τὸ δὲ ἔδαφός της ἐσχηματίσθη ὁμοίως ἀπὸ προσχώσεις. 'Η ἄμπελος καὶ ἡ ἐλαία είναι ἔδω τὰ κυριώτερα φυτά. Δι' αὐτὸς οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται κυρίως εἰς τὴν ἀμπελουργίαν, τὰ δὲ Μέγαρα είναι γεωργική πόλις μὲ 13.000 κατοίκους.

3. 'Η πεδιάς τοῦ Μαραθῶνος είναι μικροτέρα, ἀλλ' ἔνδο-

27. Μεγαρίτισσα.

ἡ ὅποια ὑπάρχει μεταξὺ τοῦ

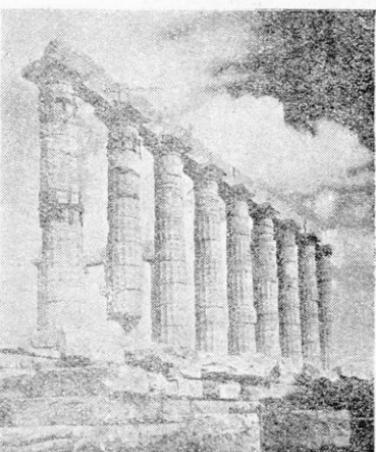
Τὸ ἔδαφος τῶν Μεσογείων, ὅπου εἶναι πεδινόν, προέρχεται ἀπὸ προσχώσεις καὶ εἶναι πολὺ γόνιμον. Οἱ κάτοικοι τὸ καλλιεργοῦν μὲ μεγάλην ἐπιμέλειαν. "Ολη ἡ ἔκτασις εἶναι κατάφυτος ἀπὸ ἀμπέλους, ἐλαίας καὶ ὁπωροφόρα δένδρα.

Περίφημοι εἶναι οἱ οῖνοι τοῦ Μαρκοπούλου καὶ τῶν ἄλλων χωρίων τῆς Μεσογαίας (Κορωπί, Λιόπεστι).

ξος διὰ τὴν νίκην τῶν Ἀθηναίων κατὰ τῶν Περσῶν. Ο τάφος τῶν Μαραθωνομάχων, πού ἔπεσαν τὸ 490 π.Χ. εἰς τὴν μάχην, σώζεται ἀκόμη πλησίον τῆς παραλίας.

Ἡ ἀμπελουργία εἶναι καὶ ἐδῶ ἡ κυρία ἀσχολία τῶν κατοίκων. Ἐποίησεν τὸν Μαραθώνα εἶναι μικρὸν χωρίον (2.500 κάτοικοι)

4. Μεγαλυτέρα καὶ εὐφοριωτέρα εἶναι ἡ πεδιάς τῶν Μεσογείων, ἡ ὅποια ἔκτείνεται ἀπὸ τὸν Ὑμηττὸν ἕως τὰ βουνά τῆς Λαυρεωτικῆς. Μὲ τὸ λεκανόπεδιον τῶν Ἀθηνῶν συγκοινωνεῖ διὰ τῆς διόδου, "Ὑμηττοῦ καὶ τοῦ Πεντελικοῦ.

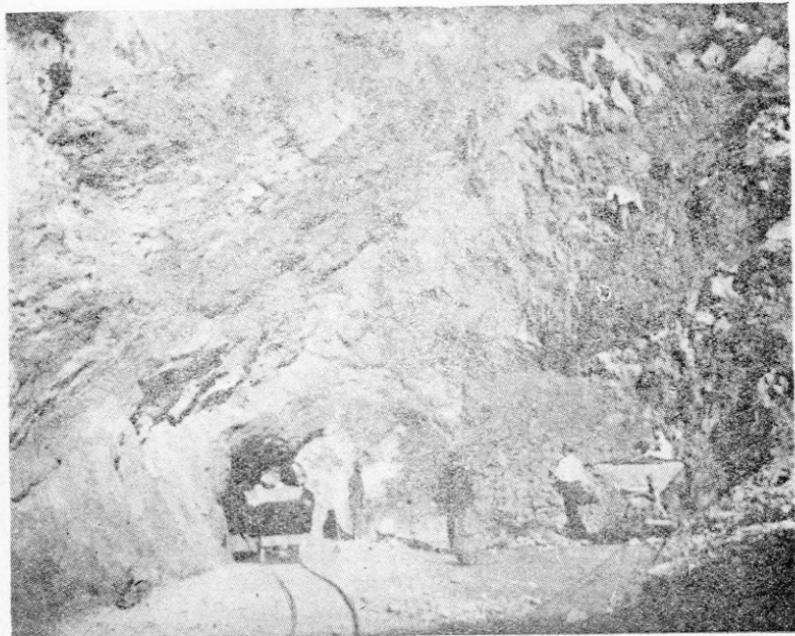

28. Ἐρείπια ἀπὸ τὸν ναὸν τοῦ Ποσειδῶνος εἰς τὸ Σούνιον.

Γ'. ΤΑ ΟΡΕΙΝΑ ΜΕΡΗ ΤΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ

1. **Ἡ Λαυρεωτική.**—Τὸ νότιον μέρος τῆς Ἀττικῆς εἶναι ὄρεινὸν καὶ καταλήγει εἰς τὸ ἀκρωτήριον **Σούνιον**. Ἐκεῖ τὸν παλαιὸν καιρὸν ὑπῆρχε ναὸς τοῦ Ποσειδῶνος, ἀπὸ τὸν δποῖον σήμερον σώζονται δώδεκα κίονες.

Τὰ βουνὰ τῆς Λαυρεωτικῆς δὲν εἶναι ύψηλά. Τὰ πετρώματά

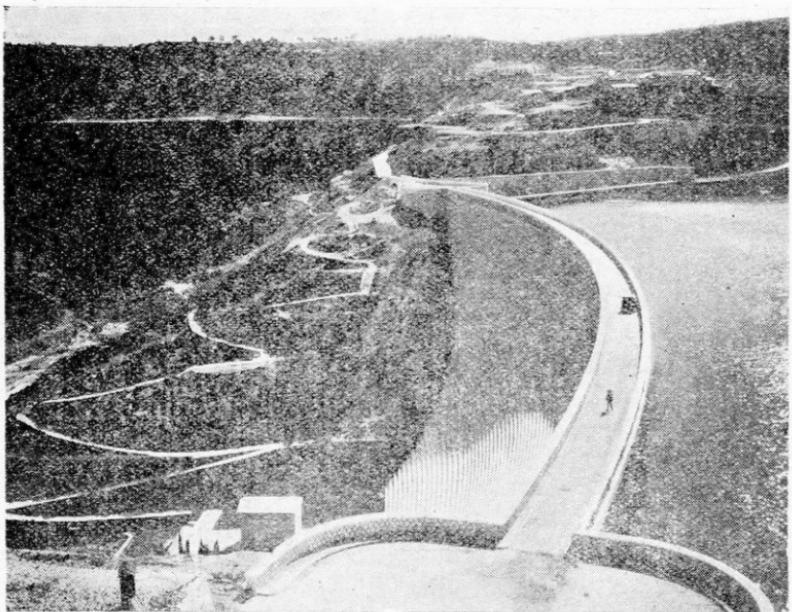
29. Λαύρειον. Είσοδος εἰς μεταλλείον.

(Φωτογραφία Μεγαλοοικονόμου)

των εἶναι κρυσταλλοσχιστώδη καὶ περιέχουν μεταλλεύματα μολύβδου, ψευδαργύρου, σιδήρου καὶ χαλκοῦ. Τὰ μεταλλεῖα τοῦ Λαυρείου ήσαν ἀνέκαθεν τὰ πλουσιότερα τῆς Ἑλλάδος. Ἐκεῖ εἰς τὰς ὑπογείους στοάς οἱ ἐργάται σκάπτουν καὶ ἔξαγουν μεταλλεύματα. Δι' αὐτὸς οἱ κάτοικοι τοῦ Λαυρείου εἶναι σχεδόν ὅλοι ἐργάται (7.000 κάτοικοι).

2. Η βορεία Αττική.—Πρὸς βορρᾶν τῆς πεδιάδος τοῦ Μαραθῶνος ἡ χώρα εἶναι ὁρεινὴ (ἀρχαία Διακρία). Ἐδῶ ύπάρχει ἡ τεχνητὴ λίμνη, ἀπὸ τὴν ὅποιαν ὑδρεύονται αἱ Ἀθῆναι καὶ ὁ Πειραιεύς. Εἰς τὴν κοιλάδα δηλ. τοῦ Χαράδρου κατεσκεύασαν πρὸ ἐτῶν ἓνα μεγάλο φράγμα· ἔτσι τὰ νερά τῆς βροχῆς σταματοῦν καὶ σχηματίζουν τὴν τεχνητὴν λίμνην.

Βορειότερον, πλησίον τοῦ Ὡρωποῦ, ύπάρχουν ὄρυχεῖσ, ὅπου

38. Τὸ φράγμα τῆς λίμνης τοῦ Μαραθῶνος.

Ἄπὸ ἐδῶ τὰ νερά διοχετεύονται μὲν ὑπόγειον σήραγγα εἰς Ἀθήνας καὶ Πειραιᾶ.

πολλοὶ ἔργάται ἀσχολοῦνται εἰς τὴν ἔξαγωγὴν λιγνίτου. Ὁ λιγνίτης εἶναι εἶδος γαιάνθρακος, ὃ ὅποιος χρησιμεύει διὰ τὴν θέρμανσιν καὶ διὰ τὴν κίνησιν τῶν σιδηροδρόμων καὶ τῶν μηχανῶν τῶν ἔργοστασίων.

Πολλοὶ ἔπισης ἔργάζονται καὶ εἰς τὰ λατομεῖα τῆς Πεντέλης, ὅπου ἔχάγουν λευκὰ μάρμαρα.

Τὰ λαμπρὰ οἰκοδομήματα τῶν Ἀθηνῶν τὸν παλαιὸν καιρόν,

καθώς και σήμερον, τὰ ἔκτισαν μὲ τὰ μάρμαρα τῆς Πεντέλης.

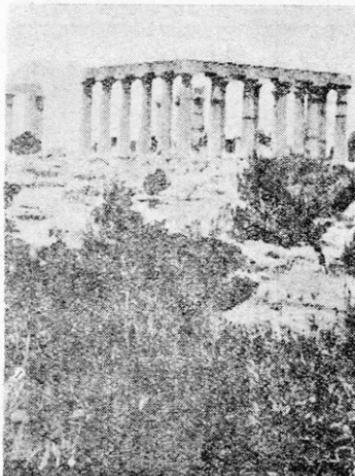
Δ'. ΑΙ ΝΗΣΟΙ ΤΟΥ ΣΑΡΩΝΙΚΟΥ

Εἰς τὴν Ἀττικὴν ἀνήκουν καὶ αἱ νῆσοι Σαλαμῖς καὶ Αἴγινα.
Σ. Η Σαλαμῖς (κοινῶς Κούλουρη) ἔχει σχῆμα κυκλικὸν καὶ
 κλείει ἀπὸ Νότου τὸν κόλπον τῆς Ἐλευσίνος. Ἡ εἴσοδος εἰς τὸν κόλ-
 πον γίνεται ἀπὸ τὰ δύο στενὰ ποὺ ύπαρχουν, ἐν πρὸς τὴν Ἀττικὴν
 (στενὸν Κερατσινίου) καὶ ἄλλο
 πρὸς τὴν Μεγαρίδα (Πέραμα, πλ.
 500 μ.). Εἰς τὸ στενὸν τοῦ Κερα-
 τσινίου οἱ Ἑλληνες τὸ 480 π.Χ.
 ἐνίκησον τὸν τριπλάσιον στό-
 λον τοῦ Ζέρξου. Ἐδῶ εἶναι
 σήμερον ὁ ναύσταθμος τοῦ Βα-
 σιλικοῦ μας Ναυτικοῦ.

Ἡ νῆσος εἶναι σχεδὸν γυ-
 μνὴ ἀπὸ δάση. Τὰ μόνα προ-
 ιόντα τῆς εἶναι οἶνος, ἔλαιον
 καὶ δλίγα σιτηρά. Δι' αὐτὸ-
 πολλοὶ ἀπὸ τοὺς κατοίκους
 τῆς (20.000) ἀσχολοῦνται εἰς
 τὴν ἀλιείαν ἢ ἐργάζονται εἰς
 τὸν Βασιλικὸν Ναύσταθμον.

Εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς
 νήσου (10.000 κάτοικοι) ύπαρχει
 ὁ τάφος τοῦ στρατηγοῦ Γεωρ-
 γίου Καραϊσκάκη.

Η Αἴγινα στολίζεται μὲ ὡραῖα δάση ἀπὸ πεῦκα καὶ εἶναι
 τόπος παραθερισμοῦ. Οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται κυρίως εἰς τὴν ἀλι-
 είαν σπόγγων, εἰς τὴν κατασκευὴν πηλίνων ἀγγείων καὶ εἰς τὴν καλ-
 λιέργειαν τῶν σιτηρῶν καὶ τῆς ἀμπέλου. Ἡ πρωτεύουσα τῆς Αἰ-
 γίνης ἔχει 6.000 κατοίκους, ὅλος δὲ ὁ πληθυσμὸς τῆς νήσου ἀνέρ-
 χεται εἰς 11.000.

31. Αἴγινα.
 'Ο ναὸς τῆς Ἀφαίας.

Ε'. ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ ΤΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ

1. "Ορια. Μορφὴ τοῦ ἔδαφους. — Η Ἀττικὴ ἀποτελεῖ τριγωνικὴν χερσόνησον, ἡ ὅποια πρὸς Βορρᾶν ἔχει ὡς ὅριον τὴν ὁροσειρὰν Κιθαιρῶνος - Πάρνηθος, πρὸς Νότον δὲ τελειώνει εἰς τὸ ἀκρωτήριον Σούνιον.

"Αλλαι μικρότεραι ὁροσειραὶ ἔκτείνονται εἰς τὸ ἐσωτερικὸν κατὰ διαφόρους διευθύνσεις (ἡ Πεντέλη ἀπὸ Δ πρὸς Α, ὁ Αἰγάλεως καὶ

32. Αύλων (Κακοσάλεσι). Αἱ χωρικαὶ τῆς Ἀττικῆς κατὰ τὰς πανηγύρεις χορεύουν εἰς τὰ προαύλια τῶν ναῶν ἢ εἰς ἀνοικτοὺς χώρους.

(Φωτογραφία N. Ζωγράφου)

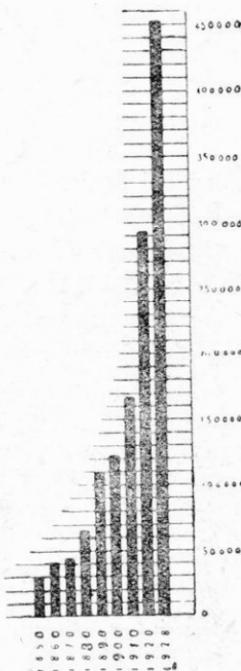
ὁ 'Υμηττὸς ἀπὸ Β πρὸς Ν). Αἱ ὁροσειραὶ αὗται διαιροῦν τὴν Ἀττικὴν εἰς διάφορα λεκανοπέδια, τὰ ὅποια εἶναι ἀνοικτὰ πρὸς τὴν θάλασσαν ἀποτελοῦν μικρὰς πεδιάδας, τὰς ὅποιας διακρίνομεν μὲν τὰ ὄνόματα: τῶν Ἀθηνῶν, τῆς Ἐλευσῖνος, τοῦ Μαραθῶνος, τῶν Μεσογείων καὶ τῶν Μεγάρων. Εἰς τὸ νότιον ἄκρον τῆς Ἀττικῆς ὑψώνονται τὰ ὅρη τῆς Λαυρεωτικῆς.

2. Η θέσις καὶ αἱ φυσικαὶ καλλοναὶ τῆς Ἀττικῆς. — Η

'Αττική φημίζεται διὰ τὸ ξηρὸν καὶ ύγιεινόν της κλίμα καὶ διὰ τὰς φυσικὰς καλλονάς της. Αἱ μαγευτικαὶ ἀκταὶ, ὁ γολανὸς οὐρανός, τὰ χρώματα, μὲ τὰ ὄποια βάφονται κατὰ τὴν δύσιν τὰ βουνά της, κάμνουν τὴν 'Αττικὴν μίαν ἀπὸ τὰς ὡραι-στέρας περιοχὰς ὅχι μόνον τῆς 'Ελλάδος, ἀλλὰ καὶ ὅλης τῆς Εὐρώπης.

Τὰ προϊόντα τῆς γεωργίας, τῆς ἀμ-πελουργίας καὶ τῆς ὀρυκτωρυχίας εἰς τὴν 'Αττικὴν εἶναι ὀλίγα. "Αρα ἡ 'Αττικὴ δὲν ἔχει μεγάλον φυσικὸν πλοῦτον. "Ἐχει ὄ-μως καλὴν γεωγραφικὴν θέσιν, δηλ. θέ-σιν κεντρικὴν καὶ σπουδαίαν διὰ τὰς συγ-κοινωνίας καὶ διὰ τὸ ἐμπόριον. ἔχει δὲ καὶ ἔξαιρετον λιμένα εἰς τὸν Πειραιᾶ. Δι' οὗτὸν εἰς τὴν 'Αττικὴν ἀνεπτύχθησαν αἱ με-γαλύτεραι πόλεις τῆς 'Ελλάδος, αἱ 'Αθῆ-ναι καὶ ὁ Πειραιεύς.

- Άσκησεις.** — 1. Σχεδιαγράφησε τὴν 'Αττικὴν καὶ σημείωσε τὰ ὅρη, τοὺς πο-ταμοὺς καὶ τὰς σπονδαὶς πόλεις τῆς. — 2. Παραστησε μὲ βέλη τὰς διευθύνσεις, πρὸς τὰς ὁποῖας ἀναχωροῦν οἱ σιδηροδρόμοι ἀπὸ τὰς 'Αθήνας. — 3. Παρατήρησε εἰς τὸ ἀπέναντι σχῆμα πῶς ἐμεγάλωσαν αἱ 'Αθῆ-ναι εἰς τὸ διάστημα 80 ἔτῶν. Πόσος ἦτορ ὁ πληθυσμός των τὸ 1850, τὸ 1900 καὶ τὸ 1928; Μεταξὺ ποιῶν ἔτῶν ὁ πληθυσμὸς τῶν 'Αθηνῶν ἐμεγάλωσε περισσότερον; Ξεύρεις διατί; — 4. Κατὰ τὸ ἔτος 1936 εἰς τὸν λιμένα τοῦ Πειραιῶς κατέπλευσαν 6570 ἀτμόπλοια καὶ 2920 ίστιοφόρα. Πόσα ἀτμόπλοια καὶ πόσα ίστιοφόρα ἀναλογοῦν εἰς ἐκάστην ἡμέραν;

33. Πῶς ηὕησεν ὁ πλη-θυσμὸς τῶν 'Αθηνῶν κα-τὰ τὰ τελευταῖα 80 ἔτη.
(Στατιστικὴ 'Υπηρεσία)

2. Η ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ

Από τὴν παραλίαν τοῦ Φαλήρου, ὅταν ὁ ὄριζων εἶναι καθαρός, ἡμποροῦιεν νὰ διακρίνωμεν τὰ ἀπέναντι βουνὰ τῆς Πελοποννήσου. Πρὶν διευθυνθῶμεν πρὸς τὴν Πελοπόννησον, ἃς παρατηρήσωμεν αὐτὴν εἰς τὸν χάρτην.

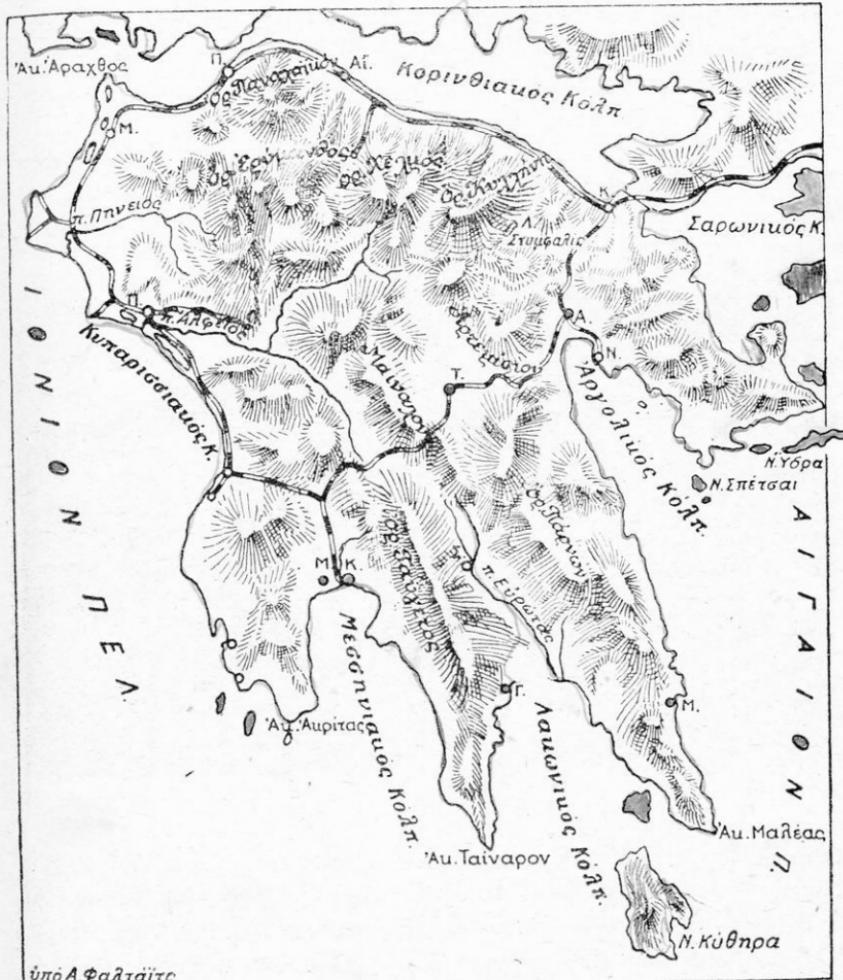
1. Εἰς ποίαν διεύθυνσιν ἀπὸ τὴν ἰδιαιτέραν πατρίδα σου ενδισκεται ἡ Πελοπόννησος; — 2. Ποῖα πελάγη περιβρέχουν τὴν Πελοπόννησον; Ποῖος κόλπος τὴν ἀποχωρίζει ἀπὸ τὴν Ἀττικὴν καὶ ποῖος ἀπὸ τὴν ἄλλην Στερεάν Ἑλλάδα; Ποίους ἄλλους κόλπους σχηματίζουν τὰ πελάγη αὐτὰ εἰς τὴν Πελοπόννησον; — 3. Ὁνόμασε τὰς μεγαλυτέρας χερσονήσους καὶ τὰ κυρωτέρα ἀκρωτήρια. — 4. Ποῖαι νῆσοι ενδισκοῦνται πλησίον τῶν ἀκτῶν τῆς Ἀργολικῆς χερσονήσου; — 5. Μὲ τί διμοιάζει τὸ σχῆμα τῆς Πελοποννήσου; — 6. Εὗρε εἰς τὸν χάρτην τὸν ίσθμὸν τῆς Κορινθίου καὶ τὸν πορθμὸν τοῦ Ρίου. — 7. Ποία εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον ἡ μορφὴ τοῦ ἐδάφους τῆς Πελοποννήσου; Ποῦ ὁ χάρτης δεικνύει πεδινὰ μέρη; — 8. Ὁνόμασε τὰ ὑψηλότερα ὅρη τῆς Πελοποννήσου. Ποῖον εἶναι τὸ ὑψος των ἐν συγκρίσει πρὸς τὸ ὑψηλότερον ὅρος τῆς περιοχῆς σας; — 9. Ὁνόμασε τοὺς μεγαλυτέρους ποταμοὺς τῆς Πελοποννήσου. Πόθεν πηγάζει καθεὶς καὶ ποῦ ἐκβάλλει; — 10. Ποῦ ὑπάρχουν λίμναι; — Ποίους τόπους τῆς Πελοποννήσου γνωρίζεις ἀπὸ τὴν ἴστορίαν; Ποίας πόλεις; Εὗρε τὰς εἰς τὸν χάρτην.

Α'. ΤΟ ΟΝΟΜΑ ΤΗΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ ΚΑΙ Ο ΙΣΘΜΟΣ ΤΗΣ ΚΟΡΙΝΘΟΥ

Τὸ ὄνομά της ἡ Πελοπόννησος ἔλαβεν ἀπὸ ἔνα πανάρχαιον βασιλέα της, τὸν Πέλοπα. Μὲ τὴν τομὴν δὲ τοῦ Ἰσθμοῦ ἔγινε πράγματι ν ἥσοις, ἐνῷ πρωτύτερα ἥτο μόνον κατ' ὄνομα.

Ἡ τοι μὴ τοῦ Ἰσθμοῦ ἔγινε πρὸ 46 ἔτῶν. Ἐσκαψαν δηλ. εἰς τὸν Ἰσθμὸν μίαν βαθεῖαν αὔλακα (διώρυγα) καὶ ἥνωσαν τὸν Σαρωνικὸν μὲ τὸν Κορινθιακὸν κόλπον. Ἐτσι τὰ πλοῖα, τὰ δόποια πρωτύτερα ἔπειτε νὰ κάμνουν τὸν γῦρον τῆς Πελοποννήσου, τώρα περνοῦν ἀμέσως ἀπὸ τὴν μίαν θάλασσαν εἰς τὴν ἄλλην.

Τὸ μῆκος τῆς διώρυγος εἶναι 6.300 μέτρα, τὸ πλάτος τῆς 25 μ. καὶ τὸ βάθος^{τῆς} 8. μ. (κάτω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσ-

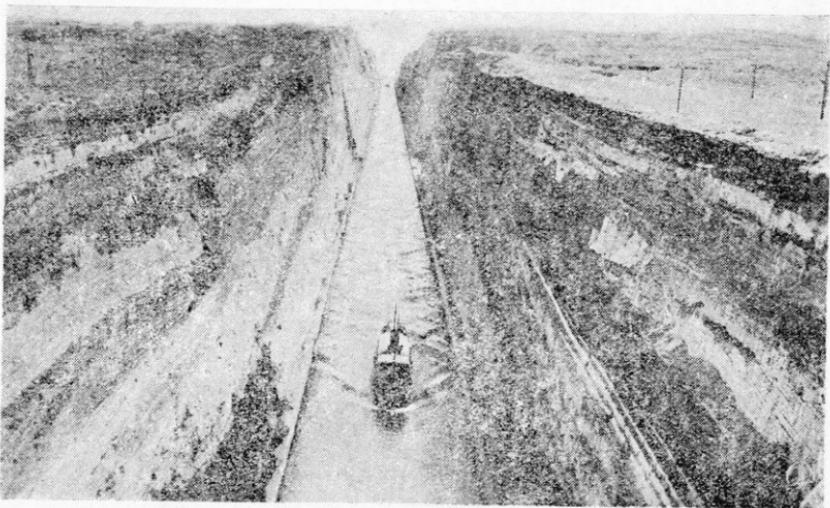
35. Χάρτης τῆς Πελοποννήσου ύπό κλίμακα 1 : 2.000.000.

σης). Ἡ κίνησις εἰς τὴν διώρυγα εἶναι μεγάλη. Ὑπελογίσθη, ὅτι κάθε ἡμέραν πτερνοῦν ἀπὸ ἐκεῖ περίπου 20 ἀτμόπλοια καὶ 4 ιστιοφόρα.

Β'. ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΕΔΑΦΟΥΣ

"Οπως ὁ χάρτης μᾶς δεικνύει, τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς Πελοποννήσου εἶναι ὀρεινόν. Ἀν προσέξωμεν καλύτερον, θά διακρίνωμεν, ὅτι αἱ ὄροσειραί της εἰς μὲν τὸ κεντρικὸν καὶ δυτικὸν μέρος διευθύνονται ἀπὸ ΒΔ πρὸς ΝΑ, εἰς δὲ τὸ ἀνατολικὸν ἀπὸ Δυσμῶν πρὸς Ἀνατολάς.

Εἰς τὰ βόρεια τῆς Πελοποννήσου ὑψώνονται τρία μεγάλα ὄρη, ὁ Ἐρύμανθος, τὰ Ἄροάνια (Χελμὸς) καὶ ἡ Κυλλήνη. Αἱ κορυφαί των φθάνουν εἰς ὕψη 2200-2300 μέτρων. Ἀπὸ τὰ ὄρη αὐτὰ

35. Ἡ διώρυξ τῆς Κορίνθου.

διακλαδίζονται πρὸς Βορρᾶν μὲν τὸ Παναχαϊκὸν (Βοδιάς), πρὸς Νότον δὲ δύο ὄροσειραί : τὸ Ἀρτεμίσιον καὶ τὸ Μαίναλον. Αἱ ὄροσειραὶ αύται περικλείουν μεταξύ των ἐν ὑψηλὸν ὄροπέδιον. Ὡς συνέχειά των εἶναι νοτιώτερον ὁ Πάρνων, ὁ ὅποῖος ἀπολήγει εἰς τὸ ἀκρωτήριον Μαλέαν.

Πρὸς Δυσμὰς τῶν ὄρέων αὐτῶν ἔκτείνεται μία ἄλλη ὄροσειρά, ἡ ὅποια ἀρχίζει μὲ τὸ Λύκαιον καὶ τὰ Νόμια ὄρη καὶ τελειώνει μὲ τὸν Ταῦγετον. Τὸ ὄρος αὐτὸ ἔχει τὴν ὑψηλοτέραν κορυφὴν τῆς Πελοποννήσου (2400 μ.) καὶ καταλήγει εἰς τὸ Ταίναρον.

Τέλος χαμηλά ὅρη (*Ιθώμη, Μαθίας*) ύψωνονται εἰς τὴν νοτιοδυτικήν χερσόνησον, τὴν Μεσσηνιακήν. Αὕτη καταλήγει εἰς τὸ ἀκρωτήριον **Ακρίτας**.

Τὰ ὅρη τῆς βορειοανατολικῆς Πελοποννήσου (*Αραχναῖον, Δίδυμον*) είναι χαμηλά καὶ ἔχουν διεύθυνσιν ἀπὸ Δυσμῶν πρὸς Ἀνατολάς.

Μεταξὺ τῶν ὄροσειρῶν αὐτῶν ὑπάρχουν σειραὶ ἀπὸ ύψηλὰ ὄροπές ἐστια (τῆς Τριπόλεως, τῆς Μεγαλοπόλεως).

Χαμηλαὶ πεδιναὶ ἔκ τοις ὑπάρχουν εἰς τὰ βορειοδυτικὰ παράλια (*Ηλεία*) καὶ εἰς τοὺς μυχοὺς τῶν κόλπων τῆς Πελοποννήσου. Ἐκεῖ σχηματίζονται μικραί, ἀλλ' εὔφοροι πεδιάδες: ἡ *Αργολική*, ἡ *Λακωνική* καὶ ἡ *Μεσσηνιακή*. Τέλος στενὴ παραλιακή λωρίς ἔκτείνεται κατὰ μῆκος τῆς παραλίας τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου.

Γ. ΥΔΑΤΑ

Ο μεγαλύτερος ποταμὸς τῆς Πελοποννήσου είναι ὁ **Αλφειός**. Άλλοι σχετικῶς μεγάλοι ποταμοὶ τῆς Πελοποννήσου είναι ὁ **Πηνειός** καὶ ὁ **Πάμισος**. Οἱ ποταμοὶ αὗτοὶ ρέουν εἰς τὸ δυτικὸν μέρος τῆς Πελοποννήσου. Αντιθέτως ὁ *Ιναχος* ποταμός, ὁ ὅποιος ρέει εἰς τὸ ἀνατολικὸν μέρος, ἔχει τόσον ὀλίγα. Ὅδατα, ὥστε δὲν κατορθώνει νὰ φθάσῃ εἰς τὴν θάλασσαν.

Γενικῶς ἔχομεν νὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι τὸ ὄδωρ τῆς βροχῆς, τὸ ὅποιον πίπτει καθ' ὅλον τὸ ἔτος εἰς τὸ ἀνατολικὸν μέρος τῆς Πελοπόννησου, καθὼς καὶ εἰς τὴν ἄλλην ἀνατολικήν *Ἐλλάδα*, μόλις φθάνει τὸ ἥμισυ τοῦ Ὅδατος, τὸ ὅποιον πίπτει εἰς τὴν δυτικήν *Ἐλλάδα*. Ἀν δηλ. ἀφήσωμεν ἀνοικτὰ εἰς τὸ ὑπαίθρον δύο ἐντελῶς ἵσα καὶ ὅμοια δοχεῖα, ἐν εἰς τὸ Ναύπλιον καὶ ἄλλο εἰς τὴν Κυπαρισσίαν, τὸ ὄδωρ, τὸ ὅποιον θὰ μαζευθῇ καθ' ὅλον τὸ ἔτος, εἰς μὲν τὸ πρῶτον δοχεῖον θὰ ἔχῃ ύψος 50 ἑκατοστῶν τοῦ μέτρου, εἰς δὲ τὸ δεύτερον 92 ἑκατοστῶν.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον εύρισκομεν, ὅτι τὸ ἔτήσιον μέσον ύψος βροχῆς

εἰς τὰς <i>Αθήνας</i>	είναι 40	ἑκατοστὰ τοῦ μέτρου
» τὸ <i>Ναύπλιον</i>	» 50	» » »
» τὴν <i>Τρίπολιν</i>	» 80	» » »

εἰς τὰς Καλάμας	είναι	84	έκατοστὰ	τοῦ μέτρου
» τὴν Κυπαρισσίαν	»	92	»	»
» τὴν Δημητσάναν	»	110	»	»
» τὴν Ζάκυνθον	»	112	»	»
» » Κέρκυραν	»	120	»	»

Απὸ ποίους λόγους προέρχεται τοῦτο;

Εἰς τὴν Ἑλλάδα κατὰ τὸν χειμῶνα φυσοῦν πότε οἱ βόρειοι ἦν βορειοανατολικοὶ ἀνεμοι καὶ πότε οἱ νότιοι ἢ νοτιοδυτικοὶ ἀνεμοι. Οἱ πρῶτοι εἰναι ψυχροὶ καὶ ξηροί· οἱ δεύτεροι, οἱ ὅποιοι ἔρχονται ἀπὸ τὴν Μεσόγειον θάλασσαν, εἰναι ύγροι καὶ φέρουν βροχάς. Αἱ ύψηλαι ὅμως ὁροσειραί, αἱ ὅποιαι ἐκτείνονται καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὰ ΒΔ πρὸς τὰ ΝΑ, ἀναγκάζουν τοὺς νοτιοδυτικοὺς καὶ τοὺς νοτίους ἀνέμους νὰ ἀνέλθουν ύψηλότερα. Ἐνῷ λοιπὸν ἀνέρχονται, φθάνουν εἰς ψυχρότερα στρώματα ἀέρος καὶ ψύχονται· ἐκεῖ οἱ ὄρδατμοι των συμπυκνώνονται, ύγροποιοῦνται καὶ πίπτουν ὡς βροχή. Δι' αὐτὸ γενικῶς εἰς τὰ βουνὰ πίπτουν περισσότεραι βροχαὶ καὶ οἱ ποταμοὶ ἔχουν τὰς πηγάς των εἰς αύτά. Ἀλλ' ὅταν τὰ νέφη περάσουν ἐπάνω ἀπὸ τὰς ὁροσειράς καὶ φθάσουν εἰς τὴν ἀνατολικὴν Ἑλλάδα, τότε δὲν ἔχουν πλέον ἀρκετὴν ποσότητα ἀπὸ ὄρδατμούς.

36. Πῶς σχηματίζεται
ἡ βροχὴ εἰς τὰ βουνά.

γάσ των εἰς αύτά. Ἀλλ' ὅταν τὰ νέφη περάσουν ἐπάνω ἀπὸ τὰς ὁροσειράς καὶ φθάσουν εἰς τὴν ἀνατολικὴν Ἑλλάδα, τότε δὲν ἔχουν πλέον ἀρκετὴν ποσότητα ἀπὸ ὄρδατμούς.

Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ἡ δυτικὴ Ἑλλὰς ἔχει μεγαλυτέρους ποταμοὺς καὶ πλουσιωτέραν βλάστησιν, ἐνῷ ἡ ἀνατολικὴ είναι πτωχοτέρα. Δι' αὐτὸ καὶ ἡ ἐνέργεια τῶν ποταμῶν εἰς τὴν δυτικὴν πλευρὰν τῆς Πελοποννήσου είναι πολὺ σπουδαιοτέρα παρὰ εἰς τὴν ἀνατολικὴν.

Μᾶς είναι γνωστόν, ὅτι οἱ ποταμοὶ τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν ύλῶν, τὰς ὅποιας συμπαρασύρουν ἀπὸ τὸ ἔδαφος, τὸ ἐκφορτώνουν εἰς τὰς ἐκβολάς των καὶ μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον ἐπεκτείνουν τὴν παραλίαν. Ἔτσι δὲ εἰς τὰ ἀβαθῆ νερά οἱ ίχθυες ἀποθέτουν ήσυχως καὶ ἀσφαλῶς τὰ σύγα των καὶ ἐν γένει ζοῦν μὲ ἀνεσιν, αἱ λιμνο-

καὶ ψύχονται· ἐκεῖ οἱ ὄρδατμοι των συμπυκνώνονται, ύγροποιοῦνται καὶ πίπτουν ὡς βροχή. Δι' αὐτὸ γενικῶς εἰς τὰ βουνὰ πίπτουν περισσότεραι βροχαὶ καὶ οἱ ποταμοὶ ἔχουν τὰς πηγάς των εἰς αύτά. Ἀλλ' ὅταν τὰ νέφη περάσουν ἐπάνω ἀπὸ τὰς ὁροσειράς καὶ φθάσουν εἰς τὴν ἀνατολικὴν Ἑλλάδα, τότε δὲν ἔχουν πλέον ἀρκετὴν ποσότητα ἀπὸ ὄρδατμούς.

γάσ των εἰς αύτά. Ἀλλ' ὅταν τὰ νέφη περάσουν ἐπάνω ἀπὸ τὰς ὁροσειράς καὶ φθάσουν εἰς τὴν ἀνατολικὴν Ἑλλάδα, τότε δὲν ἔχουν πλέον ἀρκετὴν ποσότητα ἀπὸ ὄρδατμούς.

Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ἡ δυτικὴ Ἑλλὰς ἔχει μεγαλυτέρους ποταμοὺς καὶ πλουσιωτέραν βλάστησιν, ἐνῷ ἡ ἀνατολικὴ είναι πτωχοτέρα. Δι' αὐτὸ καὶ ἡ ἐνέργεια τῶν ποταμῶν εἰς τὴν δυτικὴν πλευρὰν τῆς Πελοποννήσου είναι πολὺ σπουδαιοτέρα παρὰ εἰς τὴν ἀνατολικὴν.

Μᾶς είναι γνωστόν, ὅτι οἱ ποταμοὶ τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν ύλῶν, τὰς ὅποιας συμπαρασύρουν ἀπὸ τὸ ἔδαφος, τὸ ἐκφορτώνουν εἰς τὰς ἐκβολάς των καὶ μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον ἐπεκτείνουν τὴν παραλίαν. Ἔτσι δὲ εἰς τὰ ἀβαθῆ νερά οἱ ίχθυες ἀποθέτουν ήσυχως καὶ ἀσφαλῶς τὰ σύγα των καὶ ἐν γένει ζοῦν μὲ ἀνεσιν, αἱ λιμνο-

θάλασσαι είναι τὰ καταλληλότερα μέρη διὰ τὴν ἵχθυοπαραγωγήν. Δι' αὐτὸς εἰς τὴν Ἀγουλινίτσαν ὑπάρχει ἡ χθυστροφεῖον, ὅπου ψαρεύουν κεφάλους, χέλια καὶ ἄλλα ψάρια εἰς μεγάλην ποσότητο. Ἐχουν δῆμος οἱ τόποι αὐτοὶ καὶ ἓνα μεγάλον κακόν, τὴν ἐλονοσίαν.

Ἐκτὸς αὐτοῦ οἱ πιοταμοὶ τῆς δυτικῆς Πελοποννήσου μὲ τὰς πλημμύρας τῶν ἐσκέπασαν τὰ χαμηλὰ μέρη, ὅσα ἥσαν πλησίον εἰς τὰς ὅχθας τῶν μὲ ἀφθονον ἴλυν. Ἔτσι ἐδημιούργησαν ἐκεῖ εὔφορα βαθύπεδα.

μιαληγα

Δ'. ΚΛΙΜΑ

ζ

Οἱ νότιοι καὶ νοτιοδυτικοὶ ἄνεμοι, οἱ ὅποιοι ἔρχονται ἀπὸ τὴν Μεσόγειον, δὲν φέρουν μόνον βροχὰς εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ ἔχουν ἐπίδρασιν εὔνοϊκὴν καὶ εἰς τὸ κλῖμα τῶν παραλίων μερῶν της.

"Οταν λουώμεθα εἰς τὴν θάλασσαν, παρατηροῦμεν, ὅτι τὰ νερὰ θερμαίνονται ὑπὸ τοῦ ἡλίου ἀργότερα παρὰ ἡ ξηρά, ἀλλὰ καὶ ἀργότερα ψύχονται. Δι' αὐτὸς καὶ οἱ ἄνεμοι, οἱ ὅποιοι ἔρχονται ἀπὸ τὴν θάλασσαν, εἶναι δροσεροὶ μὲν κατὰ τὸ θέρος, θερμοὶ δὲ κατὰ τὸν χειμῶνα· ὡστε τὰ παράλια μέρη ἔχουν γενικῶς δροσερὸν θέρος καὶ γλυκὺν χειμῶνα. Τοιοῦτο κλῖμα λέγεται θαλάσσιον.

Τὸ ἐσωτερικὸν δῆμος τῆς Πελοποννήσου δὲν εἴναι ἀνοικτὸν πρὸς τὴν θάλασσαν, διότι ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τὸ περιβάλλον ὑψηλὰ βουνά. Αὐτὰ ἐμποδίζουν τοὺς θαλασσίους ἀνέμους νὰ φθάσουν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χώρας καὶ νὰ μετριάσουν τὸ ψῦχος τοῦ χειμῶνος καὶ τὴν ζέστην τοῦ θέρους. Δι' αὐτὸς ὁ χειμὼν ἐκεῖ εἴναι πολὺ ψυχρός· θὰ ἥτο δὲ καὶ τὸ θέρος πάρα πολὺ θερμόν, ἀν δὲν ἥσαν τὰ ὄροπεδια τοῦ ἐσωτερικοῦ πολὺ ὑψηλὰ (650 - 700 μέτρα ἐπάνω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης). "Οταν ἑνας τόπος ἔχῃ τὸν μὲν χειμῶνα ψυχρόν, τὸ δὲ θέρος θερμόν, λέγομεν, ὅτι ἔχει κλῖμα ἡ πειρωτικόν.

'Απὸ δῆμα εἰπομεν, συμπεραίνομεν τὰ ἔξῆς :

- 1) "Οσον πλησιέστερα πρὸς τὴν θάλασσαν εἴναι ἑνας τόπος, τόσον θερμότερον χειμῶνα καὶ δροσερώτερον θέρος ἔχει· καὶ 2) δῆμον ὑψη-

λότερα ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης κεῖται ἐνας τόπος, τόσον ψυχρότερος εἴναι.

Ἡ Πελοπόννησος λοιπόν, ἂν καὶ βρέχεται ὀλόγυρα ἀπὸ θάλασσαν, δὲν ἔχει εἰς ὅλα τὰ μέρη της τὸ ἴδιον κλῖμα. Τὸ κλῖμα ὅμως, δηλ. ἡ θερμότης, οἱ ἄνεμοι καὶ ἡ ὑγρασία, ἔχει μεγάλην ἐπίδρασιν εἰς τὴν βλάστησιν τῶν φυτῶν, ἐπομένως καὶ εἰς τὰς ἀσχολίας καὶ εἰς τὴν ζωὴν τῶν ἀνθρώπων· δι’ αὐτὸν θὰ ἔξετάσωμεν χωριστὰ τὴν κεντρικὴν καὶ χωριστὰ τὰς παραλιακὰς ζώνας τῆς Πελοποννήσου.

Ε'. ΑΙ ΦΥΣΙΚΑΙ ΠΕΡΙΟΧΑΙ ΤΗΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ 1. ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ

”Ορη ύψηλὰ περιβάλλουν τὴν κεντρικὴν Πελοπόννησον ἀπὸ ὅλας τὰς πλευράς της. Καὶ τὰ μὲν βόρεια ὅρη (Ἐρύμανθος, Ἀροάνια, Κυλλήνη) κλείουν τὴν κεντρικὴν Πελοπόννησον ἀπὸ Βορρᾶ, ὡς νὰ ἀποτελοῦν τεῖχος ἀδιαπέραστον. Τὰ ὅρη ὅμως, τὰ ὅποια ὑψώνονται εἰς τὰς ἄλλας πλευράς της (Ἀρτεμίσιον, Πάρνων, Ταῦγετος, Νόμια), ἀφήνουν μεταξύ των χαμηλὰς διόδους. Ἀπὸ τὰς διόδους αὐτὰς διέρχονται αἱ ὁδοί τῆς συγκοινωνίας (σιδηρόδρομοι, ἀμαξιταὶ ὁδοί).

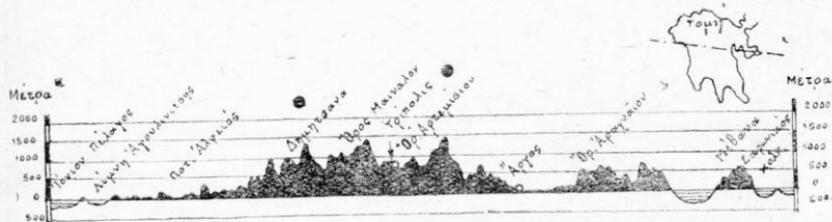
Ἡ κεντρικὴ Πελοπόννησος μὲ τὸ ἀρχαῖον της ὄνομα λέγεται **Αρκαδία**. Είναι χώρα ύψηλή. Τὸ Μαίναλον ὅρος, τὸ ὅποιον ἐκτείνεται ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς Νότον, χωρίζει τὴν **Αρκαδίαν** εἰς δύο λεκάνας: τὴν λεκάνην τῆς ἀνατολικῆς **Αρκαδίας** καὶ τὴν λεκάνην τῆς δυτικῆς **Αρκαδίας**.

1. Η λεκάνη τῆς ἀνατολικῆς Αρκαδίας ἀποτελεῖ ύψηλὸν ὄροπέδιον, τὸ ὄροπέδιον τῆς Τριπόλεως (ὕψος 650 - 700 μ. ἐπάνω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης). Τὸ ὄροπέδιον αὐτὸν δὲν ἔχει διέξοδον πρὸς τὴν θάλασσαν. Δι’ αὐτὸν τὰ ὄντα του ἀλλοῦ μὲν σχηματίζουν ἔλη καὶ λίμνας (**Στυμφαλίς**), ἀλλοῦ δὲ βυθίζονται εἰς καταβόθρας, δηλαδὴ εἰς χάσματα τῆς γῆς καὶ ρέουν ύπογείως. ”Ετοι ἡ λίμνη, τὴν ὅποιαν τὰ ὄντα ἐσχημάτιζαν ἄλλοτε εἰς τὴν **Φενεόν**, ἀπεξηράνθη. Διότι τὰ ὄντα τῆς μὲ τὴν πίεσίν των ἥνοιξαν τὴν καταβόθραν, ἡ ὅποια εἶχε φραχθῆ. Τώρα τὰ νερά ρέουν ύπογείως καὶ χύνονται εἰς τὴν κοίτην τοῦ **Λάδωνος** ποταμοῦ.

Καὶ τούτου δὲ τὰ ὄντα χάνονται μέσα εἰς καταβόθρας καὶ πάλιν ἀναφαίνονται παρακάτω.

Καθὼς εἴπομεν, τὸ δροπέδιον ἔχει τραχὺν χειμῶνα. Ἡ θερμοκρασία εἰς τὴν Τρίπολιν κατέρχεται τὸν χειμῶνα καὶ κάτω ἀπὸ τὸ μηδέν. Ἐπειδὴ δὲ ἡ διαφορὰ τῆς θερμοκρασίας μεταξὺ θέρους καὶ χειμῶνος εἶναι ἀρκετὰ μεγάλη (βαθμοὶ 18), δι’ αὐτὸ οὔτε ἡ λεμονέα, οὔτε ἡ ἐλαία ἡμποροῦν νὰ ἀνθέξουν. Εύδοκιμοῦν δῆμος τὰ σιτηρά, ἡ ἀμπελος καὶ τὰ γεώμηλα. Προπάντων φημίζονται τὰ κρασιὰ τῆς Τεγέας.

Ἐπειδὴ τὸ δροπέδιον εἶναι ἀρκετὰ ὑψηλόν, τὸ θέρος εἶναι δροσερὸν καὶ πολλοὶ πηγαίνουν εἰς τὴν Τρίπολιν πρὸς παραθερισμόν. Ἡ Τρίπολις εἶναι κτισμένη εἰς τοὺς ἀνατολικοὺς πρόπο-

37. Κάθετος τομὴ τῆς Πελοποννήσου ἀπὸ Δ πρὸς Α.

δας τοῦ Μαινάλου ὅρους καὶ ἔχει κλῖμα ὑγιεινόν. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἡ θέσις της εἶναι κεντρική, ἡ Τρίπολις κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας ἦτο πρωτεύουσα τῆς Πελοποννήσου. Δι’ αὐτὸ οἱ πρῶται μεγάλαι μάχαι τῶν Ἑλλήνων ἐναντίον τῶν Τούρκων εἰς τὴν Πελοπόννησον κατά τὸ 1821 ἔγιναν εἰς τὰ περίχωρα τῆς Τριπόλεως (Βολτέτσοι).

Σήμερον ἡ Τρίπολις εἶναι κέντρον ἐμπορικὸν καὶ διοικητικὸν τῆς Ἀρκαδίας. Ἐχει 15.000 κατοίκους καὶ συνδέεται σιδηροδρομικῶς μὲ τὸ Ἀργος καὶ μὲ τὰς Καλάμας. Δρόμοι ἀμαξιτοί, τὴν συνδέουν μὲ τὰς κυριωτέρας κωμοπόλεις τῆς Ἀρκαδίας καὶ μὲ τὴν Σπάρτην.

2. Ἡ Δυτικὴ Ἀρκαδία εἶναι πολὺ ὁρεινὴ (ὅρη τῆς Γορτυνίας) καὶ μόνον μίαν στενὴν καὶ μακράν λεκάνην περικλείει, τὴν λεκάνην τῆς Μεγαλοπόλεως. Αὕτη διευθύνεται ἀπὸ τὰ ΒΔ πρὸς

τὰ ΝΑ καὶ εἶναι χαμηλοτέρα ἀπὸ τὴν προηγουμένην (ύψος 500 μ.). Τὰ ὄντα τῆς λεκάνης αὐτῆς μαζεύονται καὶ εἰς τὴν κοίτην τοῦ Ἀλφειοῦ· ἔτσι εύρισκουν διέξοδον μεταξὺ τῶν βουνῶν τῆς Ἀνδριτσαίης καὶ χύνονται εἰς τὸ Ἰόνιον πέλαγος.

”Ἄλλοτε ἡ λεκάνη αὐτὴ ἦτο βυθὸς λίμνης καὶ δι’ αὐτὸ τὸ ἔδαφός της ἀποτελεῖται ἀπὸ πηλούς καὶ ἄμμους. Καὶ ἐδῶ παράγονται σιτηρά καὶ οἶνοι. Κέντρον τῆς περιοχῆς εἶναι ἡ **Μεγαλόπολις** (3000 κάτ.), ἡ ὁποία εύρισκεται εἰς τὸ μέσον τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Τριπόλεως - Καλαμῶν.

38. Δημητσάνα, ἡ ιστορική κωμόπολις τῆς Ἀρκαδίας.

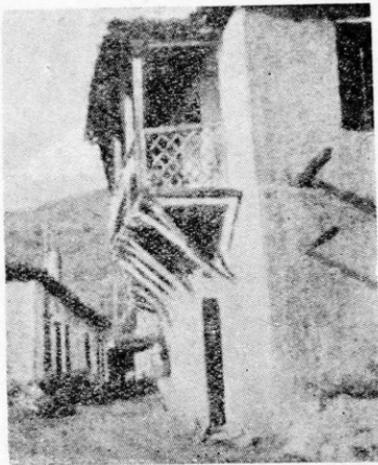
Τὰ ὄρεινὰ μέρη τῆς δυτικῆς Ἀρκαδίας (ἐπαρχίας **Γορτυνίας**) δὲν ἔχουν ἀρκετὰ καλλιεργήσιμα μέρη. Δι’ αὐτὸ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς κατοίκους ἀποδημοῦν εἰς ἄλλας πόλεις καὶ ἐπιδίδονται εἰς τὰς τέχνας καὶ τὸ ἐμπόριον. Ἀπὸ τὰς πολλὰς κώμας τῆς Γορτυνίας ἀναφέρομεν τὰ **Λαγκάδια** (4000 κάτ.) καὶ τὴν **Δημητσάναν** (2000), ἡ ὁποία εύρισκεται εἰς ὕψος 1000 μ. καὶ εἶναι πατρὶς τοῦ ἐθνομάρτυρος Πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε' καὶ τοῦ Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανοῦ. Αὕτη εἶχεν ἐπὶ Τουρκοκρατίας περί-

φημον Σχολήν μὲ μεγάλην βιβλιοθήκην, κατὰ τὸν Ἱερὸν δὲ Ἀγῶνα εἶχε 14 πυριτιδομύλους, οἱ ὅποιοι εἰργάζοντο νυχθημερόν, διὰ νὰ ἐφοδιάζουν πυρίτιδα εἰς τοὺς Ἑλληνας ποὺ ἐπολέμουν. ✓

3. Τὰ ὄρη τῆς Ἀρκαδίας. — Τὰ βόρεια ἀρκαδικὰ ὄρη (Ἐρύμανθος ἢ Ὄλωνός, Ἀροάνια ἢ Χελμός, Κυλλήνη ἢ Ζήρια) ἀποτελοῦν ἔνα συμπαγῆ ὄγκον. Κατὰ τὸ πλεῖστον ἀποτελοῦνται ἀπὸ ἀσβεστόλιθον καὶ παρουσιάζουν ἀποτόμους κλιτούς καὶ βαθείας χαράδρας καὶ βάραθρα. Εἰς μίαν ἀπότομον κλιτύν τοῦ Χελμοῦ μία πηγὴ πίπτει ἀπὸ ὕψος 200 μέτρων ὡς καταρράκτης (ύδατα τῆς Στυγός, κοινῷς Μαυρονέρι).

Γενικῶς τὰ ὄρη τῆς Ἀρκαδίας δέχονται πολλὰς βροχὰς καὶ δι’ αὐτὸν εἶναι γεμάτα ἀπὸ πηγὰς καὶ ἀπὸ δάση. Εἰς τὰ χαμηλότερα μέρη (ἔως ὕψος 700 μέτρων) φυτρώνουν ἡ πεύκη, ἡ κυπάρισσος καὶ ἡ βαλανίδεα. Ἀπὸ 700 μ. ἔως 900 μ. εύδοκιμεῖ ἡ δρῦς καὶ ἡ καστανέα. Τέλος ἀπὸ 900 μ. ἔως 1900 μ. τὰ δάση ἀποτελοῦνται μόνον ἀπὸ ἐλάτην, δξύον καὶ ὑψηλὴν πεύκην (ἡ πεύκην μύστριακήν). Πέραν ἀπὸ τὴν ζώνην αὐτὴν τὸ ψυχός εἶναι τόσον δριμύ, ὥστε κανὲν δένδρον δὲν ἴμπορεῖ ν' ἀναπτυχθῇ (ἀλπικὴ ζώνη). Περίφημον εἶναι εἰς τὴν Ἀρκαδίαν τὸ δάσος τῶν ἐλατῶν, τῆς Βυτίνης, ὅπου εἰς ὕψος 1200 μ. ὑπάρχει σανστόριον.

Τὰ δάση αὐτὰ παρέχουν εἰς τοὺς κατοίκους ξυλείαν δι’ οἰκοδομὴν καὶ διὰ καύσιμον ὕλην. Ἀλλὰ καὶ βοσκὴν διὰ τὰ ποιμνια παρέχουν τὰ ὄρη τῆς Ἀρκαδίας, καθὼς καὶ τῆς ἄλλης Πελοποννήσου. Δι’ αὐτὸν πολλὰ πρόβατα καὶ αἴγες βόσκουν εἰς τὰ πλάγιά των. Ἐπειδὴ δὲ εἶναι ἀφθονα εἰς τὸν τόπον τὰ μαλλιά, αἱ γυναικεῖς ύφασμάν τάπητας (χαλιά, ἀντρομίδες), τοὺς ὁποίους πωλοῦν

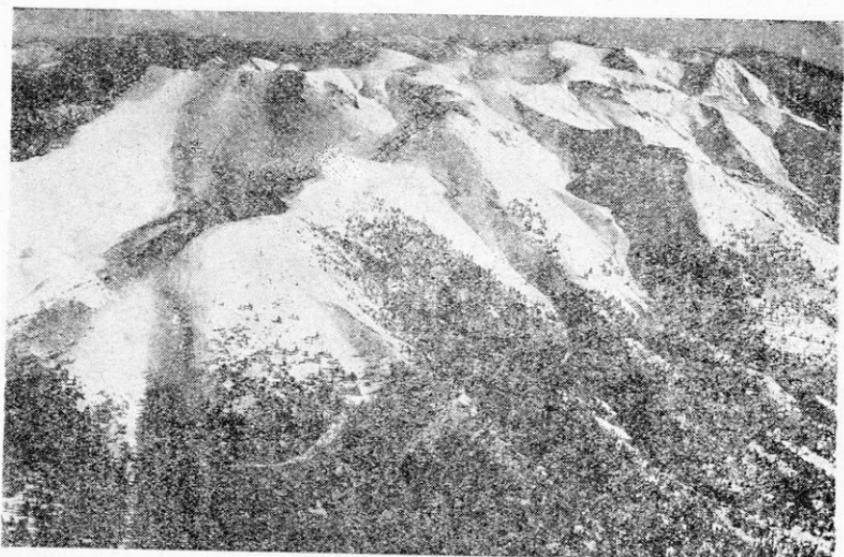

39. Δρόμος εἰς ἐν χωρίον τῆς Ἀρκαδίας (τὰ Μαγούλιανα) μὲ δραίους ἔξωστας.

καὶ εἰς τὸ ἐμπόριον. Εἰς τὴν Τρίπολιν μάλιστα ύπαρχουν ἔργοστάσια φανελλοποιίας.

2. Η ΔΥΤΙΚΗ ΚΑΙ ΒΟΡΕΙΑ ΠΑΡΑΛΙΑ

Γύρω απὸ τὸ ὄρεινὸν αὐτὸν κέντρον αἱ ἀκταὶ τῆς Πελοποννήσου πρὸς μὲν τὸ Αἴγαϊον εἰναι στεναὶ καὶ ἀπόκρημνοι, πρὸς δὲ τὸ

40. Ο Χελμὸς χιονισμένος, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὸ ἀεροπλάνον.

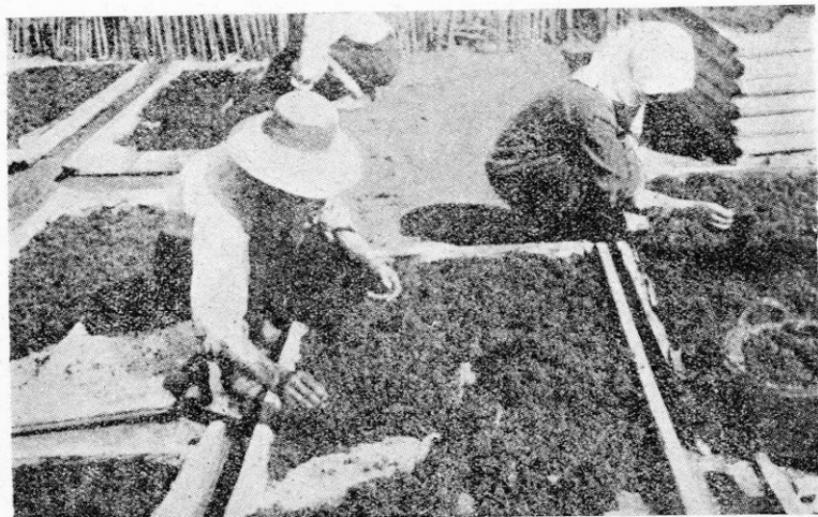
(Φωτογρ. Τοπογρ. Υπηρ. Υπουργ. Συγκοινωνίας)

Ίονιον εἰναι πλατεῖαι καὶ χαμηλαί. Θά ἔξετάσωμεν πρῶτον τὰ δυτικὰ καὶ τὰ βόρεια παράλια.

1. Η δυτικὴ πλευρὰ τῆς Πελοποννήσου περιλαμβάνει χαμηλὰς πεδιάδας, αἱ ὅποιαι εἰναι ἀνοικταὶ πρὸς τὴν θάλασσαν καὶ πρὸς τοὺς ΝΔ ἀνέμους, ἔχουν διὰ τοῦτο κλῖμα θαλάσσιον καὶ κανονικὰς καὶ ἀφθόνους βροχάς. Χιών σπανιώτατα πίπτει, διότι τὰ ύψηλὰ ὅρη τῆς Πελοποννήσου προφύλασσον τὰ πεδινὰ αὐτὰ μέρη ἀπὸ τοὺς ψυχροὺς βορείους ἀνέμους. Δι' ὅλα αὗτὰ ἡ βλά-

σις εἰς τὴν πλευρὰν αὐτῆν τῆς Πελοποννήσου εἶναι πλουσιωτάτη. Προπάντων εἰς τὴν Μεσσηνίαν καὶ εἰς τὴν Ἡλείαν ὑπάρχουν ώραιότατα δάση ἀπὸ δάφνας καὶ πικροδάφνας, μύρτους, σχίνους, ρεΐκια, σπάρτα καὶ ἄλλους θάμνους.

Τὸ ἔδαφος εἰς τὰς πεδιάδας αὐτὰς ἀποτελεῖται ἀπὸ πηλοὺς καὶ ἄμμους· εἶναι προσχωσιγενὲς καὶ ποτίζεται ἀπὸ μεγάλους σχετικῶς ποταμούς (Πηνειός καὶ Ἀλφειός εἰς τὴν Ἡλείαν, Πάμισος εἰς τὴν Μεσσηνίαν). Δι’ αὐτὸν αἱ πεδιάδες αὐταὶ εἶναι εὔ-

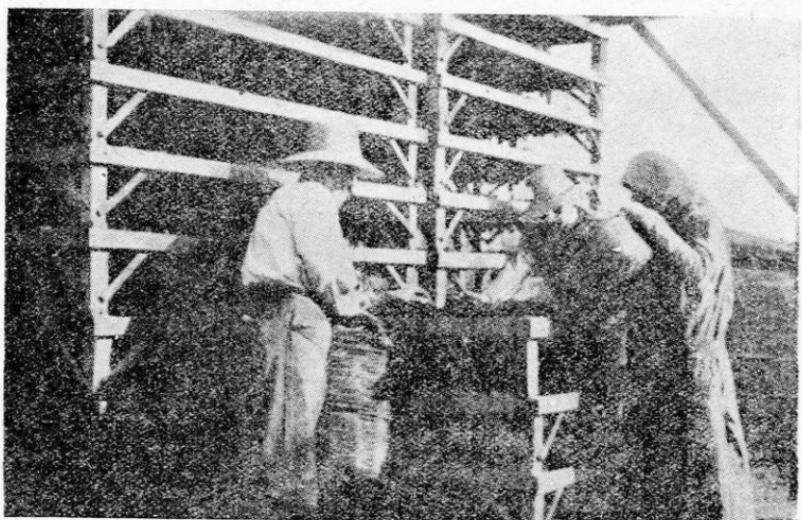
41. "Απλωμα σταφίδος πρὸς ἀποξήρανσιν εἰς ἔνα ἀλώνι.

(Φωτογραφία ΛΣΟ)

φορώταται καὶ κατάφυτοι ἀπὸ ἀμπέλια καὶ σταφιδαμπέλους, ἐλαιῶνας καὶ κήπους ὅπωροφόρων δένδρων καὶ λαχανικῶν. Ἀρκετὰς ὅμως ἔκτάσεις καταλαμβάνουν καὶ οἱ ἀγροὶ τοῦ σίτου. Εἰς μερικὰ μέρη τῆς Μεσσηνίας, ὅπου ὁ Πάμισος πλημμυρίζει, παράγονται ὅρυζα καὶ βάμβαξ. Τόσον δὲ γλυκὺ εἶναι τὸ κλίμα εἰς τὴν Μεσσηνίαν, ὥστε εύδοκιμοῦν ἔκει καὶ φυτὰ θεριμῶν χωρῶν, καθὼς ὁ φοίνιξ καὶ ἡ βανανέα. Μερικὰ μάλιστα ἔτη ώριμάζουν καὶ οἱ καρποί των. Ὡστε δλόκληρος ἡ Μεσσηνία ὁμοιάζει μὲν θαυμάσιον κῆπον.

Πλουσία είναι ή βλάστησις καὶ εἰς τὴν Ἡλείαν, ὅπου ἐπίσης ἐπικρατεῖ ή καλλιέργεια τῆς σταφιδαμπέλου. 'Υπάρχουν ὅμως ἔκει καὶ μεγάλα λιβάδια, ὅπως εἰς τὴν Ἀμαλιάδα καὶ εἰς τὴν Μανωλάδα, ὅπου τρέφονται ἀγελάδες καὶ ἄλλα μεγάλα ζῶα, φημίζεται δὲ τὸ βούτυρον καὶ τὸ γιαούρτι τῆς Μανωλάδας.

αγρός 2. Εἰς τὴν Βορείαν πλευρὰν τῆς Πελοποννήσου (**Κορινθία, Αίγιαλεια, Ἀχαΐα**) ἡ παραλία είναι χαμηλή, ἀλλ’ ὅχι καὶ πλατεῖα· ἀποτελεῖ παραλιακήν λωρίδα, ἡ ὁποία είναι κατάφυτος ἀπό

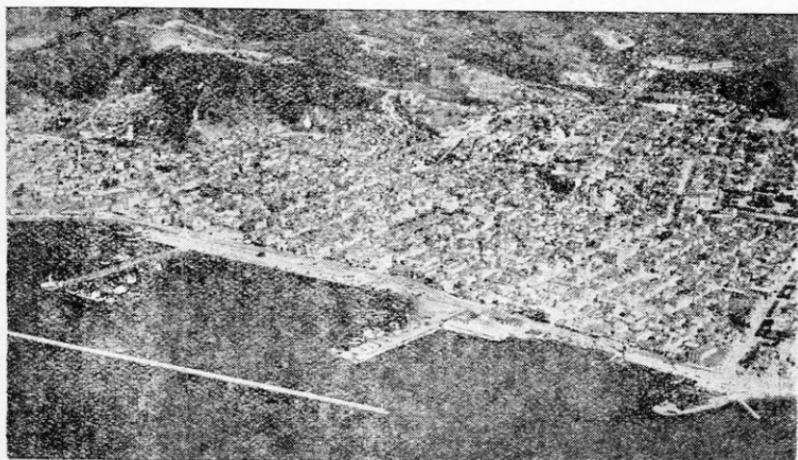
42. "Ἄλλοι ἀπλώνουν τὴν σταφίδα κάτω ἀπὸ ὑπόστεγα,
διὰ νὰ τὴν προφυλάξουν ἀπὸ τὴν βροχήν.

σταφιδομπέλους καὶ ἐλαίας. Εἰς τὴν περιοχὴν μάλιστα τοῦ Αἰγίου καὶ τῆς Κορίνθου παράγεται ἡ καλυτέρα σταφὶς (κορινθιακὴ). 'Εκεὶ παράγεται καὶ ξανθὴ σουλτανίνα, τὴν ὅποιαν πωλοῦν καὶ νωπήν ως σταφυλήν.

"Ολη λοιπὸν ἡ παραλία τῆς Πελοποννήσου πρὸς Δυσμὰς τοῦ Ἰσθμοῦ ἔως τὰς ἐκβολὰς τοῦ Παμίσου ἀποτελεῖ ἔνα συνεχῆ καὶ ἀπέραντον ἀμπελῶνα σταφίδος, μέσα εἰς τὸν ὅποιον είναι φυτευμέναι καὶ ἐλαῖαι καὶ πορτοκαλέαι καὶ συκαῖ.

3. Ἡ σταφίς εἶναι τὸ κύριον προϊὸν τῆς Πελοποννήσου. Εἰς κανὲν ὄλλο μέρος τοῦ κόσμου, ἔκτὸς ἀπὸ τὰ περίχωρα τῆς Σμύρνης, δὲν γίνονται τόσον καλαὶ σταφίδες. Δι’ αὐτὸν ἡ κορινθιακὴ σταφίς πωλεῖται εἰς ξένας χώρας ('Αγγλίαν, 'Ολλανδίαν, Γερμανίαν) μὲ πολὺ καλὴν τιμήν.

Ο Αὔγουστος εἶναι ὁ μήν τῆς ζωηροτέρας κινήσεως καὶ ἐργασίας εἰς τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς Πελοποννήσου· τότε οἱ παρα-

43. Αἱ Πάτραι καὶ ὁ λιμὴν τῶν, ἀπὸ ἀεροπλάνου.

Ο κεντρικὸς λιμὴν προφυλάσσεται μὲ ἔνα μεγάλον κυματοθραύστην.

(Φωτογρ. Τοπογρ. Ὑπηρ. Ὑπουργ. Συγκοινωνίας)

γωγοὶ τρυγοῦν καὶ ξηραίνουν τὴν σταφίδα, οἱ δὲ ἔμποροι τὴν μαζεύουν εἰς ἀποθήκας. Κατόπιν τὴν συσκευάζουν εἰς κιβώτια καὶ σάκους, τὴν φορτώουν εἰς πλοοῖα καὶ τὴν ἐξάγουν εἰς ξένας ἀγορὰς (ἐξαγωγικὸν ἐμπόριον).

Κύριοι λιμένες ἐξαγωγῆς τῆς σταφίδος εἶναι αἱ **Πάτραι**, αἱ **Καλάμαι**, τὸ **Αἴγιον** καὶ τὸ **Κατάκωλον**. (Ορίσατε τὴν θέσιν τῶν ἐπὶ τοῦ χάρτου). Ἐπειδὴ ὅμως ὅλη ἡ σταφίς μας δὲν ἔξιδεύεται εἰς τὰς ξένας ἀγοράς, δι’ αὐτὸν εἰς τὰς Πάτρας, εἰς τὰς Κολάμας, εἰς τὸ Αἴγιον καὶ εἰς τὸν Πύργον ὑπάρχουν ἔργο-

στάσια, ὅπου ἀπὸ τὴν σταφίδα παράγουν οἰνόπνευμα φωτι-
στικὸν καὶ ποτά.

4. "Αλλα ἐκλεκτὰ προϊόντα τῆς περιοχῆς αὐτῆς εἰναι τὰ
σῦκα, αἱ ἔλαιαι καὶ τὸ ἔλαιον, τὰ πορτοκάλια καὶ τὰ σταφύλια.
Καὶ αὐτά, προπάντων τὰ σῦκα καὶ τὰς ἔλαιας τῶν Καλαμῶν, τὰ
ἔξαγουν καὶ τὰ πωλοῦν καὶ εἰς ξένους τόπους.

Εἰς τὴν μεσημνιακὴν πεδιάδα ύπαρχουν καὶ πολλοὶ μορεῶνες.
Μὲ τὰ φύλλα τῆς μορέας οἱ κάτοικοι τρέφουν μεταξοσκώληκας καὶ

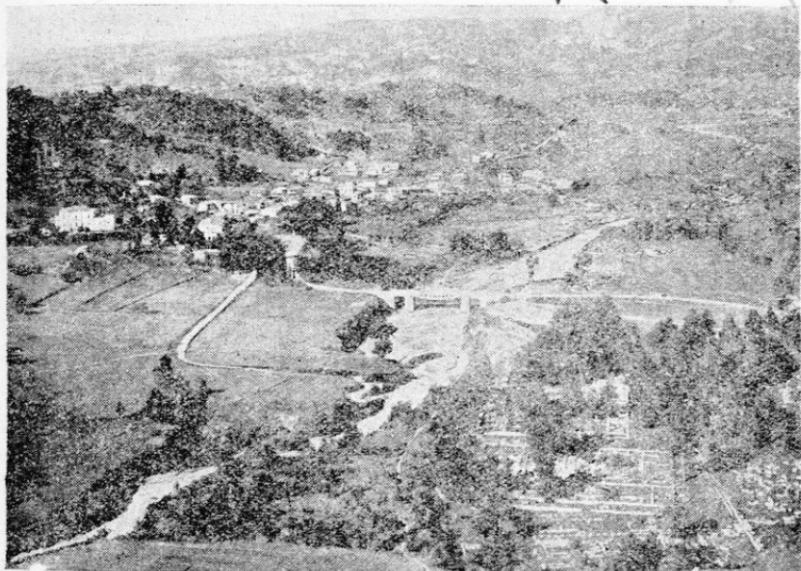
44. "Αποψις τῶν Πατρῶν ἀπὸ τὸν λιμένα.

παράγουν μέταξαν. Δι' αὐτὸ εἰς τὰς Καλάμας ύπαρχουν μεταξουρ-
γεῖα, ὅπου κατασκευάζονται μεταξωτά ύφασματα.

Εἰς τὰς Πάτρας καὶ εἰς τὸ Αἴγιον λειτουργοῦν καὶ ἐργοστάσια
χαρτοποιίας διότι ἔχουν ἄφθονα νερά (Γλαῦκος, Σελινοῦς), τὰ
όποια χρειάζονται διὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ χάρτου. Τὸ ύλικὸν
ὅμως τὸ φέρουν ἀπὸ ξένους τόπους, ὅπου ύπαρχουν μεγάλα δάση.
Ἐκεῖ μὲ μηχανήματα κόπτουν τὰ ξύλα, τὰ δὲ πριονίδια τὰ ἀλέθουν
εἰς τὸ νερὸ καὶ τὰ μεταβάλλουν εἰς πολτόν. Ἀπὸ τὸν πολτὸν αὐτὸν
γίνεται τὸ χαρτί, εἰς τὸ ὅποιον γράφομεν. Τὸ χαρτὶ τῶν τετραδίων

μας είναι ἀπὸ τὰ ἐργοστάσια* αὐτὰ τῆς Πελοπονήσου.

*Απὸ ὅσα εἴπομεν, ἐννοοῦμεν, ὅτι πολλοὶ ἄνθρωποι εἰς τὰς Πάτρας, εἰς τὰς Καλάμας, εἰς τὸ Αἴγιον καὶ εἰς τὸν Πύργον ἀσχολοῦνται μὲ τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν βιομηχανίαν· διὰ τοῦτο οἱ πόλεις αὗται ἔχουν πολλοὺς κατοίκους (**Πάτραι** 80.000, **Καλάμαι** 35.000, **Πύργος** 20.000, **Αἴγιον** 15.000 κατοίκους).

45. Ἡ Ὀλυμπία, ἀπὸ ἀεροπλάνου. Δεξιὰ τὰ ἐρείπια ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους ναούς, εἰς τὸ μέσον ὁ Κλάδεος, παραπόταμος τοῦ Ἀλφειοῦ.

(Φωτογρ. Τοπογρ. Ὑπηρ. Ὑπουργ. Συγκοινωνίας).

5. Αἱ **Πάτραι** είναι μία ἀπὸ τὰς ἐμπορικωτέρας καὶ ὡραιοτέρας πόλεις ὅλης τῆς Ἑλλάδος. Ἐχει καλὴν ρυμοτομίαν καὶ μέγα ἐργοστάσιον, τὸ ὅποιον κινεῖται μὲ τὰ ὕδατα τοῦ ποταμοῦ **Γλαύκου** καὶ παράγει ἡλεκτρικὸν ρεῦμα διὰ τὸν φωτισμὸν καὶ διὰ τὴν κίνησιν. Ἐχει καὶ μεγάλον τεχνητὸν λιμένα, εἰς τὸν ὅποιον προσεγγίζουν καὶ ξένα πλοῖα. Δι' αὐτὸ ἔχει κατ' εύθειαν συγκοινωνίαν καὶ μὲ ξένα μέρη.

Τεχνητὸς καὶ ἀρκετὰ εύρυχωρος εἶναι καὶ ὁ λιμὴν τῶν **Καλαμῶν** εἶναι ὁ δεύτερος λιμὴν

τῆς Πελοποννήσου κατὰ τὴν κίνησιν. Δύο λεωφόροι συνδέουν τὸν λιμένα μὲ τὴν πόλιν, ἡ ὅποια ἀπέχει 1500 μέτρα ἀπὸ τὴν παραλίαν.

‘Ο **Πύργος** εὑρίσκεται εἰς τὸ μέσον μεγάλης σταφιδοφόρου πεδιάδος καὶ ἀπέχει μίαν ὥραν ἀπὸ τὴν θάλασσαν· δι’ αὐτὸν ἔχει ὡς ἐπίνειον τὸ **Κατάκωλον**, μὲ τὸ ὅποιον συνδέεται μὲ διακλάδωσιν τοῦ σιδηροδρόμου. ’Αλλῃ διακλάδωσις ἀπὸ τὸν Πύργον διευθύνεται

46. Ἐρείπια ἀπὸ ἓνα ναὸν τῆς παλαιᾶς Κορίνθου.
(Φωτ. Μ. Χρυσάκη)

πρὸς Ἀνατολὰς καὶ τελειώνει εἰς ἓν κατάφυτον τοπίον. ’Εκεῖ εἶναι ἡ ἀρχαία **Ολυμπία**, ὅπου τὸν πολαιόν καιρὸν ἐγίνοντο οἱ

47. Τὸ **Λουτράκι**. Ἀπὸ τὰ ἀνοίγματα τῶν βράχων ἀναβλύζουν θερμὰ ὕδατα, τὰ ὅποια ἔχουν Ιαματικὴν δύναμιν (πηγαὶ Ιαματικαί).

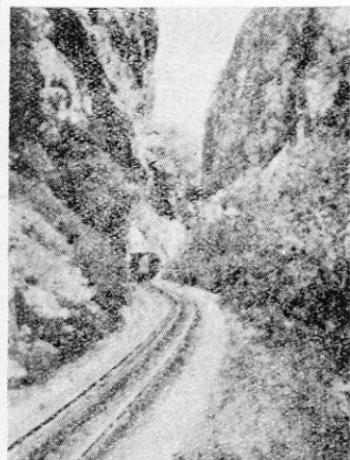
’Ολυμπιακοὶ ἀγῶνες. Εἰς τὸ μουσεῖον τῆς Ολυμπίας φυλάσσονται

ώραιότοτα ἀγάλματα, τὰ ὅποια εύρεθησαν ἐκεῖ, καθὼς ὁ Ἐρμῆς τοῦ Πραξιτέλους καὶ ἡ Νίκη τοῦ Παιωνίου.

Κέντρον παραγωγῆς καὶ συσκευασίας φταφίδος είναι καὶ ἡ **Κόρινθος** (13.000), ἀπὸ τὴν ὅποιαν ἔλαβε τὸ ὄνομά της ἡ κορινθιακὴ σταφίδις. Ἡ πόλις κεῖται πλησίον τοῦ Ἰσθμοῦ. Τὸ 1928 κατεστράφη τελείως ἀπὸ σεισμούς καὶ ἐκτίσθη ἐκ νέου μὲ ἀντισεισμικὰς οἰκοδομάς. Ἡ παλαιὰ Κόρινθος ἀπέχει μίαν ὥραν ἀπὸ τὴν παραλίαν καὶ ἔχει πολλὰ ἀρχαῖα μνημεῖα (ναούς, ἀγοράς, θέατρα κτλ.). Αὔτα

48. Τὸ Μέγα Σπήλαιον, παλαιὸν μοναστήριον, κτισμένον εἰς τὰ τοιχώματα ἐνὸς βράχου. Ἐκάη τὸν Ἰούλιον τοῦ 1934 καὶ ἐκτίσθη ἐκ νέου.

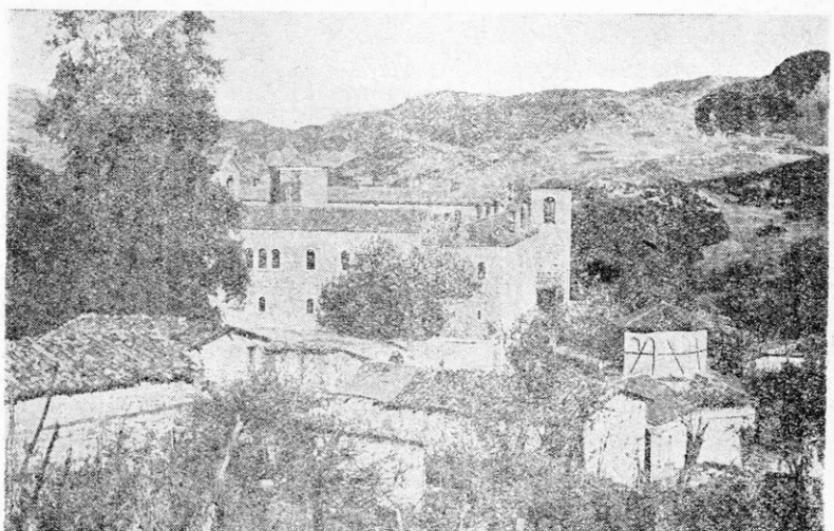
49. Ο ὁδοντωτός σιδηρόδρομος τῶν Καλαβρύτων. εἰς τὴν Μεσσηνίαν καὶ ἄλλαι μεγάλαι γεωργικαὶ κωμοπόλεις.

μαρτυροῦν, ὅτι ἡ Κόρινθος τὸν παλαιὸν καιρὸν ἦτο ἡ πλουσιωτέρα πόλις τῆς Ελλάδος. Ἀπέναντι τῆς Κορίνθου, εἰς τὸν Ἰσθμόν, ἀνεπτύχθη τὸ **Λουτράκι**, ὡς ὡραία λουτρόπολις.

"Αλλα κέντρα παραγωγῆς σταφίδος είναι ἡ **Σικυωνία** (**Κιάτο**) (5.000 κάτ.) καὶ τὸ **Ξυλόκαστρον** (4000) εἰς τὴν Κορινθίαν, ἡ **Ἀμαλιάς** (15.000), ἡ **Γαστούνη** (4.000) καὶ τὰ **Λεχαινά** (3500) εἰς τὴν Ἡλείαν, ἡ **Κυπαρισσία** (6.000), οἱ **Γαργαλιάνοι** (9000) καὶ τὰ **Φιλιατρά** (10.000) εἰς τὴν Τριφυλίαν, ἡ **Μεσσήνη** ἡ **Νησί** (7.000), τὸ **Μελιγαλά** καὶ τὸ **Ζευγολατιό**

Ἐν γένει ἡ Μεσσηνία, ἡ Ἡλεία καὶ τὰ βόρεια παράλια τῆς Πελοποννήσου, ἔνεκα τῆς εὐφορίας τοῦ ἐδάφους των, ἔχουν πολλὰς πόλεις καὶ κωμοπόλεις· εἶναι αἱ πυκνότερον κατώκη μεναιαὶ καὶ πλουσιώτεραι ἀπὸ ὅλας τὰς ἄλλας χώρας τῆς Πελοποννήσου.

Εἰς τὰ βόρεια ὅμως τῆς Πελοποννήσου ὑπάρχει μία ὁρεινὴ περιοχὴ, ἡ ὃποια εἶναι μὲν πτωχὴ, ἀλλ’ ὀνομαστὴ εἰς τὴν νέαν μας ἱστορίαν· εἶναι ἡ περιοχὴ τῶν Καλαβρύτων μὲ τὰς Ἱερὰς Μονὰς

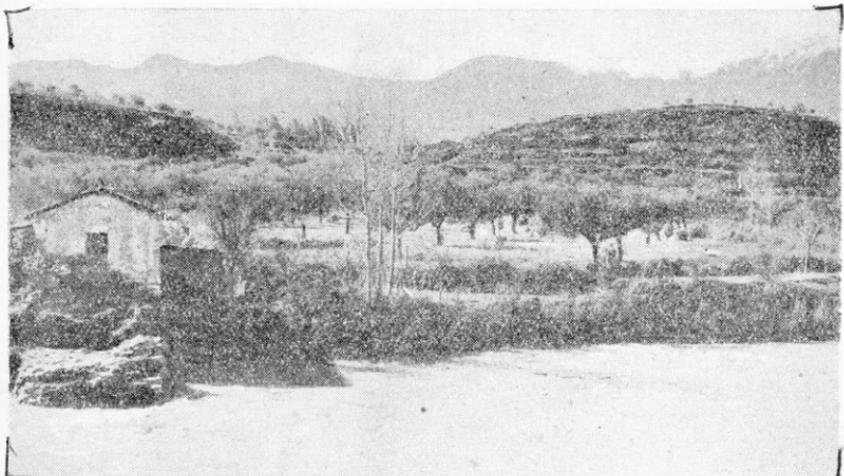
50. Ἡ Μονὴ τῆς Ἀγίας Λαύρας.

τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου καὶ τῆς Ἀγίας Λαύρας, ἀπὸ ὅπου ἥρχισεν ὁ ἀγώνας διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ ἔθνους μας. Διότι πρῶτοι οἱ Καλαβρυτῖνοι εἰς τὴν Μονὴν τῆς Ἀγίας Λαύρας ἐκήρυξαν τὴν 25 Μαρτίου 1821 τὴν Ἐπανάστασιν καὶ πρῶτα τὰ Καλάβρυτα ἤλευθερώθησαν ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Δι’ αὐτὸῦ πολλοὶ σήμερον ἐπισκέπτονται τὴν Μονὴν αὐτήν, ὅπου φυλάσσεται τὸ λάθαρον τοῦ Ἱεροῦ Ἀγῶνος.

Τὸ ταξίδι ἔως τὰ Καλάβρυτα γίνεται μὲ τὸν ὁδοντωτὸν σιδηρόδρομον, ὁ ὃποιος ἀρχίζει ἀπὸ τὸ Διακοφτό

(πλησίον τοῦ Αἰγίου)· ἀπὸ ἐκεῖ ἕως τὴν μονὴν συνεχίζεται μὲ τὸ αὐτοκίνητον. Εἶναι δὲ καὶ ἡ θέσις, ὅπου εύρισκεται ἡ μονή, μαγευτική.

Ιστορική εἶναι καὶ ἡ περιοχὴ τῆς Πύλου εἰς τὴν δυτικὴν παραλίαν τῆς Μεσσηνίας. Ἐκεῖ εἶναι τὸ Μανιάκι, ὅπου ὁ ἀτρόμητος Παπαφλέσσας ἔπεσε τὸ 1825 μὲ τοὺς τριακοσίους του, ὅπως ὁ Λεωνίδας εἰς τὰς Θερμοπύλας. Εἰς τὸν εύρυχωρον δὲ λιμένα τῆς Πύλου οἱ στόλοι τῆς Ἀγγλίας, Γαλλίας καὶ Ρωσίας κατέστρεψαν τὸν στόλον τοῦ Ἰμβρατὸν καὶ τὸν ἡνάγκασαν νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα.

51. Ἡ κοιλάς τοῦ Εύρωτα μὲ τὸν Ταύγετον εἰς τὸ βάθος.

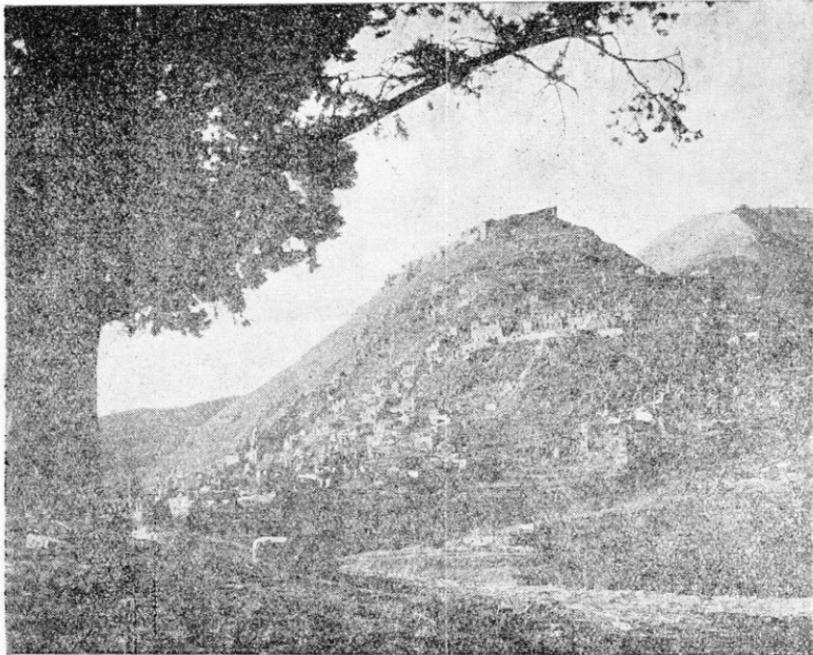
Τὴν κίνησιν τοῦ ἐμπορίου εἰς τὰ μέρη αὐτὰ τῆς Πελοποννήσου διευκολύνει ὁ σιδηρόδρομος, ὁ δόποιος ἀπὸ τὴν Κόρινθον προχωρεῖ πρὸς τὰς Πάτρας καὶ διὰ τοῦ Πύργου φθάνει εἰς τὰς Καλάμας. Ἀλλη πάλιν γραμμὴ διασχίζει τὴν Πελοπόννησον διαγωνίως. Αὕτη συνδέει τὴν Κόρινθον καὶ τὰς Καλάμας διὰ τῆς Τριπόλεως. Καθὼς δὲ εἴδομεν, καὶ βοηθητικαὶ γραμμαὶ συνδέουν μερικοὺς τόπους μὲ τὰς κυρίας σιδηροδρομικὰς γραμμάς, καθὼς τὰ Καλάβρυτα, τὴν Ὁλυμπίαν, τὸ Κατάκωλον, τὴν Κυπαρισσίαν κ.τ.λ. "Ωστε ἡ Πελοπόννησος ἔχει καλὴν σιδηρομητικὴν συγκοινωνίαν· ἔχει δὲ καὶ πυκνὴν συγκοινωνίαν μὲ αὐτοκίνητα.

Μέχρι 18⁵ χ

3. Η ΝΟΤΙΑ ΠΛΕΥΡΑ ΤΗΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

‘Ο Ταῦγητος ἀπὸ τὸ ἐν μέρος καὶ ὁ Πάρνων ἀπὸ τὸ ἄλλο περιβάλλουν τὴν πλαστεῖαν κοιλάδα, εἰς τὴν ὅποιαν ρέει ὁ **Εύρώτας** ποταμός. Ἡ κοιλάς αὐτὴ διευθύνεται ἀπὸ τὰ ΒΔ πρὸς τὰ ΝΑ καὶ

52. ‘Ο Μυστρᾶς. Εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ λόφου εἶναι τὸ κάστρον, εἰς τὰς κλιτῦς τὰ σπίτια καὶ τὰ παλάτια τῶν ἀρχόντων.

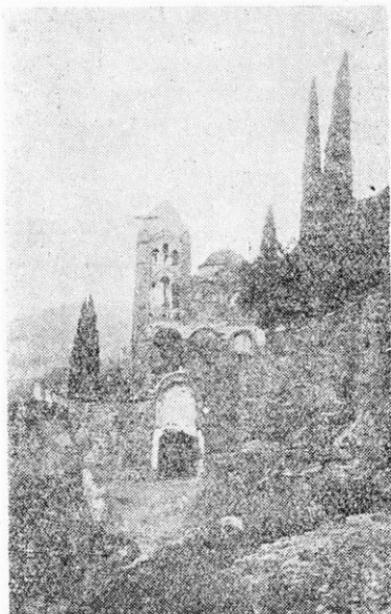
(Φωτογραφία «Σφίγξ»)

ἀποτελεῖ συνέχειαν τῆς λεκάνης τῆς Μεγαλοπόλεως. Καὶ αὐτῆς τὸ ἔδαφος ἔγινεν ἀπὸ προσχώσεις. Ἐπειδὴ δὲ εἶναι ἐστραμμένη πρὸς τοὺς νοτίους ἀνέμους, ἔχει θαλάσσιον κλίμα καὶ εἶναι κατάφυτος ἀπὸ ἔλαιωνας, μορεώνας καὶ πιροτοκαλεῶνας.

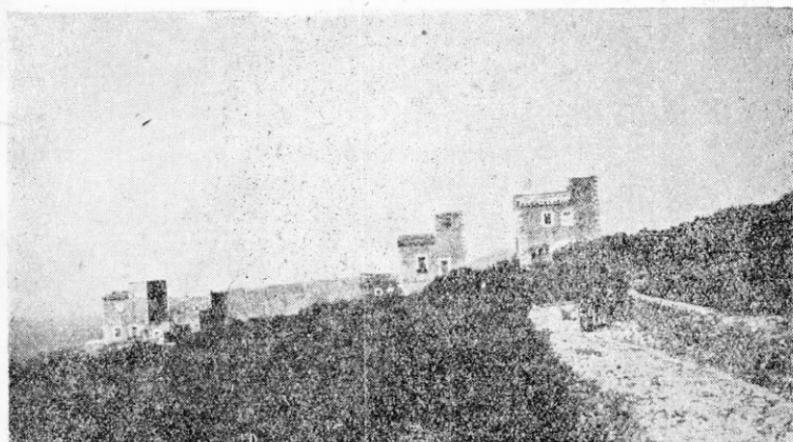
Κέντρον τῆς Λακωνίας εἶναι ἡ **Σπάρτη**. Ἡ σημερινὴ πόλις

είναι κτισμένη εἰς τὴν θέσιν τῆς ἀρχαίας Σπάρτης καὶ ἔχει 10.000 κατοίκους. Ὑπάρχει λαμπρὸν ρυμοτομίαν καὶ ὡραίους κήπους. Ἀλλὰ δυστυχῶς δὲν ἀπέκτησεν ἀκόμη σιδηροδρομικὴν συγκοινωνίαν καὶ μόνον μία αὐτοκινητικὴ γραμμὴ τὴν συνδέει μὲ τὴν Τρίπολιν καὶ μὲ τὸ δίκτυον τῶν σιδηροδρόμων τῆς Πελοποννήσου.

Ἐνῷ δὲ ἀπὸ τὴν ἀρχαίαν Σπάρτην ὀλίγα μόνον ἵχνη ἔμειναν, ὅχι μακρὰν ἀπὸ αὐτῆς, εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Ταύγετου, σώζεται δλόκληρος νεκρά πόλις μὲ τὰ παλάτια τῶν ἀρχόντων τῆς καὶ τὰς ὡραίας βυζαντινὰς ἐκκλησίας τῆς. Εἶναι δὲ

53. Ἡ Παντάνασσα, θαυμασία ἐκκλησία τοῦ Μυστρᾶ.

54. Μάνη. Ἀπὸ τοὺς παλαιοτέρους χρόνους οἱ Μανιάται κτίζουν τὰ σπίτια των ὡς πύργους.

Μυστρᾶς, ἡ δοξασμένη πρωτεύουσα τοῦ Δεσποτάτου τοῦ Μορέως.

Εἰς τὰ ἄκρα τῆς εὐφόρου πεδιάδος ύπαρχουν ώραιότατα χωρία. Τὰ προϊόντα των, προπάντων τὸ ἔλαιον, ἔχαγονται ἀπὸ τὸ Γύθειον (8.000 κάτ.), τὸν κύριον λιμένα τῆς Λακωνίας.

Ἡ περιοχὴ τοῦ Ταῦγέτου λέγεται ἴδιαιτέρως **Μάνη**. "Αν καὶ εἶναι πετρώδης, ἔχει πολλὰ μικρὰ χωρία. Ταῦτα εύρισκονται κατὰ τὸ πλεῖστον ύψηλά, δηλαδὴ ἐπάνω εἰς βαθμίδας τοῦ ὄρους. Ἐκεῖ εύδοκιμεῖ ἡ ἔλαια. Τὸ ἔλαιον μάλιστα τῆς Μάνης εἶναι ἔχαιρετικῆς ποιότητος.

"Ἐπειδὴ δὲ τὰ βουνὰ τῆς Μάνης εἶναι ἀπόκρημνα, οἱ Τοῦρκοι ποτὲ δὲν ἐπάτησαν τὴν Μάνην καὶ οἱ Μανιάται ἔζησαν ἐλεύθεροι καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας. 'Αλλ' ἐπειδὴ τὸ ἔδαφος εἶναι ἄγονον, πολλοὶ ἀπὸ τοὺς κατοίκους ἀναγκάζονται νὰ ξενιτεύωνται, διὰ νὰ εύρουν ἔργασίαν. Μεγαλυτέρα κωμόπολις εἶναι ἐδῶ ἡ **Άρεόπολις**.

4. Η ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΠΑΡΑΛΙΑ

Πρὸς τὸ Αἴγαον αἱ ἄκται τῆς Πελοποννήσου, καθὼς εἴπομεν, εἶναι ἀπόκρημνοι καὶ στεναῖ· ἐπειδὴ δὲ τὰς κτυποῦν οἱ ΒΑ. ἄνεμοι, οἱ ὅποιοι εἶναι ψυχροί, ἔχουν τὸν χειμῶνα κάπως τραχύν. Δι' αὐτὸν ἡ σταφιδάμπελος ἐδῶ δὲν εύδοκιμεῖ. Ἡ ἔλαια ὅμως, ἡ ὅποια εύδοκιμεῖ καὶ εἰς πτωχὰ ἀκόμη ἐδάφη, καλλιεργεῖται εἰς τὰ παράλια τῆς Ἀργολίδος καὶ τῆς Κυνουρίας καὶ ἕως ὅψης 800 μέτρων ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης. Προπάντων τὸ λάδι τοῦ **Κρανιδίου** φημίζεται διὰ τὴν ποιότητά του, καθὼς καὶ τὰ κρασιά καὶ τὰ ὀπωρικά τοῦ **"Αστρους** καὶ τοῦ **Λεωνιδίου**. (Ἐῦρε τὰς πόλεις αὐτὰς εἰς τὸν χάρτην).

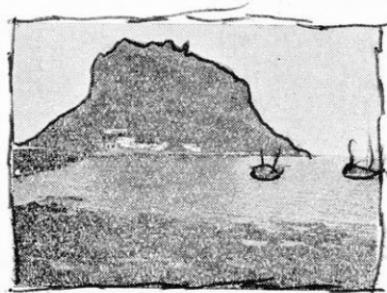

55. Δρόμος εἰς τὸ Γύθειον.

Νοτιώτερον ἡ **Μονεμβασία** είναι κτισμένη ἐπάνω εἰς μίαν βραχώδη νησίδα. Μία λιθίνη γέφυρα τὴν συνδέει μὲ τὴν ἀπέναντι ξηράν.

Μόνον μία πεδιάς ὑπάρχει εἰς τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τῆς Πελοποννήσου καὶ αὐτὴ μακρὰν ἀπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς θαλάσσης, ἡ **Αργολική**. "Οπως εἰς τὴν Ἀττικήν, ἔτσι καὶ εἰς τὴν Ἀργολίδα ἡ ξηρασία διαρκεῖ πολλοὺς μῆνας. Τότε χρησιμοποιοῦν διὰ πότισμα τὰ ὄντα τῶν φρεάτων.

Κύρια προϊόντα τῆς Ἀργολικῆς πεδιάδος είναι ὁ σῖτος, ὁ καπνός, τὰ λαχανικὰ καὶ τὰ πεπόνια (ἀργίτικα). Ἐπειδὴ δὲ ὑπάρχει ἀφθονία λαχανικῶν καὶ διπωρικῶν, εἰς τὸ **"Αργος (15.000 κάτ.)** καὶ εἰς τὸ **Ναύπλιον (8.000)** ὑπάρχουν ἐργοστάσια, ὅπου τὰ συσκευάζουν εἰς κυτία καὶ ἔτσι τὰ συντηροῦν νωπὰ (συντηρητικά) (συντηρητικά μέναι τροφαί, κονσέρβες). Εἰς ἄλλα ἐργοστάσια τῶν πόλεων αὐτῶν ἐπεξεργάζονται τὰ φύλλα τοῦ καπνοῦ καὶ κατασκευάζουν σιγαρέ-

56. Μονεμβασία.

τα. "Ο ποιος λοιπὸν ὑπάρχει ἀφθονία ἐνὸς προϊόντος, ἐκεῖ ἀναπτύσσεται καὶ βιομηχανία αὔτοῦ. (Π.χ. φανελοποιία Τριπόλεως, μεταξουργία Καλαμῶν, οἰνοπνευματοποιία Πατρῶν καὶ Πύργου, ἐπεξεργασία καπνοῦ καὶ λαχανικῶν εἰς τὸ **"Αργος** καὶ εἰς τὸ **Ναύπλιον**)."

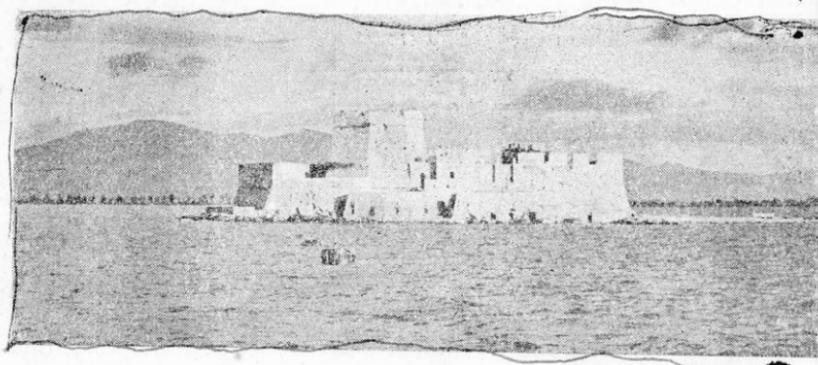
Ἡ Ἀργολίς ἔχει καὶ πολλὰ ἀξιοθέατα μέρη, καθὼς τὰς **Μυκήνας** καὶ τὴν **Τίρυνθα**, ὅπου ὑπάρχουν ἐρείπια ἀπὸ παλαιότατα ἀνάκτορα, τὴν **Ἐπίδαυρον** μὲ τὸ ἱερὸν τοῦ Ἀσκληπιοῦ καὶ τὸ ὡραῖον θέατρόν της κ.ἄ. Δι' αὐτὸ πολλοὶ ἔνοι ἐπισκέπτονται τὰ μέρη αὐτά. "Έχει δὲ καὶ τόπους, οἱ ὅποιοι ἐδοξάσθησαν κατὰ τὴν μεγάλην Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν, καθὼς τὰ **Δεεβενάκια**, τὰς στενὰς διόδους μεταξὺ **"Αργους** καὶ **Κορίνθου**, ὅπου ὁ Κολοκοτρώνης κατέστρεψεν ἔνα μεγάλον τουρκικὸν στρατὸν (1822). Τέλος τὸ **Ναύπλιον** μὲ τὰ βενετικά του φρούρια (**Άκροναυπλία**, **Παλαμήδι**, **Μπούρτζι**) ὑπῆρξεν ἡ πρώτη πρωτεύουσα τῆς ἐλευθέρας Ελλάδος.

> Εδώ μέχρι έδω

ΣΤ'. ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΚΑΙ ΕΜΠΟΡΙΟΝ

Τὰ προϊόντα τῶν ἀγρῶν, τῶν λιθαδίων καὶ τῶν δασῶν, τὰ ὅποια ἐπεξεργάζεται ἡ βιομηχανία, λέγονται πρῶτα οὐλαὶ ἢ ἀκατέργαστα προϊόντα. Αὐτὰ οἱ παραγωγοὶ ἢ οἱ ἔμποροι τὰ μεταφέρουν ἀπὸ τοὺς τόπους τῆς παραγωγῆς εἰς τὰ κέντρα τῆς βιομηχανίας. Οἱ βιομήχανοι εἰς τὰ ἔργοστάσιά των τὰ μεταβάλλουν εἰς βιομηχανικὰ προϊόντα, κατόπιν δὲ τὰ ἀποστέλλουν παντοῦ πρὸς πώλησιν.

Ἡ μεταφορὰ τῶν πρώτων ύλῶν καὶ τῶν προϊόντων τῆς βιομηχανίας γίνεται μὲ τοὺς σιδηροδρόμους, μὲ τὰ πλοῖα, μὲ τὰ αὐτοκίνητα καὶ τὰ ὄλλα μέσα τῆς συγκοινωνίας. Ἡ ἀγορά

57. Τὸ Μπούρτζι, φρούριον βενετικόν, κτισμένον εἰς μίαν νησίδα εἰς τὸν κόλπον τοῦ Ναυπλίου.

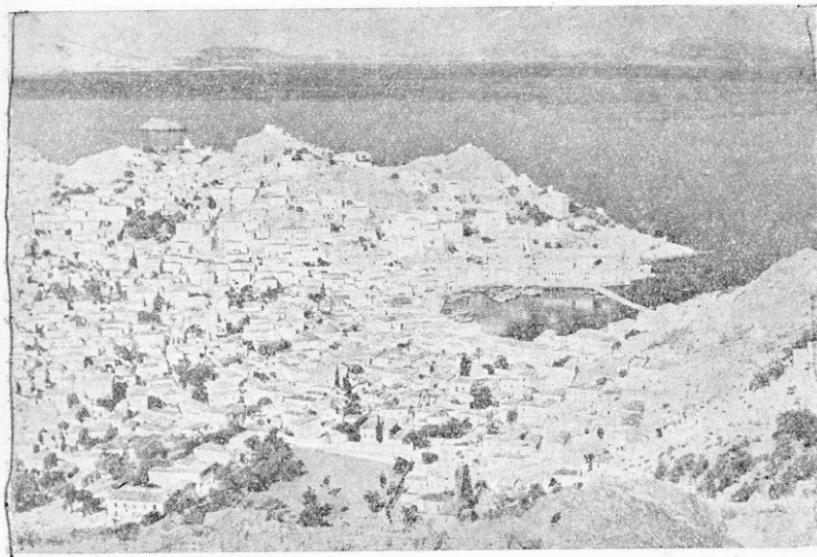
καὶ ἡ πώλησις καὶ ἡ μεταφορὰ τῶν ἀκατεργάστων καὶ τῶν κατειργασμένων προϊόντων ἀποτελοῦν τὸ ἐμπόριον.

Ἡ ποσότης τοῦ σίτου, ἡ ὅποια παράγεται εἰς τὰς πεδιάδας καὶ εἰς τὰ ὁροπέδια τῆς Πελοποννήσου, καὶ μὲ τὴν καλυτέραν ἐσοδείαν, δὲν ἐπαρκεῖ νὰ θρέψῃ δλόκληρον τὸν πληθυσμόν της. Διότι οἱ κάτοικοι τῆς Πελοποννήσου ὑπερβαίνουν τὸ ἐν ἑκατομμύριον. Δι’ αὐτὸν οἱ ἔμποροι εἰσάγουν σίτον καὶ ὀλευρα ἀπὸ ὄλλα μέρη. Αἱ Πάτραι μάλιστα καὶ αἱ Καλάμαι ἔχουν καὶ μεγάλους ὀλευρομύλους. Αἱ πόλεις αὐτοί, καθὼς καὶ τὸ Γύθειον καὶ τὸ Ναύπλιον, εἶναι λιμένες εἰσαγωγικοῦ ἐμπορίου. Είναι δὲ καὶ

λιμένες ἐξαγωγικοῦ ἐμπορίου, διότι ἔκει οἱ ἐμποροὶ φορτώνουν τὴν σταφίδα, τὰ σῦκα, τὸ ἔλαιον κ.τ.λ. καὶ τὰ ἐξάγουν εἰς ξένους τόπους πρὸς πώλησιν.

Z'. ΑΙ ΝΗΣΟΙ ΤΗΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

Πλησίον τῆς ἀνατολικῆς παραλίας τῆς Ἀργολίδος είναι δύο νῆσοι μικραὶ μὲν καὶ ἄγονοι, ἀλλ' ἐνδοξόταται εἰς τὴν ιστορίαν: ἡ **Ύδρα** καὶ αἱ **Σπέτσαι**. Αὐταὶ μαζὶ μὲ μίαν ἄλλην μικρὰν νῆσον

58. Ἡ **Ύδρα**. Ἡ μεγάλη οἰκοδομὴ εἰς τὸ ἀριστερὸν ἀκρον τοῦ λιμένος είναι ἡ οἰκία τῶν Κουντουριώτῶν.

τοῦ Αίγαίου, τὰ **Ψαρά**, ἥγωνισθησαν τὸ 1821 μὲ τὰ καράβια των ἐναντίον τοῦ τουρκικοῦ στόλου. Ἡ **Ύδρα** (4.000 κάτ.) είναι πατρὶς τοῦ Μισσούλη, τοῦ Σαχτούρη, τοῦ Κουντουριώτη καὶ ἄλλων ἀγωνιστῶν τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως. Αἱ **Σπέτσαι** (4.000 κάτ.) είναι πατρὶς τῆς Μπουμπουλίνας, τῶν Ἀναργύρων κ.ἄ. Οἱ κάτοικοί των σήμερα ἀσχολοῦνται μὲ τὴν ναυτιλίαν καὶ τὴν ἀλιείαν τῶν σπόγγων.

Η. ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ ΤΗΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

Η Πελοπόννησος, καθώς και ὅλη ἡ Ἑλλάς, είναι διηρημένη εἰς νομούς. Αὐτὸς γίνεται, διὰ τὸ διευκολύνεται ἡ διοίκησις τοῦ τόπου. Κάθε νομὸς ἔχει μίαν πρωτεύουσαν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐδρεύει εἰς ἀντιπρόσωπος τῆς Κυβερνήσεως, ὁ νομάρχης. Αὐτὸς ἐπιβλέπει, διὰ τὸ τηρῆται ἡ τάξις καὶ ἡ ἀσφάλεια εἰς ὅλον τὸν νομόν.

Η Πελοπόννησος διοικητικῶς διαιρεῖται εἰς ἑξ νομούς: 1) νομὸς Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας μὲ πρωτεύουσαν τὸ Ναύπλιον· 2) νομὸς Ἀρκαδίας μὲ πρωτεύουσαν τὴν Τρίπολιν· 3) νομὸς Λακωνίας μὲ πρωτεύουσαν τὴν Σπάρτην· 4) νομὸς Μεσσηνίας μὲ πρωτεύουσαν τὰς Καλάμας· 5) νομὸς Ἡλείας μὲ πρωτεύουσαν τὸν Πύργον· καὶ 6) νομὸς Ἀχαΐας μὲ πρωτεύουσαν τὰς Πάτρας.

Θ'. ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ ΤΗΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

Μορφὴ τοῦ ἐδάφους	*Ορη: Παναχαϊκόν, Ὁρούμανθος (Ωλονός), Ἀρδοάνια (Χελμός), Κυλλήνη (Ζήρια), Ὄρετεμιστον, Μαίναλον, Πάρονων (Μαλεβός), Λύκαιον, Νόμια ὄρη. Ταῦγετος (2.400), Ιθώμη, Μαθιας, Ἀραχναῖον, Δίδυμον. *Οροπέδια: Τριπόλεως, Μεγαλοπόλεως. Πεδιαδες: ἡ τῆς Ἡλείας, τοῦ Ἀργους, τῆς Λακωνίας, τῆς Μεσσηνίας.
Ποταμοί	*Αλφειος, Ηινειως, Ηαμισος, Ενδρώτας, Ιναζος, Σελινούς.
Λιμναι	Στυμφαλις, Ἀγουλινίτσης.

Γεωργικὴ παραγωγὴ τοῦ ἔτους 1937	Εἴδη καλλιεργείας	Καλλιεργούμεναι ἑκτάσεις εἰς στεύματα	*Λεια παραγωγῆς εἰς δραχμάς
	Σιτηρά	2.500.000	1.166.000.000
	”Οσπρια	155.000	80.000.000
	Λαχανικά, γεώμηλα κ.τ.λ.....	155.000	340.000.000
	Καπνός, βάμβακ	100.000	135.000.000
	”Αμπελοι	460.000	443.000.000
	Σταφίς	620.000	1.273.000.0.0
	”Ελαιον	—	500.,00.,00
	”Ελατίαι	—	10.000.0.0
	Πορτοκάλια, λεμόνια, μανδαρίνια	—	71.300.0000

Κτηνοτροφία: Ἀριθμὸς ζῷων τοῦ 1937	Ιδιοτέλεστα	Τίποι	Ημίονοι	Πρόβατα	Αἶγες	Χοιροί
	54.000	78.000	57.000	1.500.000	1.020.000	123.000

Διοικητική διαίρεσις	'Επιφανεία εἰς τ. χλμ.	Πληθυσμός *		Αἱ σπουδαιότεραι πόλεις (κάτοικοι εἰς χιλιάδας)
		ἐν ὅλῳ	κατὰ τ. χμ.	
Νομὸς Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας	4626	200 000	42	Ναύπλιον 8, Ἀργος 13, Κόρινθος 13, Σικυωνία (Κιάστο) 5, Ζυλόκαστρον 4, Ὑδρα 4, Σπέτσαι 4.
Νομὸς Ἀρκαδίας	4327	170 000	40	Τρίπολις 15, Μεγαλόπολις 3, Δημητσάνα 2, Λαγκάδια 4, Λεωνίδιον 3,5.
Νομὸς Λακωνίας	4198	145 000	35	Σπάρτη 10, Γύθειον 8, Ἀρεόπολις, Οίτυλον.
Νομὸς Μεσσηνίας	3406	240 000	70	Καλάμαι 35, Μεσσήνη 7, Γαργαλιάνοι 9, Φιλιατρά 10, Κυπαρισσία 6, Πύλος 3, Μεθώνη 2, Κορώνη 2.
Νομὸς Ἡλείας	2147	187 000	87	Πύργος 20, Ἀμαλιάς 15, Γαστούνη 4, Λεχαινά 3,5, Κατάκωλον.
Νομὸς Ἀχαΐας	2956	222 000	75	Πάτραι 80, Αἴγιον 15, Καλάβρυτα 2,5.
"Ολὴ ἡ Πελοπόννησος	21 660	1 174 000	54	✓

10. Ἀσκήσεις.— 1. Κάμε ἐν σχέδιον τῆς Πελοποννήσου καὶ σημείωσε εἰς αὐτὸν τὰ δρη, τοὺς ποταμοὺς καὶ τὰς σπουδαιότεράς πόλεις. — 2. Παράστησε μὲ βέλη τὰς διενθύνσεις, πρὸς τὰς δροὶς ἀναχωροῦν οἱ σιδηρόδρομοι α') ἀπὸ τὴν Κόρινθον, β') ἀπὸ τὸ Ἀργος, γ') ἀπὸ τὸν Πόρον. — 3. Ἀπὸ ποίας πόλεις τῆς Πελοποννήσου θὰ διέλθῃς, ἂν ταξιδεύσῃς ἀπὸ τὴν Κόρινθον ἕως τὴν Ολυμπίαν; — 4. Μὲ ποίας πόλεις τῆς παραλίας ἔχει συγκοινωνία ἡ Τρίπολις; — 5. Κατάταξε τὰς κυριωτέρας πόλεις τῆς Πελοποννήσου κατὰ πληθυσμὸν καὶ σημείωσε εἰς ποῖον νομὸν ἀνήκει καθεμία. — 6. Ποῖον πλοῦν

* Ο πληθυσμὸς σημειοῦται κατὰ τὰ στοιχεῖα τῆς ἀπογραφῆς τῆς 16 ὁπτωβρίου 1940.

ἔπρεπε ν' ἀκολουθήσονταν τὰ πλοῖα, διὰ νὰ ταξιδεύσονταν ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ εἰς τὰς Πάτρας, προτοῦ γίνηται διῶρυξ τῆς Κορίνθου; — 7. Κατ' ἔτος διέρχονται διὰ τῆς διώρυγος τῆς Κορίνθου περίπου 7300 ἀτμόπλοια καὶ 1460 ἵστιοφόρα. Πόσα ἀναλογοῦν τὴν ἡμέραν; — 8. Ποῖος νομὸς εἶναι πυκνότερα κατοικημένος καὶ ποῖος ἀραιότερα; Ἐξήγησε τὴν αἰτίαν τούτου. — 9. Εὗρε εἰς τὸν πύραυλο τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς τῆς Πελοποννήσου ποῖον εἶδος καλλιεργεῖται εἰς μεγαλυτέραν ἔκτασιν καὶ ποῖον ἀποδίδει μεγαλύτερον εἰσόδημα.

3. Η ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΣ (Ἐκτὸς τῆς Ἀττικῆς)

‘Η’ Ἀττική, τὴν ὅποιαν ἐξητάσαμεν προηγουμένως, εἶναι ἐν μέρος τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος. Τώρα θὰ ἐξετάσωμεν τὴν ὑπόλοιπον Στερεάν Ἑλλάδα, ἥ δποιά ἐκτείνεται βορείως τῆς ὁροσειρᾶς Κιθαιρῶνος - Πάρνηθος.

1. “Ορισε τὴν θέσιν τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος ἐν σχέσει πρὸς τὴν Πελοπόννησον. — 2. Εὗρε εἰς τὸν χάρτην τὸ ὄρος Ὁθων. — 3. Μέτρησε μὲ τὴν ολίμανα τὴν ἀπόστασιν μεταξὺ Μαλιακοῦ καὶ Ἀμβρακικοῦ κόλπου. — 4. Ποῖαι χῶραι τῆς Ἑλλάδος ενδισκοῦνται πρὸς Βορρᾶν τῆς γραμμῆς αὐτῆς; — 5. Ποία μεγάλη νῆσος ενδισκεται πρὸς Ἀνατολὰς τῆς Στερεᾶς καὶ ποῖος κόλπος τὴν χωρίζει ἀπὸ αὐτῆν; — 6. Ποῖοι κόλποι ὑπάρχουν εἰς τὴν νοτίαν παραλίαν τῆς Στερεᾶς; — 7. Ονόμασε τὰ ὑψηλότερα ὄρη τῆς Στερεᾶς καὶ σύγκρινε τα μὲ τὸ ὑψηλότερον ὄρος τῆς περιφερείας σου. — 8. Ποῦ δὲ χάρτης δεικνύει πεδινὰ μέρη καὶ ποῖος ποταμὸς ρέει εἰς καθέτα ἀπὸ αὐτά; Ἀπὸ ποῦ πηγάζει ἔκαστος καὶ πρὸς ποίαν διεύθυνσιν ρέει; — 9. Ονόμασε τὰς μεγαλυτέρας λίμνας τῆς Στερεᾶς. — 10. Εὗρε εἰς τὸν χάρτην τὸν Μαραθῶνα, τὰς Θερμοπύλας, τὴν Σαλαμῖνα, τὰς Πλαταιάς, τοὺς Δελφούς. Τί γνωρίζεις διαντά ἀπὸ τὴν ἴστορίαν;

‘Η Στερεὰ Ἑλλὰς ἐκτείνεται πρὸς Βορρᾶν τοῦ Ισθμοῦ ἕως τὴν Ὅθρυν καὶ ἕως τὸν Ἀμβρακικὸν κόλπον. Τὴν ὀνόμασαν δὲ Στερεάν, ἐπειδὴ εἰς τὰς ἀρχὰς τὰ σύνορά μας ἔφθαναν ἕως τὴν Ὅθρυν καὶ ᾧτο ἥ μόνη «στερεά» τὰ ἄλλα μέρη τοῦ Κράτους ἦσαν νῆσοι.

"Υψηλαὶ ὄροσειραι καταλαμβάνουν ὄλόκληρον τὸ κεντρικὸν μέρος τῆς Στερεᾶς. Αὐταὶ διευθύνονται ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς Νότον καὶ ἔχουν διάφορα ὄνόματα: **Αγραφα, Τυμφρηστός, Βαρδούσια, Γκιώνα, Παρνασσός.** Αἱ ὄροσειραι αὐταὶ διαιροῦν τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα εἰς ἀνατολικὸν καὶ δυτικὸν τμῆμα. Θὰ ἔξετάσωμεν πρῶτον τὴν ἀνατολικὴν καὶ κατόπιν τὴν δυτικὴν Στερεὰν Ἑλλάδα.

Α'. Η ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΣ

1. ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΕΔΑΦΟΥΣ

"Οπως μᾶς δεικνύει ὁ χάρτης, τὸ ἔδαφος τῆς ἀνατολικῆς Στερεᾶς εἴναι ὀρεινόν, ἀλλ' ἔχει καὶ ἀρκετὰ πεδινὰ μέρη. Αἱ ὄροσειραι ἔχουν διεύθυνσιν ἀπὸ Δυσμῶν πρὸς Ἀνατολὰς καὶ σχηματίζουν παραλλήλους γραμμάς. Τὰ ὄνόματά των εἴναι: **Οθρυς, Οἴτη, Καλλίδρομον, Παρνασσός, Έλικών, Κιθαιρών, Πάρνης.** Είναι ὅρη σχιστολιθικὰ καὶ ἀσβεστολιθικά. Χαμηλότεραι ὄροσειραι ἔκτείνονται καὶ κατὰ μῆκος τῆς παραλίας τοῦ Εύβοϊκοῦ κόλπου (βουνὰ τῆς **Αταλάντης**).

'Μεταξὺ τῶν ὄροσειρῶν αὐτῶν ὑπάρχουν πλατεῖαι κοιλάδες καὶ πεδιάδες: ἡ κοιλάς τοῦ Σπερχειοῦ, ἡ κοιλάς τοῦ Βοιωτικοῦ Κηφισοῦ, ἡ πεδιάς τῆς Λεβαδείας, ἡ πεδιάς τῶν Θηβῶν καὶ ἡ κοιλάς τῆς Αμφίσσης.

'Απὸ τοὺς τόπους αὐτοὺς μόνον δύο κοιλάδες είναι ἀνοικταὶ πρὸς τὴν θάλασσαν; ἡ κοιλάς τοῦ Σπερχειοῦ καὶ ἡ τῆς Αμφίσσης. Αἱ πεδιάδες ὅμως τῆς Λεβαδείας καὶ τῶν Θηβῶν, καθὼς είναι περιτριγυρισμέναι ἀπὸ βουνά, ὁμοιάζουν μὲ λεκάνας. Δι' αὐτὸ τὰ νερὰ τοῦ Κηφισοῦ ἄλλοτε δὲν εὔρισκον διέξοδον πρὸς τὴν θάλασσαν καὶ ἐγέμιζον ὄλόκληρον τὴν λεκάνην τῆς **Κωπαΐδος**. Πρὸ ἐτῶν ὅμως ἔσκαψαν κάτω ἀπὸ τὰ βουνὰ τῆς παραλίας μίαν σήραγγα καὶ ἀπὸ τότε τὰ νερὰ τοῦ ποταμοῦ χύνονται εἰς τὴν θάλασσαν. "Ετοι ἀπεξήραναν δλόκληρον τὴν λεκάνην. Νοτιώτερον ὅμως, εἰς τὴν περιοχὴν τῶν Θηβῶν, ὑπάρχουν δύο μικραὶ λίμναι, ἡ **Υλίκη** καὶ ἡ **Παραλίμνη**.

"Αν τώρα παρατηρήσωμεν τὴν διάταξιν, ποὺ ἔχουν αἱ πεδιάδες καὶ αἱ κοιλάδες τῆς ἀνατολικῆς Στερεᾶς, βλέπομεν, ὅτι εύρισκονται εἰς μίαν σειράν, ἡ ὅποια διακόπτεται ἀπὸ χαμηλὰ ὑψώ-

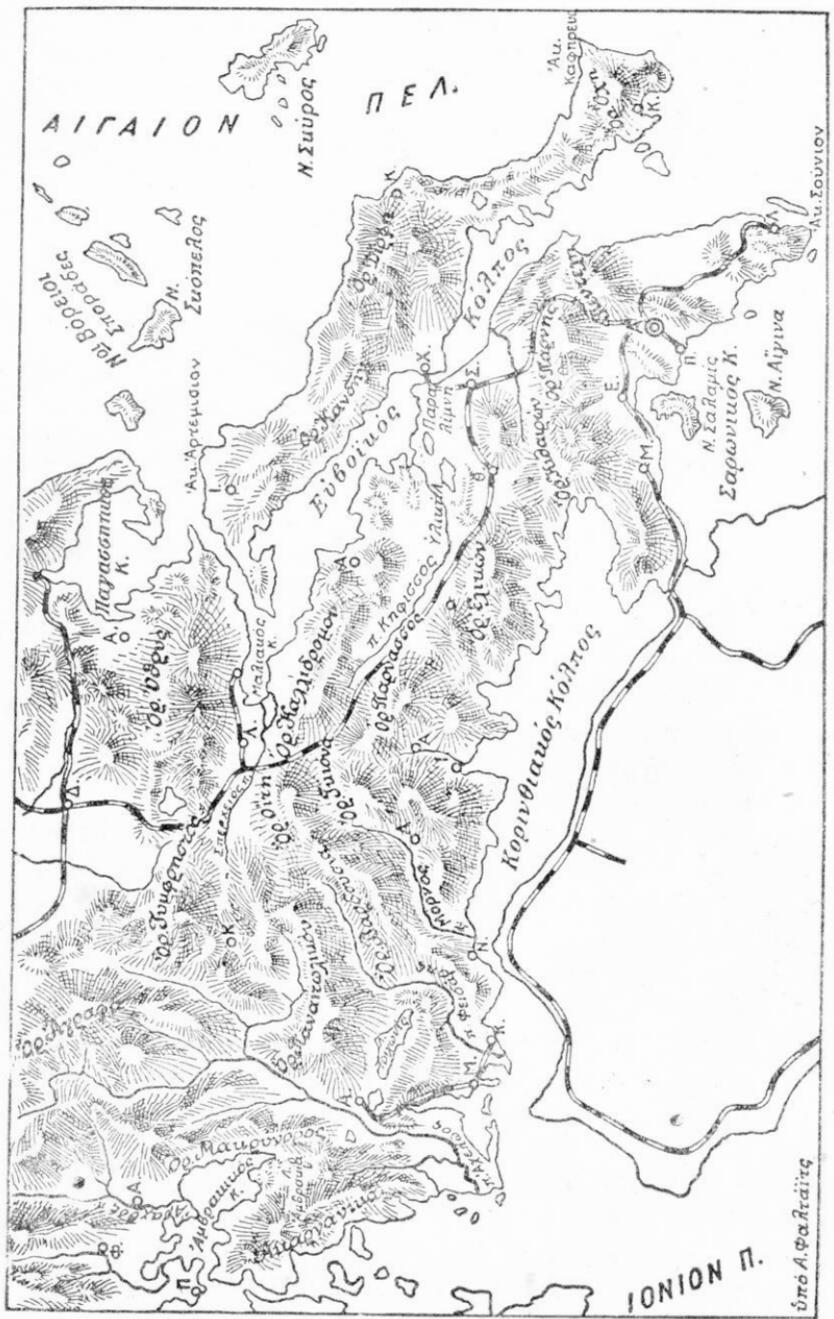

Fig. 9. Χάρτης της Στερεάς Ελλάδος ύπό κλίμακα 1 : 2,000,000.

ύπόλ. Φαλακραις

ματα. "Ετσι ήτο εύκολον νὰ στρώσουν σιδηροδρομικήν γραμμήν, διὰ νὰ συνδέσουν τὴν Ἀττικὴν καὶ τὴν Πελοπόννησον μὲ τὴν βορειανήν Ελλάδα. Τὸ μεγαλύτερον ἐμπόδιον ήτο εἰς τὰ βόρεια, μεταξὺ τῆς κοιλάδος τοῦ Βοιωτικοῦ Κηφισοῦ καὶ τῆς κοιλάδος τοῦ Σπερχειοῦ. Διὰ νὰ διέλθῃ λοιπὸν ἀπὸ ἐκεῖ ὁ σιδηρόδρομος, ἦνοιχαν εἰς τὸ βουνὸν μίαν μεγάλην σήραγγα, τὴν σήραγγα τοῦ Μπράλλου (μῆκος 2110 μ.).

"Ο σιδηρόδρομος αὐτὸς εἶναι ἡ κυρία γραμμὴ τῆς συγκοινωνίας εἰς τὴν ἀνατολικήν Ελλάδα. Τὴν γραμμήν δὲ αὐτὴν τὴν συναντᾷ εἰς τὸ χωρίον Μπράλλον καὶ ἡ ἀμαξιτή δόδος, ἡ ὅποια ἔρχεται ἀπὸ τὴν Ἀμφισσαν.

2. ΜΟΡΦΗ ΤΗΣ ΠΑΡΑΛΙΑΣ

"Η παραλιακή γραμμὴ τῆς ἀνατολικῆς Στερεάς εἶναι δόδοντωτή, ώστε δαντέλλα. Η θάλασσα δηλ. εἰσχωρεῖ βαθέως εἰς τὴν ξηρὰν καὶ σχηματίζει κόλπους μὲ ἀρίστους φυσικούς λιμένας. Διότι καὶ ὁ Εύβοϊκός καὶ ὁ Κορινθιακός εἶναι σχεδὸν κλειστοί κόλποι καὶ προφυλάσσονται ἀπὸ τὰς τρικυμίας.

Δυστυχῶς δὲ δύο μόνον ἀπὸ τοὺς λιμένας αὐτοὺς ἀπέκτησαν σημασίαν διὰ τὸ ἐμπόριον (Ἴτεα, Στυλίς). Διότι τὰ βουνά, τὰ ὅποια ὑψώνονται κατὰ μῆκος τῆς παραλίας τοῦ Εύβοϊκοῦ, τὴν ἀποκλείουν ἀπὸ τὰς πεδιάδας τοῦ ἐσωτερικοῦ. Μόνον δὲ ὅπου καταλήγουν δόδοι συγκοινωνίας ἀπὸ τὸ ἐσωτερικὸν, ἐκεῖ ἥμπορεῖ νὰ ἀναπτυχθῇ λιμὴν ἐμπορικός.

3. ΥΔΑΤΑ ΚΑΙ ΚΛΙΜΑ

"Οπως ἡ Ἀττικὴ καὶ ἡ ἀνατολικὴ πλευρὰ τῆς Πελοποννήσου, ἔτσι καὶ ἡ ἀνατολικὴ Στερεά εἶναι ἔκτεινεμένη εἰς τοὺς ξηροὺς καὶ ψυχροὺς βορειοανατολικούς ἀνέμους. Δι' αὐτὸν καὶ αὐτὴ δέχεται δὲ δύο μέτρα βροχής, ἀλλὰ πάντοτε περισσοτέρας ἀπὸ τὴν Ἀττικὴν (ὕψος βροχῆς κατ' ἔτος εἰς τὴν Λαμίαν 60 ἑκατοστά τοῦ μέτρου, εἰς τὰς Ἀθήνας 40 ἑκατοστά). Ἐπειδὴ δὲ καὶ τὰ βουνά τῆς ἀνατολικῆς Στερεάς εἶναι ὑψηλότερα καὶ σκεπάζονται τὸν χειμῶνα μὲ πολλὰ χιόνια, δι' αὐτὸν καὶ οἱ ποταμοί τῆς εἶναι πλουσιώτεροι εἰς ὕδατα.

Τὸ κλῖμα ὅμως τῆς ἀνατολικῆς Στερεᾶς πρὸς Βορρᾶν τῆς Πάρνηθος εἶναι τραχύ. Διότι αἱ πεδιάδες τῆς, καθὼς εἴδομεν, εἰναι ἀποκλεισμέναι ἀπὸ τὴν θάλασσαν. Ἐτσι οἱ θαλάσσιοι ἄνεμοι δὲν φθάνουν εἰς τὸ ἐσωτερικόν, διὰ νὰ μετριάσουν τὸ ψῦχος τοῦ χειμῶνος καὶ τὴν ζέστην τοῦ θέρους. Δι’ αὐτὸν εἰς τὰ πεδινὰ μέρη ὁ χειμῶνας εἶναι ψυχρὸς καὶ τὸ θέρος θερμὸν (ἡ πειρωτικὸν κλῖμα).

4. ΆΙ ΔΙΑΦΟΡΟΙ ΠΕΡΙΟΧΑΙ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΣΤΕΡΕΑΣ

1. Αἱ νοτιώτεροι πεδιάδες τῶν Θηβῶν καὶ τῆς Τανάγρας ἔχουν μαῦρον χῶμα καὶ εἶναι εὔφοροι. Συχνὰ τὸν χειμῶνα τὸ χιόνι σκεπάζει τὰς πεδιάδας· αὐτὸν προφυλάσσει τὰ σπαρτὰ ἀπὸ τὸν παγερὸν βορρᾶν. Παράγονται ἀφθονα σιτηρά, ὅσπρια, οἶνος καὶ ἔλαιον. Δι’ αὐτὸν αἱ Θῆβαι εἶναι πόλις γεωργική, τὴν ὅποιαν περιβάλλουν κῆποι καὶ ἀμπελοί (13.000 κάτοικοι). Εἶναι κτισμένη εἰς τὴν θέσιν τῶν ἀρχαίων Θηβῶν. Εἰς τὰ νοτιοδυτικά των σώζονται τὰ ἐρείπια τῶν Πλαταιῶν, ὅπου οἱ ἀρχαῖοι μας πρόγονοι ἐνίκησαν τὰς μυριάδας τῶν Περσῶν, ποὺ ἥλθαν διὰ νὰ τοὺς ὑποδουλώσουν (479 π. Χ.).

2. Ἡ πεδιάς τῆς Λεβαδείας.—**Ο Βοιωτικὸς Κηφισὸς πηγάζει** ἀπὸ τοὺς πρόποδας τοῦ Παρνασσοῦ καὶ εἶναι πλούσιος εἰς νερά. Ἀφότου τὰ νερά του εῦρον διέξοδον πρὸς τὴν θάλασσαν, ὀλόκληρος ἡ λεκάνη τῆς Κωπαΐδος καλλιεργεῖται. Τὸ χῶμα τῆς εἶναι μαῦρο καὶ παχύ. Προέρχεται ἀπὸ τὸ σάπισμα τῶν φύλλων καὶ κλάδων, τὰ ὅποια τὰ νερά μετέφερον ἀπὸ τὰ γύρω δάση καὶ τὰ ἀπέθετον εἰς τὸν πυθμένα τῆς λίμνης. Τώρα ὅλη ἡ ἔκτασις ποτίζεται μὲ αὐλάκια ἀπὸ τὸν ποταμόν· παράγει δὲ ἀφθονον βαμβάκι, λαχανικά, καπνὸν καὶ σιτηρά.

Διὰ τὴν κατεργασίαν τοῦ βάμβακος ὑπάρχουν εἰς τὴν **Λεβάδειαν** πολλὰ ἐργοστάσια. Αἱ μηχαναὶ των κινοῦνται μὲ τὴν δύναμιν ποὺ ἔχουν τὰ νερά, ὅταν πίπτουν ἀπὸ ὑψος· διότι μία μεγάλη πηγὴ (**Ἐρκυνα**) περνᾷ ἀπὸ τὸ μέσον τῆς πόλεως. Εἰς τὰ ἐργοστάσια αὐτὰ ἐκκοκκίζουν τὸ βαμβάκι καὶ τὸ στοιβάζουν εἰς δέματα. Εἰς ὅλα ἐργοστάσια τὸ κλάθουν εἰς νήματα καὶ μὲ αὐτὰ ὑφαίνουν βαμβακερὰ ὑφάσματα. Ἡ Λεβάδεια εύρισκεται εἰς ὡραίαν τοποθεσίαν καὶ εἶναι ἡ σπουδαιοτέρα πόλις τῆς περιφερείας, μὲ 13.000 κατοίκους.

‘Ολόκληρον τὸ μέρος αὐτό, ἀπὸ τὴν Πάρνηθα καὶ τὸν Κιθαιρῶνα ἕως τὸν Παρνασσόν, λέγεται μὲ τὸ ἀρχαῖον του ὄνομα **Βοιωτία**.

3. **Ἡ κοιλὰς τοῦ Βοιωτικοῦ Κηφισοῦ (βορεία Φωκίς).**— Πρὸς βορρᾶν τῆς Λεβαδείας ὁ σιδηρόδρομος ἀκολουθεῖ τὴν κοιλάδα τοῦ Κηφισοῦ. Ἀριστερὰ ὑψώνεται μὲ μεγαλοπρέπειαν ὁ Παρνασσός, δεξιὰ ἀπλώνονται τὰ βουνά τῆς Ἀταλάντης. Ἔτσι ἡ κοιλὰς αὐτὴ ἀποτελεῖ τὴν μόνην διάβασιν ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς τὴν Βοιωτίαν. ‘Ωστε ἐκεῖνος ποὺ κατέχει τὴν δίοδον αὐτὴν γίνεται κύριος καὶ ὅλης τῆς Βοιωτίας καὶ ἡμπορεῖ ἀπὸ αὐτὴν νὰ προχωρήσῃ καὶ πρὸς τὴν νοτίαν Ἑλλάδα. Δι’ αὐτὸν κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους πολλαὶ μάχαι ἔγιναν εἰς τὴν Βοιωτίαν (Πλασταί, Λεῦκτρα, Χαιρώνεια, —στρατηγικὴ θέσης).

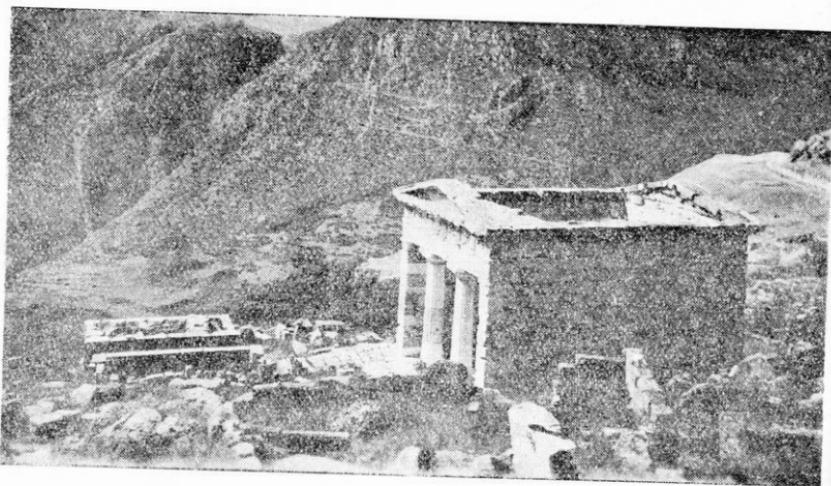
Ἡ περιφέρεια γύρω εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Κηφισοῦ ὄνομάζεται **Βορεία Φωκίς**. Καθὼς προχωροῦμεν μὲ τὸν σιδηρόδρομον, συναντῶμεν ἀριστερὰ τὴν **Δαύλειαν**, τὴν **Τιθορέαν** (Βελίτσα), τὴν **Αμφίκλειαν** (Δαδί, 4.000 κάτ.). Εἶναι κωμοπόλεις γεωργικαί. Οἱ κάτοικοί των ἔκτος τῶν σιτηρῶν καλλιεργοῦν καὶ τὸν καπνόν.

4. **Ἡ κοιλὰς τῆς Ἀμφίσσης (νοτία Φωκίς)** εἶναι ἐστραμμένη πρὸς τὸν Κορινθιακόν. Τὰ ὑψηλὰ ὅρη, τὰ ὅποια τὴν περιβάλλουν (Παρνασσός, Γκιώνα), τὴν προφυλάσσουν ἀπὸ τὸν ψυχρὸν βορρᾶν. Δι’ αὐτὸν ἔχει κλῖμα γλυκύ. Ἐπειδὴ δὲ καὶ τὸ ἔδαφός της ἐσχηματίσθη ἀπὸ προσχώσεις τοῦ ποταμοῦ Ὑλαίθου, ὀλόκληρος ἡ ἔκτασις εἶναι κατάφυτος ἀπὸ ἔλαιωνας.

Αἱ ἔλαιαι τῆς Ἀμφίσσης εἶναι ὄνομασται. Ἡ **Ἀμφίσσα** (Σάλωνα, 6.000 κάτ.) εὑρίσκεται εἰς τὸ βάθος τῆς πεδιάδος καὶ ἔχει ὡς ἐπίνειον τὴν **Ιτέαν**. Εἰς τὸ βόρειον ἄκρον τῆς κοιλάδος εἶναι ἡ **Γραβιά** μὲ τὸ ὄνομαστὸν **Χάντι**, ὅπου ὁ Ὁδυσσεὺς Ἀνδροῦτος μὲ ἑκατὸν ἀνδρας ἐσταμάτησε πολὺν στρατὸν τῶν Τούρκων. Εἰς τὴν εἰσόδον τοῦ κόλπου τῆς **Ιτέας** εἶναι τὸ **Γαλαξείδιον**, τὸ ὅποιον εἶχεν ἀλλοτε ὀξιόλογον ναυτικόν.

Ἄπὸ τὴν **Ιτέαν** ὁδὸς ἀμαξιτὴ φέρει εἰς τὴν δυτικὴν πλαγιὰν τοῦ Παρνασσοῦ. Ἐκεῖ εἰς μίαν προεξοχὴν, ἐπάνω ἀπὸ μίαν βραχώδη χαράδραν, εἶναι οἱ **Δελφοί** μὲ τὰ ἐρείπια τοῦ ἀρχαίου Μαν-

τείου. "Οπως είς τὴν Ὀλυμπίαν, ἔτοι καὶ εἰς τοὺς Δελφοὺς συνηθοίζοντο οἱ ἀρχαῖοι πρόγονοι μας, διὰ νὰ λατρεύσουν τὸν θεὸν Ἀπόλλωνα καὶ νὰ ἀγωνισθοῦν εἰς τὸ στάδιον (Δελφικοὶ ἄγῶνες).

60. Δελφοί. Ο θησαυρὸς τῶν Ἀθηναίων.

Ανατολικώτερον εἰς ὕψος 940 μ. είναι ἡ Ἄράχωβα (4.000 κ.) ἐν μέσῳ ἀμπελώνων. Ἐδῶ ὁ Καραϊσκάκης τὸ 1826 ἐνίκησε 2000 Ἀλβανούς καὶ ἔστησε πυραμίδα μὲ τὰς κεφαλάς των.

Ἄπὸ ἐδῶ πολλοὶ περιηγηταὶ ἀναβαίνουν εἰς τὴν ὑψηλοτέραν κορυφὴν τοῦ Παρνασσοῦ (ὕψος 2.460 μ.), διὰ νὰ θαυμάσουν ὅπὸ ἐκεῖ τὸν ἀνοικτὸν ὁρίζοντα καὶ τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἥλιου. Υψηλός, ἀπομονωμένος καὶ ἀπότομος μὲ τὴν χιονισμένην κορυφήν

του ὁ Παρνασσὸς ὑψώνεται μὲ μεγαλοπρέπειαν. Αἱ πλαγιαὶ του είναι δασώδεις. Εἰς τὴν ὑψηλοτέραν ζώνην κυριαρχεῖ ἡ ἐλάτη, ἀλλ' ὑψηλότερα ἀπὸ 1800 μέτρα δὲν ὑπάρχουν δένδρα. Εἰς τὰς πλα-

61. Ἄράχωβα.

62. 'Ο Παρνασσός χιονισμένος, ὅπως φαίνεται ἀπό ἀεροπλάνον.
(Φωτογρ. Τοπογρ. Υπηρ. Υπουργ. Συγκοινωνίας)

γιὰς τοῦ βουνοῦ καὶ εἰς τὰ χλοερά του λιβάδια βόσκουν πολλὰ ποίμνια καὶ εἶναι ἐκλεκτὸς ὁ τυρὸς τοῦ Παρνασσοῦ.

Τὰ ὄλλα βουνὰ τῆς ἀνατολικῆς Στερεᾶς εἶναι χαμηλότερα. Δένδρον τῶν δασῶν εἰς αὐτὰ εἶναι ἡ πεύκη. Ἀπὸ αὐτήν συλλέγεται χυμός, ἡ ρητίνη. Ἄλλοι οἱ σύλλογοι ἀπὸ πλεονεξίαν πληγώνουν τὰ δένδρα βαθύτερον ἀπὸ ὅτι πρέπει καὶ τὰ καταστρέφουν.

5. Η κοιλάδα τοῦ Σπερχειοῦ (**Φθιώτις**). — Ο σιδηρόδρομος, ἀφοῦ ἀφήσῃ τὴν κοιλάδα τοῦ Κηφισοῦ, περνᾷ τὴν στήραγγα τοῦ Μπράλλου καὶ ἀρχίζει νὰ κατέρχεται τὰς ἀποκρήμνους πλαγιὰς τῆς Οίτης. Ἐτοι φθάνει εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Σπερχειοῦ.

'Ο Σπερχειὸς πηγάζει ἀπὸ

63. Μία πλαγιὰ τοῦ Παρνασσοῦ εἰς ὕψος 1200 μ. μὲ ώραῖα ἔλατα.

64. Βοσκόπουλο του Παρνασσού.
(Φωτογρ. N. Ζωγράφου)

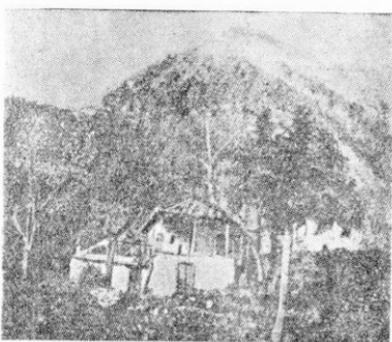
καλλιεργοῦν τὸν ἀραβόσιτον, πόνια καὶ τὰ ὄπωροφόρα.

Πόλις, ὅπου συγκεντρώνονται τὰ προϊόντα τῆς περιοχῆς, είναι ἡ **Λαμία** (17.000). ἔχει ἐργοστάσια ὑφαντικῆς καὶ κατεργασίας καπνοῦ. Εἰς αὐτὴν ὑπάρχει ὁ τάφος τοῦ Ἀθανασίου Διάκου, ὁ ὄποιος ἐπεσεν ἥρωικῶς τὸ 1821 εἰς τὴν γέφυραν τῆς Ἀλαμάνας (Σπερχειοῦ).

Ἐπίνειον τῆς Λαμίας εἰς τὸν Μαλιακὸν κόλπον είναι ἡ **Στυλίς** (3500 κάτ.). Μία δια-

τὰς ὑψηλὰ ὅρη τῆς κεντρικῆς Στερεᾶς καὶ ἔχει πολλὰ νερά. Μὲ τὰς προσχώσεις του ἐπεκτείνει συνεχῶς τὴν παραλίαν. Ἐτοι τὸ στενὸν τῶν Θερμοπυλῶν, ἐνῷ εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ Λεωνίδου εἶχε πλάτος 50 βημάτων, σήμερον ἀπλώνεται εἰς 3500 μ. Σχηματίζει ὅμως καὶ πολλὰ ἔλη, ἐξ αἰτίας τῶν ὅποιών τὸ κλῖμα εἰς τὴν πεδιάδα είναι ἀνθυγιεινόν. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη εἰς τὰς Θερμοπύλας ἔγιναν ἀνασκαφαὶ εἰς τὸν λόφον, ὅπου ἐπεσεν ὁ Λεωνίδας μὲ τοὺς τριακοσίους του, καὶ εὐρέθησαν βέλη, καθὼς καὶ ὅστα τῶν ἥρωώνων.

Τὸ ἔδαφος τῆς πεδιάδος εἶναι εὐφορώτατον. Οἱ κάτοικοι τὸν καπνόν, τὸν βάμβακα, τὰ πε-

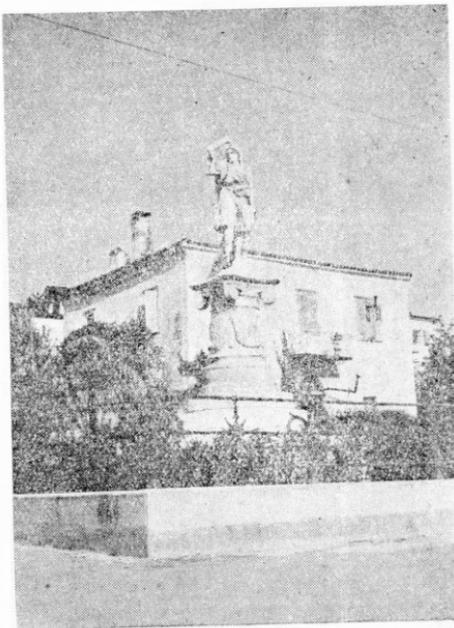

65. Τὸ σπίτι, ὃπου ἐγεννήθη ὁ Ἀθανάσιος Διάκος, εἰς τὴν ἀνω Μουσουνίτσαν τῆς Παρνασσίδος.

κλάδωσις τοῦ Λαρισαϊκοῦ φθάνει ἔως αὐτὴν (Λιανοκλάδι - Λαμία - Στυλίς).

Ἄραβόσιτος καὶ καπνὸς εἶναι τὰ προϊόντα καὶ τοῦ ὑψηλοῦ δροπεδίου τῆς Ὀθρυος. Τὸ χαμηλότερον μέρος του σχηματίζει τὴν λίμνην **Ξυνιάδα**. Τώρα γίνονται ἔκεī μεγάλαι ἐργασίαι, διὰ νὰ ἀποξηράνουν τὸ μέρος καὶ νὰ τὸ κάμουν κατάλληλον διὰ τὴν γεωργίαν. Κέντρον τῆς περιφερείας αὐτῆς εἶναι ὁ **Δομοκός**.

Ασκήσεις. — 1. Ποίας πόλεις θὰ συναντήσῃς, ἀν ταξιδεύσῃς ἀπὸ τὰς Ἀθήνας ἔως τὴν Λαμίαν; — 2. Ποία εἶναι ἡ συντομωτέρα ὁδὸς ἀπὸ τὰς Ἀθήνας πρὸς τὸν Δελφούς; — 3. Πῶς θὰ ταξιδεύσῃς ἀπὸ τὴν Ἀμφισσαν ἔως τὴν Λαμίαν; — 4. Σύγκρινε τὰς ἐκβολὰς τοῦ Σπερχειοῦ καὶ τοῦ Βοιώτικοῦ Κηφισοῦ. — 5. Παρακολούθησε εἰς τὸν χάρτην τὴν ἀμαξιτὴν ὁδὸν ἀπὸ τὰς Ἀθήνας ἔως τὴν Λαμίαν. Ποῦ ἡ ὁδὸς αὐτὴ συναντᾶται μὲ τὴν σιδηροδρομικὴν γραμμὴν; — 6. Πρὸς ποίας διενθύνσεις ἀναχωροῦν οἱ σιδηρόδρομοι ἀπὸ τὸ Λιανοκλάδι;

66. Ὁ ἀνδριάς τοῦ Ἀθανασίου Διάκου εἰς τὴν Λαμίαν.

Β'. Η ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΚΑΙ Η ΔΥΤΙΚΗ ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΣ

1. ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΕΔΑΦΟΥΣ

Η κεντρική Στερεά εἶναι χώρα τελείως ὁρεινή. Τὰ ὅρη της εἶναι ὑψηλὰ καὶ ἀπόκρημνα καὶ προχωροῦν ἀπότομα ἔως τὸν Κορινθιακὸν κόλπον. Τὸ ὑψηλότερον ἀπ' αὐτὰ εἶναι ἡ **Γκιώνα** ἡ κορυφή της φθάνει εἰς ὑψος 2.500 μέτρων. Τῶν ἄλλων ὁρέων αἱ κορυφαὶ περνοῦν τὰ 2.000 μέτρα: **Άγραφα** 2430 μ., **Τυμφρηστός**

(Βελούχι) 2300 μ., Οίτη 2150 μ., **Κόραξ** (Βαρδούσια) 2480 μ., **Καλιακούδα** 2000 μ. Είναι βουνά δύσβατα, εἰς τὰ ὅποια οἱ ποταμοὶ **Εὐηνος** (Φίδαρης) καὶ **Δάφνος** (Μόρνος) ἔνοιξαν στενάς καὶ βαθείας χαράδρας.

Πρὸς Δυσμὰς τῶν ὁρέων αὐτῶν διακλαδίζονται ἄλλαι ὁρ-

67. Αἱ κορυφαὶ τῆς Γκιώνας, ὅπως φαίνονται ἀπὸ ἀεροπλάνου.

(Φωτογρ. Τοπογρ. Ὑπηρ. Ὑπουργ. Συγκοινωνίας)

σειραῖ : τὸ **Παναιτωλικόν**, ὁ **Αράκυνθος**, τὸ **Μακρυνόρος** καὶ τὰ **Ακαρνανικὰ** ὅρη. Αὐτὰ καταλαμβάνουν τὴν δυτικὴν Στερεάν.

“Οπως εἰς τὴν ἀνατολικὴν Στερεάν, ἔτοι καὶ εἰς τὴν δυτικὴν ὑπάρχουν λεκανοειδεῖς πεδιάδες. Μία ἀπὸ αὐτὰς ἀπλώνεται μεταξὺ τοῦ Παναιτωλικοῦ καὶ τῶν Ἀκαρνανικῶν ὁρέων, ἄλλη δὲ μεταξὺ τοῦ Παναιτωλικοῦ καὶ τοῦ Ἀρακύνθου. Εἰς τὰ βαθύτερα μέρη τῶν λεκανοπεδίων τὰ νερὰ μαζεύονται καὶ σχηματίζουν λίμνας, τὴν **Τριχωνίδα**, τὴν **Οζηρὸν** καὶ τὴν **Αμβρακίαν**.

Τὴν δυτικὴν Στερεάν διασχίζει ἔνας μεγάλος ποταμός, ὁ **Αχελῷος**. Τὰς πηγάς του ὁ **Αχελῷος** ἔχει πολὺ μακράν, εἰς τὸν **Ζυγὸν** τοῦ Μετσόβου (εὗρε τὸ Μέτσοβον εἰς τὸν χάρτην). Ἀλλ᾽ ἡ

κοιλάς του δὲν ἡμπορεῖ νὰ χρησιμεύσῃ διὰ τὴν συγκοινωνίαν, διότι τὴν φράσσουν πρὸς Βορρᾶν αἱ ὑψηλαὶ ὀροσειραὶ τῆς Πίνδου. Δι’ αὐτὸν ἡ δυτικὴ Στερεά δὲν ἔχει ἀπὸ εὐθείας συγκοινωνίαν μὲ τὴν ἀνατολικὴν Ἑλλάδα, ἡ μόνη δὲ σιδηροδρομικὴ γραμμή, ποὺ ὑπάρχει εἰς τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα, ἀρχίζει ἀπὸ τὴν παραλίαν τοῦ Κρυονερίου καὶ φθάνει ἕως τὸ Ἀγρίνιον.

Ἐπίστης αἱ κοιλάδες τῶν ποταμῶν Εὔήνου καὶ Μόρνου εἶναι σχεδὸν ἀδιάβατοι. Δι’ αὐτὸν ἡ κεντρικὴ Στερεά ἔχει μίαν μόνον διέξοδον ἀπὸ τὴν κοιλάδα τοῦ Σπερχειοῦ (όδὸς Καρπενησίου - Λαμίας) καὶ ἡ **Ναύπακτος** (6000), ἃν καὶ ἔχει καλὸν λιμένα εἰς τὴν εἰσόδον τοῦ Κορινθιακοῦ, δὲν ἀπέκτησεν ἐμπορικὴν σημασίαν.

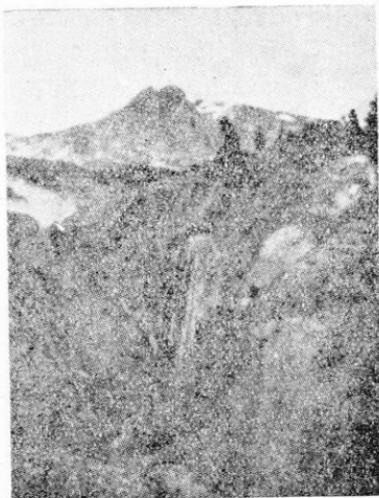
2. ΤΑ ΠΑΡΑΛΙΑ ΤΗΣ ΔΥΤΙΚΗΣ ΣΤΕΡΕΑΣ

"Οπως εἰς τὴν ἀνατολικὴν Στερεάν, ἔτοι καὶ εἰς τὴν δυτικὴν ἡ παραλία σχηματίζει πολλοὺς κόλπους καὶ χερσονήσους. Εἰς τὰ

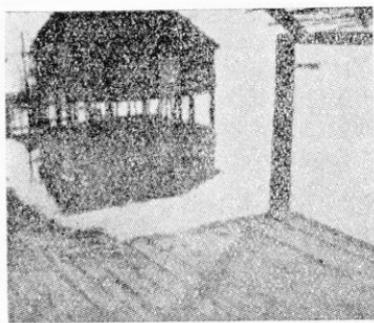
βόρεια μάλιστα ἡ θάλασσα εἰσχωρεῖ βαθέως καὶ σχηματίζει ἓνα μεγάλον κόλπου, τὸν Ἀμβρακιόν.

"Ἔτοι ἀποχωρίζεται μία μεγάλη χερσόνησος, ἡ Ἀκαρνανική, ἡ ὅποια ἀπολήγει εἰς τὸ ἀκρωτήριον **Ακτιονίου**.

"Ομοιος κόλπος ὑπάρχει καὶ εἰς τὴν νοτίαν πλευράν, ὁ **κόλπος τοῦ Μεσολογγίου**. Αὐτὸς εἶναι ἀβαθής, διότι ὁ Ἀχελῷος ὄλλοτε ἔχύνετο εἰς αὐτὸν καὶ τὸν ἐγέμισε μὲ ἄμμους καὶ χώματα. Σήμερον

68. Ἡ κορυφὴ τοῦ Τυμφρηστοῦ
(2316 μ.).

69. Ψαράδικη καλύβα (πελάδα) εἰς τὴν λιμνοθάλασσαν τοῦ Μεσολογγίου.

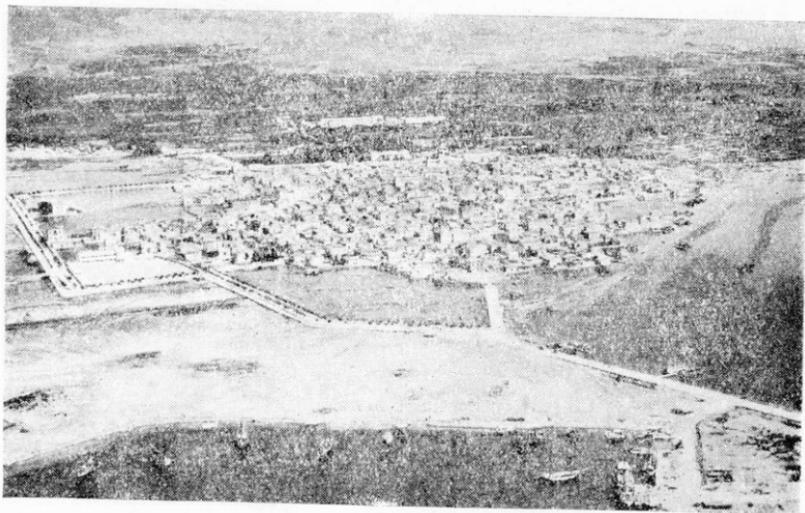
ὅ ποταμὸς ἐκβάλλει δυτικώτερον εἰς τὸ Ἰόνιον· τὸ θαλάσσιον ὅμως ρεῦμα μεταφέρει μέγα μέρος τῆς ἄμμου ἀπὸ τὰς ἐκβολὰς τοῦ ποταμοῦ πρὸς Ἀνατολὰς καὶ τὸ ἀποθέτει ἐμπρὸς εἰς τὸ στόμιον τοῦ κόλπου. Ἐτσι σχηματίζονται ἐκεῖ στενόμακροι νησῖδες, αἱ ὅποιαι

70. Τὸ Αἰτωλικόν, κτισμένον εἰς μίαν νησίδα τῆς λίμνης,
ὅπως φαίνεται ἀπὸ ἀεροπλάνου.

(Φωτογρ. Τοπογρ. Ὑπηρ. Ὑπουργ. Συγκοινωνίας)

φράσσουν τὸν κόλπον ἀπὸ τὴν θάλασσαν καὶ τὸν μεταβάλλουν εἰς λιμνοθάλασσαν. Δι’ αὐτὸν καὶ πολὺ μικρά πλοῖα δὲν ἔμποροῦν νὰ εἰσπλεύσουν ἐκεῖ. Εἶναι ὅμως ἡ λιμνοθάλασσα αὐτὴ

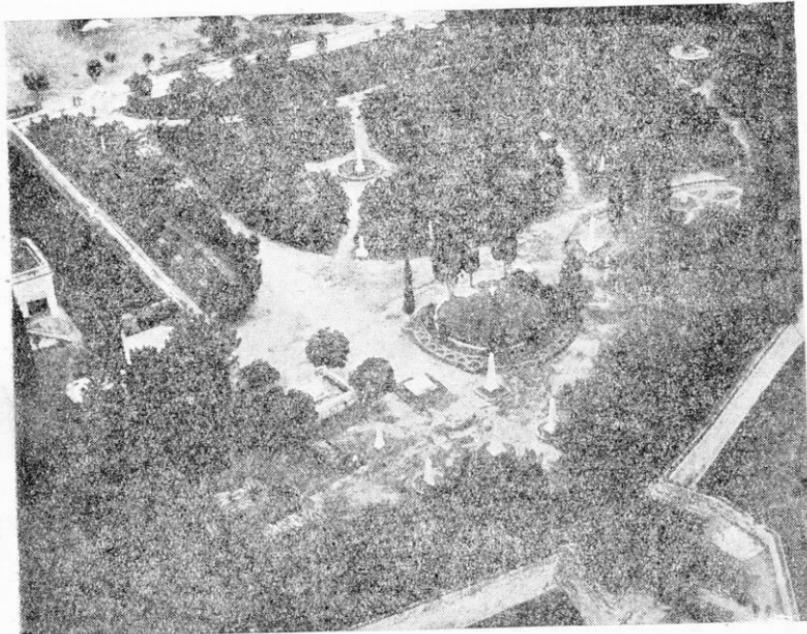

71. Τὸ Μεσολόγγι, ἀπὸ ἀεροπλάνου.

(Φωτογρ. Τοπογρ. Ὑπηρ. Ὑπουργ. Συγκοινωνίας)

ἀπὸ τὰ πλουσιώτερα ἵχθυστροφεῖα μας. Μὲ καλαμώτας εἶναι χωρισμένη εἰς μεγάλα τετράγωνα, μέσα εἰς τὰ ὅποια εἶναι κλεισμένα τὰ ψάρια (κέφαλοι, λαυράκια, τσιπούρες). Εἶναι δὲ φημισμένον καὶ τὸ αὐγοτάραχον, ποὺ ἔξαγεται ἀπὸ τοὺς κεφάλους.

Εἰς μέρος πολὺ ἀβαθής τῆς λιμνοθαλάσσης ὑπάρχουν ἀλυκαί.

72. Τὸ Ἡρῷον, τόπος κατάφυτος ἔξω ἀπὸ τὸ Μεσολόγγι, ὅπου εἶναι θαμμένα τὰ δστᾶ τῶν ἡρώων, ποὺ ἐπεσαν κατὰ τὴν *Ἐξοδον, τὸ 1826. Ἀριστερὰ εἶναι ὁ τάφος τοῦ Μάρκου Μπότσαρη.

(Φωτογρ. Τοπογρ. Υπηρ. Υπουργ. Συγκοινωνίας)

*Εκεῖ τὸ νερὸ τῆς θαλάσσης ἔξατμίζεται καὶ ἀπομένει τὸ ἄλας, τὸ ὅποιον χρησιμοποιοῦμεν εἰς τὴν μαγειρικήν. Δι’ αὐτό, ἂν καὶ τὸ ἔδαφος γύρω εἰς τὸν κόλπον εἶναι γεμάτο ἀπὸ ἥλη, ὑπάρχουν ἔδω ἀξιόλογοι πόλεις τὸ ἔνδοξον **Μεσολόγγι** (10.000 κάτ.) καὶ τὸ **Αίτωλικόν** (4.000 κάτ.). Οἱ κάτοικοι των ἀσχολοῦνται κυρίως εἰς τὴν ἀλιείαν καὶ εἰς τὴν παραγωγὴν ἄλατος. Κατ’ ἔτος τὴν 10ην

Απριλίου 'Υπουργοί καὶ ἄλλοι ἐπίσημοι πηγαίνουν μὲ πολεμικὰ τοῦ Στόλου μας εἰς τὸ Μεσολόγγι, διὰ νὰ παρευρεθοῦν εἰς τὸ μνημόσυνον τῶν ἡρώων, ποὺ ἔπεσαν κατὰ τὴν Ἐξοδον τοῦ Μεσολογγίου τὸ 1826. Εἰς τὸ Μεσολόγγι ὑπάρχουν καὶ οἱ τάφοι τοῦ ἡρωικοῦ Μάρκου Μπότσαρη καὶ τοῦ φιλέλληνος λάρδου Βύρωνος.

"Οπως ἡ λιμνοθάλασσα τοῦ Μεσολογγίου, ἔτσι καὶ ὁ Ἀμβρακικὸς κόλπος φημίζεται διὰ τὰ ψάρια του. Καὶ γενικῶς οἱ κόλποι τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, ὅσοι εἶναι κλειστοί καὶ ἔχουν μικρὸν βάθος (Εύβοϊκός, Κορινθιακός, Ἀμβρακικός), ἔχουν πολλὰ ψάρια. Ἡ ἀλιεία λοιπὸν καὶ ἡ ναυτιλία ἀποτελοῦν τὴν σπουδαιοτέραν ἀσχολίαν τῶν κατοίκων τῶν παραλίων μερῶν.

“αλιεία”

3. ΥΔΑΤΑ ΚΑΙ ΚΛΙΜΑ. ΒΛΑΣΤΗΣΙΣ. ΑΣΧΟΛΙΑΙ ΤΩΝ ΚΑΤΟΙΚΩΝ

"Οπως εἰς τὴν Πελοπόννησον, τοιουτοτρόπως καὶ εἰς τὴν Στερεάν Ἑλλάδα τὸ δυτικὸν τμῆμα ἔχει περισσότερας βροχὴς ἢ τὸ ἀνατολικόν. Τὸ ἐτήσιον μέσον ύψος βροχῆς εἶναι :

Μεσολόγγιον :	70	έκατοστὰ τοῦ μέτρου
Αγρίνιον :	90	» » »
Βόνιτσα :	100	» » »

Δι’ αὐτὸν εἰς τὴν δυτικὴν Στερεάν καὶ οἱ ποταμοὶ ἔχουν πολλὰ νερά καὶ ἡ βλάστησις εἶναι πλούσια.

Ο Ἀχελῷος (Ἀσπροπόταμος) εἶναι ἀπὸ τοὺς μεγαλυτέρους ποταμοὺς τῆς Ἑλλάδος. Μὲ τὰ πολλὰ νερά του ποτίζει τὴν αἰτωλικὴν πεδιάδα, τὴν ὃποιαν διασχίζει λοξῶς καὶ πολλὰς φοράς πλημμυρίζει. Μὲ τὴν ὅφθονον ἵλυν, τὴν ὃποιαν ἐκφορτώνει εἰς τὰς ἐκβολὰς του, ἡνωσε τὰς Ἐχινάδας νήσους μὲ τὴν ξηρὰν καὶ, καθὼς εἴπομεν, φράσσει δλονὲν περισσότερον τὸ στόμιον τῆς λιμνοθαλάσσης τοῦ Μεσολογγίου.

Καὶ τὸ κλῖμα τῆς δυτικῆς Στερεᾶς εἶναι εὐνοϊκώτερον διὰ τὴν βλάστησιν τῶν φυτῶν ἀπὸ τὸ κλίμα τῆς ἀνατολικῆς. Ἡ μακρὰ σειρὰ τῶν ψηλῶν ὁρέων, τὰ ὅποια διασχίζουν τὴν κεντρικὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὰ ΒΔ πρὸς ΝΑ, προφυλάσσει τὴν δυτικὴν Στερεάν ἀπὸ τοὺς ψυχροὺς βορείους καὶ βορειοανατολικοὺς ἀνέμους. Δι’ αὐτὸν εἰς τὰς πεδινὰς ἐκτάσεις τῆς Αἰτωλίας, καθὼς καὶ εἰς τὰ πα-

ράλια, εύδοκιμεῖ ἡ ἐλαία. Εἰς τὴν παραλίαν μάλιστα τῆς Ναυπάκτου καλλιεργεῖται καὶ ἡ σταφιδάμπελος.

Τὸ ἔδαφος τῆς αἰτωλικῆς πεδιάδος εἶναι εὔφορον, ἐπειδὴ προέρχεται ἀπὸ τὰς προσχώσεις τοῦ ποταμοῦ. Εἰς τὰ παραποτάμια μέρη ἐπικρατεῖ ἡ καλλιέργεια τοῦ ἀραβισίτου καὶ τῶν δσπρίων. Ἀλλὰ τὸ κύριον προϊὸν τῆς αἰτωλικῆς πεδιάδος εἶναι ὁ καπνός. Οὗτος εἶναι ἔξαιρετικῆς ποιότητος καὶ εύρισκει καλὴν ἀγοράν. Δι’ αὐτὸν καὶ ἐργοστάσια ἐπεξεργασίας καπνῶν ὑπάρχουν εἰς τὸ Ἀγρίνιον, τὸ ὅποιον εἶναι κέντρον ὅλης τῆς περιοχῆς (20.000 κάτ.).

Αἱ ὁρεῖναι περιοχαὶ τῆς δυτικῆς καὶ τῆς κεντρικῆς Στερεᾶς ἔχουν βαρὺν χειμῶνα. Αἱ πλούσιαι ὅμως βροχαὶ καὶ ἡ ἄφθονος χιών, ἡ ὅποια πίπτει εἰς τὰ βουνά, βοηθοῦν τὴν ἀνάπτυξιν τῶν δένδρων. Δι’ αὐτὸν μεγάλα δάση σκεπάζουν τὰ πλάγια καὶ τὰς ράχεις τῶν βουνῶν. Τὰ δένδρα των καὶ ἐδῶ εἶναι διάφορα, ἀναλόγως τοῦ ύψους τῆς ὁρεινῆς ζώνης. Ἐπικρατοῦν ἡ δρῦς, ἡ ὁξύα καὶ ἡ ἐλάτη.

"Οπου τὰ δάση εἶναι πολὺ πυκνά, ἔκει οἱ δασονόμοι ὁρίζουν ποιᾶ δένδρα πρέπει νὰ κοποῦν, διὰ νὰ ἀραιώσῃ τὸ δάσος. Ἀπὸ αὐτὰ οἱ ύλοτόμοι κατασκευάζουν δοκούς καὶ σανίδας διὰ τὴν οἰκοδομίαν καὶ διὰ τὴν κατασκευὴν ἐπίπλων. Τότε ἐπιτρέπεται καὶ ἡ ξύλευσις. Ἀπὸ τοὺς κλάδους τῶν δένδρων οἱ κάτοικοι τῶν ὁρεινῶν μερῶν ἔχουν ξύλα καὶ κάρβουνα διὰ καύσιμον ὑλην. Ἐπειδὴ ὅμως εἰς τὴν ὁρεινὴν περιοχὴν λείπουν οἱ κατάλληλοι δρόμοι, οἱ κάτοικοι δὲν ἐκμεταλλεύονται ὅσον πρέπει τὰ δάση των.

Διὰ τὴν μεταφορὰν τῆς ξυλείας χρησιμεύει κυρίως τὸ ρεῦμα τοῦ Ἀχελώου· ρίπτουν δηλαδὴ τὰ ξύλα εἰς τὸν ποταμὸν καὶ ἀφήνουν νὰ τὰ παρασύρῃ τὸ ρεῦμα. Αὐτὸν τὰ φέρει κάτω εἰς τὰ πεδινὰ μέρη.

Εἰς τὴν Ἀκαρνανίαν (κοινῶς Ζηρόμερον), ἡ ὅποια εἶναι πλησίον τῆς θαλάσσης καὶ ἔχει κλῖμα ὑγρόν, ἔκτείνονται δάση βαλανιδέας. Ἐπειδὴ δὲ τὰ βαλανίδια εἶναι ἀρίστη τροφὴ διὰ χοίρους, πολλαὶ ἀγέλαι χοίρων τρέφονται εἰς τὰ Ἀκαρνανικὰ ὅρη καὶ εἰς τὸ Μακρυνόρος. Κέντρα τῆς κτηνοτροφίας αὐτῆς εἶναι ὁ Ἀστακός (3000), ἡ Βόνιτσα (2000) καὶ ἡ Ἀμφιλοχία (Καρβασσαρᾶς) (4000).

"Ωστε τὰ δάση δὲν στολίζουν μόνον τὰ

βουνά, δὲν ἔξυγιαίνουν μόνον τὸν τόπον, ἀλλὰ φέρουν καὶ καλὸν εἰσόδημα εἰς μεγάλην τάξιν ἀνθρώπων.

Ἡ κυρία ὅμως ἀσχολία τῶν κατοίκων τῆς ὁρεινῆς Στερεᾶς εἶναι ἡ κτηνοτροφία αἰγῶν καὶ προβάτων καὶ ἡ γαλα το-

73. Γυρισμὸς εἰς τὸ Μαντρί.

(Φωτογρ. Χαροπάδη)

κομία διότι τὰ ὄροπέδια καὶ αἱ ράχεις τῶν βουνῶν παρέχουν τροφὴν ἀρκετὴν διὰ μικρὰ ζῶα. "Όταν τὴν ἄνοιξιν τὰ χιόνια λιώνουν, τότε οἱ βοσκοὶ ἀφήνουν τὰ χειμαδιά καὶ ἀναβαίνουν εἰς τὸ βουνόν. Ἐκεῖ ὑπάρχει πλουσία βοσκὴ διὰ τὰ ποίμνιά των.

Τὰ προϊόντα τῆς κτηνοτροφίας εἶναι πολλὰ (γάλα, τυριά, βούτυρα, ἔρια, σφάγια, δέρματα). Ἀλλ' αὐτὰ δὲν ἐπαρκοῦν, διὰ νὰ συντηρήσουν πυκνὸν πληθυσμόν. Δι' αὐτὸν αἱ ὁρεινὲς περιοχαὶ τῆς Στερεᾶς εἶναι ἀραιότερα κατοικημέναι, καὶ μόνον μικραὶ κωμοπόλεις ἀνεπτύχθησαν ἐκεῖ. Τοιαῦται εἶναι : τὸ Καρπενήσιον

(ύψος 1000 μ.) (4000 κάτ.) εις τὴν Εύρυτανίαν, ἡ Γρανίτσα καὶ δὲ Προυσσός εις τὰ "Αγραφα, τὸ Λιδωρίκιον (2000 κάτ.) εις τὴν Δωρίδα, ὁ Ἀστακός, ἡ Ἀμφιλοχία καὶ ἡ Βόνιτσα εις τὴν Ἀκαρνανίαν.

Γ'. ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ ΤΗΣ ΣΤΕΡΕΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἡ Στερεὰ Ελλὰς διαιρεῖται διοικητικῶς εἰς τρεῖς νομούς : 1) τὸν νομὸν Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας μὲ πρωτεύουσαν τὰς Ἀθήνας 2) τὸν νομὸν Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος μὲ πρωτεύουσαν τὴν Λαμίαν καὶ 3) τὸν νομὸν Αιτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας μὲ πρωτεύουσαν τὸ Μεσολόγγιον.

Δ'. ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ ΤΗΣ ΣΤΕΡΕΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Μορφὴ τῆς ξηρᾶς	"Ορη : Ἀγραφα, Τυμφροστός, Κόραξ ἡ Βαρδούσια, Γκιώνα (2500 μ.), Παρνασσός, Ὄυρας, Οἴη, Καλλίδρομον, Ἐλλικάνω, Κιθαιρών, Πάρνητα, Πεντελικον, Υμηττός, Αιγάλεως, Γεράνεια, Παναιτωλικόν, Ἀράχουνθος, Μακρυνόρος, Ἀκαρνανικά ὄρη. Πεδιάδες : Τοῦ Σπερχειοῦ, τῆς Κωπαΐδος, τῶν Θηβῶν, τῶν Ἀθηνῶν, τοῦ Μαραθώνος, τῆς Μεσογαίας, τῆς Ελευσίνος, τῶν Μεγάλων, ἡ Αιτωλική.					
	Σπεργείς, Βοιωτικὸς Κηφισός, Ἀχελῷος, Εὔηνος, Μόρνος.					
Ποταμοί	Τριχωνίς, Ἀμβρακία, Ὁζηρός, Υλίκη, Παραλίμνη.					
Λίμναι						
Γεωργικὴ παραγωγὴ	Εἶδη καλλιεργείας		Καλλιεργούμεναι ἐκτάσεις εἰς στρέμματα	Ἄξια τῆς παραγωγῆς εἰς δραχμὰς (1937)		
τῆς Στερεοᾶς (μετὰ τῆς Εύβοιας) τοῦ ἔτους 1937	Σιτηρά..... "Οσπρια..... Λαχανικά, γεώμηλα κ.λ.π.... Καπνός, βάμβαξ κ.λ.π..... "Αμπελοί..... Σταφίς		2.500.000 200.000 104.000 500.000 486.000 1.720 —	1.175.000.000 95.500.000 257.500.000 750.000.000 478.000.000 4.000.000 200.000.000 28.000.000		
"Αριθμὸς ξέφων ἔτους 1937	Βόες καὶ ἀγελάδες	"Ιπποι	"Ημίονοι	Πρόβατα	Αἶγες	Χοῖροι
	82.200	73.500	49.000	1.500.000	1.230.000	85.000

Διοικητική διαίρεσις	Επιφάνεια εἰς τ. χλμ.	Πληθυσμός		Σπουδαιότεραι πόλεις (κάτοικοι εἰς χιλιάδας)
		ἐν ὅλῳ	κατὰ τ. χλ.	
Νομὸς Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας	6.685	1.394.000	208	Ἀθῆναι 725, Πειραιεὺς 340, Ἐλευσίς 9, Μέγαρα 13, Θῆβαι 13, Λεβάδεια 13, Ἀράχωβα 4.
Νομὸς Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος	6.390	213.000	38	Ααρία 17, Στυλίς 3.5, Ὑπάτη, Ἀμφισσα 6, Γαλαξείδιον 2, Λιδωρίκιον 2, Ἀμφίκλεια 4.
Νομὸς Αιτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας	7.751	248.000	32	Μεσολόγγιον 10, Ἀγρίνιον 20, Ναύπακτος 6, Αιτωλικὸν 4, Καρπενήσιον 4, Ἀστακὸς 3, Ἀμφιλοχία 4, Βόνιτσα 2.
"Ολη ἡ Στερεά Ἑλλάς	20.826	1.855.000		

Άσκησεις. — 1. Πῶς θὰ μεταβῆς ἀπὸ τὰς Ἀθῆνας εἰς τὸ Καρπενήσιον; — 2. Ποίαν ὄδον θ' ἀκολουθήσῃς, διὰ τὰ μεταβῆς γρηγορώτερα ἀπὸ τὰς Ἀθῆνας εἰς τὸ Ἀγρίνιον; — 3. Κατάταξε τὰς κωνιωτέρας πόλεις τῆς Στερεᾶς κατὰ τὸν πληθυσμὸν καὶ σημείωσε εἰς ποῖον νομὸν ἀνήκει ἐκάστη. — 4. Ἡ Ἀττικὴ καὶ ἡ Βοιωτία ἔχουν ἔκτασιν 6685 τ. χλμ. Ο πληθυσμός των κατὰ μὲν τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1920 ενόρθη 634.000, κατὰ δὲ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1928 ἵτο 1.033.000, κατὰ δὲ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1940 ἵτο 1.394.000. Πόσοι κάτοικοι ἀναλογοῦν εἰς 1 τ. χλμ. κατὰ τὰς τρεῖς ἀπογραφάς; — 5. Σύγκριε τὸν πληθυσμὸν τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος μὲ τὸν πληθυσμὸν τῆς Πελοποννήσου κατὰ τὴν πυκνότητα. — 6. Ποῖος ἀπὸ τοὺς νομοὺς τῆς Στερεᾶς καὶ τῆς Πελοποννήσου εἶναι πυκνότερα κατοικημένος καὶ ποῖος ἀραιότερα καὶ διατέλει; — 7. Παράβαλε τὴν παραγωγὴν τῆς Στερεᾶς μὲ τὴν παραγωγὴν τῆς Πελοποννήσου ὡς πρὸς τὰ σιτηρά, τὸν καπνὸν καὶ τὴν σταφίδα.

Β'. ΒΟΡΕΙΑ ΕΛΛΑΣ

1. Η ΗΠΕΙΡΟΣ

1. Ενδε εἰς τὸν χάρτην τὸ ἀκρωτήριον Στῦλος (ἀπέναντι τῆς Κερκύρας) καὶ ἀπολούθησε ἀπὸ αὐτὸν διεύθυνσιν μας γραμμὴν πρὸς τὴν Ἀλβανίαν. Ποίαν διεύθυνσιν λαμβάνει ἡ γραμμὴ αὐτὴ καὶ εἰς ποίαν λίμνην καταλήγει; — 2. Ποίαι δροσειδαὶ δρίζουν τὴν Ἡπειρὸν πρὸς Ἀραχθός καὶ ἀπὸ ποίας χώρας τὴν χωρίζουν; — 3. Ποῖα τὰ ὄνόματα τῶν ὑψηλοτέρων κορυφῶν τῆς Πίνδου; Σύγκρινε τὸ ὕψος των μὲ τὸ ὕψος τῶν βουνῶν τοῦ τόπου σου. — 4. Ποῖοι ποταμοὶ ἔχουν τὰς πηγάς των εἰς τὰς δυτικὰς πλαγιὰς τῆς Πίνδου καὶ ποίαν διεύθυνσιν λαμβάνει καθεὶς; Εἰς ποῖον κόλπον χύνεται ὁ Ἀραχθός καὶ εἰς ποῖον ὁ Ἀփος; — 5. Ποίους ἀλλούς ποταμοὺς ἔχει ἡ Ἡπειρός καὶ ἀπὸ ποὺ πηγάζει ἔκαστος; — 6. Ποίαν μορφὴν ἔχει κατὰ τὸν χάρτην τὸ ἔδαφος τῆς Ἡπείρου; Ποῦ εἶναι πεδινόν; — 7. Μὲ ποῖον μέρος τῆς Στερεοῦ Ελλάδος δυνατὸν νὰ δμοιάζῃ ἡ Ἡπειρός κατὰ τὴν μορφὴν τοῦ ἔδαφους καὶ κατὰ τὰ σᾶδατα;

Α'. ΟΡΙΑ

Η "Ηπειρος" ἀπλώνεται πρὸς Δυσμὰς τῆς Πίνδου ἀπὸ τὸν Ἀμβρακικὸν ἔως τὸν κόλπον τῆς Αύλωνος. Τὸ βόρειον ὅμως τμῆμα τῆς, ἃν καὶ ἔχει Ἑλληνικὸν πληθυσμόν, τὸ κατέχει ἡ Ἀλβανία.

Ως σύνορον μεταξὺ Ελλάδος καὶ Αλβανίας θεωροῦμεν τὸν γραμμὴν, ἡ ὥποια ἀρχίζει ἀπὸ τὸ ἀκρωτήριον Στῦλος καὶ τελειώνει εἰς τὴν Λίμνην Πρέσπαν.

Β'. ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΕΔΑΦΟΥΣ

Η Πίνδος μὲ τὰς ὄροσειράς της καταλαμβάνει ὀλόκληρον τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τῆς Ηπείρου. Αἱ ὄροσειραι τῆς ἔχουν διεύθυνσιν ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς Νότον δμοιάζουν μὲ ὑψηλὰ τείχη, τὰ ὥποια χωρίζουν τὴν Ἡπειρὸν ἀπὸ τὴν Δυτικὴν Μακεδονίαν καὶ ἀπὸ τὴν Θεσσαλίαν. Τὸ μόνον σημεῖον, εἰς τὸ διποῖον ἡμιπορεῖ κανεὶς νὰ διαβῇ ἀπὸ τὴν μίαν πλευρὰν εἰς τὴν ἄλλην, εἶναι ἡ ράχις τοῦ Ζυγοῦ.

74. Χάρτης της Ἡπείρου καὶ τῶν Ἰονίων νήσων.

Η ράχις αυτή εύρισκεται πλησίον τοῦ Μετσόβου εἰς ὕψος 1650 μέτρων.

Τὰ ὅρη τῆς Πίνδου είναι ύψηλά καὶ ἔχουν διάφορα ὀνόματα: **Βόιον** ἢ **Γράμμος**, **Σμόλικας**, **Τύμφη**, **Λάκμος** ἢ **Περιστέρι**, **Αθαμανικὰ** ἢ **Τζουμέρκα**. Τὴν ύψηλοτέραν κορυφὴν ἔχει ὁ **Σμόλικας**, ὃ ὅποιος φθάνει εἰς ὕψος 2600 μέτρων.

Τὴν ιδίαν διεύθυνσιν μὲ τὴν Πίνδον ἔχουν καὶ αἱ ἄλλαι ὄροσειραί, αἱ ὅποιαι ἐκτείνονται ἡ μία πλησίον τῆς ἄλλης καὶ γεμίζουν ὅλην τὴν Ήπειρον. Τὰ ὀνόματά των είναι: **Πάπιγγον**, **Μιτσικέλι**, **Τόμαρος**, **Σουλιώτικα**, **Νεμέρτζικα**, **Κεραύνια**.

Οροπέδιον ύπάρχει μόνον μεταξὺ Τομάρου καὶ Μιτσικελίου, τὸ ὄροπέδιον τῶν **Ιωαννίνων**, τὸ ὅποιον εύρισκεται εἰς ὕψος 500 μ. ἐπάνω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης. Εἰς τὸ βαθύτερον αὐτοῦ μέρος τὰ νερά σχηματίζουν λίμνην, ἡ ὅποια λέγεται **Παμβώτις**. Τὰ νερά της χύνονται ύπογείως εἰς τὴν κοίτην τοῦ ποταμοῦ Θυάμιδος ἢ **Καλαμᾶ**. Πεδιάδα ἡ **Ήπειρος** ἔχει μόνον εἰς τὰ νότια, τὴν **Αμβρακικὴν** ἢ **πεδιάδα τῆς Αρτης**.

Η **Ήπειρος** λοιπὸν κατὰ τὴν μορφὴν τοῦ ἐδάφους ὁμοιάζει μὲ τὴν δυτικὴν Στερεάν. "Οπως δὲ ἔκεινη, ἔτσι καὶ ἡ **Ήπειρος** δὲν ἔχει ἀνοικτὴν ὁδὸν πρὸς τὴν ἀνατολικὴν **Έλλαδα** δι' αὐτὸ συγκοινωνεῖ μὲ αὐτὴν μόνον διὰ θαλάσσης καὶ δι' ἀέρος μὲ τὸ ἀεροπλάνον. Τώρα κατασκευάζεται μία μεγάλη ὁδός, ἡ ὅποια θὰ συνδέσῃ τὰ **Ιωάννινα** μὲ τὴν Καλαμπάκαν διὰ τοῦ Μετσόβου. Δυστυχῶς καὶ ἡ ἐσωτερικὴ συγκοινωνία τῆς **Ήπειρου** είναι δύσκολος, διότι ἔχει μίαν μόνον ἀξιόλογον ὁδόν, ἡ ὅποια συνδέει τὴν Πρέβεζαν μὲ τὰ **Ιωάννινα** καὶ μὲ τὴν Κόνιτσαν.

Γ'. Η ΠΑΡΑΛΙΑ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ

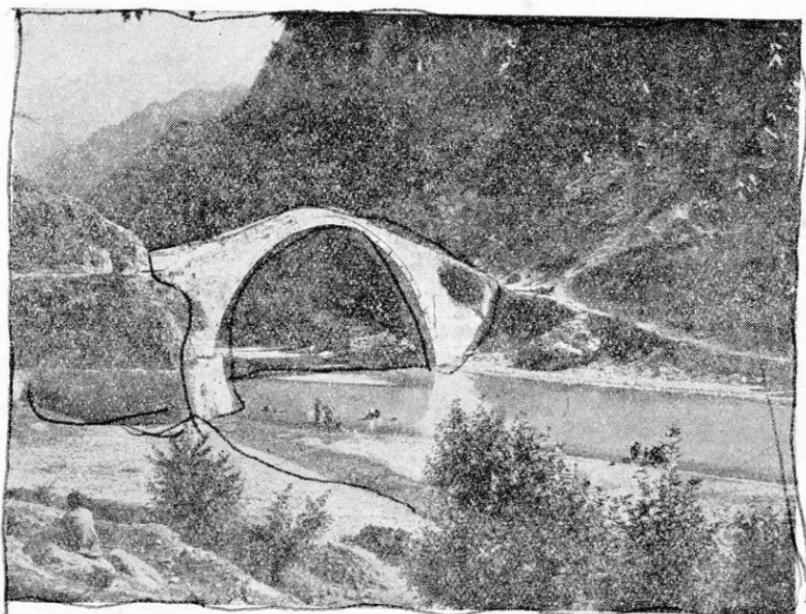
"Αν ἔξαιρέσωμεν τὸν **Αμβρακικὸν** κόλπον, ἡ παραλία τῆς **Ήπειρου** δὲν ἔχει μεγάλους κόλπους. Δι' αὐτὸ καλοὶ λιμένες ύπάρχουν μόνον εἰς τὸ στόμιον τοῦ **Αμβρακικοῦ**, ὃ λιμὴν τῆς Πρεβέζης, καὶ βορειότερον εἰς τὴν Γουμενίτσαν καὶ εἰς τοὺς **Αγίους Σαράντα**.

Οἱ ποταμοὶ **Αραχθος** καὶ **Λούρος** ἐκφορτώνουν εἰς τὸν **Αμβρακικὸν** κόλπον πολλοὺς ἄμμους καὶ χώματα. Δι' αὐτὸ ὑπάρ-

χουν ἔκει λιμνοθάλασσαι (**Λογαροῦ, Τσουκαλιοῦ**), αἱ ὅποιαι εἰναι μεγάλα ἵχθυοτροφεῖα.

~~Δ'~~. ΑΙ φΥΣΙΚΑΙ ΠΕΡΙΟΧΑΙ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ

1. **Ἡ δρεινὴ χώρα καὶ τὸ κεντρικὸν ὁροπέδιον.** — Τὰ ὅρη τῆς Ἡπείρου εἰναι, ὅπως καὶ εἰς τὴν δυτικὴν Στερεάν, ἀσβεστολιθικὰ ἢ σχιστολιθικά. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἡ Ἡπειρος δέχεται, ὅπως καὶ

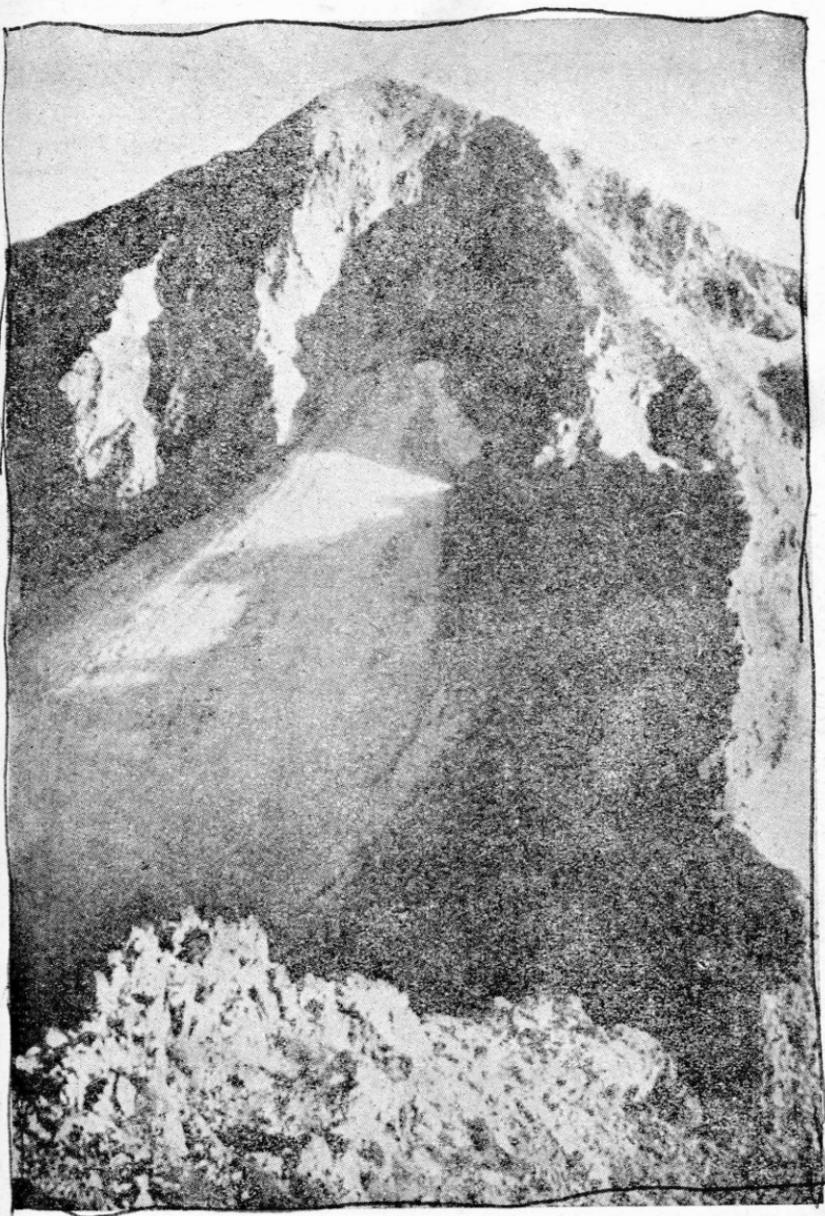

75. Παλαιὰ γέφυρα πλησίον τῆς Κονίτσης.

(Φωτογραφία Μ. Χρυσάκη)

ἡ δυτικὴ Στερεά, πολλὰς βροχὰς (ἄνω τοῦ 1 μέτρου κατ' ἔτος), τὰ βουνά της ἔχουν πολλὰς πηγὰς καὶ σκεπάζονται μὲ πυκνὰ δάση. Δι' αὐτὸς οἱ ποταμοὶ τῆς Ἡπείρου εἰναι πολλοὶ καὶ ὁρμητικοί· τὸν περισσότερον μάλιστα καιρὸν εἰναι ἀδιάβατοι.

Οἱ ποταμοὶ αὗτοὶ ἥνοιξαν εἰς τὰ βουνὰ στενὰς καὶ βαθείας χαράδρας, εἰς τὰς ὅποιας τὰ νερά κρημνίζονται μὲ βοήν. Ὁ Ἀχέ-

76. Η κορυφή του όρους Λάκμου (Περιστέρι) ύψ. 2292 μ.
(Φωτογραφία Ι. Παπαρρόδου)

ρων μάλιστα, ό όποιος διασχίζει τὰ βραχώδη βουνά τοῦ Σουλίου, τρέχει μὲ τόσην βοήν καὶ θόρυβον εἰς τὰς ἀποτόμους καὶ σκοτεινὰς φάραγγας τῶν βουνῶν, ὡστε οἱ ἄρχαιοι μας πρόγονοι ἐπίστευον, ὅτι ἔδω ἦτο ἡ εἰσοδος τοῦ "Ἄδου.

"Ἐπειδὴ τὰ ὅρη τῆς Ἡπείρου εἴναι ὑψηλά, ὁ χειμῶν εἰς τὴν ὁρεινὴν Ἡπειρὸν εἴναι τραχύς. Δι' αὐτὸν ἀναπτύσσονται ἔδω τὰ δένδρα τῶν ὑψηλῶν ζωνῶν, δηλ. ἡ δρῦς, ἡ ἐλάτη, ἡ δένδρα καὶ ἡ ὑψηλὴ πεύκη. Δασώδης εἴναι προπάντων ἡ περιοχὴ τῆς **Κονί**-

77. Τὰ Ἱωάννινα, ὅπως φαίνονται ἀπὸ τὸ ἀεροπλάνον.

(Φωτογρ. Τοπογρ. Υπηρ. Υπουργ. Συγκοινωνίας)

τσης, ὅπου τὰ 35 % τοῦ ἔδαφους εἴναι δασωμένα.

Εἰς τοὺς πρόποδας τῆς Πίνδου ὑπάρχουν 46 χωρία, τὰ **Ζαγοροχώρια**. Είναι χωμένα μέσα εἰς δάση ἀπὸ καστανέας καὶ δρῦς. Οἱ κάτοικοι των, καθὼς καὶ τοῦ **Μετσόβου**, ζοῦν ἀπὸ τὴν ύλοτομίαν καὶ ἀπὸ τὴν κτηνοτροφίαν. Ἐπειδὴ δὲ τὰ εἰσοδήματα ἀπὸ τὰς ἀσχολίας αὐτὰς εἴναι ὀλίγα, πολλοὶ ἀπὸ τοὺς κατοίκους των ἀλλοτε ἔξενιτεύοντο εἰς μακρινοὺς τόπους. Ἐκεῖ προώδευον εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ ἐπλούτιζον, ἀλλὰ δὲν ἐλησμόνουν τὴν Πατρίδα. Πολ-

λοι ἀπό αὐτούς, καθώς ὁ Ἀβέρωφ, ὁ Τοσίτσας, ὁ Στουρνάρας, ἀφῆκαν τὰς περιουσίας των εἰς τὸ ἔθνος. Ἀπό δωρεὰς τοῦ Ἀβέρωφ ἐκτίσθη τὸ λευκὸν Στάδιον τῶν Ἀθηνῶν καὶ κατεσκευάσθη τὸ δοξασμένον θωρηκτὸν τοῦ στόλου μας, ὁ « Ἀβέρωφ ». Ἀπό δωρεὰς τοῦ Τοσίτσα καὶ τοῦ Στουρνάρα ἐκτίσθη τὸ Μετσόβιον Πολυτεχνεῖον κ.τ.λ.

Τὸ κεντρικὸν ὄροπέδιον εἶναι κατάλληλον διὰ τὴν γεωργίαν. Παράγει σιτηρά, οίνον καὶ ὄπωρικά. Εἰς τὸ ἀνατολικὸν ἄκρον τοῦ ὄροπεδίου, εἰς τὰς ὅχθας τῆς Παμβώτιδος λίμνης, εἶναι κτισμένα τὰ **Ιωάννινα** (22.000 κάτ.).

78. Καλύβα σαρακατσάνικη. Οἱ Σαρακατσάνοι μας εἶναι σκορπισμένοι ἀπό τὴν Θεσσαλίαν ἕως τὰ βόρεια τῆς Ἡπείρου καὶ τῆς Μακεδονίας καὶ ζοῦν μὲ τὰ ποιμιαὶ των ζωὴν νομαδικήν.

79. Σαρακατσάνισσες μὲ τὴν ρόκαν.

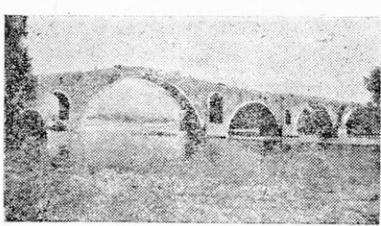
πειδὴ δὲ καὶ τὸ κλῖμα εἶναι γλυκὺ (θαλάσσιον), εύδοκιμεῖ ἐκεῖ

Πρὸς τὴν παραλίαν τοῦ Ιονίου τὰ βουνὰ εἶναι χαμηλά. **Ε-**

ή ἐλαία. Εις τὰς ἑλώδεις ἔκτάσεις, αἱ ὅποιαι ἀπλώνονται εἰς τὰς ἐκβολὰς τῶν ποταμῶν Καλαμᾶ καὶ Ἀχέροντος, οἱ κάτοικοι καλλιεργοῦν τὸν ἀραβόσιτον καὶ τὴν δρυζαν. Σπουδαιότεραι κωμοπόλεις εἰναι ἔδω οἱ **Φιλιάται** καὶ ή **Παραμυθιά** πλησίον τοῦ ὄρμου τῆς Γουμενίτσης, ή **Πάργα** καὶ τὸ **Μαργαρίτιον** νοτιώτερον. Πρὸς Ἀνατολὰς αὐτῶν ύψωνονται τὰ ἀπόκρημνα βουνὰ τοῦ **Σουλίου**. Ἐκεῖ οἱ Σουλιῶται ἔζησαν ἐλεύθεροι ὡς ὁρεινὸς πολεμικὸς λαὸς καὶ ὑπερήσπισαν τὴν ἐλευθερίαν των γενναίως ἐναντίον τῶν ἐπιθέσεων τοῦ Ἀλῆ πασᾶ.

Ἡ κυρία ἀσχολία τῶν κατοίκων τῆς ὁρεινῆς Ἡπείρου εἰναι ή κτηνοτροφία. Χιλιάδες προβάτων καὶ αἴγαννα βόσκουν εἰς τὰ πλάγια τῶν βουνῶν. Δι' αὐτὸς τὰ προϊόντα τῆς στάνης (τυριά, βούτυρον, μαλλιά καὶ σφάγια) εἰναι τὰ μόνα ποὺ περισσεύουν εἰς τὸν τόπον καὶ γίνεται ἔξαγωγή αὐτῶν ἀπὸ τοὺς λιμένας τῆς Πρεβέζης καὶ τῶν Ἀγίων Σαράντα.

2. Ἡ πεδιάς τῆς Ἀρτης. — Οἱ ποταμοὶ Ἀραχθος καὶ Λούρος μὲ τὰ χώματα καὶ τὴν ἄμμον, ποὺ μεταφέρουν, ἐσχημάτισαν βορείως τοῦ Ἀμβρακικοῦ εύφορωτάτην πεδιάδα. Ἡ πεδιάς αὐτὴ εἰναι ἀνοικτὴ πρὸς τὴν θάλασσαν καὶ ἔχει γλυκὺν χειμῶνα. Δι' αὐτὸς εἰναι κατάφυτος ἀπὸ ἐλαιῶνας καὶ πορτοκαλεῶνας, παράγει

80. Τὸ γεφύρι τῆς Ἀρτας.

δὲ καὶ σιτηρά, ιδίως ἀραβόσιτον καὶ καπνόν. Ἐπειδὴ ὅμως εἰς τὰ χαμηλὰ μέρη σχηματίζονται πολλὰ ἔλη, ἐπικρατεῖ εἰς τὴν πεδιάδα η ἐλονοσία. Τώρα γίνονται ἐκεῖ μεγάλαι ἐργασίαι, διὰ νὰ κανονίσουν τὴν κοίτην τῶν ποταμῶν καὶ νὰ ἀποξηράνουν τὰ ἔλη.

Αἱ σπουδαιότεραι πόλεις εὐρίσκονται εἰς τὰ ἄκρα τῆς πεδιάδος : ή **Ἀρτα** (9000 κάτ.) πλησίον τοῦ Ἀράχθου μὲ τὸ περίφημον γεφύρι καὶ τὰς ώραίας βυζαντινὰς ἐκκλησίας της, ή **Φιλιππιάς** πλησίον τοῦ Λούρου καὶ ή **Πρέβεζα** (10.000) εἰς τὸ στόμιον τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου. Ἡ πόλις αὐτὴ ἀποτελεῖ καὶ τὸν κυριώτερον

ἐμπορικὸν λιμένα τῆς νοτίας Ἡπείρου, διότι εἶναι τὸ τέρμα τῆς μεγάλης ὁδοῦ, ἡ ὅποια διασχίζει τὴν χώραν ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς Νότον. Πρὸς Βορρᾶν τῆς Φιλιππιάδος εἶναι τὸ **Μπιζάνι**, ὅπου ὁ στρατός μας μὲ ἀρχιστράτηγον τὸν βασιλέα Κωνσταντίνον ἐνίκησε τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1913 τοὺς Τούρκους καὶ ἤλευθέρωσε τὰ Γιάννενα.

3. Ἡ βόρειος Ἡπειρος.—Τὸ βόρειον τμῆμα τῆς Ἡπείρου δὲν διαφέρει ἀπὸ τὴν ἄλλην Ἡπειρον οὔτε κατὰ τὴν φύσιν τῆς χώρας, οὔτε κατὰ τὸν χαρακτῆρα τῶν κατοίκων. Καὶ τὴν βόρειον Ἡπειρον ὁ στρατός μας τὴν ἤλευθέρωσε τὸ 1912, καθὼς καὶ τὴν νοτίαν Ἡπειρον. Οἱ Βορειοπειρῶται μάλιστα ἡγωνίσθησαν καὶ μόνοι τῶν γενναίων διὰ τὴν ἔλευθερίαν των. Ἀλλ' αἱ Μεγάλαι Δυνάμεις τὸ 1921 παρεχώρησαν τὴν βόρειον Ἡπειρον εἰς τὴν Ἀλβανίαν. Ἔτσι αἱ περιφέρειαι Ἀργυροκάστρου, Δελβίνου, Λεσκοβικίου καὶ Χιμάρας εὑρίσκονται τώρα ἔξω ἀπὸ τὰ ἔλληνικὰ σύνορα.

Ε'. ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ

Ἡ νοτία Ἡπειρος διαιρεῖται εἰς τέσσαρας νομούς: 1) τὸν νομὸν **"Αρτης** μὲ πρωτεύουσαν τὴν **"Αρταν**. 2) τὸν νομὸν **Πρέβεζης** μὲ πρωτεύουσαν τὴν **Πρέβεζαν**. 3) τὸν νομὸν **'Ιωαννίνων** μὲ πρωτεύουσαν τὰ **'Ιωάννινα** καὶ 4) τὸν νομὸν **Θεσπρωτίας** μὲ πρωτεύουσαν τοὺς **Φιλιάτας**.

ΣΤ'. ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ ΤΗΣ ΝΟΤΙΑΣ ΗΠΕΙΡΟΥ

Μορφὴ τοῦ ἐδάφους	"Ο ρη: Βόιον, Σμόλικας (2630 μ.), Τύμφη, Λάκμος, Ἀθαμανίκα, Πάπιγγον, Μιτσικέλι, Τόμαρος, Σουλιώτικα, Νεμέρτζικα, Κεραύνια. Όροπεδιον: Ἰωαννίνων. Πεδιάς: Ἀμβρακική ἢ τῆς "Αρτης .
Ποταμοί	"Αραχθός, Λούρος, Ἀχέρων, Θύαμις ἢ Καλαμᾶς, Ἀδρός.
Λίμναι	Παμβώτις.

Γεωργική παραγωγή έτους 1937	Ειδη καλλιεργείας			Καλλιεργούμεναι έκτασεις είς στρέμματα		Αξία της παραγωγής είς δραχμάς
	Σιτηρά	"Οσπρια	Λαχανικά, γεώμητλα κ.τ.λ.	Καπνός, βάσμαξ	20.000	
	830.000	37.000	.33.000	47.000.000	364 000.000	27.000.000
				20.000	25.000.000	41.000.000
				—	—	27.000.000
'Αριθμός ζήψων έτους 1937	Βόες και άγελάδες	"Ιπποι	"Ημίονοι	Πρόβατα	Αίγες	Χοιροί
	75.000	26.500	10.500	858.000	570.000	13.000
Nομοί	'Επιφάνεια είς τ. χλμ.	Πληθυσμός		Σπουδαιότεραι πόλεις (κάτοικοι είς χιλιάδας)		
'Ιωαννίνων	5065	162.000	32	'Ιωάννινα 22, Κόνιτσα 2, Μετσόβον 3.		
"Αρτης	1741	65.000	37	'Αρτα 9.		
Πρεβέζης	1153	73.000	64	Πρέβεζα 10, Φιλιππιάς.		
Θεσπρωτίας	1592	62.000	39	Φιλιάται 2, Παραμυθιά 3, Μαργαρίτιον 2.		
Σύνολον	9551	362.000				

Άσκησης.—1. Κάμε έν σχεδιογράφημα της 'Ηπείρου και τοποθέτησε είς αντό τὰς σπουδαιοτέρας πόλεις.—2. Ποίαν όδὸν θ' ἀκολουθήσῃς, ἢν ταξιδεύσῃς ἀπὸ τὸν τόπον σου ἔως τὰ 'Ιωάννινα;—3. Εἴδε πόσοι κάτοικοι ἀνάλογον είς 1 τετραγωνικὸν χλμ. είς τὴν 'Ηπείρον και σύγκρινε τὸν πληθυσμὸν τῆς 'Ηπείρου μὲ τὸν πληθυσμὸν τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος και τῆς Πελοποννήσου.

2. Η ΘΕΣΣΑΛΙΑ

1. Εἰς ποίαν διεύθυνσιν ἀπὸ τὸν τόπον σας ενδίσκεται ἡ Θεσσαλία; — 2. Ποιὰ ὅρη περιβάλλουν ὀλόγυρα τὴν Θεσσαλικήν πεδιάδα; — 3. Ποῖος κόλπος ἀνοίγεται εἰς τὰ NA τῆς Θεσσαλίας καὶ ποίαν χερσόνησον ἀποχωρίζει πρὸς Ἀνατολάς; — 4. Ποῖος ποταμὸς διαρρέει τὴν πεδιάδα καὶ ποῖοι εἰναι οἱ μεγαλότεροι παραπτάμοι του; Διὰ ποίας κοιλάδος ἐκβάλλει οὗτος εἰς τὸν Θερμαϊκὸν κόλπον; — 5. Ποῖον είναι τὸ ὄνυμα τῆς λίμνης εἰς τὰ NA τῆς πεδιάδος; — 6. Ενδεικθῆται τὴν Λάρισαν, τὰ Τρίκαλα, τὴν Καρδίτσαν, τὸν Βόλον, τὴν Ἑλασσόνα καὶ ὅρισε τὴν θέσιν των.

Α'. ΟΡΙΑ. ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΕΔΑΦΟΥΣ

Λ' Η Θεσσαλία ἀπλώνεται πρὸς Ἀνατολάς τῆς Πίνδου ἀπὸ τὴν "Οθρυν" ἔως τὰ ὅρη Χάσια, Καμβούνια καὶ Πιέρια. Τὰ ὅρη αὐτὰ ἀποτελοῦν τὸ βόρειον ὄριον τῆς Θεσσαλίας. "Ἀλλη σειρὰ ὁρέων ("Ολυμπος, Κίσταβος, Μαυροβούνι, Πήλιον) ἐκτείνεται εἰς τὴν ἀνατολικήν πλευράν τῆς Θεσσαλίας. "Ωστε ὅρη ὑψηλὰ περιβάλλουν τὴν Θεσσαλίαν ἀπὸ ὅλας τὰς πλευράς.

Η Πίνδος ὑψώνει ἐμπόρδιον ἀδιάβατον πρὸς τὴν "Ηπειρον".

81. Κάθετος τομὴ Ἡπείρου καὶ Θεσσαλίας ἀπὸ Δ πρὸς Α.

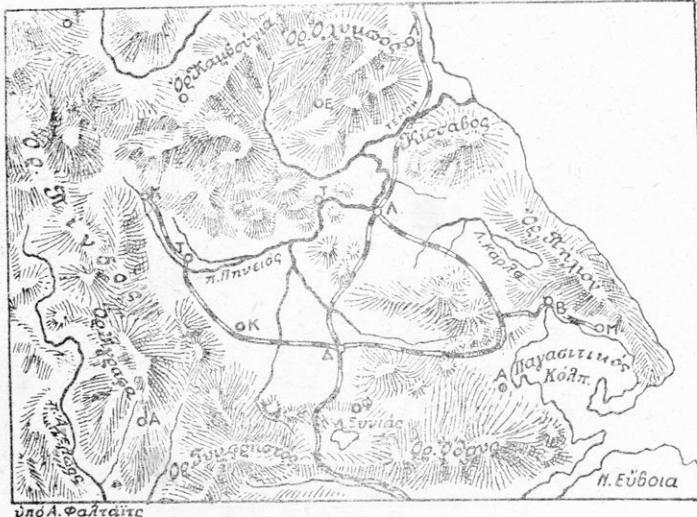
"Ἐπίσης τὰ ὅρη τῆς παραλίας ἀποκλείουν τὴν Θεσσαλίαν τελείως ἀπὸ τὴν θάλασσαν. Οἱ ὄρεινοι ὅμως βραχίονες, οἱ ὅποιοι τὴν περιβάλλουν ἀπὸ Βορρᾶ καὶ ἀπὸ Νότου, ἀφήνουν χαμηλὰς διαβάσεις. Δι' αὐτῶν ἡ Θεσσαλία συγκοινωνεῖ πρὸς Νότον μὲ τὴν ἀνατολικήν Στερεάν καὶ πρὸς Βορρᾶν μὲ τὴν Μακεδονίαν.

Καὶ εἰς τὸ ἐσωτερικόν της ἡ Θεσσαλία διασχίζεται ἀπὸ μίαν χαμηλὴν βουνοσειράν. Αὕτη ἔχει διεύθυνσιν ἀπὸ τὰ NA πρὸς τὰ ΒΔ καὶ χωρίζει τὴν Θεσσαλικήν πεδιάδα εἰς δύο μέρη: τὴν πεδιάδα τῶν Τρικκάλων καὶ τὴν πεδιάδα τῆς Λαρίσης.

Θὰ ἔξετάσωμεν πρῶτον τὴν Θεσσαλικὴν πεδιάδα καὶ κατόπιν τὰ δρεινὰ μέρη, πού εἶναι γύρω εἰς αὐτήν.

Β'. Η ΘΕΣΣΑΛΙΚΗ ΠΕΔΙΑΣ

Ἡ Θεσσαλία ὁμοιάζει μὲν μεγάλην λεκάνην· διότι ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τὴν περιβάλλουν βουνά. Δι' αὐτὸ τὰ νερά, τὰ ὅποια τώρα μαζεύονται ὅλα εἰς τὴν κοίτην τοῦ **Πηνειοῦ**, ἄλλοτε παρέμεναν ἐντὸς τοῦ λεκανοπέδιου καὶ ἐσχημάτιζαν λίμνην. Ἀλλ' ὅταν τὰ νερά

82. Χάρτης τῆς Θεσσαλίας (κλιμαξ 1 : 2.000.000).

ύψωθησαν ἀρκετὰ καὶ ἔφθασαν ἔως τὸ χαμηλότερον σημεῖον, ποὺ ἥτο μεταξὺ Ὁλύμπου καὶ Κισσάβου, ἥρχισαν νὰ χύνωνται ἀπὸ ἐκεῖ πρὸς τὴν θάλασσαν· μὲ τὴν δύναμιν δὲ ποὺ ἔχουν τὰ νερά, ὅταν τρέχουν, ἀπέφαγαν ὀλίγον κατ' ὀλίγον τοὺς βράχους καὶ ἐσχημάτισαν τὴν ὡραίαν **κοιλάδα τῶν Τεμπῶν**. "Ἐτοι ἡ Θεσσαλικὴ λεκάνη ἄδειασεν ἀπὸ τὰ νερά.

Ἡ πεδιάδα λοιπὸν τῆς Θεσσαλίας ἥτο κάποτε λίμνη καὶ φυσικὰ τὰ νερά ἔχουν ἀποθέσει εἰς αὐτὴν πολὺ χῶμα. Τὸ χῶμα αὐτὸ εἰς τὸ δυτικὸν λεκανοπέδιον (πεδιάδα Τρικκάλων καὶ Καρδίτσης) εἰ-

ναι μαῦρο, ὅπως καὶ εἰς τὴν Κωπαΐδα· διότι τὰ νερά μετέφεραν ἄφθονον φυτόχωμα ἀπὸ τὰ γύρω δασωμένα βουνά.

Εἰς τὸ ἀνατολικὸν ὅμως λεκανοπέδιον (πεδιάς Λαρίσης) τὸ ἔδαφος εἶναι ἀπὸ κοκκινόχωμα, τὸ ὅποιον δὲν εἶναι τόσον εὔφορον. Δι’ αὐτὸ μία γεωργική οἰκογένεια, διὰ νὰ ζήσῃ ἐκεῖ, χρειάζεται πολὺ περισσότερα στρέμματα ἀπὸ ὅ,τι χρειάζεται μία οἰκογένεια εἰς τὴν πεδιάδα τῶν Τρικάλων.

Καὶ τώρα ἀκόμη, ἐπειδὴ αἱ ὅχθαι τοῦ Πηνειοῦ δὲν εἶναι ύψη-

83. Τὰ Τέμπη. Ὁραῖα πλατάνια σκεπάζουν τὰς ὁχθας τοῦ Πηνειοῦ.

(Φωτογραφία N. Ζωγράφου)

λαί, ὁ ποταμὸς πολλὰς φορὰς πλημμυρίζει καὶ μεταβάλλει τὴν πεδιάδα εἰς ἀπέραντον λίμνην· καὶ λιπαίνει μὲν τὴν γῆν μὲ τὴν ίλνυ ποὺ ἀφήνει, ἀλλὰ συγχά καταστρέφει τὰ σπαρτά.

Καθὼς εἴδομεν, τὰ βουνὰ τῆς παραλίας ἀποκλείουν τὴν Θεσσαλικήν πεδιάδα ἀπὸ τὴν θάλασσαν. Δι’ αὐτὸ ἡ πεδιάς ἔχει κλίμα ἡπειρωτικόν, δηλ. ἔχει χειμῶνα πολὺ ψυχρὸν καὶ θέρος πολὺ θερμόν. Τὸ θερμόμετρον κατὰ τὸ θέρος δεικνύει μερικὰς φορὰς καὶ ἀνω τῶν 40 βαθμῶν.

Τοιοῦτο κλίμα εἶναι κατάλληλον διὰ τὴν καλλιέργειαν

τῶν δημητριακῶν. Πράγματι ὁ σῖτος, ἡ κριθή, ὁ ἀραβόσιτος εύδοκιμοῦν πολὺ εἰς τὴν Θεσσαλικήν πεδιάδα, καθὼς καὶ τὰ γεώμηλα καὶ ὁ καπνός. Εἰς τὴν πεδιάδα τῶν Τρικκάλων, ἡ ὄποια ἔχει περισσότερα νερά, ἐπικρατεῖ ἡ καλλιέργεια τοῦ ἀραβοσίτου, τῶν ὀστηρίων καὶ τῶν λαχανικῶν. Εἰς τὴν πεδιάδα τῆς Λαρίσης ἐπικρατεῖ ὁ σῖτος.

Πολλὴν καταστροφὴν εἰς τὰ σπαρτὰ φέρει συχνὰ ἔνας ἄνεμος τοπικός, ὁ λίβας· δηλαδὴ ἄνεμος δυνατὸς φυσῷ ἀπὸ τὰ γύρω βουνά· ὃσον κατέρχεται, τόσον περισσότερον θερμαίνεται καὶ γίνεται καυστικός καὶ ἐπιβλαβής εἰς τὰ φυτά. Δι' αὐτὸν ὃσον πρωιμώτερα ώριμάζει ὁ σῖτος, τόσον ὀλιγώτερον κινδυνεύει ἀπὸ τὸν ἄνεμον αὐτόν.

"Ἀλλοτε ὁ θερισμὸς ἐγίνετο μόνον μὲ τὸ δρέπανον καὶ ἔχρειάζοντο πολλαὶ χιλιάδες ἐργατῶν, διὰ νὰ θερίσουν τὸν ἀπέραντον κάμπον. "Οταν ἡ ἐσοδεία ἦτο καλή, δὲν ἐπρόφθαιναν νὰ συνάξουν τὸν καρπὸν καὶ τὰ δεμάτια πολλάκις ἐσάπιζαν εἰς τὰ ἀλώνια.

Σήμερον ὑπάρχουν θεριστικαὶ μηχαναὶ καὶ μὲ αὐτὰς ὁ θερισμὸς γίνεται καὶ γρηγορώτερα καὶ εὐθηνότερα. "Υπάρχουν καὶ ἀλωνιστικαὶ μηχαναὶ, μὲ τὰς ὄποιας τὸ σιτάρι χωρίζεται ἀπὸ τὸ ἄχυρον καὶ ἀπὸ τὰ σκύβαλα. Τέλος μὲ ἄλλας μηχανὰς δργώνουν καὶ σπείρουν καλύτερα. Τώρα καὶ τὰ χωράφια οἱ γεωργοὶ δὲν τὰ ἀφήνουν πλέον χέρσα, ἀλλὰ τὰ δυναμώνουν μὲ λιπάσματα. "Ετσι καὶ αὐξάνουν τὴν παραγωγὴν των καὶ τὴν καλυτερεύουν.

Εἰς τὴν πεδιάδα τοῦ **Αλμυροῦ** εύδοκιμεῖ πολὺ ὁ καπνός, εἰς δὲ τὰς περιοχάς τοῦ **Τυρνάβου** καὶ τῆς **Καλαμπάκας** ἡ μορέα. "Ωστε τὸ κλῖμα καὶ τὸ ἔδαφος τῆς Θεσσαλίας εἶναι κατάλληλα διὰ τὴν καλλιέργειαν. Δι' αὐτὸν ἡ γεωργία εἶναι ἡ κυρία ἀσχολία τῶν κατοίκων τῆς πεδιάδος.

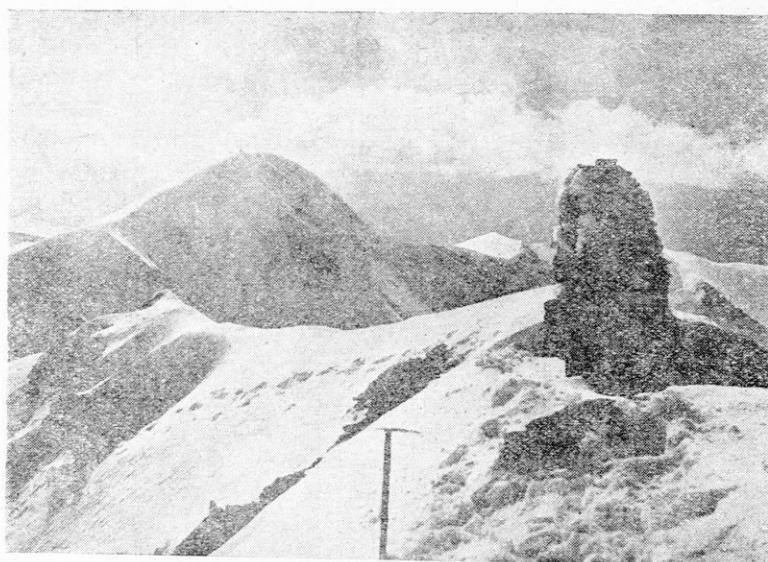
"Ἀλλοτε ὅλη ἡ πεδιάς ἦτο κτῆμα ὀλίγων πλουσίων. Οἱ χωρικοὶ ἐκαλλιέργουν τὰ κτήματα ὡς κολλῆγοι. Κατὰ τὰ τελευταῖα ὅμως ἔτη τὸ Κράτος μας ἀπεζημίωσε τοὺς ἴδιοκτήτας καὶ ἐμοίρασε τοὺς ἀγροὺς εἰς τοὺς χωρικούς.

"Η Θεσσαλία εἶναι ἀπὸ τὰς εὐφορωτέρας πεδιάδας μας, ἀλλ' ἔχει πολλὰ ἔλη. Τώρα τὸ Κράτος ἀγωνίζεται ν' ἀποξηράνῃ τὰ ἔλη

καὶ νὰ προφυλάξῃ τὰ χαμηλὰ μέρη ἀπὸ τὰς πλημμύρας τοῦ Πηνειοῦ. "Οταν τελειώσουν αἱ ἔργασίαι αὐταί, καὶ ἡ παραγωγὴ τῶν σιτηρῶν θ' αὔξήσῃ καὶ ὁ τόπος θ' ἀπαλλαχθῇ ἀπὸ τὴν ἐλονοσίαν.

Γ'. ΑΙ ΟΡΕΙΝΑΙ ΠΕΡΙΟΧΑΙ

Εἰς τὸ ΒΑ. ἄκρον τῆς Θεσσαλίας ὑψώνεται ὁ **"Ολυμπος**, τὸ ὑψηλότατον ὄρος τῆς Ελλάδος (ὕψος 2918 μ.). Εἰς τὰς κορυφάς

84. Μία ἀπὸ τὰς ὑψηλοτέρας κορυφὰς τοῦ Όλυμπου χιονισμένη.

του τὰ χιόνια δὲν λιώνουν ποτέ· ἐπειδὴ δὲ συνήθως τὰ σύννεφα τὰς σκεπάζουν, ὡς νὰ τὰς κρύπτουν εἰς τὸν οὐρανόν, οἱ ἀρχαῖοι "Ελλήνες ἐπίστευον, ὅτι εἰς τὴν ὑψηλοτέραν κορυφήν του ἥτο ἡ κατοικία τῶν θεῶν. Δάση ἐλάτης καὶ ὀξύας σκεπάζουν τὰς ράχεις καὶ τὰς πλαγιὰς τοῦ ὄρους, ἐνῷ εἰς τὰς γυμνὰς κορυφὰς του ἔχουν τὰς φωλεάς των οἱ ἀετοί. "Εδῶ εἶχαν καὶ τὰ λημέρια των οἱ περίφημοι κλέφτες τοῦ Όλυμπου κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας.

Εἰς τὰ ἄκρα τῆς Θεσσαλικῆς πεδιάδος καὶ εἰς τὰ γύρω βουνά

85. Η Καλαμπάκα και τα Μετέωρα.

οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται εἰς τὴν κτηνοτροφίαν. Πρὸ πάντων εἰς τὴν Πίνδον ὑπάρχουν ἀνάμεσα εἰς τὰ δάση πλούσιαι βοσκαί, εἰς τὰς ὁποίας νομάδες ποιμένες βόσκουν τὰ ποιμνιά των. Τυριά, βούτυρον, μαλλιά καὶ δέρματα παράγει ἡ θεσσαλικὴ κτηνοτροφία πολλά.

Εἰς τὸ ΒΔ. ἄκρον τῆς Θεσσαλίας, πλησίον τῆς Καλαμπάκας, ὑπάρχουν ὑψηλοί καὶ ἀπότομοι βράχοι μὲ παράδοξα σχήματα. Λέγονται **Μετέωρα**. Ἐπάνω εἰς αὐτὰ ὑπῆρχαν ἄλλοτε 21 βυζαντινὰ μοναστήρια. Σήμερον διατηροῦνται μόνον 4 καὶ πολλοὶ ἐπισκέπτονται τὴν μονὴν τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτῆρος, πού

86. Ἡ ἀγία Κυριακὴ τῆς Ζαγορᾶς.

(Φωτογραφία Κ. Μαζωῆ)

εἶναι ἐπάνω εἰς τὸν ὑψηλότερον βράχον. Ἡ ἀνάβασις εἰς αὐτὸν ἔγινετο ἄλλοτε μὲ ἀνεμόσκαλαν ἢ μὲ δίκτυον, τὸ ὅποιον ἀνέσυρον οἱ μοναχοὶ μὲ τὴν ἀνέμην. Σήμερον ἀναβαίνουν μὲ κλίμακας, αἱ ὁποῖαι ἔχουν σκαλισθῆ ἐις τὸν βράχον.

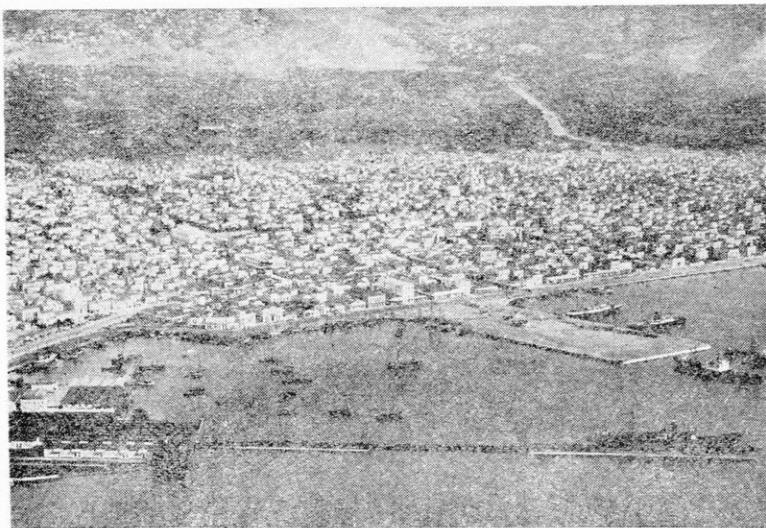
Εἰς τὴν κτηνοτροφίαν ἀσχολοῦνται καὶ οἱ κάτοικοι τῆς **Αγυιᾶς**, ἡ ὁποία εύρισκεται εἰς τὰ νότια τοῦ Κισσάβου. Τὰ **Αμπελάκια**, ποὺ εἶναι εἰς τὴν βορείαν πλευρὰν τοῦ βουνοῦ, ὡνομάσθησαν ἔτσι ἀπὸ τὰ πολλὰ τῶν ἀμπέλια. Τὴν φήμην τῶν ὅμως τὰ **Αμπελάκια** τὴν ἀπέκτησαν κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας μὲ τὴν κατεργασίαν τῶν νημάτων, τὰ ὅποια ἐπώλουν εἰς ξένους τόπους. Διότι εἶχον

τέλειον συνεταιρισμόν, ό όποιος έφερόντιζε διὰ τὴν προμήθειαν ὄλικῶν καὶ διὰ τὴν πώλησιν τῶν προϊόντων. Καὶ τὰ ὡραῖα σπίτια τῶν Ἀμπελακίων χρονολογοῦνται ἀπὸ τὴν ἐποχὴν αὐτῆν.

Ἡ χερσόνησος **Μαγνησία** ἔχει γλυκύ θαλάσσιον κλίμα. Δι' αὐτὸ τὸ **Πήλιον** εἰς μὲν τὰ χαμηλότερα μέρη του εἶναι κατάφυτον ἀπὸ ἐλαίας, εἰς δὲ τὰ ὑψηλότερα ἀπὸ κήπους μὲ μηλέας, κερασέας καὶ ἄλλα ὀπωροφόρα δένδρα. Τὰ πλάγια τοῦ θαυμασίου αὐτοῦ βουνοῦ καλλιεργοῦνται. Δι' αὐτὸ ὑπάρχουν ἐπάνω εἰς τὸ βουνὸ 24 μεγάλα καὶ ὡραιότατα χωρία (Μακρυνίτσα, Πορταριά, Μηλέαι, Ζαγορά, Τσαγκαράδα, Λεχώνια, Κισσός κ.τ.λ.).

Δ'. ΕΜΠΟΡΙΚΑ ΚΕΝΤΡΑ

Κέντρα, ὅπου συγκεντρώνονται τὰ θεσσαλικὰ προϊόντα, εἶναι ἡ **Λάρισα** (35.000 κάτ.), τὰ **Τρίκκαλα** (23.000), ἡ **Καρδίτσα**

87. Ὁ Βόλος καὶ ὁ λιμήν του, ὅπως φαίνεται ἀπὸ ἀεροπλάνου.

(Φωτογρ. Τοπογρ. Υπηρ. Υπουργ. Συγκοινωνίας)

(14.000), ὁ **Βόλος** (55.000), ὁ **Αλμυρὸς** (7.000), ὁ **Τύρναβος** (7.000), ἡ **Ελασσών** (4.000) καὶ ἡ **Καλαμπάνα** (4.000).

Ἡ Λάρισα εύρισκεται εἰς θέσιν κεντρικὴν καὶ ἥτο ἀνέκαθεν ἡ πρωτεύουσα τῆς Θεσσαλίας. Ἀλλ' ὁ **Βόλος**, ἄν καὶ εἶναι νέα πόλις, ἀπέκτησε μεγαλυτέραν ἐμπορικὴν κίνησιν διότι ἔχει ὥραῖον λιμένα καὶ συνδέεται σιδηροδρομικῶς μὲ τὰς σπουδαιοτέρας πόλεις τῆς Θεσσαλίας, καθὼς καὶ μὲ τὰ χωρία τοῦ Πηλίου Λεχώνια καὶ Μηλέας. Εἶναι πόλις ὥραία καὶ ἔχει σπουδαίαν βιομηχανίαν. Τὰ ἐργοστάσιά του κατασκευάζουν ὑφάσματα, τσιμέντα, γεωργικὰ ἔργα-λεία, σιγάρα κ.τ.λ. Πρὸς Δυσμὰς τοῦ Βόλου εἶναι ἡ κωμόπολις **Βελεστῖνον** (3.000 κάτ.), ἡ ὅποια μὲ τὸ ἀρχαῖον τῆς ὄνομα λέγεται **Φεραί**. Εἶναι πατρὶς τοῦ ἐθνομάρτυρος Ρήγα τοῦ Φεραίου.

Ολίγον ἔξω ἀπὸ τὸν Τύρναβον διήρχετο ἄλλοτε ἡ γραμμὴ τῶν συνόρων μας. Ἀλλ' ὁ ἔλληνικὸς στρατὸς τὸ 1912 διέσπασε τὴν γραμμὴν αὐτὴν καὶ ἐνίκησε τοὺς Τούρκους εἰς τὰ στενὰ τοῦ **Σαρανταπόρου**. Αὐτὴ ἥτο ἡ πρώτη νίκη τοῦ στρατοῦ μας, μὲ τὴν ὅποιαν ἤλευθερώθη ἡ δυτικὴ Μακεδονία (9 Ὁκτωβρίου 1912).

Ε'. ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ

Ἡ Θεσσαλία διαιρεῖται εἰς δύο νομούς: 1) τὸν **νομὸν Λαρίσης** μὲ πρωτεύουσαν τὴν Λάρισαν· καὶ 2) τὸν **νομὸν Τρικκάλων** μὲ πρωτεύουσαν τὰ Τρίκκαλα.

ΣΤ'. ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

Γεωργικὴ παραγωγὴ τῆς Θεσσαλίας τοῦ 1937	Εἰδη καλλιεργείας	Καλλιεργούμεναι ἐκτάσεις εἰς στρέμματα	Άξια παραγωγῆς εἰς δραχμὰς			
	Σιτηρά	2.520.000	1.425.000.000			
	"Οσπρια	194.000	95.000.000			
	Λαχανικά, γεώμηλα	110.000	125.000.000			
	Καπνός, βάμβαξ	280.000	300.000.000			
	"Αμπελοι	104.000	49.000.000			
Ἀριθμὸς ζώων τοῦ 1937	Βόες καὶ ἀγελάδες	"Ιπποι "Ημίονοι Πρόβατα Άγρες Χοῖροι				
	110.000	62.500	18.500	1.400.000	630.000	57.000

Νομοί	'Επιφάνεια εἰς τ. χλμ.	Πληθυσμός		Σπουδαιότεραι πόλεις (κάτοικοι εἰς χιλιάδας)
		ἐν διλφ.	κατὰ τ. χμ.	
Λαρίσης	7620	322.000	43	Δάρισα 35, Βόλος 55, Αλμυρός 7, Φάρσαλα 5, Βελεστίνον 3, Άγυιά 3, Τύρναβος 7, Έλασσών 4.
Τρικκάλων	5865	521.000	43	Τρίκκαλα 23, Καρδίτσα 14, Καλαμπάκα 4.
Σύνολον	15485	573.000		

Άσκησις.—1. Σχεδιογράφησε τὴν Θεσσαλίαν καὶ σημείωσε τὸν γοῦν τοῦ Πηγειοῦ. Τοποθέτησε τὰς κυριωτέρας πόλεις.—2. Παράστησε μὲ βέλη τὰς διευθύνσεις, πρὸς τὰς δύο λαζαροῦν οἱ σιδηρόδρομοι α') ἀπὸ τὴν Λάρισαν καὶ β') ἀπὸ τὸν Βόλον.—3. Ποίας πόλεις θὰ συναντήσῃς, ἀν ταξιδεύσῃς ἀπὸ τὴν Λαμίαν ἐώς τὴν Καλαμπάκαν ;—4. Διατί ἡ Θεσσαλία ἔχει ἔνα μεγάλον ποταμὸν καὶ ἡ "Ηπειρος πολλούς ;—5. Σύγκρινε τὴν παραγωγὴν καὶ τὴν κτηνοτροφίαν τῆς Θεσσαλίας μὲ μίαν ἀπὸ τὰς χώρας ποὺ ἔξητάσαμεν.

3. Η ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

1. Ποῖα ὅρη χωρίζουν τὴν Μακεδονίαν ἀπὸ τὴν Θεσσαλίαν ; Ποῖα ἀπὸ τὴν "Ηπειρον καὶ τὴν Ἀλβανίαν ;—2. Ποία χώρα ενδισκεται πρὸς Α τῆς Μακεδονίας καὶ ποῖος ποταμὸς ἀποτελεῖ δριον μεταξύ των ;—3. Ποῖοι μεγάλοι ποταμοὶ διασχίζουν τὴν Μακεδονίαν ἀπὸ Β πρὸς Ν καὶ ἀπὸ ποῦ πηγάζει ἐκαστος ;—4. Ενδε τὴν λίμνην Πρέσπαν καὶ ἀκολούθησε εἰς τὸν χάρτην τὴν δροθετικὴν γραμμὴν μας πρὸς τὴν Νοτιοσλαβίαν καὶ πρὸς τὴν Βουλγαρίαν ἐώς τὸν Νέστον ποταμόν. Ἀπὸ ποίαν ἄλλην λίμνην διέρχεται ἡ γραμμὴ αὐτὴ καὶ ποίας κορυφογραμμὰς ἀκολουθεῖ ; Ποῦ γίνεται ἡ συνάντησις τῶν συνόρων Ἑλλάδος καὶ Νοτιοσλαβίας α) μὲ τὰ ἀλβανικὰ καὶ β) μὲ τὰ βουλγαρικὰ σύνορα ;—5. Ὁνόμασε τὰ κυριωτέρα ὅρη τῆς ἐλληνικῆς Μακεδονίας .—6. Ποῖοι ἀπὸ τοὺς ποταμοὺς τῆς ἔχουν τὰς πηγάς των ἐντὸς τῆς δροθετικῆς μας γραμμῆς ;—7. Ὁνόμασε τὰς μεγαλυτέρας λίμνας .—8. Ὁνόμασε τοὺς κόλπους, τὰς χερσονήσους καὶ τὰ ἀκρωτήρια τῆς μακεδονικῆς παραλίας .—9. Ποίας πόλεις τῆς Μακεδονίας γνωρίζεις καὶ πῶς ἥμπορεῖς γὰ ταξιδεύσῃς ἀπὸ τὸν τόπον σου ἐώς αὐτάς ;

ΕΚΤΑΣΙΣ. ΟΡΙΑ

Η Μακεδονία έκτείνεται πρὸς Βορρᾶν τοῦ Ὀλύμπου, ἀπὸ τὴν Πίνδον ἔως τὴν Ροδόπην. Ὡς δὲ οὐ φυσικὸν πρὸς Βορρᾶν ἡ Μακεδονία ἔχει τὸν **Σκάρδον** καὶ τὸ **Ριλόν** ὄρος. Ἄλλη ὅλη τὴν Μακεδονίαν δὲν τὴν κατέχει σήμερον ἡ Ἑλλάς. Τὸ βόρειον μέρος τῆς τὸ κατέχουν δύο ἄλλα κράτη, ἡ Νοτιοσλαβία καὶ ἡ Βουλγαρία. Ὡς σύνορον μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῆς Ἑλλάδος χρησιμεύουν αἱ κορυφογραμμαὶ τῶν ὁρέων **Βόρας**, **Κόζακον**, **Κερκίνη** (Μπέλες) καὶ **Βροντοῦ**.

"Ἄλλοτε εἰς τὴν Μακεδονίαν κατώκουν καὶ πολλοὶ Τοῦρκοι. Ἄλλὰ πρὸ 28 ἑτῶν ἔγινεν ἀνταλλαγὴ πληθυσμῶν μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας. Οἱ μὲν Τοῦρκοι τῆς Μακεδονίας ἐπῆγαν εἰς τὴν Τουρκίαν, οἱ δὲ Ἐλληνες τῆς Τουρκίας ἦλθαν καὶ ἐγκατεστάθησαν πρὸ πάντων εἰς τὴν Μακεδονίαν. Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ οἱ Ἐλληνες τῆς Βουλγαρίας μετηνάστευσαν εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ ἔτσι ὁ Ἑλληνικὸς πληθυσμός τῆς ἐπύκνωσε. Σήμερον ἡ Μακεδονία μᾶς ἔχει ἄνω τοῦ ἑνὸς καὶ ἡμίσεος ἐκατομμυρίου ψυχῶν (1.650.000).

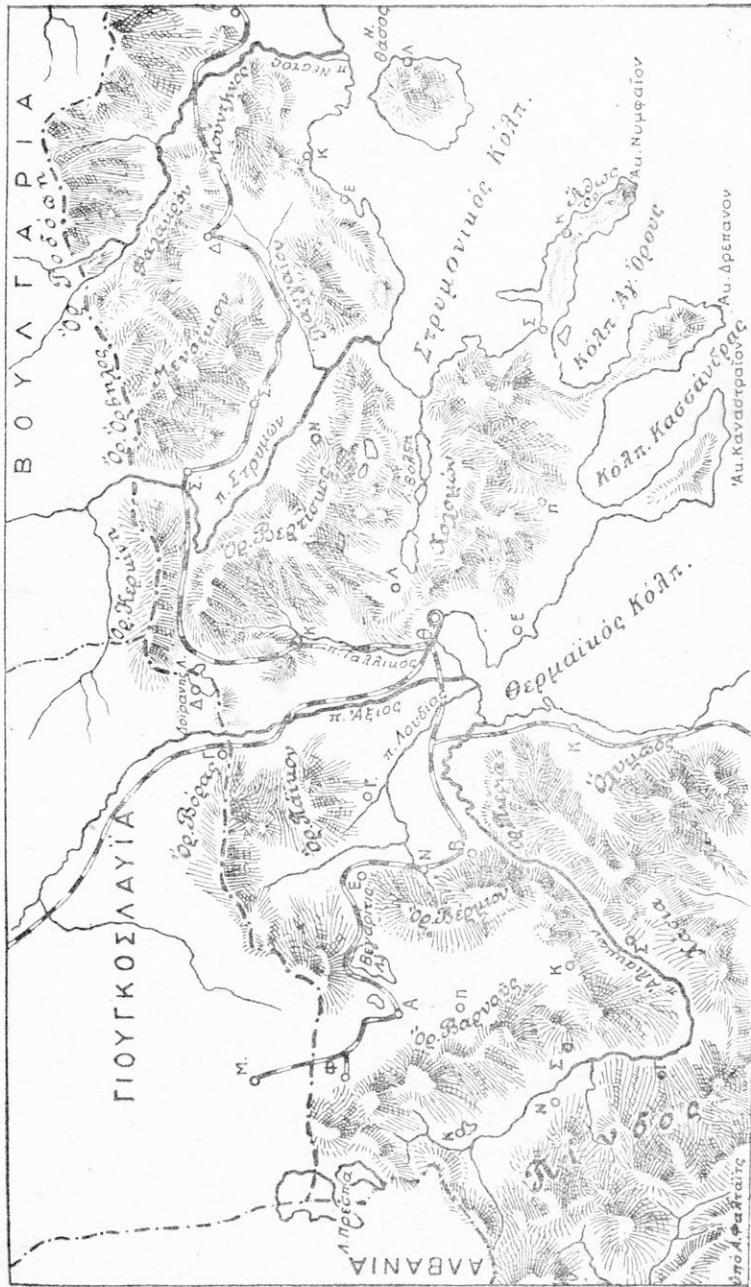
Δύο ὁροσειραί, αἱ δποῖαι ἔκτείνονται ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς Νότον, ἡ μία τοῦ **Βερμίου** καὶ ἡ ἄλλη τοῦ **Βερτίσκου**, διαιροῦν τὴν Ἑλληνικὴν Μακεδονίαν εἰς τρία μέρη: τὴν δυτικήν, τὴν κεντρικήν καὶ τὴν ἀνατολικὴν Μακεδονίαν.

Α'. Η ΔΥΤΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

1. ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΕΔΑΦΟΥΣ

"Οπως ὁ χάρτης μᾶς δεικνύει, ἡ δυτικὴ Μακεδονία εἶναι χώρα ὀρεινή. Τὰ ὄρη τῆς σχηματίζουν δύο σειράς, αἱ δποῖαι ἔχουν τὴν ἴδιαν διεύθυνσιν μὲν τὴν Πίνδον. Εἰς τὴν πρώτην σειρὰν εἶναι τὰ ὄρη **Βαρνοῦς** (Περιστέρι), **Σινιάτσικον** καὶ **Μπούρινος**, εἰς τὴν δευτέραν δὲ σειρὰν τὰ ὄρη **Βόρας** καὶ **Βέρμιον**. Εἶναι ὄρη ὑψηλά· τὰ περισσότερα ὑπερβαίνουν τὰ 2000 μ.

Μεταξὺ τῶν ὁροσειρῶν αὐτῶν καὶ τῆς Πίνδου ὑπάρχουν ὑψηλὰ λεκανοπέδια. Καὶ αὐτὰ εύρισκονται εἰς δύο σειράς, αἱ δποῖαι ἔχουν τὴν ἴδιαν διεύθυνσιν μὲν τὰ ὄρη.

88. Χάρτης τῆς Μακεδονίας ὑπὸ κλίμακᾳ 1 : 2.000.000.

Εἰς τὴν πρώτην σειράν, ἡ ὅποια εύρισκεται μεταξὺ Πίνδου καὶ Βαρνοῦντος, εἶναι τὰ ἔξης λεκανοπέδια :

1) Ἡ λεκάνη τῆς Βρυγγήδος ἢ τῆς Πρέσπας, ἡ ὅποια εύρισκεται εἰς ὕψος 850 μέτρων καὶ ὅλη σχεδὸν ἀποτελεῖ λίμνην· 2) τὸ λεκανοπέδιον τῆς Ὀρεστιάδος, ὃπου εἶναι ἡ λίμνη τῆς Καστορίας (ὕψος 620 μ.)· καὶ 3) ἡ λεκάνη τοῦ ἄνω Ἀλιάκμονος.

Εἰς τὴν δευτέραν σειράν, ἡ ὅποια εύρισκεται μεταξὺ Βαρνοῦντος καὶ Βερμίου, ὑπάρχουν εύρυχωρότερα λεκανοπέδια, τὰ ἔξης : 1) τὸ λεκανοπέδιον τῆς Πελαγονίας ἢ τοῦ Μοναστηρίου (ὕψος 600 μ.), τοῦ ὅποιου μικρὸν μόνον μέρος, πλησίον τῆς Φλωρίνης, ἀνήκει εἰς τὴν Ἑλλάδα, τὸ δὲ μεγαλύτερον μέρος εύρισκεται εἰς τὴν Νοτιοσλαβίαν· 2) τὸ λεκανοπέδιον τῆς Ἐερδαίας ἢ τῆς Πτολεμαΐδος, ὃπου εἶναι ἡ Βεγορῆτις ἢ λίμνη τοῦ Οστρόβου καὶ ἡ λίμνη τοῦ Ἀμυνταίου· καὶ 3) τὸ λεκανοπέδιον τῆς Κοζάνης.

Τὰ λεκανοπέδια τῆς δυτικῆς Μακεδονίας δύοιαζουν μὲ τὰ Ἀρκαδικά. "Οπως εἰς τὴν Ἀρκαδίαν, ἔτσι καὶ ἐδῶ τὰ χαμηλὰ μέρη των σκεπάζονται ἀπὸ νερά καὶ σχηματίζουν ώραιοτάτας λίμνας, αἱ ὅποιαι ἔχουν καθαρώτατα νερά καὶ πολλὰ ψάρια. "Οπως ἔκει ἡ Φενεός, ἔτσι καὶ ἐδῶ ἡ Πρέσπα καὶ ἡ Βεγορῆτις χύνονται εἰς καταβόθρας. "Οταν τὰ ὑπόγεια αὔτὰ ἀνοίγματα κλείουν, τότε ἡ ἐπιφάνεια τῶν λιμνῶν ὑψώνεται· ὅταν πάλιν μὲ τὸν καιρὸν ἀνοίγουν, τότε τὰ νερά κατέρχονται.

"Αλλ' ὅπως εἰς τὴν λεκάνην τῆς Μεγαλοπόλεως τὰ ὄρη τοῦ Ἀλφειοῦ κατώρθωσαν ν' ἀνοίξουν δίοδον ἀνάμεσα εἰς τὰ ὄρη τῆς Ἀνδριτσαίνης καὶ νὰ χυθοῦν εἰς τὸ Ιόνιον, ἔτσι συνέβη καὶ εἰς τὴν λεκάνην τοῦ Ἀλιάκμονος. Καὶ ἐδῶ τὰ ὄρη τὴν ἤνοιξαν δίοδον μεταξὺ Βερμίου καὶ Πιερίων καὶ ἔχθησαν εἰς τὸν Θερμαϊκὸν κόλπον.

Τὰ λεκανοπέδια τῆς δυτικῆς Μακεδονίας εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον κλειστά· ἀλλ' εἰς πολλὰ μέρη ὑπάρχουν μεταξὺ τῶν βουνῶν στεναὶ διαβάσεις. Αὐταὶ διευκολύνουν τὴν συγκοινωνίαν μεταξὺ τῶν λεκανοπεδίων. Τὴν διεύθυνσιν δέ, τὴν ὅποιαν ἔχουν αἱ σειραὶ τῶν λεκανοπεδίων, ἀκολουθοῦν καὶ αἱ γραμμαὶ τῆς συγκοινωνίας, δηλαδὴ διευθύνονται ἀπὸ τὰ ΝΑ πρὸς τὰ ΒΔ (δόδος Λα-

ρίσης - Κοζάνης - Άμυνταίου, όδός Γρεβενῶν - Καστορίας - Φλωρίνης).

Από τὴν δίοδον, ἡ ὅποια ὑπάρχει μεταξὺ Βόρα καὶ Βερμίου, διέρχεται ἡ σιδηροδρομική γραμμή Θεσσαλονίκης - Φλωρίνης. Μία ἄλλη γραμμή πρόκειται νὰ συνδέσῃ τὴν Καλαμπάκαν μὲ τὴν Κοζάνην καὶ μὲ τὸ Άμυνταίον, καθὼς καὶ μὲ τὴν Βέροιαν.

2. ΚΛΙΜΑ ΚΑΙ ΒΛΑΣΤΗΣΙΣ. ΑΣΧΟΛΙΑΙ ΤΩΝ ΚΑΤΟΙΚΩΝ

Ἐπειδὴ ἡ Μακεδονία εὑρίσκεται βορειότερον ἀπὸ τὰς ἄλλας Ἑλληνικὰς χώρας καὶ ἐπειδὴ τὰ λεκανοπέδια τῆς πρὸς Δυσμάς τῶν Πιερίων καὶ τοῦ Βερμίου εἶναι ὑψηλὰ καὶ ἀπομακρυσμένα ἀπὸ τὴν θάλασσαν, τὸ κλῖμα τῆς δυτικῆς Μακεδονίας κατὰ τὸν χειμῶνα εἶναι ψυχρόν. Ἐπειδὴ δὲ τὰ ὁροπέδιά της εἶναι ἀνοικτὰ πρὸς Βορρᾶν, οἱ βόρειοι ἄνεμοι, οἱ ὅποιοι τότε ἐπικρατοῦν, εἰσορμοῦν καὶ φέρουν ἀφθόνους χιόνας. "Ενεκα τούτου ἡ θερμοκρασία εἰς τὰ ὁροπέδια τῆς Κοζάνης καὶ τῆς Φλωρίνης κατέρχεται 15 καὶ 18 θαυμούς ὑπὸ τὸ μηδέν. Τότε αἱ λίμναι παγώνουν, τὸ δὲ χιόνι γίνεται αἰτία νὰ διακόπτωνται συχνὰ αἱ συγκοινωνίαι. "Ωστε ἡ δυτικὴ Μακεδονία ἔχει κλῖμα ἡπειρωτικόν. Τὸ θέρος ὅμως, ἔνεκα τοῦ ὕψους τῶν ὁρέων καὶ τῶν ὁροπεδίων, εἶναι πολὺ θερμὸν καὶ δὲν μένει χωρὶς βροχάς. Δι' αὐτὸν ἡ δυτικὴ Μακεδονία ἔχει περισσότερα ὄντατα ἀπὸ τὴν ἀνατολικὴν Ἑλλάδα.

Τὰ ὄρη τῆς δυτικῆς Μακεδονίας στολίζονται μὲ πυκνὰ δάση. Δασώδεις εἶναι προπάντων αἱ περιοχαὶ Γρεβενῶν, Καστορίας καὶ Σερβίων, καθὼς καὶ τὸ Βέρμιον. Τὰ δάση των ἀποτελοῦνται κυρίως ἀπὸ δρῦς, καστανέας, δένυας, ἔλατα καὶ ὑψηλὰ πεύκα. Δι' αὐτὸν πολλοὶ ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῶν ὁρειῶν μερῶν καταγίνονται μὲ τὴν ὑλοτομίαν καὶ τὴν παρασκευὴν ξυλανθράκων.

Μέσα εἰς τὰ δάση τῆς δυτικῆς Μακεδονίας ζοῦν πολλὰ ἄγρια ζῷα: ὀλώπτεκες, λύκοι, ἄρκτοι, κουνάβια, ἀγριόχοιροι, καθὼς καὶ λαγοί, ἔλαφοι κ.τ.λ.

Τὰ ὄρη τῆς δυτικῆς Μακεδονίας παρέχουν καὶ τροφὴν διὰ μικρὰ ζῷα. Δι' αὐτὸν εἶναι ἀνεπτυγμένη ἡ κτηνοτροφία προβάτων καὶ αἴγῶν καὶ ἡ γαλακτοκομία. Περίφημα εἶναι τὰ μανούρια τῆς

Βλάστης, τὸ βούτυρον καὶ τὰ κασέρια τοῦ **Καταφυγίου**, τῆς **Σιατίστης** καὶ τῶν χωρίων τῶν **Γρεβενῶν**.

Εἰς τὰ ὄροπέδια καὶ εἰς τὰς κοιλάδας οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται μὲ τὴν γεωργίαν καὶ μὲ τὴν ἀμπελουργίαν. Σῖτος, ἀραβόσιτος, βρίζα καὶ φασόλια παράγονται κυρίως εἰς τὰς ὑψηλὰς πεδιάδας τῆς **Πτολεμαΐδος** (Καϊλαρίων) καὶ τῆς **Φλωρίνης**, καπνὸς δὲ εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Ἀλιάκμονος. Περίφημον εἶναι τὸ ἡλιαστὸ κρασὶ τῆς Σιατίστης.

Ἄπο τὰ δύτηρα εύδοκιμοῦν αἱ μηλέαι, αἱ ἀπιδέαι, αἱ καρυδέαι καὶ αἱ καστανέαι. Εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Ἀλιάκμονος εύδοκιμεῖ καὶ ἡ μορέα καὶ εἶναι ἀνεπτυγμένη ἡ βομβικοτροφία.

3. ΠΟΛΕΙΣ

Ἐπειδὴ ἡ δυτικὴ Μακεδονία εἶναι χώρα ὁρεινή, δι' αὐτὸς εἶναι ἀραιὰ κατοικημένη καὶ αἱ πόλεις, ποὺ ἀνεπτύχθησαν εἰς αύ-

89 Φλώρινα.

τὴν, εἶναι μικραί. Καὶ εἰς μὲν τὴν ἀνατολικὴν σειρὰν τῶν λεκανόπεδίων εἶναι ἡ **Κοζάνη** (14.000 κάτοικοι), ἡ **Πτολεμαΐς** (8.000 κάτ.), τὸ **Αμύνταιον** (Σόροβιτς) καὶ ἡ **Φλώρινα** (13.000), εἰς δὲ τὴν δυ-

90. Ἡ Καστορία.

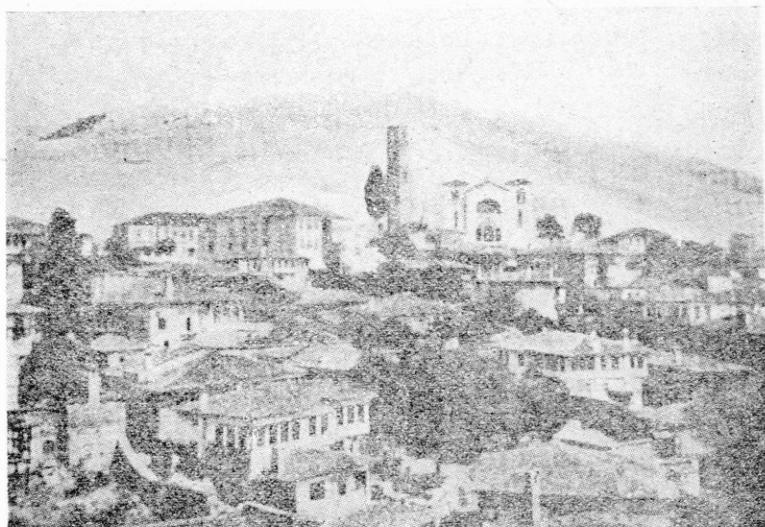
τικήν σειράν τῶν λεκανοπεδίων τὰ Γρεβενά (4.000), ἡ Σιάτιστα (5.000), καὶ ἡ Καστορία (11.000). Τέλος εἰς τὸ κάτω μέρος τοῦ Ἀλιάκμονος είναι αἱ κωμοπόλεις Σέρβια (3.500), Βελβενδός (3.500) καὶ Δεσκάτη (4.000).

91. Ἐσωτερικὸν ἀρχοντικοῦ σπιτιοῦ τῆς Καστοριάς.

Ἡ Κοζάνη εύρισκεται εἰς τὴν διασταύρωσιν δύο οπουδαίων ὁδῶν: τῆς ὁδοῦ Λαρίσης - Ἀμυνταίου καὶ τῆς ὁδοῦ Καστορίας - Βεροίας, ἔχει δὲ κλῖμα ύγιεινὸν (ύψομετρον 730)- δι' αὐτὸς είναι σπουδαῖον ἐμπορικὸν κέντρον. Ὁμοίως ἡ Φλώρινα είναι κέντρον πλουσίας γεωργικῆς περιφερείας, ἀνεπτύχθη δὲ ὡς ἐμπορικὴ πόλις, διότι ἔχει σιδηροδρομικὴν συγκοινωνίαν μὲ τὴν Θεσσαλονίκην.

Η **Καστορία** είναι κτισμένη ἐπάνω εἰς μίαν μικρὰν χερσόνησον, τὴν ὅποιαν βρέχουν τὰ νερά τῆς λίμνης. Είναι πόλις παλαιὰ μὲ ὥραιούς βυζαντινούς ναοὺς καὶ παλαιὰ ἀρχοντικὰ σπίτια, προώδευσε δὲ μὲ τὴν βιομηχανίαν τῶν γουναρικῶν. Τὰ ψάρια τῆς λίμνης είναι πολλὰ καὶ νόστιμα (πέρκες, αὐγοτάραχον) καὶ τὰ ψαρεύονταν μὲ πλατιὰ μονόξυλα. Πλησίον τῆς Καστορίας είναι τὸ χωρίον **Σιάτιστα**, ὅπου ὁ Παῦλος Μελάς ἔπειτε διὰ τὴν ἐλευθερίαν τῆς Μα-

92. Σιάτιστα.

κεδονίας. Νοτιώτερον ἡ **Σιάτιστα** είναι κτισμένη εἰς ὑψος 950^{μ.}, ἥκμασε δὲ ὅλοτε μὲ τὴν ἀμπελουργίαν καὶ τὴν γουναρικήν καὶ μὲ τὸ ἐμπόριον. Καὶ αὐτή, καθὼς καὶ ἡ Κοζάνη, ἔχει παλαιὰ ἀρχοντικὰ μὲ ὥραια ξυλόγλυπτα.

Τέλος εἰς τὰ βόρεια λεκανοπέδια ἀνεπτύχθησαν ώς κέντρα ἐμπορικὰ τὸ **Μοναστήριον** καὶ ἡ **Κορυτσά**. Ἄλλ' αἱ πόλεις αὐταὶ ἀνήκουν εἰς τὰ γειτονικὰ κράτη. ✓

V

B'. Η ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

1. ΜΟΡΦΗ ΤΗΣ ΞΗΡΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΑΡΑΛΙΑΣ

Η κεντρική Μακεδονία έκτείνεται πρὸς Δυσμὰς τοῦ Βερμίου ἔως τὸ ὄρος Βερτίσκον. Τὴν βορείαν της πλευρὰν ἀποτελοῦν τὰ ὅρη Κόζακον, Πάϊκον καὶ Κερκίνη, τὰ δύοια διευθύνονται ἀπὸ Δυσμῶν πρὸς Ἀνατολάς.

Οπως δεικνύει ὁ χάρτης, ἡ κεντρικὴ Μακεδονία περιλαμβάνει: 1) τὸ βαθύπεδον τῆς Θεσσαλονίκης, 2) τὴν πέριξ ὁρεινὴν χώραν καὶ 3) τὴν Χαλκιδικὴν χερσόνησον.

93. Οἱ ἐκβολαὶ τοῦ Ἀξιοῦ. Εἰς τὴν φωτογραφίαν διακρίνονται τὰ δύο στόμια, μὲ τὰ δύοια χύνεται ὁ ποταμὸς εἰς τὴν θάλασσαν.

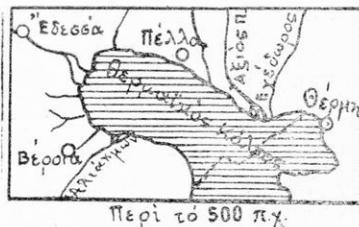
(Φωτογρ. Τοπογρ. Ὑπηρ. Υπουργ. Συγκοινωνίας)

Η δυτικὴ παραλία τοῦ Θερμαϊκοῦ εἶναι ὁμαλὴ καὶ δὲν ἔχει λιμένας. Καλὸς φυσικὸς λιμὴν ὑπάρχει μόνον εἰς τὸ βάθος τοῦ Θερμαϊκοῦ κόλπου: ὁ λιμὴν τῆς Θεσσαλονίκης. Ἀλλ' οἱ ποταμοὶ Ἀξιὸς καὶ Ἀλιάκμων μὲ τὰς ἀφθόνους Ὂλας, τὰς ὅποιας ἐκφορτώνουν εἰς τὰς ἐκβολάς των, θὰ ἀπέκλειον τὴν εἰσόδον τοῦ λιμένος. Δι' αὐτὸ τελευταίως μὲ τεχνικὰ ἔργα μετέθεσαν τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ἀξιοῦ δυτικώτερον.

Ο Θερμαϊκός κόλπος έχει μικρὸν βάθος (20 - 30 μ.) καὶ φημίζεται διὰ τὰ πολλὰ ψάρια του, καθὼς καὶ ὁ Στρυμονικὸς κόλπος.

2. ΦΥΣΙΚΑΙ ΠΕΡΙΟΧΑΙ ✓

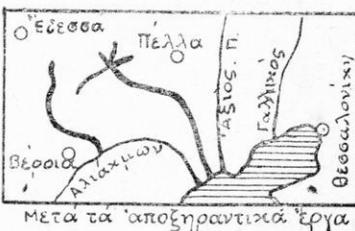
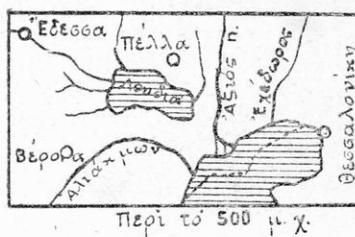
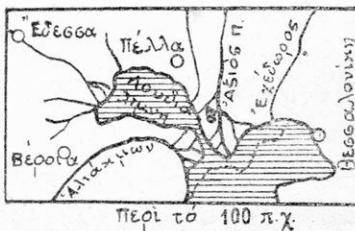
α. ΤΟ ΒΑΘΥΠΕΔΟΝ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Τὸ μεγάλο αὐτὸ βαθύπεδον είναι δημιούργημα τῶν ποταμῶν Ἀξιοῦ καὶ Ἀλιάκμονος. Εἰς παλαιοτάτην δηλ. ἐποχήν, ἔκατὸν περίπου ἔτη πρὸ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, ὁ Θερμαϊκὸς κόλπος ἔφθανε βαθύτερον ἔως τὰ σημερινὰ Γιανιτσά. Ἡ ἀρχαία Πέλλα, τῆς ὧποίας τὰ ἔρειπτα σώζονται ἐκεῖ πλησίον, ἦτο παράλιος πόλις. Ἄλλ' ὁ Ἀξιός καὶ ὁ Ἀλιάκμων μὲ τὰς προσχώσεις τῶν ἐπεξέτειναν τὴν παραλίαν καὶ μόνον μία λίμνη ἔηκολούθει νὰ σχηματίζεται εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς πεδιάδος, ἡ λίμνη τῶν Γιανιτσῶν.

Συχνὰ ἡ λίμνη καὶ οἱ ποταμοὶ ἐπλημμυροῦσαν καὶ ἀφηναν πολλὰ νερὰ εἰς τὴν πεδιάδα. Αὔτα ἐλίμνιαζαν καὶ ἔκαμναν ἀκατοικήτους μεγάλας ἐκτάσεις.

Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τὸ Κράτος μας ἔκαμεν εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα μεγάλα ύδραυλικὰ ἔργα. Οἱ μηχανικοὶ ἔκανόνισαν τὴν κοίτην τῶν ποταμῶν καὶ τὴν ἐβάθυναν, ἥνοιξαν διώρυγας καὶ ἔτσι ἀπεξή-

94. Ο Θερμαϊκὸς κόλπος
ἄλλοτε καὶ τώρα.

ραναν τὰς Δίμνας καὶ ἐπροφύλαξαν τὴν πεδιάδα ἀπὸ τὰς πλημμύρας. Τώρα μὲν αὐλάκια ἀπὸ τὰς διώρυγας ὅλη αὔτῃ ἡ ἔκτασις ποτίζεται κανονικῶς. Μὲ τὰ ἔργα αύτὰ 1.250.000 στρέμματα ἔγιναν καλλιεργήσιμα. Ὅπου πρὶν ἐπρασίνιζαν στάσιμα νερά, τώρα ἡ γῆ σπείρεται καὶ κυματίζουν σπαρτά. Ἀγροὶ μὲν σιτάρια καὶ καλαμπόκια καὶ σησάμια, φυτεῖαι ἀπὸ βαμβάκι καὶ καπνού, κῆποι μὲν λαχανικά καὶ ὀπωροφόρα ἀπλώνονται παντοῦ καὶ μόνον αἱ κόκκιναι στέγαι τῶν χωρίων, ποὺ ἔξεφύτρωσαν μὲ τὴν φροντίδα τοῦ

1:15000000

95. Ὁ Ἀξιός ἀποτελεῖ καὶ δρόμον φυσικὸν πρὸς Βορρᾶν. Διότι ἔνας ὄλλος ποταμὸς (ἢ Μοράβα) πηγάζει σχεδὸν ἀπὸ τὸ ἴδιον μέρος καὶ διεύθυνται πρὸς Βορρᾶν.

χερσονήσου τοῦ Αἴμου.

Ἐνα μόνον κακὸν φέρει εἰς τὴν πεδιάδα ἡ μακρὰ κοιλάς τοῦ Ἀξιοῦ: τὴν ὀφῆνει ἀνοικτὴν εἰς τὸν ψυχρὸν βορρᾶν. Ὁ Βαρδάρης, ὃπως λέγεται ἐκεῖ ὁ δρμητικὸς βορρᾶς, ξηραίνει τὴν πεδιάδα καὶ βλάπτει τὰς φυτείας τοῦ κάμπου. Δι’ αὐτό, τὸ βαθύπεδον, ἂν καὶ εἶναι ἐστραμμένον πρὸς τὴν θάλασσαν, ἔχει ψυχρὸν τὸν χειμῶνα καὶ τὸ κλίμα του πλησιάζει περισσότερον πρὸς τὸ ἡπειρωτικόν· εἶναι ὅμως μαλακώτερον ἀπὸ τὸ κλίμα τῆς δυτικῆς Μακεδονίας.

Ἐκτὸς τῆς γεωργίας εἶναι ἀνεπτυγμένη εἰς τὴν πεδιάδα καὶ ἡ κτηνοτροφία. Μὲ τὰς ἐκτεταμένας καὶ πλουσίας βοσκάς της ἡ περιοχὴ τῆς Θεσσαλονίκης ἔρχεται πρώτη εἰς τὴν κτη-

Κράτους μας, διακόπτουν αὐτὴν τὴν πρασινάδα. Ὁ κάμπος πράγματι μετεμορφώθη.

Ο Ἀξιός δὲν ποτίζει μόνον τὴν πεδιάδα, ἀλλ’ ἀποτελεῖ καὶ δρόμον φυσικὸν πρὸς Βορρᾶν· διότι ἡ κοιλάς του προχωρεῖ ἔως τὰ βόρεια τῆς Μακεδονίας. Ἐτσι ὁ σιδηρόδρομος, ὁ ὁποῖος ἀναχωρεῖ ἀπὸ τὴν Θεσσαλονίκην, ἀκολουθεῖ τὴν κοιλάδα τοῦ Ἀξιοῦ καὶ φθάνει εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς

νοτροφίαν τῶν ἀγελάδων καὶ τῶν βιῶν, καθὼς καὶ εἰς τὴν πτηνοτροφίαν.

Κέντρα γεωργικὰ εἰς μὲν τὸ βόρειον τμῆμα τῆς πεδιάδος εἶναι τὰ **Γιανιτσά** (16.000), εἰς δὲ τὸ νότιον τμῆμα, τὸ δύποιον λέγεται Ρουμλούκι, εἶναι ό **Γιδᾶς** (4.500). Αἱ γυναικεῖς τοῦ Ρουμλουκιοῦ φοροῦν ὡραίαν μακεδονικήν ἐνδυμασίαν μὲν ὑψηλὸν κεφαλόδεσμον ὡς περικεφαλαίαν.

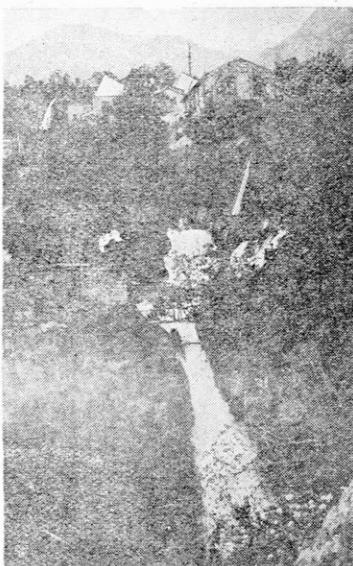
Πλησίον εἰς τὰ **Γιανιτσά** εἴναι τὰ ἔρείπια τῆς ἀρχαίας Πέλλης, ὅπου ἐγεννήθη ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος. Εἰς τὰ ὑψώματα τῶν **Γιανιτσῶν** εἶχον ὁχυρωθῆ τὸ 1912 οἱ Τούρκοι ποὺ ὑπερήσπιζον τὴν Θεσσαλονίκην. 'Αλλ' ὁ στρατός μας μὲν ἀρχιστράτηγον τὸν τότε διάδοχον Κωνσταντίνον κατέλαβε τὰ ὑψώματα αὐτὰ καὶ ἤνοιξε τὴν ὁδὸν πρὸς τὴν Θεσσαλονίκην.

β. ΤΑ ΟΡΕΙΝΑ ΜΕΡΗ

ΤΗΣ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

1. Γύρω εἰς τὴν πεδιάδα τῆς Θεσσαλονίκης ὑψώνονται βουνά. Τὰ βουνὰ τῆς δυτικῆς πλευρᾶς (Βέρμιον, Βόρας, Πάϊκον, Πιέρια) εἶναι δασώδη καὶ ἔχουν πολλάς πηγὰς μὲν ἄφθονα νερά. Δι' αὐτὸν οἱ πρόποδες τῶν βουνῶν αὐτῶν εἶναι κατάφυτοι ἀπὸ ἀμπέλια, ἀπὸ λαχανοκήπους καὶ κήπους διπωριφόρων δένδρων.

Εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Βερμίου, ἐν μέσῳ καταπρασίνων κήπων, ὑπάρχουν τρεῖς ὡραῖαι πόλεις: ἡ **Βέροια** (19.000 κάτ.), ἡ **Νάουσα** (13.000) καὶ ἡ **Ἐδεσσα** (13.000). Κάθε μία ἀπὸ αὐτὰς φημίζεται διὰ τὰ ἐκλεκτά της προϊόντα· ἡ **Ἐδεσσα** διὰ τὰ κεράσια καὶ τὰ σταφύλια της, ἡ **Νάουσα** διὰ τὰ κρασιά της, ἡ

96. Καταρράκτης Ναούσης.
(Φωτογρ. Όδοιπ. Συλλόγου)

Βέροια διὰ τὰ καρπούζια καὶ τὰ λαχανικά της. Καὶ αἱ τρεῖς ὅμως φημίζονται περισσότερον διὰ τὰ προϊόντα τῆς βιομηχανίας των, διὸ τὰ νήματα καὶ τὰ ύφασματά των, τὰ ὅποια εἶναι ἐφάμιλλα μὲ τὰ εὐρωπαϊκά. Εἶναι κυρίως βιομηχανικαὶ πόλεις, διότι τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ πληθυσμοῦ των ἀπασχολεῖται εἰς τὰ ἔργο-στάσιά των.

‘Υψηλὸς καπνοδόχους δὲν βλέπεις εἰς τὰς πόλεις αὐτάς. Διότι αἱ μηχαναὶ τῶν ἔργοστασίων των δὲν κινοῦνται, ὅπως ἀλλοῦ, μὲ ἀτμόν, ἀλλὰ μὲ τὴν δύναμιν ποὺ ἔχει τὸ νερόν, ὅταν πίπτῃ ἀπὸ ὑψος. Οἱ Ἐδεσσαῖοι μάλιστα ποταμὸς (Βόδας) σχηματίζει ἔξι ωραίους καταρράκτας. “Οπως ὑπελόγισαν, μὲ τὴν δύναμιν των θάλημποροῦσαν νὰ ἡλεκτροφωτίσουν ἀπὸ ἐκεῖ τὴν Θεσσαλονίκην καὶ ὅλας τὰς ἄλλας πόλεις τῆς Μακεδονίας.

97. Καταρράκτης Ἐδέσσης.

(Φωτογρ. N. Ζωγράφου)

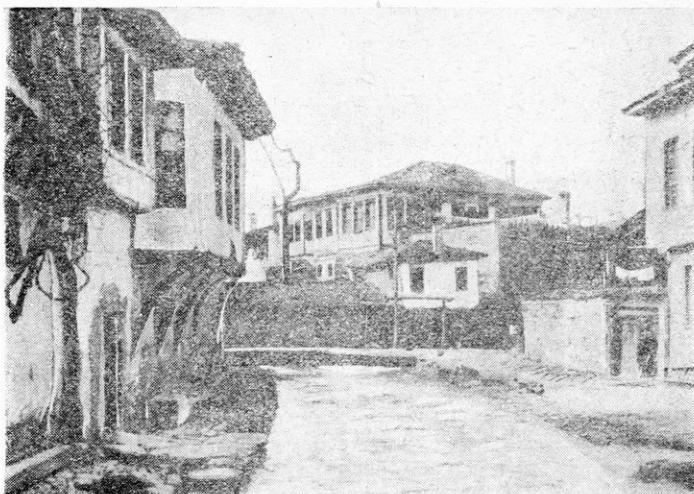
ἡ θέσις της εἶναι δύχυρα, διὸ τοῦτο ἡ Ἐδεσσα ὑπῆρξεν ἡ ἀρχαιοτάτη πρωτεύουσα τοῦ Μακεδονικοῦ βασιλείου.

2. Νοτιώτερον εἰς τὴν στενὴν παραλίαν τοῦ Θερμαϊκοῦ ἡ **Κατερίνη** (24.000 κάτ.) ἔχει μεγάλο ἐμπόριον καυσοξύλων καὶ ξυλανθράκων. Διότι ἡ περιοχὴ της, καθὼς καὶ τῆς Ναούσης, εἶναι ἀπὸ τὰς πλέον δασώδεις περιοχὰς τῆς Ἑλλάδος. Ἀπὸ ἐκεῖ οἱ σιδηρόδρομοί μας προμηθεύονται στρωτῆρας διὰ τὰς γραμμάς των. Πλησίον τῆς Κατερίνης ὑπάρχουν μεγάλαι ἀλυκαί.

“Αν προχωρήσωμεν νοτιώτερον, φθάνομεν εἰς τοὺς πρόποδας

τοῦ Ὀλύμπου. Ἐκεῖ τὸ **Λιτόχωρον** (5000 κάτ.) είναι κέντρον παραθερισμοῦ. Ἀπὸ ἐκεῖ ξεκινοῦν καὶ ὅσοι θέλουν νὰ ἀναβοῦν εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ὑψηλοτέρου ὄρους τῆς Ελλάδος.

3. Βορειότερον τὰ ὅρη Βόρας καὶ Πάϊκον σχηματίζουν μίαν πλατεῖαν λεκάνην, ἡ ὁποία μὲ τὸ ἀρχαῖον τῆς ὄνομα λέγεται **Ἀλμωπία**. Τὰ βουνὰ αὐτὰ τὴν προφυλάσσουν ἀπὸ τοὺς βορείους ἀνέμους· ἐπειδὴ δὲ ἔχει καὶ ἄφθονα νερά, ὅλη ἡ περιοχὴ είναι εὐφοριωτάτη. Οἱ κάτοικοι καλλιεργοῦν προπάντων τὸν βάμβακα καὶ

98. *Εδεσσα. Ὁ ποταμὸς Ἔδεσσαῖος ρέει διὰ μέσου τῆς πόλεως.

τὴν μορέαν. Κέντρον τῆς περιοχῆς είναι ἡ **Ἄρδεα** (Σούμπτοσκον 4.000 κάτ.).

Ἡ μορέα εύδοκιμεῖ πολὺ καὶ εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Ἀξιοῦ, ἀνατολικῶς τοῦ Παϊκού ὄρους, ὅπου είναι ἡ **Γουμένιτσα** (5.000). Δι’ αὐτὸ διέσ τὰς περιοχὰς αὐτάς, ὅπως βορειότερον εἰς τὴν **Γευγελήν** καὶ τὴν **Δοϊράνην**, τρέφουν μεταξοσκώληκας. Ἄλλ’ αἱ δύο τελευταῖαι πόλεις ἀνήκουν εἰς τὴν Σερβίαν.

4. Ἀνατολικῶς τῆς κοιλάδος τοῦ Ἀξιοῦ ἔως τὰ ὅρη Κερκίνην

καὶ Βερτίσκον ἡ χώρα εἶναι λοφώδης. Αἱ κοιλάδες καὶ οἱ λόφοι δὲν εἴναι εὔφοροι. Δι' αὐτὸν μόνον μικραὶ πόλεις ὑπάρχουν ἔδω, ὁ **Λαγκαδᾶς** (6.000 κάτ.), ὃπου ὑπάρχουν θερμοπηγαί, καὶ τὸ **Κιλκίς** (10.000 κάτ.). Τὸ **Κιλκίς**, καθὼς καὶ ὁ **Λαχανᾶς**, ἐν χωρίον εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ ὅρους Βερτίσκου, εἶναι ὀνομαστὰ εἰς τὴν νεωτέραν ιστορίαν μας, διότι ἐκεῖ ὁ στρατός μας ἐνίκησε τὸ 1913 τοὺς Βουλγάρους καὶ ἦλευθέρωσε τὴν ἀνατολικὴν Μακεδονίαν.

99. Ἡ Θεσσαλονίκη (ἀπὸ ἀεροπλάνου). Ἐμπρὸς ἀριστερὰ ὁ Λευκὸς Πύργος, εἰς τὸ βάθος ὁ λιμὴν μὲ τὸν κυματοθραύστην.

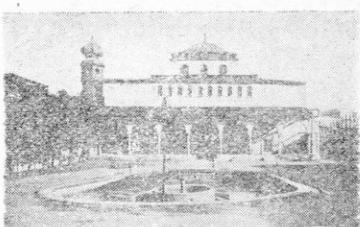
(Φωτογρ. Τοπογρ. Ὑπηρ. Ὑπουργ. Συγκοινωνίας)

5. Εἰς τὸ νοτιοδυτικὸν ἄκρον τοῦ βαθυπέδου εύρισκεται ἡ **Θεσσαλονίκη**, ἡ « νύμφη τοῦ Θερμαϊκοῦ ». Εἶναι πόλις παλαιά, διότι ἐκτίσθη τὸ 315 π. Χ. Ἐπειδὴ δηλ. ἡ Πέλλα, ἡ ὅποια εἶχε γίνει πρωτεύουσα τῆς Μακεδονίας, εἶχε ἀποκλεισθῆ ἀπὸ τὴν θάλασσαν μὲ τὰς προσχώσεις τῶν ποταμῶν καὶ δὲν ἤμποροῦσε πλέον νὰ χρησιμεύσῃ ὡς λιμήν, ὁ βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας Κάσσανδρος ἔκτισε μίαν νέαν πόλιν εἰς τὴν παραλίαν τοῦ Θερμαϊκοῦ. Τὴν ὡνό-

μασε δὲ Θεσσαλονίκην ἀπὸ τὸ ὄνομα τῆς συζύγου του, ἡ ὁποία ἦτο ἀδελφὴ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου.

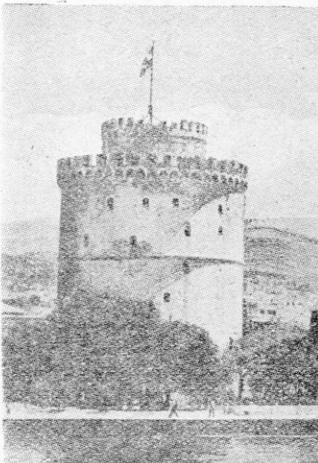
Ἡ Θεσσαλονίκη ἔγινεν εὐθὺς ἡ κυριωτέρα πόλις τῆς Μακεδονίας. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἡ θέσις της εἶναι κεντρική καὶ ὁ λιμήν της ἔξαρτος, ἡ Θεσσαλονίκη ἤκμασε μὲ τὸ ἐμπόριον καὶ ἀργότερα. Κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς μάλιστα χρόνους ἦτο ἡ δευτέρα πόλις τῆς αὐτοκρατορίας μετὰ τὴν Κωνσταντινούπολιν. Εἶχε μεγάλα τείχη καὶ πύργους καὶ ὠραιοτάτους ναούς. Μερικοὶ ἀπ' αὐτούς, καθὼς ἡ Ἅγια Σοφία, οἱ "Ἄγιοι Ἀπόστολοι", ἡ Παναγία τῶν Χαλκέων, σώζονται ἀκόμη καὶ προκαλοῦν τὸν θουμασμόν.

Καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας ἡ Θεσσαλονίκη ἔξηκολούθησε νᾶς εἶναι ἡ σπουδαιοτέρα πόλις τῆς Μακεδονίας. Τότε ἐγκατεστάθησαν εἰς αὐτὴν καὶ πολλοὶ Ἐβραῖοι ἀπὸ τὴν Ἰσπανίαν.

101. Ἡ Ἅγια Σοφία, ἡ μητρόπολις τῆς Θεσσαλονίκης. Ἐκτίσθη πιθανῶς τὸν δον αἰώνα μ. Χ.

πους καὶ ὠραίας οἰκοδομάς.

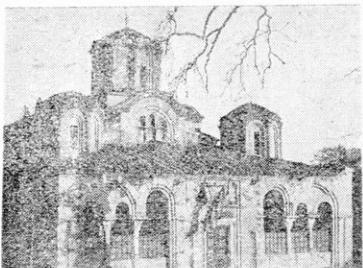

100. Ὁ Λευκὸς Πύργος, ἐώς τὸν διποτὸν ἔφθανον τὰ τείχη, ποὺ περιέβαλλον τὴν Θεσσαλονίκην.

Τὸ 1912 ἡ Θεσσαλονίκη ἔγινε πάλιν Ἑλληνική. Τὴν 26 Ὁκτωβρίου ἐορτὴν τοῦ πολιούχου Ἅγιου Δημητρίου, διστρατός μας εἰσῆλθεν εἰς τὴν πόλιν.

Τὸ 1916 τρομερὰ πυρκαϊὰ κατέστρεψε τὸ κεντρικὸν μέρος τῆς πόλεως. Τότε ἐκάη καὶ διπερικαλλής ναὸς τοῦ Ἅγιου Δημητρίου. Ἀργότερα ἡ πόλις ἐκτίσθη ἐπὶ νέου σχεδίου καὶ ἀπέκτησε πλατείας, δόδυς, κή-

Έτσι ή Θεσσαλονίκη έγινε μία άπο τάς ώραιοτέρας και μεγαλυτέρας πόλεις μας. Είναι ή τρίτη πόλις του κράτους κατά πληθυσμὸν (226.000 κάτοικοι) και συγχρόνως δεύτερος έμπορικός μας λιμένας μετά τὸν Πειραιᾶ. Ἐπειδὴ δὲ ή θέσις τῆς εἶναι κεντρική, σιδηρόδρομοι ἀναχωροῦν πρὸς ὅλας τὰς διευθύνσεις και τὴν συνδέουν μὲν ὅλα τὰ μέρη τῆς Μακεδονίας και μὲ τὴν Σερβίαν.

102. Οἱ Ἀγιοὶ Ἀπόστολοι, ὡραιότατος βυζαντινὸς ναὸς τῆς Θεσσαλονίκης

τῆς χώρας μας, μηχανουργεῖα, νηματουργεῖα, ύφαντουργεῖα, ἐργοστάσια καπνοῦ, ζυμαρικῶν και βυρσοδεψεῖα. Μὲ τὸ Πανεπιστήμιον δὲ και τὰς ἄλλας σχολάς της έγινε και πνευματικὸν κέντρον τῆς βορείας Ἑλλάδος.

Εἰς τὸν λιμένα τῆς Θεσσαλονίκης ὑπάρχει και ἐλευθέρα ζώνη· ἐκεῖ δηλ. οἱ ἔμποροι ἡμποροῦν νὰ ἐκφορτώνουν και νὰ ἀποθηκεύουν τὰ ἔμπορεύματά των, ὅσα προρίζονται διὰ τὴν Σερβίαν ἢ δι' ἄλλας ξένας χώρας. Και ἔμπορικὴ ἔκθεσις γίνεται εἰς Θεσσαλονίκην κάθε Σεπτέμβριον.

Ἡ Θεσσαλονίκη ἐκτὸς τῆς ἔμπορικῆς ἔχει και σπουδαίαν βιομηχανικὴν κίνησιν. Ἐχει ἔνα ἀπὸ τοὺς τελειοτέρους ἀλευρομύλους

γ. Η ΧΑΛΚΙΔΙΚΗ ΧΕΡΣΟΝΗΣΟΣ

“Οπως δεικνύει ὁ χάρτης, ἡ χερσόνησος αὕτη εἶναι πολὺ ὁρεινὴ. Τὰ ὅρη **Χολομῶν** και **Χορτιάτης** διευθύνονται ἀπὸ Δυσμῶν πρὸς Ἀνατολὰς και μὲ τὰς διακλαδώσεις των γεμίζουν ὅλην τὴν χερσόνησον. Τὴν ιδίαν διεύθυνσιν μὲ τὰ ὅρη ἔχουν και αἱ λίμναι **Βόλβη** και **Λαγκαδᾶ**, αἱ ὅποιαι ὁμοιάζουν μὲ μεγάλας τάφρους.

Αἱ τρεῖς ὅμως μικρότεραι χερσόνησοι, εἰς τὰς ὅποιας ἀπολίγει ή Χαλκιδική, ἐκτείνονται ἀπὸ ΒΔ πρὸς ΝΑ. Και οἱ δύο κόλποι, ποὺ σχηματίζονται μεταξύ των (**Σιγγιτικὸς** και **Τορωναῖος** ἢ τῆς

Κασσάνδρας) ᔁχουν τὴν ἴδιαν διεύθυνσιν μὲ τὸν Θερμαϊκὸν κόλπον.

Στενοὶ ἵσθμοὶ ἔνωνον τὰς χερσονήσους αὐτὰς μὲ τὸν κορμὸν τῆς Χαλκιδικῆς. Ὁ ἵσθμὸς μάλιστα τῆς ἀνατολικωτέρας χερσονήσου εἶναι τόσον στενός, ὡστε ὁ Ζέρξης, ὅταν ἔξεστράτευσεν ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος τὸ 490 π. Χ., τὸν ἔκοψε, διὰ νὰ περάσῃ ἀπὸ ἐκεῖ τὸν στόλον του.

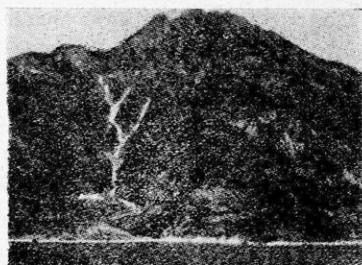
Εἰς τὸ νότιον ἄκρον τῆς χερσονήσου αὐτῆς ὑψώνεται πανύψηλος ὁ **"Αθως** (2.000 μ.). Λέγεται καὶ **"Αγιον Όρος**, ἐπειδὴ εἰς τὰς κλιτῦς του ὑπάρχουν εἰκοσιένα μεγάλα μοναστήρια. Ταῦτα ἐκτίσθησαν κατὰ τὴν βυζαντινὴν ἐποχὴν καὶ ᔁχουν σπουδαίας βιβλιοθήκας. Ἐκεῖ σήμερον ζοῦν 5.000 μοναχοί, οἱ ὅποιοι ἀποτελοῦν ἀνεξάρτητον κοινότητα καὶ ᔁχουν κέντρον τὰς **Καρυάς**.

Τὸ κλῖμα τῆς Χαλκιδικῆς εἶναι θαλάσσιον. Δι’ αὐτὸν εἰς τὰ παράλια μέρη εύδοκιμεῖ ἡ ἑλαία, τὰ δὲ βουνά της στολίζονται μὲ ὥραῖα δάση. Ἀλλ’ ἐπειδὴ ἡ χερσόνησος εἶναι πολὺ δρεινή, ἀκόμη δὲν ἀπέκτησε καλοὺς δρόμους καὶ τὰ δάση της δὲν χρησιμοποιοῦνται δόσον πρέπει.

Ἡ Χαλκιδικὴ ᔁχεῖ ὑπὸ τὸ ἔδαφός της ὄρυκτά. Εἰς τὰ ἀνατολικὰ τοῦ Χολομῶντος ὑπάρχει μεταλλείον σιδηροπυρίτου καὶ μολύβδου (**"Ισβορος**), εἰς δὲ τὰ δυτικὰ ὑπάρχουν ὄρυχεια λευκολίθου καὶ χρωμίου.

Τὸν παλαιὸν καιρὸν ἡ Χαλκιδικὴ εἶχε πολλὰς καὶ σπουδαίας πόλεις. Μία ἀπὸ αὐτὰς, τὰ **Στάγειρα**, ἦσαν πατρὶς τοῦ φιλοσόφου Ἀριστοτέλους· δύο ἄλλαι, ἡ **"Ολυνθος** καὶ ἡ **Ποτίδαια**, ὑπῆρχαν ἀξιόλογοι πόλεις.

Σήμερον ἡ Χαλκιδικὴ ᔁχεῖ μόνον χωρία καὶ μερικὰς κωμοπόλεις. Σπουδαιοτέρα εἶναι ὁ **Πολύγυρος** (4.000 κάτ.), ὁ ὅποιος εύ-

103. Ὁ **"Αθως** ἢ τὸ **"Αγιον Όρος** ὑψώνεται ὡς τεράστιος κῶνος.

(Φωτογ. Τοπογ. 'Υπηρ. 'Υ. Συγκ.)

ρίσκεται εἰς τὸ μέσον τῆς χερσονήσου καὶ εἶναι πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ Χαλκιδικῆς.

Γ'. Η ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

1. ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΕΔΑΦΟΥΣ ΚΑΙ ΥΔΑΤΑ

"Οπως εἰς τὴν κεντρικήν, ἔτοι καὶ εἰς τὴν ἀνατολικήν Μακεδονίαν αἱ ὁροσειραὶ ἔχουν διεύθυνσιν ἀπὸ Δυσμῶν πρὸς Ἀνατολάς. Εἰς τὰ βόρεια ἐκτείνεται ἡ Κερκίνη (Μπέλες), τὸ Μενοίκιον, τὸ Φαλακρὸν καὶ ὁ Μούντζινος, εἰς τὰ νότια δὲ τὸ Παγγαῖον καὶ τὸ χαμηλὸν ὄρος Σύμβολον.

Μεταξὺ τῶν ὁροσειρῶν αὐτῶν ὑπάρχουν δύο λεκανοπέδια : τὸ λεκανοπέδιον τῶν Σερρῶν καὶ τὸ λεκανοπέδιον τῆς Δράμας. Αἱ λοφοσειραὶ ὅμως, ποὺ ὑψώνονται μεταξύ των, εἶναι χαμηλαὶ καὶ ἡ συγκοινωνία δὲν ἐμποδίζεται, ὁ δὲ σιδηρόδρομος προχωρεῖ εὔκολως ἀπὸ τὸ ἐν λεκανοπέδιον πρὸς τὸ ἄλλο.

'Επειδὴ τὸ Παγγαῖον καὶ τὸ Σύμβολον ὄρος ἐκτείνονται κατὰ μῆκος τῆς παραλίας, τὰ ὕδατα τῶν λεκανοπεδίων δὲν εὕρισκον ἐλευθέραν διέξοδον πρὸς τὴν θάλασσαν. Δι' αὐτὸς ἐσχημάτιζον εἰς μὲν τὴν ἀνατολικήν πεδιάδα τὰ μεγάλα ἔλη τῶν Φιλίππων, εἰς δὲ τὴν δυτικήν πεδιάδα τὴν στενόμακρον λίμνην Κερκινῖτιν (ἢ τ' Ἀχινοῦ). 'Επειδὴ δὲ καὶ ὁ Στρυμὼν καὶ ὁ Ἀγγίτης, οἱ ὅποιοι ἔχοντο εἰς τὴν λίμνην αὐτήν, συχνὰ ἐπλημμύριζον, τὰ νερά ἐσκεπαζον δόλοκληρον τὴν πεδιάδα τῶν Σερρῶν καὶ κατέστρεφον συχνὰ τοὺς κόπους τῶν γεωργῶν.

Εύτυχῶς κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἔγιναν καὶ ἐδῶ μεγάλα ἔργα, ὅπως καὶ εἰς τὴν κεντρικήν Μακεδονίαν. Καὶ ἐδῶ ἐκανόνισαν τὴν κοίτην τῶν ποταμῶν καὶ ἀπεξήραναν τὰ ἔλη καὶ τὰς λίμνας. Τώρα οἱ ποταμοί, ἀντὶ νὰ καταστρέφουν, ποτίζουν τὰς πεδιάδας, αἱ ὅποιαι εἰς εὐφορίαν εἶναι μοναδικαί. 'Εδῶ οἱ ἀγροὶ σπείρονται δύο φορᾶς τὸ ἔτος, τὸ δὲ ὑψος τοῦ ἀραβοσίτου φθάνει τὰ τέσσαρα μέτρα ! Πλῆθος χωρίων συναντῶμεν τώρα καὶ εἰς τὰς πεδιάδας αὐτὰς καὶ παντοῦ ἐπικρατεῖ κίνησις καὶ ζωή.

"Οπως ὁ Ἀξιός, ἔτοι καὶ ὁ Στρυμὼν ἔχει τὰς πηγάς του εἰς τὰ βόρεια τῆς Μακεδονίας, εἰς τὸ βουλγαρικὸν ἐδαφος. Καὶ αὐτός, διὰ νὰ χυθῇ εἰς τὸ Αίγαον, ἤνοιξε στενάς φάραγγας ἀνάμεσα εἰς

τὰ βουνὰ (στενὰ Κρέσνας καὶ Κλειδίου ἢ Ροῦπτελ). Δι’ αὐτὸν ἡ κοιλάς του ἀποτελεῖ φυσικὴν δόδον πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χερσονήσου τοῦ Αἴμου, ἀλλὰ μόνον μία ἀμαξιτὴ δόδος ὑπάρχει ἔως τώρα εἰς αὐτήν.

Καὶ ὁ **Νέστος** εἶναι μεγάλος ποταμὸς καὶ σχηματίζει μίαν ἀπὸ τὰς ὠραιοτέρας κοιλάδας τῆς Ελλάδος. ‘Αλλ’ ἐπειδὴ αἱ ὄροσειραι τῆς Ροδόπης κλείουν τὴν κοιλάδα αὐτὴν πρὸς Βορρᾶν, δὲν ἔχει σημασίαν διὰ τὰς συγκοινωνίας. Μὲ τὰς προσχώσεις του ὅμως ὁ Νέστος ἐσχημάτισεν εἰς τὰς ἐκβολάς του ἓνα μεγάλο καὶ εὔφορον βαθύπεδον.

2. ΚΛΙΜΑ ΚΑΙ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑ

‘Αν καὶ δὲν ἀπέχουν πολὺ ἀπὸ τὴν θάλασσαν, τὰ λεκανοπέδια τῆς ἀνατολικῆς Μακεδονίας ἔχουν τὴν πειρατικὸν κλίμα· διότι, ὅπως εἴπομεν, τὰ βουνὰ τῆς παραλίας τὸ ἀποκλείουν ἀπὸ τὴν θάλασσαν.

Τὸ ἔδαφός των εἰς τὰ χαμηλὰ μέρη προέρχεται ἀπὸ προσχώσεις· τὸ χῶμα των εἶναι μαῦρο καὶ παχύ. Ἐδῶ οἱ κάτοικοι καλλιεργοῦν σιτηρά, δσπρια, γεώμηλα, βάμβακα καὶ σησάμιον. Εἰς παραγωγὴν βάμβακος ἢ πεδιάς τῶν Σερρῶν ἔρχεται τρίτη μετὰ τὰς πεδιάδας Λεβαδείας καὶ Θεσσαλονίκης. Εἰς τοὺς λοφώδεις τόπους καὶ εἰς τοὺς πρόποδας τῶν βουνῶν ἐπικρατεῖ ἡ καλλιέργεια τοῦ καπνοῦ.

‘Ο καπνὸς θέλει πολλὰς φροντίδας. Ἡ ἐργασία ἀρχίζει τὸν Φεβρουάριον· τότε σπείρουν τὸν σπόρον εἰς τὰς πρασίας, τὸν δὲ Μάϊον μεταφυτεύουν τὰ φυτάρια εἰς τὰ χωράφια κατὰ κανονικὰς γραμμάς. Ἐπειδὴ ταῦτα χρειάζονται ποτίσματα καὶ τακτικὰ σκαλίσματα, πολλοὶ ἐργάται ἀπασχολοῦνται, ἔως ὅτου τὸ φυτὸν ἀναπτυχθῇ καὶ βγάλῃ φύλλα.

Τὸν Ἰούνιον τὰ φύλλα ἀρχίζουν νὰ κιτρινίζουν καὶ πρῶτα τὰ κάτω φύλλα. Τότε ἀρχίζει ἡ συγκομιδὴ. Κάθε πρωὶ ἄνδρες, γυναῖκες, παιδιά ἔκινουν διὰ τὰ καπνοχώραφα. Ἐκεῖ παρατάσσονται ἐμπρός εἰς τὰ φυτὰ καὶ ἀρχίζουν νὰ κόπτουν τὰ φύλλα, πού ἔκιτρίνισαν. Κατόπιν τὰ ἀρμαθιάζουν καὶ τὰ ἐκέντουν πρῶτα εἰς σκιερὸν μέρος καὶ ἔπειτα εἰς τὸν ἥλιον, διὰ νὰ ξηρανθοῦν.

104. Ο Νέστος. Τούς έλιγμους τοῦ ποταμοῦ ἀκολουθεῖ ὁ σιδηρόδρομος.
Τὸ θέαμα εἶναι θαυμάσιον.

(Φωτογρ. Τεπογρ. 'Υπηρ. 'Υπουργ. Συγκοινωνίας)

Τὰ ἀνώτερα φύλλα είναι μικρότερα καὶ καλυτέρας ποιότητος. Διὰ τοῦτο, ἀφοῦ τελειώσῃ τὸ μάζευμα τῶν φύλλων, τὰ ἔχωριζουν κατὰ ποιότητας εἰς τὰ ἐργοστάσια καὶ τὰ συσκευάζουν εἰς δέματα, διὰ νὰ πωληθοῦν τὸν Ἰανουάριον ἢ Φεβρουάριον. Τότε ἀρχίζουν πάλιν αἱ προετοιμασίαι διὰ τὴν καλλιέργειαν. "Ἐτσι καθ' ὅλον τὸ ἔτος αἱ ἐργασίαι διὰ τὸν καπνὸν δὲν παύουν.

105. 'Η Καβάλα, μία ἀπὸ τὰς ώραιοτέρας πόλεις τῆς πατρίδος μας.
(Φωτογρ. Τοπογρ. 'Υπηρ. 'Υπουργ. Συγκοινωνίας)

'Ο καπνὸς τῆς ἀνατολικῆς Μακεδονίας είναι ἔξαιρετικῆς ποιότητος καὶ τὸν ζητοῦν πολὺ καὶ εἰς τὸ ἔξωτερικόν. Μέ τὸ ἐμπόριον καὶ μὲ τὴν ἐπεξεργασίαν τῶν καπνῶν ἀνεπτύχθησαν εἰς τὴν ἀνατολικὴν Μακεδονίαν τρεῖς πόλεις: αἱ **Σέρραι** (35.000 κάτ.), ἡ **Δράμα** (32.000) καὶ ἡ **Καβάλα** (50.000).

Αἱ **Σέρραι** κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας εἶχον περίφημα σχολεῖα ἥσαν κέντρον Ἑλληνικῆς παιδείας. Οἱ Βούλγαροι, οἱ ὁποῖοι κατεῖχον πρὸ ἔτῶν τὴν ἀνατολικὴν Μακεδονίαν, ἔκαυσαν τὰς Σέρρας δύο φορὰς (1913 καὶ 1917). Ἀπὸ τότε ἡ πό-

λις έκτισθη μὲ νέον σχέδιον καὶ ἔγινε πάλιν ἡ ὥραιοτέρα πόλις τῆς ἀνατολικῆς Μακεδονίας.

‘**Η Δράμα** ἔχει πλουσίας πηγὰς καὶ μεγάλας καπνοφυτείας.
”Εχει δὲ καὶ ἀεροδρόμιον.

‘**Η Καβάλα** είναι τὸ σπουδαιότερον καπνικὸν κέντρον τῆς Ἐλάδος· διότι τὸ κλῖμα της είναι πολὺ εύνοϊκὸν διὰ τὴν ἐπεξεργασίαν καὶ τὴν ἀποθήκευσιν τῶν καπνῶν. Είναι δὲ καὶ ὁ σπουδαιότερος λιμὴν διὰ τὴν ἔξαγωγὴν τῶν μακεδονικῶν καπνῶν. Τελευταίως ἀπέκτησε τεχνητὸν λιμένα.

”Αλλαὶ μικρότεραι πόλεις είναι ἡ **Νιγρίτα** (9.000), τὸ **Σιδηρόκαστρον** (12.000), ἡ **Ἐλευθερούπολις** (Πράβι 5.000), τὸ **Δοξάτον** (5.000), ἡ **Προσωτσάνη** (7.000) καὶ ἡ **Χρυσούπολις** (3.000) εἰς τὴν πεδιάδα τοῦ Νέστου. Τὸ Σιδηρόκαστρον ἔχει σπουδαίαν θέσιν διὰ τὰς συγκοινωνίας, διότι εύρισκεται εἰς τὴν ἔξοδον τῆς κοιλάδος τοῦ Στρυμόνος, ἡ ὅποια φέρει πρὸς τὴν Βουλγαρίαν.

Δ'. ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ

‘**Η** ἑλληνικὴ Μακεδονία ἔχει περίπου 1.760.000 κατοίκους. Ἀποτελεῖ Γενικὴν Διοίκησιν καὶ διαιρεῖται εἰς ἐννέα νομούς: 1) τὸν νομὸν **Κοζάνης**, 2) τὸν νομὸν **Φλωρίνης** 3) τὸν νομὸν **Πέλλης**, 4) τὸν νομὸν **Κιλκίς**, 5) τὸν νομὸν **Θεσσαλονίκης**, 6) τὸν νομὸν **Χαλκιδικῆς**, 7) τὸν νομὸν **Σερρῶν**, 8) τὸν νομὸν **Δράμας** καὶ 9) τὸν νομὸν **Καβάλας**.

‘**Η** πρωτεύουσα κάθε νομοῦ σημειώνεται εἰς τὸν πίνακα (σελ. 136) μὲ παχύτερα στοιχεῖα.

Άσκησις.— 1. Σχεδιογράφησε τὴν παραλιακὴν γραμμὴν τῆς Μακεδονίας καὶ σημείωσε εἰς αὐτὴν τὰς παραλίους πόλεις.—2. Δειξε μὲ βέλῃ τὰς διευθύνσεις, πρὸς τὰς δποίας ἀναχωροῦν οἱ σιδηρόδρομοι ἀπὸ τὴν Θεσσαλονίκην.—3. Ποίας πόλεις τῆς Μακεδονίας συνδέονται σιδηρόδρομοι μὲ τὴν Θεσσαλονίκην;—4. Διατί ὁ σιδηρόδρομος Θεσσαλονίκης - Σερρῶν κάμνει τόσον μεγάλην καμπήν;—5. Ποίας πόλεις θὰ συναντήσῃς, ἀν ταξιδεύσῃς μὲ τὸ αὐτοκίνητον ἀπὸ τὴν Λάρισαν ἕως τὴν Φλώρινα;—6. Πῶς θὰ ὑπάγῃς ἀπὸ τὴν Θεσσαλονίκην εἰς τὴν Καστορίαν; ἀπὸ ποίας πόλεις θὰ διέλθῃς;—7. Εἰς ποίους τόπους τῆς Μα-

κεδονίας ἔγιναν μεγάλαι μάχαι κατά τοὺς πολέμους τοῦ 1912 καὶ 1913;—
 8. Ενδε τὴν πυκνότητα τοῦ πληθυσμοῦ ὀλοκλήρου τῆς Μακεδονίας.
 Σύγκρινε τὴν Μακεδονίαν μὲ τὴν Στερεάν καὶ μὲ τὴν Θεσσαλίαν μαζὶ
 α') ὡς πρὸς τὸν πληθυσμόν, β') ὡς πρὸς τὴν παραγωγὴν σιτηρῶν καὶ
 καπνῶν καὶ γ') ὡς πρὸς τὴν κτηνοτροφίαν.

Ε'. ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ ΤΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

Μορφὴ τοῦ ἐδάφους	"Ορη: Γράμμος (2520 μ.), Βόιον, Βαρνούς (2330 μ.), Βίτσι, Σινιάτσικον, Μπούρινος, Βόρας (2500 μ.), Βέρμιον (2000 μ.), Χάσια, Καμβούνια, Πιέρια, "Ολυμπος (2918 μ.), Κερκίνη (2000 μ.), Μενοίκιον, Φάλακρόν, Μούντεινος, Βερτίσκος, Χορτιάτης, Χολομών, Κερδύλλιον, Παγγαίον, Σύμβολον, "Αθως (2000 μ.).																					
ἔδάφους	'Οροπέδια: τῶν Δεσσαρητικῶν λιμνῶν, τῆς Ὁρεστιάδος, τῆς Πελαγονίας, τῆς Πτολεμαϊδος.																					
	Βαθύπεδα: τῆς Θεσσαλονίκης, τῶν Σερρῶν, τῆς Δράμας.																					
Ποταμοί	Άλιάκμων, Ἀξιός, Στρυμών, Νέστος, Ἐχέδωρος.																					
Λίμναι	Βρυγηίς (Πρέσπα), Βεγορίτις (Οστρόβον), Καστορίας, Δοϊράνης, Βόλη, Λαγκαδᾶ.																					
Γεωργικὴ παραγωγὴ τοῦ ἐτούς 1937	<table border="1"> <thead> <tr> <th>Εἶδη καλλιεργείας</th> <th>Καλλιεργούμεναι ἐκτάσεις εἰς στρέμματα</th> <th>'Αξία τῆς παραγωγῆς εἰς δραχμάς</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Σιτήρα</td><td>5.400 000</td><td>2.980.000.000</td></tr> <tr> <td>"Οσπρια</td><td>270.000</td><td>146.000.000</td></tr> <tr> <td>Λαχανικά, γεώμηλα</td><td>170.000</td><td>230.000.000</td></tr> <tr> <td>Καπνά, βάμβαξ</td><td>225.000</td><td>2.350.000.000</td></tr> <tr> <td>"Αμπελοι</td><td>165.000</td><td>146.000.000</td></tr> <tr> <td>Κάστανα, ἀμύγδαλα, καρύδια</td><td>—</td><td>26.000.000</td></tr> </tbody> </table>	Εἶδη καλλιεργείας	Καλλιεργούμεναι ἐκτάσεις εἰς στρέμματα	'Αξία τῆς παραγωγῆς εἰς δραχμάς	Σιτήρα	5.400 000	2.980.000.000	"Οσπρια	270.000	146.000.000	Λαχανικά, γεώμηλα	170.000	230.000.000	Καπνά, βάμβαξ	225.000	2.350.000.000	"Αμπελοι	165.000	146.000.000	Κάστανα, ἀμύγδαλα, καρύδια	—	26.000.000
Εἶδη καλλιεργείας	Καλλιεργούμεναι ἐκτάσεις εἰς στρέμματα	'Αξία τῆς παραγωγῆς εἰς δραχμάς																				
Σιτήρα	5.400 000	2.980.000.000																				
"Οσπρια	270.000	146.000.000																				
Λαχανικά, γεώμηλα	170.000	230.000.000																				
Καπνά, βάμβαξ	225.000	2.350.000.000																				
"Αμπελοι	165.000	146.000.000																				
Κάστανα, ἀμύγδαλα, καρύδια	—	26.000.000																				
Κτηνοτροφία : Αριθμὸς ζῴων τοὺς 1937	Bόες καὶ ἄγελάδες 452.000	Ἴπποι 99.000	Ἡμίονοι 24.000	Πρόβατα 183.000	Αἶγες 935.000	Χοῖροι 100.000																

Νομοί	'Επιφάνεια εἰς τ. χλμ.	Πληθυσμός		Σπουδαιότεραι πόλεις (κάτοικοι εἰς χιλιάδας)
		ἐν ὅλῳ	κατὰ τ. χμ.	
Κοζάνης	6297	198.000	31	Κοζάνη 14, Γρεβενά 4, Σιάτιστα 5, Πτολεμαΐς 8, Σέρβια 3,5.
Φλωρίνης	3502	156.000	45	Φλώρινα 13, Καστορία 11.
Πέλλης	2720	128.000	48	"Εδεσσα 13, Γιανιτσά 16, Άρδεα 4
Θεσσαλονίκης	6308	577.000	91	Θεσσαλονίκη 226, Κατερίνη 24, Βέροια 19, Νάουσα 13, Λαγκαδάς 6.
Κιλκίς	2505	100.000	40	Κιλκίς 10, Γουμένιτσα 5.
Χαλκιδικῆς	3205	81.000	22	Πολύγυρος 4, Άρναία 3.
Σερρῶν	4055	232.000	55	Σέρραι 35, Νιγρίτα 9, Σιδηρόκαστρον 12, Ζίχνα 4.
Δράμας	3495	145.000	40	Δράμα 34, Δοξάτον 5, Προσωτσάνη 7.
Καβάλας	2170	138.000	63	Καβάλα 50, Πράβιον 5, Χρυσούπολις 3.
"Αγιον Όρος	340	5.000	17	Καρυαι.
"Ολη ή Μακεδονία	34.600	1.760.000		

4. Η ΘΡΑΚΗ

1. Ποῖος ποταμὸς χωρίζει τὴν Θράκην ἀπὸ τὴν Μακεδονίαν; —
2. Ἀκολούθησε τὴν γραμμὴν τῶν συνωρόγν μας ἀπὸ τὸ σημεῖον, ὃπον διασταυρώνεται μὲ τὸν Νέστον ποταμὸν, ἵως τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ἔβρου. Περίγραψε κατὰ τὸν χάρτην τὴν διεύθυνσιν τῆς συνοριακῆς αὐτῆς γραμμῆς. Ο Ἔβρος διαιρεῖ τὴν Θράκην εἰς ἀνατολικὴν καὶ δυτικήν.—

3. Ποία είναι ή μορφή τοῦ ἐδάφους τῆς δυτικῆς Θράκης κατὰ τὸν χάρτην;—4. Εὖρε εἰς τὸν χάρτην τὴν Τσατάλτζαν.

Α'. ΘΕΣΙΣ ΚΑΙ ΕΚΤΑΣΙΣ

Ἡ Θράκη ἐκτείνεται πρὸς Ἀνατολὰς τοῦ Νέστου ἥως τὴν Προποντίδα καὶ ἥως τὴν Μαύρην Θάλασσαν. Ὡς φυσικὸν ὄριον πρὸς

106. Χάρτης τῆς δυτικῆς Θράκης (Κλίμαξ 1: 2.000.000).

Βορρᾶν ἔχει τὸν Αἶμον. Εἶναι μικροτέρα ἀπὸ τὴν Μακεδονίαν, ἀλλὰ ἔχει τὸν μεγαλύτερον ποταμὸν καὶ τὴν μεγαλυτέραν πεδιάδα τῆς Ἑλληνικῆς χερσονήσου.

Καὶ τὴν Θράκην ὅλην δὲν τὴν κατέχει σήμερον ἡ Ἑλλάς. Τὴν βορείαν Θράκην (**Ανατολικὴν Ρουμελίαν**) πρὸ πολλῶν ἐτῶν τὴν κατέλαβον οἱ Βούλγαροι καὶ τὴν ἔκαμαν βουλγαρικήν. Τὴν νοτίαν Θράκην ἔως τὴν Τσατάλτζαν τὴν ἀπηλευθέρωσεν ὁ στρατός μας κατὰ τὸν Παγκόσμιον Πόλεμον (1919), ἀλλ’ ἡ ἀνατολικὴ Θράκη ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Τουρκίαν, ὅταν ἡ Ἑλλὰς ἔχασε τὴν νίκην εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν (1922). Ἐτοι μόνον ἡ νοτιοδυτικὴ Θράκη εἶναι σήμερον ἑλληνική, ὁ δὲ "Ἐβρος εἶναι τὸ πρὸς Ἀνατολὰς σύνορον τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου.

Εἰς τὴν δυτικὴν Θράκην κατοικοῦν καὶ ἀρκετοὶ Τοῦρκοι. Οὗτοι παρέμειναν, ἐπειδὴ καὶ οἱ Ἑλληνες τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἔξηρέθησαν ἀπὸ τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν πληθυσμῶν.

B'. ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΕΔΑΦΟΥΣ

Ἡ δυτικὴ Θράκη κατὰ τὴν μορφὴν τοῦ ἐδάφους ὁμοιάζει μὲ τὴν ἀνατολικὴν Μακεδονίαν. Καὶ ἐδῶ αἱ ὁροσειραὶ (**Ροδόπη**, **"Ισμαρος**) ἔκτείνονται ἀπὸ Δυσμῶν πρὸς Ἀνατολὰς καὶ σχηματίζουν μεταξύ των ἐν λεκανοπέδιον, τὸ **λεκανοπέδιον τῆς Κομοτινῆς**.

Πρὸς Ἀνατολὰς τῆς Ροδόπης ἀπλώνεται μία μεγάλη πεδιάς, τὴν δποίαν διαρρέει ὁ **"Ἐβρος** ποταμός. Ο μεγάλος = αὐτὸς ποταμὸς ἔρχεται ἀπὸ τὰ βόρεια τῆς Θράκης. Δι' αὐτὸν ἡ κοιλάς του ἀποτελεῖ σπουδαίαν ὁδόν, τὴν δποίαν ἀκολουθεῖ καὶ ὁ σιδηρόδρομος **'Αλεξανδρουπόλεως - Ἀδριανούπολεως**.

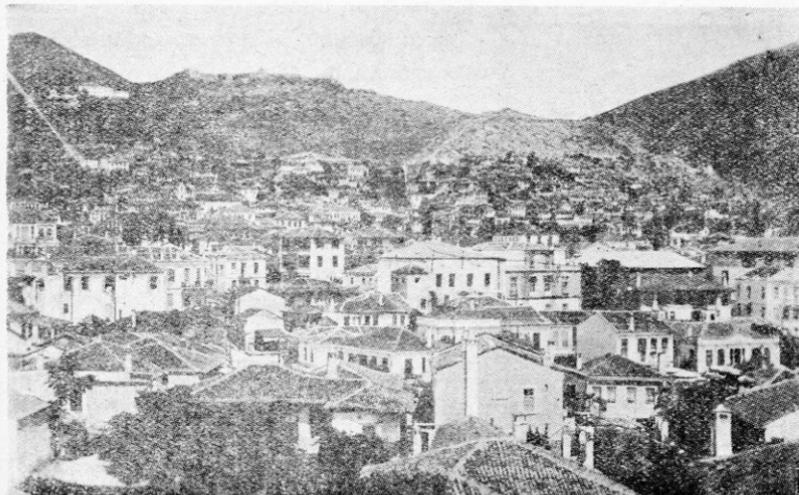
Ἡ παραλία τῆς δυτικῆς Θράκης ἀκολουθεῖ τὴν διεύθυνσιν, ποὺ ἔχουν καὶ αἱ ὁροσειραί, καὶ εἶναι ὁμαλή. Μόνον εἰς ἐν μέρος εἰσχωρεῖ ἡ θάλασσα καὶ σχηματίζει τὸν κόλπον τοῦ **Πόρτο Λάγου**. Ἡ εἰσοδός του εἶναι στενή· ἐπειδὴ δὲ πολλὰ ποτάμια χύνονται εἰς αὐτὸν καὶ κάμνουν προσχώσεις, ὁ κόλπος μετεβλήθη εἰς λιμνοθάλασσαν. Ἐκεῖ ὑπάρχει πλούσιον ἰχθυοτροφεῖον.

C'. ΦΥΣΙΚΑΙ ΠΕΡΙΟΧΑΙ

1. Ἡ περιοχὴ τῆς Ροδόπης.—Εἰς τοὺς νοτίους πρόποδας τῆς Ροδόπης ἀπλώνεται μία πλατεῖα πεδιάς, ἡ δποία ἔχει τὸ ἴδιον ἐδαφός μὲ τὴν ἀνατολικὴν Μακεδονίαν καὶ τὸ ἴδιον κλίμα (ἡ πει-

ρωτικόν). Δι’ αύτὸν καὶ ἐδῶ παράγεται ἡ ἴδια ἐκλεκτὴ ποιότης καπνοῦ (μυρωδάτος) καὶ οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται κυρίως εἰς τὴν καλλιέργειαν τῶν καπνῶν.

Μὲ τὸ ἐμπόριον καὶ μὲ τὴν ἐπεξεργασίαν τῶν καπνῶν ἀκμάζουν ἡ **Ξάνθη** (31.000 κάτ.) καὶ ἡ **Κομοτινή** (33.000). Πρὸ πάντων φημίζονται τὰ καπνὰ τῆς Ζάνθης, τὰ ὅποια εἶναι περιζήτητα.

107. Μερικὴ ἄποψις τῆς Ζάνθης.

Ἄλλ’ ἡ περιοχὴ τῆς Κομοτινῆς εἶναι εὐφορωτάτη καὶ παράγει πολλὰ σιτηρὰ (σῖτον, σίκαλιν, κριθήν), λαχανικὰ καὶ ὀπωρικά. Αἱ πόλεις αὗται εύρισκονται ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Θεσσαλονίκης - Ἀλεξανδρουπόλεως, ἔχουν δὲ συγκοινωνίαν καὶ μὲ τὸν λιμένα τοῦ Πόρτο Λάγου. Καὶ ἀπὸ τὰ δάση τῆς Ροδόπης ἔξαγουν πολλὴν χυλείαν.

2. Ἡ περιοχὴ τοῦ "Ἐβρου".— Εἰς τὸ θρακικὸν βαθύπεδον ὁ "Ἐβρος" ἔκαμε βαθείας προσχώσεις. Τὸ ἔδαφος του εἶναι στρωμένον μὲ μαλακὴν καὶ εὔφορον γῆν. Αἱ προσχώσεις αὗται ἔξακολουθοῦν, ἐπειδὴ δὲν διηνθετήθη ἀκόμη ἡ κοίτη τοῦ ποταμοῦ. Ἀπὸ

τὰς συχνὰς δὲ πλημμύρας μένουν μεγάλαι ἐκτάσεις πλησίον τοῦ Ἐβρου ἀκαλλιέργητοι.

Τὸ κλῖμα αἱς τὰ παράλια εἶναι θαλάσσιον, εἰς μέρη μάλιστα προφυλαγμένα ἀπὸ τὸν βορρᾶν εύρισκομεν πεῦκα καὶ ἐλαῖας. Ἀλλ' εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ βαθυπέδου τὸ κλῖμα εἶναι ἡπειρωτικὸν καὶ πολὺ ψυχρὸν κατὰ τὸν χειμῶνα. Ἡ θερμοκασία εἰς τὸ Σουφλὶ καὶ εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν κατέρχεται τὸν χειμῶνα καὶ 20 βαθμούς ὑπὸ τὸ μηδέν. Τὸ θέρος ὅμως εἶναι θερμόν· ὥστε τὸ κλῖμα εἶναι κατάλληλον διὰ τὴν καλλιέργειαν τῶν δημητριακῶν. Δι' αὐτὸν οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῆς Θράκης εἶναι γεωργοί, ή δὲ Θράκη παράγει πολλὰ σιτηρά. Εἰς ύγρα καὶ βαλτώδη μέρη εύδοκιμεῖ καὶ τὸ βαμβάκι, τὸ ρύζι καὶ τὸ σησάμι.

108. Χωρική τοῦ Διδυμοτείχου ζυγίζει μὲν ἔγχωριαν ξυλίνην ζυγαριάν.

Εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Ἐβρου εύδοκιμεῖ πολὺ καὶ ή μορέα. Ἀπέραντοι μορεῶνες ἀπλώνονται εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ Σουφλίου, τοῦ Διδυμοτείχου καὶ τῆς Νέας Ορεστιάδος. Ἐκεῖ κάθε οἰκογένεια ἔχει τὸν μορεῶνα της, ὅπως ἀλλοῦ ἔχουν τὸ ἀμπέλι. "Οπως δὲ ἀλλοῦ κατὰ τὸν τρυγητὸν ὄλοι, μεγάλοι καὶ μικροί, τρέχουν εἰς τὰ ἀμπέλια, ἔτσι εἰς τὰ μέρη αὐτὰ κατὰ τοὺς μῆνας Ἀπρίλιον καὶ Μάϊον τρέχουν εἰς τοὺς μορεῶνας, διὰ νὰ κόψουν φύλλα καὶ νὰ θρέψουν τοὺς μεταξοσκώληκας.

Ἡ δυτικὴ Θράκη ἔρχεται πρώτη εἰς τὴν παραγωγὴν μετάξης εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα. Εἰς τὸ Σουφλὶ μάλιστα (8.000 κάτ.) γίνεται μεγάλη ἀγορὰ κουκουλίων, εἰς δὲ τὸ Διδυμότειχον (9.000) ὑπάρχουν καὶ ἔργοστάσια μεταξωτῶν ὑφασμάτων. Τὸ Διδυμότειχον ἦτο κατὰ τὴν βυζαντινὴν ἐποχὴν σπουδαία πόλις, διότι ἦτο ὡχυρωμένον μὲν διπλᾶ τείχη (δίδυμον τείχος). Κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ὅμως ἀνεπτύχθη περισσότερον ἡ Ἀλεξανδρού-

πολις (20.000 κάτ.), ή όποια ἐκτίσθη μετά τὴν κατασκευὴν τοῦ σιδηροδρόμου καὶ εἶναι ὁ μόνος ἐμπορικὸς λιμὴν τῆς δυτικῆς Θράκης. Νέα πόλις εἶναι καὶ ἡ **Νέα Ὁρεστιάς** (12.000), εἰς τὴν ὁποῖαν κατοικοῦν πρόσφυγες ἀπὸ τὴν Ἀδριανούπολιν.

Δ'. ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ

Ἡ δυτικὴ Θράκη διαιρεῖται εἰς δύο νομούς : 1) τὸν νομὸν **Ροδόπης** μὲν ἔδραν τὴν **Κομοτινήν** καὶ 2) τὸν νομὸν **"Εβρου** μὲν ἔδραν τὴν **'Αλεξανδρούπολιν**.

Ε'. ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ ΤΗΣ ΔΥΤΙΚΗΣ ΘΡΑΙΚΗΣ

Γεωργικὴ παραγωγὴ τοῦ ἔτους 1936	Εἰδη καλλιεργείας	Καλλιεργούμεναι ἐκτάσεις εἰς στρέμματα		'Αξία τῆς παραγωγῆς εἰς δραχμὰς	
		Σιτηρά	"Οσπρια	842.000.000	36.500.000
	Λαχανικά, γεώμηλα	63.000		71.000.000	
	Καπνά	230.000		480.000.000	
	Σησάμι	90.000		25.000.000	
	"Αμπελοί	34.000		40.000.000	

Κτηνοτροφία : ἀριθμὸς ζῴων ἔτους 1936	Βόες, ἄγελάδες καὶ βούβαλοι	'Ιπποι	'Ημίονοι	Πρόβατα	Αἴγες		Χοῖροι	
					140.000	10.500		
					1.600	470.000	296.000	21.000

Νομοὶ	'Επιφάνεια εἰς τ. χλμ.	Πληθυσμὸς		Σπουδαιότεραι πόλεις (κατοικοὶ εἰς χιλιάδας)
		ἐν ὅλῳ	κατὰ τ. χμ.	
Ροδόπης	4351	205.000	47	Κομοτινὴ 33, Ζάνθη 31
"Εβρου	4233	155.000	86	'Αλεξανδρούπολις 20, Σουφλὶ 8, Διδυμότειχον 9, Νέα Ὁρεστιάς 12.
'Η δυτικὴ Θράκη	8584	360.000		

Ασκήσεις.— 1. Σχεδίασε τὸ σχῆμα τῆς δυτικῆς Θράκης καὶ σημείωσε εἰς αὐτὸν τὰς πόλεις καὶ τὴν σιδηροδρομικὴν γραμμὴν ἀπὸ τὸν σταθμὸν τοῦ Νέστου ἕως τὴν Ἀδριανόπολιν. Σχεδίασε καὶ τὴν ἀνατολικὴν Θράκην ἔως τὴν Τσατάλτζαν.— 2. Τὰ χλωρὰ κοινούλια, ποὺ παρήχθησαν τὸ 1936 εἰς δῆμην τὴν Ἑλλάδα, ἐξόγιζον 2.700.000 χιλιόγραμμα. Ἀπὸ αὐτὰ 600.000 χιλιόγραμμα παρήγαγεν ὁ νομὸς Ἐβρων. Τί ποσοστὸν ἀπὸ δύλοκληδον τὴν παραγωγὴν ἀγάλογεῖ εἰς τὴν περιοχὴν αὐτήν;— 3. Σύγκρουε τὴν δυτικὴν Θράκην μὲ τὴν Ἡπειρὸν κατὰ τὴν ἔκτασιν, κατὰ τὴν παραγωγὴν καὶ κατὰ τὴν κτηροτροφίαν.— 4. Διατί ἡ δυτικὴ Θράκη ἔχει διπλασίους βοῦς καὶ ἀγελάδας ἀπὸ τὴν Ἡπειρον, ἀλλὰ ἡμιόνους 12 φορᾶς διλγωτέρους ἀπὸ αὐτήν;

Γ'. Η ΝΗΣΙΩΤΙΚΗ ΕΛΛΑΣ

1. ΑΙ ΝΗΣΟΙ ΤΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ

1.—Ποίας χώρας βρέχει τὸ Αίγαιον πέλαγος ποὺς Βορρᾶν καὶ ποίας ποὺς Δυσμάς; Ποία ξένη χώρα ἔκτείνεται ποὺς Ἀρατολὰς τοῦ Αίγαιον; Ποίαι νῆσοι κλείουν τὸ Αίγαιον ποὺς Νότον;—2. Μὲ ποίας θαλάσσας συγκοινωνεῖ τὸ Αίγαιον ποὺς τὰ BA; Μὲ ποίας ποὺς τὰ ND καὶ NA;—3. Ποίαι νῆσοι εδρίσκονται εἰς τὸ βρόειον μέρος τοῦ Αίγαιον; Ποίαι ἀπὸ αὐτὰς ἀνήκουν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ποίαι εἰς τὴν Τονοκίαν;—4. Ὁνόμασε τὰς μεγαλυτέρας νήσους τοῦ Αίγαιον.—5. Ποίας νήσους τοῦ Αίγαιον κατεῖχεν ἡ Ἰταλία καὶ μὲ ποῖον ὅρμα τὰς διακρίνομεν;

Α'. ΠΩΣ ΕΓΝΕ ΤΟ ΑΙΓΑΙΟΝ ΠΕΛΑΓΟΣ

Τὸ Αίγαιον πέλαγος δύμοιάζει μὲ κλειστὴν θάλασσαν, διότι ἀπὸ τρεῖς μὲν πλευράς τὸ περιβάλλει· ξηρά, ἀπὸ τὴν νοτίαν δὲ πλευράν του τὸ κλείει μία μακρὰ σειρὰ νήσων (Κύθηρα - Ἀντικύθηρα - Κρήτη - Κάσος - Κάρπαθος - Ρόδος).

Τὸ πέλαγος αὐτὸν φαίνεται ώς νὰ εἶναι σπαρμένον μὲ νήσους. Πόθεν λοιπὸν προέρχεται τὸ πλῆθος αὐτὸν τῶν νήσων;

Κάποτε ἡ Ἑλλάς ἦτο ἡνωμένη μὲ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Ἐκεῖ δηλαδὴ ὅπου σήμερον εἶναι τὰ νερὰ τοῦ Αἰγαίου πελάγους, ὑπῆρχε ξηρά. Ἄλλ' ἡ ξηρὰ αὐτὴ διλίγον κατ' ὄλιγον ἔχαμήλωσεν, « ἐβού-

λιαξε»· τὰ νερά τῆς θαλάσσης ἐσκέπασαν τὰ χαμηλότερα μέρη. τὰ ὑψηλότερα, καθώς καὶ τὰ βουνά, ἔμειναν ἐπάνω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης· αὐτὰ εἶναι αἱ νῆσοι τοῦ Αἰγαίου.

Β'. ΑΙ ΠΑΡΑΛΙΑΙ ΚΑΙ Η ΘΕΣΙΣ ΤΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ

Τὸ Αἰγαῖον πέλαγος, καθώς εἴπομεν, εἶναι γεμάτον ἀπὸ νήσους. Αἱ νῆσοι αὐταὶ ἀποτελοῦν τρόπον τινὰ γέφυραν μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Μικρᾶς Ἀσίας καὶ διευκολύνουν πολὺ τὰ ταξίδια. Ἐτσι τὸ πέλαγος αὐτό, ἀντὶ νὰ χωρίζῃ, ἔνωνει τὰς χώρας, ποὺ βρέχει μὲ τὰ νερά του.

Ἐκτὸς αὐτοῦ τὰ παράλια τοῦ Αἰγαίου εἶναι πλούσια εἰς κόλπους καὶ τὰ πλοιαὶ εύρισκουν ἀσφαλεῖς λιμένας. Ἐτσι ἡ ναυτιλία καὶ τὸ ἐμπόριον διευκολύνονται καὶ πολλοὶ ἐμπορικοὶ λιμένες ἀνεπτύχθησαν εἰς τὰ παράλια τοῦ Αἰγαίου (Πειραιεύς, Βόλος, Θεσσαλονίκη, Καβάλα κ.τ.λ.).

Ἐπὶ πλέον τὸ Αἰγαῖον πέλαγος εἶναι μὲν κλειστὴ θάλασσα, ἀλλ᾽ ἔχει τρεῖς φυσικὰς ἔξοδους· ἡ μία εἶναι εἰς τὰ ΒΑ πρὸς τὴν Προποντίδα καὶ τὸν Εὔξεινον Πόντον καὶ αἱ ἄλλαι δύο εἰς τὰ ΝΑ καὶ εἰς τὰ ΝΔ πρὸς τὴν Μεσόγειον θάλασσαν. Ἐτσι τὸ Αἰγαῖον ἀποτελεῖ μίαν μεγάλην ὁδόν, ἡ ὅποια συνδέει τὴν Μεσόγειον μὲ τὸν Εὔξεινον Πόντον. Ἡ γεωγραφικὴ λοιπὸν θέσις τοῦ Αἰγαίου συντελεῖ, ὥστε νὰ εἶναι τοῦτο ἡ σπουδαιοτέρα θάλασσα τῆς Ἑλλάδος.

Γ'. ΑΙ ΝΗΣΟΙ ΤΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ

Ἀναλόγως τῆς θέσεως, τὴν ὅποιαν ἔχουν αἱ νῆσοι εἰς τὸ Αἰγαῖον, τὰς διαιροῦμεν εἰς βορείας, εἰς δυτικάς, εἰς ἀνατολικάς καὶ εἰς νοτίας νήσους.

1. ΑΙ ΝΗΣΟΙ ΤΟΥ ΒΟΡΕΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ

Αἱ νῆσοι τοῦ βορείου Αἰγαίου εἶναι πέντε: ἡ Θάσος (14.000 κάτ.), ἡ Σαμοθράκη (4.000), ἡ Λῆμνος (25.000), ἡ "Ιμβρος" (10.000) καὶ ἡ Τένεδος (3.000).

Τὸ κλῖμα εἰς τὰ βόρεια τοῦ Αἰγαίου κατὰ τὸν χειμῶνα εἶναι ψυχρόν, ἐπειδὴ ἐπικρατοῦν οἱ ψυχροὶ βορειοανατολικοὶ ἄνεμοι.

Ἐνεκα τούτου εἰς τὰς νήσους αὐτάς μερικά ἀπό τὰ ἀειθαλῆ φυτά, καθώς ἡ λεμονέα καὶ ἡ πορτοκαλέα, δὲν εύδοκιμοῦν.

Ἡ Θάσος καὶ ἡ Σαμοθράκη εἶναι πολὺ ὄφειναί. Τὰ βουνά των εἶναι ύψηλά καὶ τὰ στολίζουν ὥραῖα δάση ἀπό πεῦκα, πρίνους, ἔλατα καὶ δρῦς. Δι' αὐτὸς οἱ κάτοικοι των, πρὸ πάντων τῆς Σαμοθράκης, ζοῦν κυρίως ἀπό τὴν κτηνοτροφίαν καὶ ἀπό τὸ ἐμπόριον τῶν ξυλανθράκων. Ἡ Θάσος ἔχει καὶ λευκότατα μάρμαρα καὶ

μεταλλεύματα ψευδαργύρου. Αἱ κυριώτεραι κωμοπόλεις τῆς εἶναι ἡ Παναγία καὶ ὁ Θεολόγος (2.500) καὶ τὰ Λιμενάρια (2.500).

Ἡ Λήμνος ἔχει βουνά χαμηλά, ἀλλ' εἶναι τελείως γυμνὴ ἀπό δάση· διότι οἱ κάτοικοι τῆς τρέφουν πολλὰ ποιμνια καὶ προτιμοῦν νὰ ἔχουν βοσκοτόπους. Εἰς τὰς κοιλάδας εύδοκιμοῦν πολὺ ἡ ἄμπελος, ἡ συκῆ καὶ ἡ ἀμυγδαλῆ, εἰς δὲ τὰ πεδινὰ μέρη παράγεται κριθή καὶ βάμβαξ ἀρίστης ποιότητος. Ἐκλεκτὸν εἶναι καὶ τὸ μέλι τῆς Λήμνου.

Πρωτεύουσα τῆς νήσου εἶναι τὸ Κάστρον (3.500). Εἰς τὴν νοτίαν

109. Σπίτι χωρικό τῆς Λήμνου μὲ «ἄξτρο» (ἴξωστην) καὶ «κουβούκλι» διά τὸν φούρνον.

πλευράν της ὑπάρχει ἔνας μεγάλος καὶ ἀσφαλής λιμήν, ὁ λιμήν τοῦ Μούδρου. Αὐτὸς κατὰ τοὺς Βαλκανικούς πολέμους ἔχρησίμευσεν ως ὄρμητήριον τοῦ ἐλληνικοῦ στόλου.

Αἱ δύο ἄλλαι νῆσοι, ἡ Ἰμβρος καὶ ἡ Τένεδος, ἔχουν μὲν ἐλληνικώτατον πληθυσμόν, ἀλλ' ἀνήκουν τώρα εἰς τὴν Τουρκίαν. Ἡ Ἰμβρος παράγει τὰ ἴδια προϊόντα μὲ τὴν Λήμνον, ἡ δὲ Τένεδος παράγει κυρίως οἰνον.

2. ΑΙΓΑΙΝΗΣΟΙ ΤΟΥ ΔΥΤΙΚΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ

Τὸ δυτικὸν τμῆμα τοῦ Αιγαίου πελάγους περιλαμβάνει τὴν Εύβοιαν καὶ δύο συμπλέγματα νήσων, τὰς βορείας Σποράδας καὶ τὰς Κυκλαδας.

1. Η Εύβοια.

(160.000 κάτοικοι)

Μία στενή λωρίς θαλάσσης χωρίζει τήν Εύβοιαν ἀπὸ τήν Στερεάν Ελλάδα, ὁ περθυμὸς τοῦ Εύριπου. Τὸ πλάτος του εἶναι 40 μέτρων καὶ τὸ βάθος του $8\frac{1}{2}$ μέτρων. Δι’ αὐτὸν κατεσκεύασσαν ἐκεῖ μίαν σιδηρᾶν γέφυραν καὶ ἔτσι ἡ νῆσος ἐνώνεται μὲ τὴν ἀπέναντι ξηράν.

Η γέφυρα αὗτὴ εἶναι κινητή, δηλ. ἀνοίγει καὶ κλείει· ἔτσι ἀφήνει

110. Η Χαλκίς ἀπὸ τὸ Στενὸν τοῦ Εύριπου μὲ τὴν κινητὴν γέφυραν
(ἀπὸ ἀεροπλάνου).

(Φωτογρ. Τοπογρ. Υπηρ. Υπουργ. Σημειωμάτων)

τὰ πλοῖα νὰ περάσουν ἀπὸ τὸ ἔνα μέρος τοῦ Εύβοϊκοῦ κόλπου εἰς τὸ ἄλλο. Συμβαίνει ὅμως ἐκεῖ ἔνα περίεργον φαινόμενον: ἐπὶ 6 $\frac{1}{2}$ ὥρας τὰ νερὰ τρέχουν ὡς ποταμὸς ὁρμητικὸς ἀπὸ τὸ βόρειον μέρος τοῦ Εύβοϊκοῦ πρὸς τὸ νότιον καὶ ἐπὶ ἄλλας 6 $\frac{1}{2}$ ὥρας ἀναβαίνουν ἀντίθετως ἀπὸ τὸ νότιον μέρος πρὸς τὸ βόρειον. Δι’ αὐτὸν τὰ πλοῖα εἶναι ύποχρεωμένα νὰ περιμένουν, ἔως ὅτου ἡρεμήσουν τὰ νερὰ καὶ ἀλλάξῃ τὸ ρεῦμα. "Ἄλλως δὲν ἡμποροῦν νὰ περάσουν. Τὸ φαινόμενον αὐτὸν λέγεται παλίροια.

"Οπως μᾶς δεικνύει ό χάρτης (βλ. εἰκ. 59), ή Εύβοια άμοιάζει κατά τὴν μορφὴν τοῦ ἔδαφους μὲ τὴν ἀνατολικὴν Στερεάν Ἑλλάδα. Εἶναι μὲν ὁρεινή, ἀλλ' ἔχει καὶ μικρὰς καὶ εὐφόρους πεδιάδας. Αἱ μεγαλύτεραι ἀπὸ αὐτὰς εἶναι ἡ πεδιάς τῆς Χαλκίδος, ἡ ὅποια μὲ τὸ ἀρχαῖον τῆς ὄνομα λέγεται **Ληλάντιον πεδίον**, καὶ ἡ πεδιάς τοῦ Ξηροχωρίου. Ἐκεῖ οἱ κάτοικοι καλλιεργοῦν τὰ σιτηρά, τὰ ὅσπρια, τὴν ἄμπελον, τὴν ἐλαίαν, τὴν συκῆν, τὴν λεμονέαν καὶ τὴν πορτοκαλέαν. Ἐκλεκτοὶ εἶναι οἱ οἰνοι τῆς Χαλκίδος, περίφημα τὰ σῦκα τῆς Κύμης, ἄφθονα δὲ τὰ καρύδια καὶ τὰ λεμόνια ὅλης τῆς νήσου.

111. Χωρική τῆς Ἀγίας Αννης, μὲ τὴν πολυκέντητον τοπικὴν ἐνδυμασίαν.

(Φωτογρ. N. Ζωγράφου)

Χαλκίς (22.000 κάτ.).

Εἰς αὐτὴν συγκεντρώνονται τὰ περισσότερα προϊόντα τῆς νήσου καὶ στέλλονται, εἴτε μὲ τὰ πλοιαὶ εἴτε μὲ τὸν σιδηρόδρομον, εἰς ἄλλας πόλεις, διότι ἡ Χαλκίς ἔχει καὶ σιδηροδρομικὴν συγκοινωνίαν μὲ τὰς Ἀθήνας. Εἶναι δὲ ὡραία πόλις μὲ δροσερὸν κλίμα. Ἡ

Τὰ ὅρη τῆς Εύβοιας εἶναι ύψηλὰ καὶ ἀπόκρημνα (**Δίρφυς, "Οχη, Κανδήλι**). Τὰ περισσότερα στολίζονται μὲ ὥραία δάση, ἔχουν δὲ καὶ βοσκὴν διὰ τὰ ποίμνια. Πρὸ πάντων ἡ περιοχὴ τῆς Καρύστου προμηθεύει πολλὰ σφάγια εἰς τὴν ἀγοράν τῶν Ἀθηνῶν.

Καὶ ὀρυκτὰ ἔχουν τὰ βουνὰ τῆς Εύβοιας πολλά, καθὼς π. χ. λιγνίτην εἰς τὴν Κύμην καὶ τὸ Ἀλιβέριον, λευκόλιθον εἰς τὴν Λίμνην, χρώμιον κ.τ.λ.

Καθὼς εἴδομεν, ἡ Εύβοια εἰς τὸν πορθμὸν τοῦ Εύριπου πλησιάζει τόσον πολὺ πρὸς τὴν Στερεάν, ὥστε μὲ μίαν γέφυραν ἐνώνεται μὲ αὐτὴν. Δι' αὐτὸῦ ὅλαι αἱ ὁδοὶ τῆς νήσου διευθύνονται πρὸς τὸ σημεῖον αὐτὸῦ καὶ ἔκει ἀνεπτύχθη ἡ μεγαλυτέρα τῆς πόλις, ἡ

κίνησίς της αύξανει κατά τὸ θέρος, ἐπειδὴ πολλοὶ πηγαίνουν τότε εἰς τὴν **Αἰδηψὸν** διὰ λουτρά.

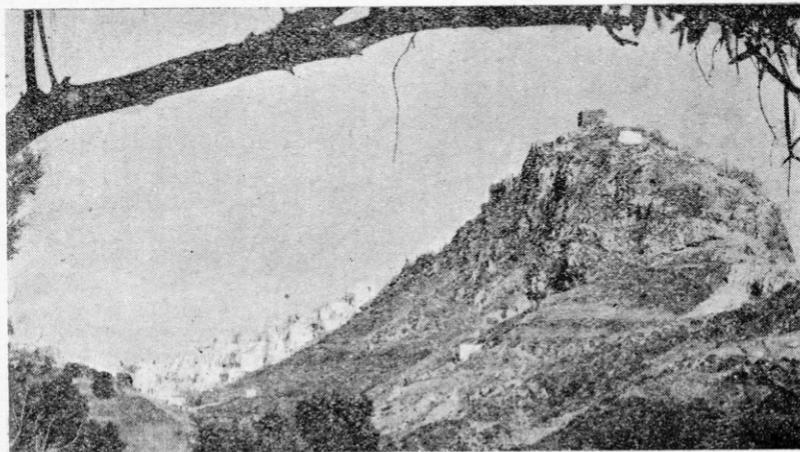
Αἱ κυριώτεραι κωμοπόλεις τῆς νήσου εἰναι ἡ **Κύμη** (4.000), ἡ **Ιστιαία** (Ξηροχώριον) (5.000), ἡ **Λίμνη** (4.000), ἡ **Άγια Άννα**, τὸ **Αλιβέριον** (3.000), ἡ **Κάρυστος** (3.000).

Ἡ Εὔβοια ἀποτελεῖ ἴδιαίτερον νομόν, εἰς τὸν ὅποιον ἀνήκουν καὶ αἱ βόρειαι Σποράδες.

2. Αἱ βόρειαι Σποράδες.

(13.500 κάτοικοι)

Πρὸς Βορρᾶν τῆς Εύβοίας εύρισκονται διάφοροι νῆσοι. Αἱ

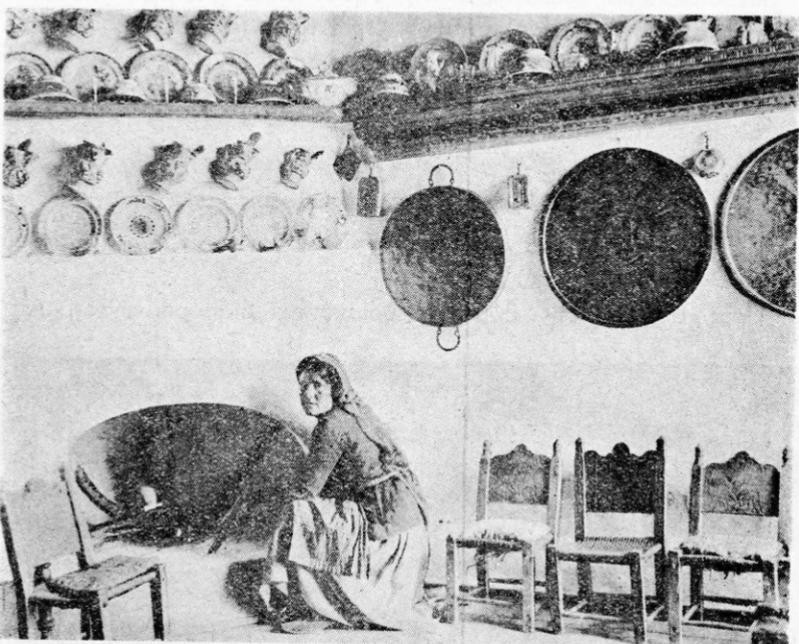

112. Ἀποψις τῆς Σκύρου.

μεγαλύτεραι ἀπὸ αὐτὰς εἰναι ἡ **Σκύρος** (4.000 κάτ.), ἡ **Σκόπελος** (3.500) καὶ ἡ **Σκίαθος** (3.500).

Αἱ νῆσοι αὐταὶ εἰναι βραχώδεις, ἀλλ' ὅπου ὑπάρχει χῶμα εἰναι πολὺ εὐφοροί. Τὰ προϊόντα των εἰναι οἶνος, ἔλαιον καὶ ὁπωρικά. Προπάντων τὰ ἀχλάδια τῆς Σκοπέλου εἰναι περίφημα, καθὼς καὶ τὸ τυρί τῆς Σκύρου.

‘Η Σκύρος φημίζεται καὶ διὸ τὰ σπίτια της, τὰ ὅποῖα εἶναι μὲν μικρά, ἀλλ’ ἔχουν ώραίαν ἐσωτερικήν διακόσμησιν. Καὶ τὰ ἐπι-

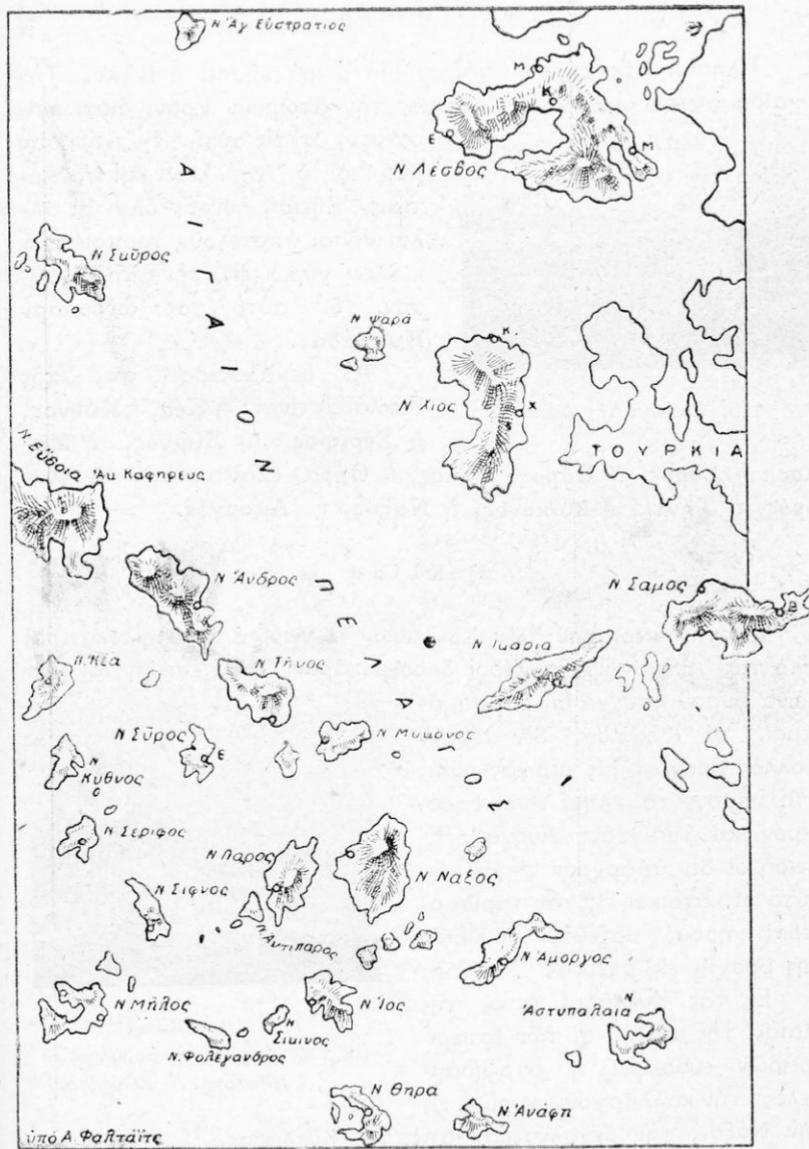
113. ‘Ἐσωτερικὸν σκυριανοῦ σπιτιοῦ μὲν τὰ ώραία καὶ χαρακτηριστικά ἔπιπλα καὶ σκεύη, προϊόντα τῆς τοπικῆς λαϊκῆς βιομηχανίας.
(Φωτογραφία N. Ζωγράφου*)

πλα καὶ τὰ σκεύη των, καθώς καὶ τὰ κεντήματα, εἶναι δείγματα ώραίας λαϊκῆς τέχνης.

Οἱ κάτοικοι τῶν νήσων αὐτῶν ἀσχολοῦνται καὶ εἰς τὴν ἀλιείαν, ἴδιως τῶν ἀστακῶν.

3. Αἱ Κυκλάδες, (130.000 κάτοικοι)

1. Εἰς ποίαν διεύθυνσιν ἀπὸ τὴν Ἀττικὴν ενδρίσκονται αἱ Κυκλάδες νῆσοι; Ποῖον μέρος τοῦ Αἰγαίου πελάγους κατέχουν; — 2. Εδρε τὴν νῆσον Σῦρον καὶ ὀνόμασε τὰς μεγαλυτέρας ἀπὸ τὰς Κυκλάδας νῆσους.

114. Χάρτης των Κυκλαδών.

α') "Ο νομα

Πλησίον τῆς Σύρου ύπαρχει μία μικρά νῆσος, ἡ Δῆλος. Τὴν νησίδα αὐτὴν οἱ ἀρχαῖοι Ἑλληνες τὴν ἔθεώρουν ιεράν, διότι ἐπίστευον, ὅτι εἰς αὐτὴν ἐγενήθησαν δύο θεοί, ὁ Ἀπόλλων καὶ ἡ Ἀρτεμις. Ἐπειδὴ λοιπὸν ὅλαι αἱ ἄλλαι νῆσοι ἀποτελοῦν τρόπον τινὰ κύκλον γύρω εἰς τὴν ιερὰν νῆσον, δι' αὐτὸν τὰς ὠνόμασαν

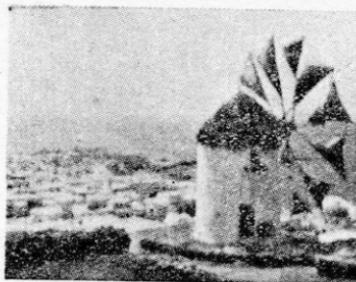
115. Ἐρείπια τῆς Δήλου.

Κυκλάδας εἶναι : ἡ Κέα, ἡ Κύθνος, ἡ Σέριφος, ἡ Σίφνος, ἡ Μῆλος, ἡ Σῦρος, ἡ Πάρος, ἡ Ἰος, ἡ Θήρα (Σαντορίνη), ἡ Ἀνδρος, ἡ Τήνος, ἡ Μύκονος, ἡ Νάξος, ἡ Ἀμοργός.

β') Κλιμα

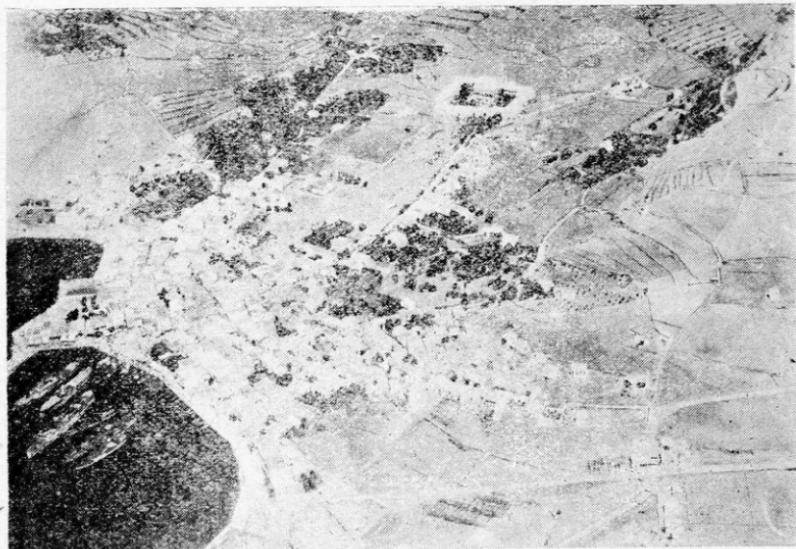
Εἰς τὴν περιοχὴν τῶν Κυκλάδων ὁ χειμὼν εἶναι γλυκύτερος ἀπὸ τὰς Ἀθήνας καὶ τὸ θέρος δροσερώτερον. Ἄλλ' ἐπειδὴ τὸν χειμῶνα φυσοῦν συχνὰ οἱ βόρειοι ἄνεμοι, αἱ Κυκλάδες δὲν ἔχουν πολλὰς βροχάς. Εἰς μερικὰς μάλιστα νήσους τὸ κλῖμα εἶναι ξηρότερον καὶ ἀπὸ τὰς Ἀθήνας. Ἐπειδὴ δὲ δὲν υπάρχουν πηγαί, δι' αὐτὸν οἱ κάτοικοι εἰς τὰς περισσότερας νήσους μαζεύουν τὸ υδωρ τῆς βροχῆς εἰς στέρνας.

Εἰς τὰς Κυκλάδας ἔκτὸς τῆς ἑλαίας, τῆς συκῆς καὶ τῶν ἐσπεριδοειδῶν εύδοκιμεῖ ἡ σταφιδάμπιπλος· τὴν καλλιεργοῦν κυρίως εἰς τὴν Νάξον, τὴν μεγαλυτέραν ἀπὸ τὰς Κυκλάδας.

116. Ἡ Μύκονος
μὲ τοὺς ὥραίους ἀνεμομύλους.
(Φωτογρ. N. Ζωγράφον)

γ) Ἀσχολίαι τῶν κατοίκων.

Αἱ Κυκλάδες εἶναι ὁρειναὶ καὶ πετρώδεις· δι’ αὐτὸν πολλοὶ ἀπό τοὺς κατοίκους τῶν γίνονται ναυτικοὶ καὶ ἀλιεῖς. "Οσοι καταγίνονται μὲ τὴν γεωργίαν, καλλιεργοῦν τὴν κριθήν καὶ τὸν σῖτον, τὰ ὅσπρια, ἴδιως τὰ ρεβίθια, τὴν ἄμπελον, τὸν καπνὸν καὶ τὰ λαχανικά. Τὰ λαχανικὰ μάλιστα τῆς Σύρου γίνονται πρώιμα καὶ τὰ πιωλοῦν μὲ καλὴν τιμὴν εἰς τὰς Ἀθήνας. Ἐκλεκτοὶ εἶναι οἱ οἰνοὶ

117. Ἡ Τῆνος μὲ τὴν μονὴν τῆς Εὔαγγελιστρίας (ἀπό ἀεροπλάνον), ὅπου κατ’ ἔτος συρέουν χιλιάδες προσκυνητῶν.

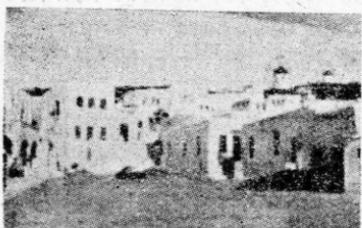
(Φωτογρ. Τοπογρ. Ὑπηρ. Ὑπόνοι. Συγκοινωνίας)

τῆς Νάξου καὶ τῆς Σαντορίνης, τὰ πορτοκάλια καὶ μανδαρίνια τῆς Ἀνδρου, ἡ φάρα τῆς Σαντορίνης, τὸ τυρὶ τῆς Νάξου, τῆς Ἀμοργοῦ καὶ τῆς Μυκόνου.

Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς κατοίκους εὑρίσκουν ἐργασίαν καὶ εἰς τὰ λατομεῖα καὶ τὰ μεταλλεῖα τῶν νήσων. Διότι πολλαὶ ἀπὸ αὐτὰς ἔχουν ὑπὸ τὸ ἔδαφός των πολλὰ καὶ διάφορα ὀρυκτά. Π. χ. εἰς τὴν Νάξον ἔξαγουν σμύριδα, ἡ ὅποια εἶναι μοναδικὴ εἰς τὸν κόσμον, εἰς

τὴν Σέριφον, τὴν Κύθον καὶ τὴν Σίφον ἔξαγουν μεταλλεύματα σιδήρου, εἰς τὴν Σίφον καὶ τὴν Μύκονον μεταλλεύματα μολύβδου, εἰς τὴν Μῆλον θεῖον καὶ μυλόπτετρες, εἰς τὴν Πάρον λευκὰ μάρμαρα κ.τ.λ.

Απὸ τὰ σπουδαιότερα ὄρυκτὰ τῶν Κυκλάδων εἶναι ἡ θηραϊκὴ γῆ, τὴν ὅποιαν ἔξαγουν εἰς τὴν Θήραν καὶ τὴν χρησιμοποιοῦν διὰ τὴν κατασκευὴν τοιμέντων, πλίνθων κ.ἄ. Ἡ γῆ αὐτὴ εἶναι πολὺ ἐλαφρὰ καὶ ὁμοιάζει μὲν στάκτην· προϊθλεῖν ἀπὸ παλαιὰς ἐκρήξεις τοῦ ἡφαίστειού, τὸ ὅποιον ὑπάρχει εἰς τὸ μέσον τοῦ κόλπου τῆς Θήρας. Ἐκεῖ δηλαδὴ ὑπάρχει ἐν ἀνοιγμα τῆς γῆς, ἀπὸ τὸ ὅποιον, ὡς ἀπὸ μίαν καπνοδόχου, βγαίνουν καπνὸς καὶ ἀέρα πνιγηρά· κάποτε καὶ στάκτη καὶ πέτρες καυτές ἐκσφενδονίζονται καὶ πίπτουν μακρὰν ὡς βροχή. Τότε λέγομεν, ὅτι τὸ ἡφαίστειον ἐν εργεῖ ἡ εύρισκεται ἐν ἐκρήσει. Αἱ τελευταῖαι του ἐκρήξεις εἶναι τοῦ 1925, τοῦ 1928 καὶ τοῦ 1939.

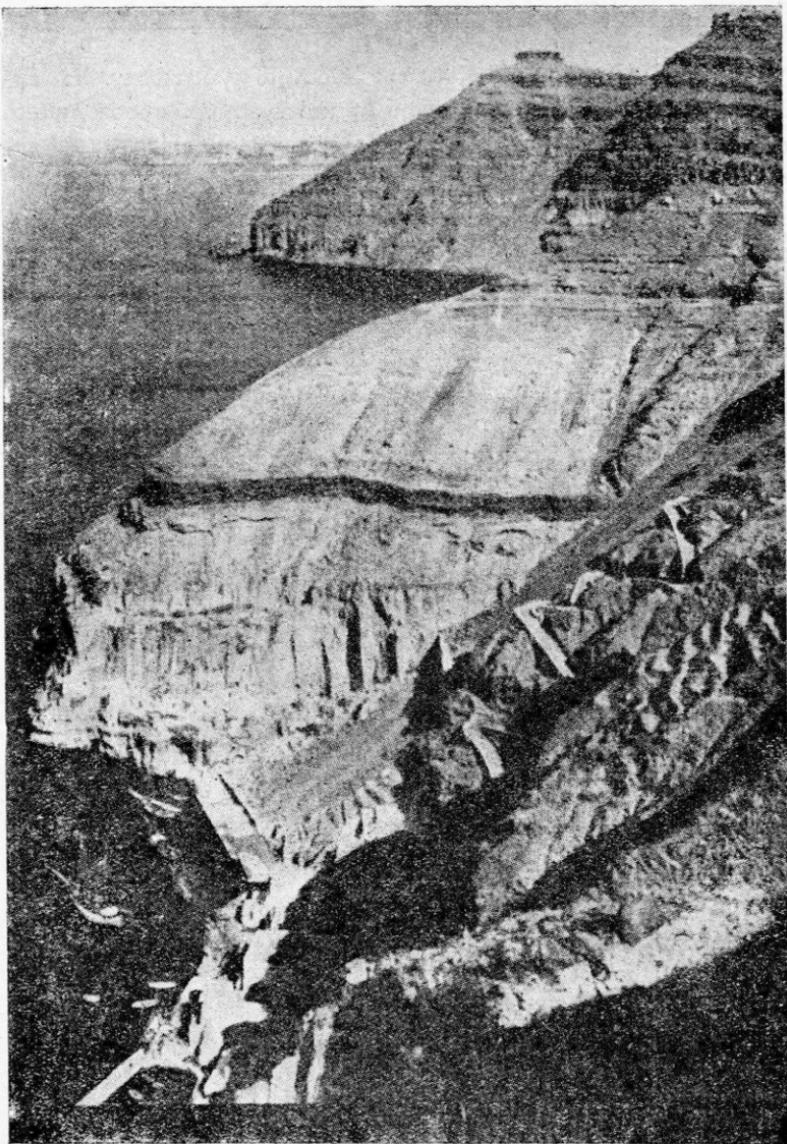

118. Σίφνος. Τὰ σπίτια εἰς τὰς Κυκλαδας ἔχουν ἐπίπεδον στέγην (δῶμα), στρωμένην μὲν πηλὸν καὶ εἶναι κατάλευκα.

δ') 'Ο πληθυσμὸς τῶν Κυκλάδων.

Μεγαλυτέρα κατὰ τὴν ἕκτασιν ἀπὸ ὅλας τὰς Κυκλαδας εἶναι, ὡς εἴπομεν, ἡ Νάξος, (20.000 κάτ.), ἀκολουθοῦν δὲ κατὰ σειρὰν ἡ Ανδρος (18.000), ἡ Τήνος (12.000), ἡ Πάρος (10.000), ἡ Μῆλος (5.000), ἡ Αμοργὸς (3.000).

Περισσοτέρους ὅμως κατοίκους ἔχει ἡ Σύρος (28.000), ἡ ὅποια ἔχει καλὸν λιμένα καὶ θέσιν κεντρικὴν ἀνάμεσα εἰς τὰς Κυκλαδας. Δι' αὐτὸν ἡ Ερμούπολις (19.000), ἡ πρωτεύουσα τῆς Σύρου, εἶναι κέντρον ἐμπορικῆς καὶ ναυτιλιακῆς κινήσεως καὶ πρωτεύουσα ὀλοκλήρου τοῦ νομοῦ Κυκλάδων. "Ἄλλοτε μάλιστα δὲ λιμὴν τῆς Σύρου ἀπετέλει σπουδαῖον σταθμὸν τῆς συγκοινωνίας, εἰς τὸν ὅποιον προσήγγιζαν καὶ πολλὰ ξένα πλοιαῖς ἀλλ' ἀφ' ὅτου ἀνεπτύχθη

119. Ο λιμήν της Θήρας, ἀπό τὸν ὅποιον ἀναβαίνουν εἰς τὰ χωρία μὲ σκαλοπάτια. Εἰς τὰ σκοτεινόχρωμα τοιχώματα διακρίνονται τὰ διάφορα στρώματα τῆς λάθας.

(*Φωτογραφία Νέλλην*)

δ λιμὴν τοῦ Πειραιῶς, ἡ κίνησις τῆς Σύρου ὀλιγόστευσεν. Ἡ Ἐρμούπολις εἶναι κτισμένη ἀμφιθεατρικῶς καὶ ἔχει εὐρύχωρον λιμένα. Ἐχει ναυπηγεῖα καὶ δεξαμενάς, εἰς τὰς ὁποίας καθαρίζονται καὶ μεγάλα ἀτμόπλοια, ἔχει δὲ καὶ πολλὰ ἐργοστάσια, καθὼς ὑφαντουρ-

120. Ἡ Ἐρμούπολις.

γεῖα, βυρσοδεψεῖα, ὑαλουργεῖα, ἐργοστάσια κατασκευῆς λουκουμίων κ. ἄ.

Πικνὸν πληθυσμὸν (10.000) ἔχει καὶ ἡ Θήρα, διότι ἔχει ἔδαφος πολὺ εὐφορον καὶ εἶναι ὅλη κατάφυτος ἀπὸ ἀμπέλια.

3. ΟΙ ΝΗΣΟΙ ΤΟΥ ΑΝΑΤΟΛΙΚΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ

Αἱ νῆσοι τοῦ ἀνατολικοῦ Αἰγαίου εἶναι 4: ἡ **Λέσβος** (135.000 κάτ.), ἡ **Χίος** (75.000), ἡ **Σάμος** (60.000) καὶ ἡ **Ίκαρία** (11.000).

1. Ἡ Λέσβος.

Ἡ Λέσβος, ἐνῷ κατὰ τὴν ἔκτασιν εἶναι μικροτέρα ἀπὸ τὸ ἥμισυ τῆς Εύβοίας, κατὰ τὸν πληθυσμὸν εἶναι ἵση μὲ αὐτήν. Διότι δὲν εἶναι τόσον ὁρεινή, ὅσον ἡ Εύβοια. Τὸ ύψηλότερον ὅρος της, ὁ **Ολυμπος**, εἶναι χαμηλότερον ἀπὸ τὸν **Υμηττόν**. Ἐπειδὴ λοιπὸν τὸ ἔδαφος τῆς Λέσβου εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον πεδινὸν καὶ πολὺ

εὔφορον, δι' αὐτὸν ἡ νῆσος αὐτὴ ἡμπορεῖ νὰ συντηρῇ πυκνὸν πληθυσμόν. Ἐπειδὴ καὶ τὸ κλῖμα τῆς εἶναι γλυκύ, ὅλη ἡ νῆσος εἶναι κατάφυτος ἀπὸ ἔλαιας, πεύκα, βαλανιδίες καὶ ἄλλα δένδρα. Ἡ ἔλαια φυτρώνει μόνη της εἰς τοὺς λόφους καὶ ἀποτελεῖ δόλοκληρα δάση. Ὡραῖον θέαμα παρουσιάζουν πρὸ πάντων οἱ κόλποι τῆς Γέρας καὶ τῆς Καλλονῆς, ἐπειδὴ τοὺς περιστοιχίζουν καταπράσινοι λόφοι. Ἡ Λέσβος παράγει σιτηρά πολλά, δσπρια, ἀφθονον ἔλαιον, οἶνον, σῦκα, μέταξαν. Πολλὰ εἶναι καὶ τὰ προϊόντα τῆς κτηνοτροφίας καὶ τῆς ἀλιείας, καθὼς καὶ τὰ ὄρυκτα (μόλυβδος, λευκόλιθος).

Ἡ πρωτεύουσα τῆς νήσου **Μυτιλήνη** (28.000 κάτ.) συγκεντρώνει ὅλην τὴν ἐμπορικὴν κίνησιν. Αὗτη, καθὼς καὶ τὸ **Πλωμάριον** (7.000), ἔχει καὶ μεγάλα ἐργοστάσια ἔλαιουργίας καὶ σαπωνοποίίας. Πολλαὶ καὶ σπουδαῖαι εἶναι καὶ αἱ ἄλλαι κωμοπόλεις τῆς νήσου: Ἡ Ἐρεσσός, ἡ Καλλονή, ἡ Αγιάσος, ἡ Μήθυμνα καὶ ὁ **Πολύχνιτος** (7.000), ὃπου ὑπάρχουν σπουδοῖαι ιαματικαὶ πηγαὶ καὶ μεγάλη ἀλυκή.

2. Ἡ Χίος.

Ἡ Χίος εἶναι περισσότερον ὄρεινὴ καὶ πετρώδης ἀπὸ τὴν Λέσβον, ἀλλ᾽ ἔχει πολλὰς εὐφόρους κοιλάδας. Δι' αὐτὸν καὶ αὐτὴν ἔχει πυκνὸν πληθυσμόν. Εἶναι δὲ καὶ οἱ κάτοικοι τῆς πολὺ φιλόπονοι καὶ καλλιεργοῦν τὸ ἔδαφος καλῶς.

Τὸ κλῖμα τῆς Χίου εἶναι γλυκύ. Δι' αὐτὸν εύδοκιμοῦν πολὺ ἡ ἔλαια, ἡ λεμονέα, ἡ ἀμυγδαλῆ καὶ τὰ ἄλλα ὄπωροφόρα. Πρὸ πάντων τὰ πεδινὰ μέρη τῆς δυτικῆς παραλίας στολίζονται μὲ κήπους ἀπὸ πορτοκαλέας καὶ μανδαρινέας καὶ ἄλλα δένδρα.

Εἰς τὸ νότιον τμῆμα τῆς νήσου (**Μαστιχοχώρια**) φύεται ἐν εἴδος σχίνου, ἀπὸ τὸ ὄποιον ἔξαγεται ἡ περίφημος μαστίχα τῆς Χίου.

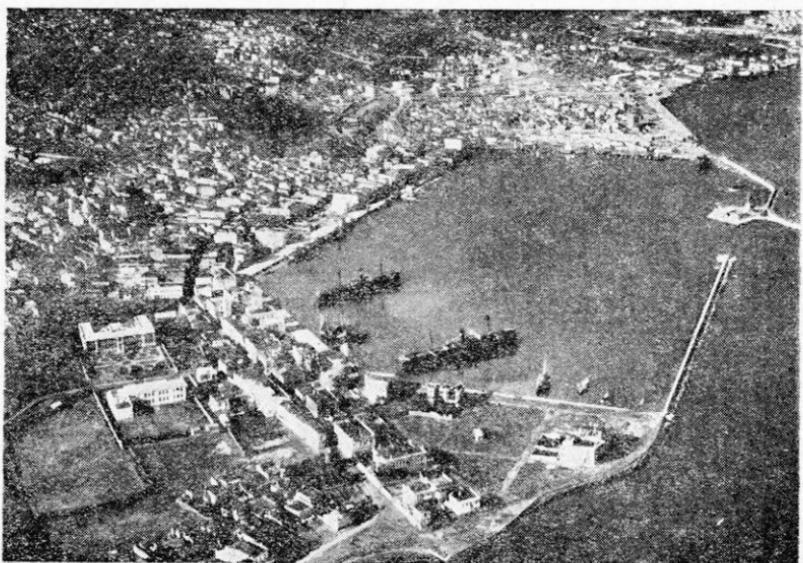

121. Ὁ ἀνδριάς τοῦ πυρπολητοῦ Κανάρη εἰς τὴν Χίον.
(Ἐργον Τόμπαρου)

Οι κάτοικοι καλλιεργοῦν καὶ τὰ σιτηρά καὶ τὴν ἄμπελον.

Ἡ ώραία πρωτεύουσα τῆς νήσου **Χίος** ἢ **Χώρα**, (27.000 κάτ.), ἔχει καλὸν λιμένα καὶ ἐργοστάσια ἐλαιουργίας καὶ κατασκευῆς γλυκῶν. Κωμοπόλεις ἡ νῆσος ἔχει πολλάς, καθὼς τὰ **Καρδάμυλα** (5.500 κάτ.) καὶ τὴν **Βολισσόν**.

Οἱ Χῖοι διεκρίθησαν ἀνέκαθεν ὡς ἔμποροι. Ὁ Ἀνδρέας Συγγρός, ὁ δόποιος ἐπλούτισε μὲ τὸ ἐμπόριον καὶ ἔκαμε τόσας εὐεργεσίας εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ἀλλοῦ, κατήγετο ἀπὸ τὴν Χίον. Ἀπὸ τὴν Χίον

122. Ὁ λιμὴν τῆς Χίου (ἀπὸ ἀεροπλάνου).

(Φωτογρ. Τοπογρ. 'Υπηρ. 'Υπουργ. Συγκοινωνίας)

δὲ κατήγετο καὶ ὁ σοφὸς διδάσκαλος τοῦ Γένους Ἀδαμάντιος Κοραῆς.

Εἰς τὰ BA τῆς Χίου εὑρίσκονται αἱ μικραὶ νῆσοι **Οἰνοῦσαι**. Οἱ κάτοικοι των (2.500) εἶναι καλοὶ ναυτικοί.

Εἰς τὰ BD τῆς Χίου εὑρίσκεται ἡ μικρὰ καὶ ἄγονος νῆσος **Ψαρά** μὲ 800 μόνον κατοίκους. Ἀλλοτε ὅμως τὰ Ψαρά εἶχον πολυάριθμον ναυτικὸν καὶ μὲ αὐτὸ ἡγωνίσθησαν κατὰ τὸ 1821, ὅπως ἡ "Υδρα καὶ αἱ Σπέτσαι, διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος. Ὁ πυρπολητὴς Κανάρης ἥτο Ψαριανός.

3. Η Σάμος.

Στενός πορθμός χωρίζει τὴν Σάμον ἀπὸ τὴν παραλίαν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ἐν τούτοις οἱ Σάμιοι τὸ 1821 κατώρθωσαν νὰ ἀποκρύψουν τοὺς Τούρκους, ποὺ ἐπεχείρησαν ν' ἀποβιβασθοῦν εἰς τὴν νῆσον τῶν, διὰ νὰ καταπνίξουν τὴν ἐπανάστασιν. Δι' αὐτὸν ἡ Σάμος ἀπὸ τὸ 1832 ἕως τὸ 1912 ἦτο μὲν ὑποτελής εἰς τὴν Τουρκίαν, ἀλλ' ἀπετέλει αὐτόνομον ἡγεμονίαν. Τέλος τὸ 1912 ἡνώθη μὲ τὴν Ἑλλάδα μαζὶ μὲ τὰς ἄλλας νήσους.

Ἡ Σάμος εἶναι πολὺ μικροτέρα ἀπὸ τὴν Χίον, ἀλλ' ἔχει πυκνότερον πληθυσμὸν (57.000). Ἄν καὶ ἔχει ὑψηλὰ ὅρη (**Κερκητέυς**, 1440 μ.), εἶναι δῆλη κατάφυτος. Παντοῦ βλέπει κανεὶς ἐλαιῶνας καὶ ἀμπέλους καὶ δάση πεύκων καὶ δρυῶν. Πρὸ πάντων καλλιεργεῖται ἡ πεδιάς τοῦ **Μαραθοκάμπου**. Τὰ προϊόντα τῆς εἶναι πολλὰ καὶ ἐκλεκτά : οἶνος μοσχάτος, μυρωδάτος καπνός, ἔλαιον καὶ ἑσπεριδοειδῆ.

Λιμένες ἐμπορικοὶ εἶναι κυρίως τρεῖς : ὁ **Λιμὴν Βαθέος** (7.000 κάτ.), τὸ **Καρλόβασι** (5.000) καὶ τὸ **Τηγάνιον** (3.000). Ὁ Λιμὴν Βαθέος εἶναι ἡ πρωτεύουσα τῆς νήσου καὶ ἔχει τὸν εύρυχωρότερον λιμένα τῆς Ἑλλάδος. Εἰς τὸ Βαθὺ ὑπάρχουν καπνεργοστάσια, εἰς δὲ τὸ Καρλόβασι βυρσοδεψεία.

4. Η Ικαρία.

Ἡ Ικαρία κεῖται πρὸς δυσμὰς τῆς Σάμου καὶ ἔχει σχῆμα ἐπί-μηκες, χωρὶς καλούς λιμένας. Εἶναι νῆσος ὀρεινὴ καὶ κατάφυτος ἀπὸ πεῦκα· δι' αὐτὸν πολλοὶ ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῆς ἀσχολοῦνται εἰς τὴν κατασκευὴν ξυλανθράκων. Τὰ ἄλλα προϊόντα τῆς νήσου εἶναι ὄπωρικά, σῦκα, οἶνος, δλίγοι δημητριακοὶ καρποὶ καὶ μέλι. Ἐπειδὴ ὅμως τὰ προϊόντα αὐτὰ εἶναι δλιγοστά, διὰ τοῦτο ἡ Ικαρία ἔχει δλίγους κατοίκους (11.000).

4. Η ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΣ

(Ἐπιφάνεια : 2680 τ. χλμ. Κάτοικοι : 118.000)

1. *Εὗρε εἰς τὸν χάρτην τὰς νήσους Ρόδον, Κάρπαθον καὶ Κάσον καὶ ὄνόμασε τὰς ἄλλας νήσους, αἱ ὅποιαι περιλαμβάνονται μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῆς Σάμου. Εὗρε καὶ τὸ Καστελλόριζον. — 2. Εἰς ποίαν διεύθυνσιν ἀπὸ τὰς Κυκλαδας ενδίσκεται τὸ σύμπλεγμα αὐτὸν τῶν νή-*

σων; Ποιος μέρος τοῦ Αἰγαίου πελάγους κατέχει τοῦτο; — 3. Ποία χώρα ενδόσκεται πρὸς Α τῆς Δωδεκανήσου; — 4. Εῖναι τὸν κόλπον τοῦ Γέροντα (ἀπέναντι τῆς Λέρου). Ποία μεγάλη ρανικάζια ἔγινεν εἰς τὸν κόλπον αὐτὸν κατὰ τὸν Ἱερὸν Ἀγῶνα;

α') "Ονομα καὶ ίστορία.

Πρὸς Νότον τῆς Σάμου καὶ τῆς Ἰκαρίας τὸ Αἰγαίον πέλαγος εἶναι ἐσπαρμένον μὲ πλῆθος νήσων καὶ νησίδων. Αὗται λέγονται μὲ τὸ ἀρχαῖον τῶν ὄνομα νότιαι Σποράδες καὶ μὲ τὸ νεώτερον ὄνομα Δωδεκάνησος, διότι αἱ μεγαλύτεραι ἀπὸ αὐτὰς εἶναι δώδεκα, αἱ ἔξης: Πάτμος, Λέρος, Κάλυμνος, Κῶς, Ἀστυπάλαια, Νίσυρος, Τήλος, Χάλκη, Σύμη, Ρόδος, Κάρπαθος, Κάσος. Εἰς αὐτὰς πρέπει νὰ προσθέσωμεν καὶ μίαν μικρὰν καὶ μακρινὴν νήσον, τὸ Καστελλόριζον (ἀρχ. Μεγίστη).

Ἡ Δωδεκάνησος ἐπὶ 640 ἔτη εὑρίσκετο ὑπὸ ζυγόν. Κατ' ἀρχὰς Φράγκοι κατακτηταί, κατόπιν οἱ Τοῦρκοι καὶ τελευταῖοι οἱ Ἰταλοὶ κατεῖχον τὴν Δωδεκάνησον, ἀν καὶ οἱ κάτοικοι της ἦσαν ὅλοι ἀνέκαθεν Ἐλληνες: ὁ Ἐμμανουὴλ Ζάνθος, ὁ πρωτεργάτης τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας, ἦτο Πάτμιος οἱ Κάσιοι μὲ τὰ καράβια τῶν ἡγωνίσθησαν κατὰ τὸ 1821 καὶ ἐθυσιάσθησαν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας, ὅπως οἱ Ψαριανοί.

Ἡ Ἰταλία τὸ 1912 ἀπέσπασε τὴν Δωδεκάνησον ἀπὸ τὴν Τουρκίαν, πρὸς τὴν ὁποίαν εἶχε τότε πόλεμον, καὶ κατεκράτησε τὰς νήσους, χωρὶς νὰ ἔχῃ κανέναν δικαίωμα ἐπ' αὐτῶν. Ἐπεδίωξε μάλιστα μὲ κάθε τρόπον νὰ ἔξοντώσῃ τὸν ἐλληνικὸν πληθυσμὸν τῶν καὶ νὰ ἔξιταλίσῃ τὰς νήσους: ἀπηγόρευσε τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἐλληνικῆς γλώσσης, ἔξωρισε τοὺς Ἐλληνας διδασκάλους καὶ προύχοντας, ἐφυλάκιζε τοὺς ἵερεῖς, ἀπηλλοτρίωνε τὰ εὔφορα μέρη τῶν νήσων καὶ ἔγκαθιστοῦσε Ἰταλοὺς ἀποίκους. Ἄλλ' οἱ Δωδεκανήσιοι παρ' ὅλους τοὺς διωγμοὺς παρέμειναν Ἐλληνες τὴν ψυχὴν καὶ τὴν γλῶσσαν.

Τέλος τὴν 28ην Ὁκτωβρίου 1940 ἡ Ἰταλία ἐπετέθη δολίως καὶ κατὰ τῆς Ἐλλάδος, διὰ νὰ ὑποδουλώσῃ τὴν πατρίδα μας καὶ νὰ κυριαρχήσῃ εἰς ὅλόκληρον τὸ Αἰγαίον. Τότε ὁ ἐλληνικὸς στρατός, ἀν καὶ ἦτο μικρότερος εἰς ἀριθμὸν καὶ ἀτελῶς ὥπλισμένος, ἐνίκησε τὰς Ἰταλικὰς μερισμάτων εἰς τὰ βουνὰ τῆς Πίνδου καὶ τῆς Ἀλ-

βανίας και κατεδίωξε τὸν ἐχθρὸν σχεδὸν ἕως τὴν Ἀδριατικὴν θάλασσαν. Ἐν οἷς Γερμανοὶ δὲν ἦρχοντο μὲν τεραστίας δυνάμεις εἰς βοήθειαν τῶν Ἰταλῶν, ὁ στρατός μας θὰ ἔρριπτε τοὺς Ἰταλοὺς εἰς τὴν θάλασσαν. Ο πρῶτος Ἑλλην ἀξιωματικός, ὁ εὐρών ἡρωικὸν θάνατον εἰς τὰς μάχας τῆς Πίνδου, ἦτο Δωδεκανήσιος: 'Ο Ἀλέξανδρος Διᾶκος.

Μὲ τὴν λαμπρὰν αὐτὴν νίκην κατὰ τῶν Ἰταλῶν ὁ στρατός μας δὲν ἀπέκτησε μόνον ἀθάνατον δόξαν, ἀλλὰ καὶ ἔξησφάλισε τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Δωδεκανήσου ἀπὸ τὸν ἀπαίσιον Ἰταλικὸν ζυγόν. |Μὲ τὴν συνθηκολόγησιν τῆς Ἰταλίας (συνθήκη Παρισίων 1946) ἡ Δωδεκάνησος ἀπηλευθερώθη καὶ τὴν 7ην Μαρτίου 1948 ἐνεσωματώθη εἰς τὴν μητέρα Ἑλλάδα.

β') Κλῖμα καὶ ὄντα. Βλάστησις.

Τὸ κλῖμα τῆς Δωδεκανήσου εἶναι πολὺ εὔκρατον: αἱ θερμοκρασίαι κατὰ τὸ θέρος δὲν εἶναι ύψηλαί, διότι μετριάζονται ἀπὸ τὴν αὔραν τῆς θαλάσσης, ὁ δὲ χειμὼν εἶναι ὅψιμος καὶ πολὺ γλυκύς.

Κατὰ τὸ θέρος ἐπικρατοῦν οἱ βόρειοι ἄνεμοι, οἱ ὅποιοι προκαλοῦν μακρὰν περίοδον ξηρασίας. Κατὰ τὸν χειμῶνα ἐπικρατοῦν οἱ νότιοι ἄνεμοι, οἱ ὅποιοι φέρουν πολλὰς βροχάς.

'Η Δωδεκάνησος δέχεται περισσοτέρας (σχεδὸν διπλασίας) βροχάς παρὰ αἱ Κυκλαδες· δι' αὐτὸν αἱ μεγαλύτεραι νῆσοι (Ρόδος, Κῶς, Κάρπαθος) ἔχουν πολλὰ πηγαῖα ὄντα καὶ σκεπάζονται μὲν ὥρατια δάση πεύκων, κέδρων κλπ. Εἰς τὰ δάση τῆς Ρόδου βόσκουν καὶ πολλὰ ἐλάφια. 'Αλλ' αἱ βροχαὶ εἶναι ραγδαῖαι καὶ δι' αὐτὸν οἱ χείμαρροι, ποὺ σχηματίζονται, κατατρώγουν πολὺ τὸ ἔδαφος καὶ ἐπιφέρουν μεγάλας ζημίας εἰς τὴν γεωργίαν.

'Ο χειμὼν εἶναι εύνοϊκὸς διὰ τὴν βλάστησιν· εύδοκιμοῦν πολὺ ἡ ἀμπελος, ἡ ἐλαία, τὰ ἐσπεριδοειδῆ· εἰς δὲ τοὺς κήπους τῆς Ρόδου καὶ τῆς Κῶ δ φοῖνιξ καὶ ἡ βανανέα δίδουν ὠρίμους καὶ εὐχύμους καρπούς.

γ') "Εδαφος. Ἀσχολίαι τῶν κατοίκων.

Αἱ νῆσοι τοῦ συμπλέγματος τῆς Δωδεκανήσου εἶναι, ὅπως καὶ αἱ Κυκλαδες, δρειναί. "Οπως ἔκει ἡ Θήρα, ἔτσι ἔδω ἡ Νίσυρος ἔχει

είς τὸ κέντρον τῆς κρατῆρα ἡφαιστείου, τὸ ὅποιον ὅμως εἶναι τώρα « ἐσβεσμένον ». Εἰς τὴν παραλίαν τῆς Νισύρου, ως καὶ τῆς Κῶ καὶ τῆς Ρόδου, ὑπάρχουν θερμαὶ μεταλλικαὶ πηγαί, συχνὰ δὲ αἱ νῆσοι αὐταὶ ὑποφέρουν ἀπὸ σεισμούς.

Ἡ σύστασις τῶν πετρωμάτων ὅλων τῶν νήσων δὲν εἶναι ἡ ίδια. Ὑπάρχουν σκληρὰ πετρώματα (μάρμαρα, ἀσβεστόλιθοι) καὶ αὐτὰ ἀποτελοῦν τοὺς κυριωτέρους ὄρεινούς ὅγκους (Ἀττάβυρος εἰς τὴν Ρόδον, Δίκαιος εἰς τὴν Κῶν). ἀλλ' ὑπάρχουν καὶ μαλακώτερα πετρώματα (σχιστόλιθοι, ἀμμόλιθοι, φλύσχης, ἡφαιστειακοὶ τόφφοι, θηραϊκὴ γῆ), τὰ ὅποια εύκολώτερα διαβιβρώσκονται ἀπὸ τὴν βροχὴν καὶ τὴν ἀτμοσφαιρικὴν ἐπίδρασιν καὶ ἀποσαθροῦνται. Δι' αὐτὸς εἰς πολλὰς νήσους, ως εἰς τὴν Ρόδον, Κῶν, Κάρπαθον, Λέρον καὶ Τήλον, αἱ κοιλάδες μεταξύ τῶν βουνῶν καὶ αἱ ἀκταὶ (ἰδίᾳ εἰς τὴν Ρόδον καὶ Κῶν) σκεπάζονται μὲν παχέα στρώματα, ποὺ ἐσχηματίσθησαν ἀπὸ προσχώσεις καὶ εἶναι κατάλληλα διὰ τὴν γεωργίαν.

Δι' αὐτὸς ἡ κυρία ἀσχολία τῶν κατοίκων τῶν μεγαλυτέρων νήσων εἶναι ἡ γεωργία, μολονότι οἱ κάτοικοι δὲν ἔδιδάχθησαν νεωτέρας μεθόδους καλλιεργείας καὶ τὰ εἰσοδήματά των εἶναι μικρά. Καλλιεργοῦνται τὰ σιτηρά, τὰ ὄσπρια, προπάντων τὰ ρεβίθια, τὰ λαχανικά, ἡ ἄμπελος, ἡ ἐλαία, τὰ ἐσπεριδοειδῆ καὶ ἄλλα ὄπωροφόρα δένδρα (ροδακινέα, βερυκοκκέα κ.λ.π.).

Ἡ Νίσυρος εἶναι καταπράσινος ἀπὸ τὰς ἐλαίας καὶ τὰς ἀμυγδαλᾶς. Τὰ ἀμύγδαλα εἶναι ἐπίσης τὸ κύριον είσοδημα καὶ τῶν κατοίκων τῆς Τήλου. Νοστιμώτατα εἶναι καὶ τὰ μανταρίνια τῆς Καλύμνου καὶ γίνεται μεγάλη ἔξαγωγὴ ἀπὸ αὐτά.

Μερικαὶ ὅμως ἀπὸ τὰς νήσους, ως ἡ Κάλυμνος, ἡ Σύμη, ἡ Χάλκη, ἡ Ἀστυπάλαια, ἡ Κάσος, τὸ Καστελλόριζον, εἶναι πολὺ πετρώδεις. Δι' αὐτὸς ὁ πληθυσμός των καταγίνεται περισσότερον εἰς τὴν ναυτιλίαν, τὴν ἀλιείαν καὶ μάλιστα τὴν σπογγαλιείαν. Ἐκατοντάδες σπογγαλιευτικὰ πλοῖα ἀπὸ τὰς νήσους αὐτὰς πλέουν τὸ θέρος εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Κυρηναϊκῆς καὶ τῆς Τριπολίτιδος καὶ καταγίνονται εἰς τὴν ἀλιείαν τῶν σπόγγων καὶ τὴν κατεργασίαν των. Δι' αὐτὸς ἡ Δωδεκάνησος ἀποτελεῖ τὸ μεγαλύτερον σπογγαλιευτικὸν κέντρον τῆς Μεσογείου καὶ ἔξαγει τὰ 25 % τῆς παγ-

κοσμίου παραγωγῆς σπόγγων. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἡ ποιότης τῶν σπόγγων εἶναι ἀρίστη, πωλοῦνται εἰς τὴν Ἀγγλίαν μὲν καλήν τιμήν.

Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῶν νήσων ἀσχολοῦνται καὶ εἰς τὴν βιοσκήν τῶν ποιμένων καὶ τὴν τυροκομίαν, ὡς καὶ τὴν μελισσοκομίαν καὶ σηροτροφίαν. Μερικαὶ ἀπὸ τὰς νήσους ἔχουν ύπὸ τὸ ἔδαφός των διάφορα δρυκτά, καθὼς χρώμιον, σίδηρον, μόλυβδον, χαλκόν, λευκόλιθον κλπ. Ἀπὸ τὴν Νίσυρον ἔξαγεται θεῖον, ἀπὸ τὴν Κῶν θηραϊκὴ γῆ, ἀπὸ τὴν Κάσον γύψος. Ἄλυκὴ ύπάρχει μόνον μία εἰς τὴν Κῶν.

δ') Ο πληθυσμὸς τῆς Δωδεκανήσου.

Ἡ Ρόδος εἶναι $1\frac{1}{2}$ φορᾶς μεγαλυτέρα ἀπὸ τὴν Χίον, καὶ ἐνῷ εἶναι πολὺ εὐφορωτέρα ἀπὸ αὐτήν, ἔχει μόνον 55.000 κατοίκους. Ὁμοίως ἡ Κῶς ἔχει 18.500 κατοίκους, ἐνῷ ἡ Λευκάς, ποὺ ἔχει ἵστην ἔκτασιν μὲν αὐτήν, κατοικεῖται ἀπὸ 32.000 ψυχάς.

Καὶ ὀλόκληρος ἡ Δωδεκάνησος, ἡ ὅποια τὸ 1912 εἶχε πληθυσμὸν 150.000, σήμερον ἔχει μόνον 118.000. Δηλαδὴ μέσα εἰς 32 ἔτη Ἰταλικῆς κατοχῆς ὁ πληθυσμὸς τῶν νήσων ἀντὶ ν' αὐξήσῃ, ὡς ἦτο φυσικόν, ἥλαττώθη κατὰ 22%. Διότι πολλοὶ Δωδεκανήσιοι εἶχον ἔξορισθη ἢ ἀναγκασθῆ νὰ μεταναστεύσουν ἀπὸ τὰς πιέσεις τῶν Ἰταλῶν. Ἔτσι ἀποδεικνύεται διὰ μίαν ἀκόμη φοράν, ὅτι τόπος, ποὺ δουλεύει εἰς ξένην κυριαρχίαν, ὅχι μόνον δὲν προοδεύει, ἀλλὰ καὶ ὀπισθοδρομεῖ.

Μεγαλυτέρα κατὰ τὴν ἔκτασιν εἶναι ἡ Ρόδος, ἀκολουθοῦν δὲ κατὰ σειρὰν ἡ Κῶς (18.500 κάτ.), ἡ Κάρπαθος (7.500), ἡ Κάλυμνος (15.000), ἡ Ἀστυπάλαια (1.800), ἡ Κάσος (1.300), ἡ Τῆλος (1.100), ἡ Σύμη (4.000), ἡ Λέρος (6.000), ἡ Νίσυρος (2.500), ἡ Πάτμος (2.700), ἡ Χάλκη (765), οἱ Λειψοὶ (865), τὸ Καστελλόριζον (663).

Ἡ πρωτεύουσα τῆς Ρόδου ἔχει 22.000 κατοίκους καὶ εἶναι τὸ ἐμπορικὸν καὶ διοικητικὸν κέντρον ὀλοκλήρου τῆς Δωδεκανήσου. Ἡ νέα πόλις ἔχει ὡραίον ρυμοτομίαν καὶ ὡραίας οἰκοδομᾶς μὲν καταπρασίνους κήπους. Εἰς τὸ μουσεῖον τῆς Ρόδου εἶναι συγκεντρωμένα πολλὰ λείψανα τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς τέχνης.

Αἱ κυριώτεραι κωμοπόλεις τῆς Ρόδου εἰναι ὁ Ἀρχάγγελος (2.500), τ' Ἀφάντου (2.300), τὰ Τριάντα (2.000), ἡ Κρεμαστή (2.000), τὸ Παραδείσι (1.500) καὶ ἡ ὥραία Λίνδος. Διὰ τὰς φυσικὰς καλλονάς της καὶ τὰ κειμήλια τῆς ἀρχαίας καὶ λαϊκῆς τέχνης προσελκύει πολλούς περιηγητάς. Ἐχει δὲ δύο ἀεροδρόμια καὶ τακτικὴν ἀεροπορικὴν συγκοινωνίαν.

Περίφημος διὰ τὴν πλουσίαν βλάστησιν καὶ διὰ τοὺς σπουδαίους ἀρχαιολογικούς της χώρους εἰναι καὶ ἡ **Κῶς**, ἡ πατρὶς τοῦ Ἰπποκράτους, τοῦ μεγαλυτέρου ἰατροῦ τῆς Ἀρχαιότητος. Ἡ πρωτεύουσά της (8.000) ἔχει ἀσφαλῆ λιμένα καὶ ὥραίους κήπους.

Ἡ νῆσος Πάτμος εἰναι ὄνομαστή, διότι εἰς αὐτὴν ὁ Εὔαγγελιστής Ἰωάννης ἔγραψε τὴν Ἀποκάλυψιν. Εἰς τὴν νῆσον αὐτὴν ἦκμασε καὶ ἡ περίφημος Πάτμιος Ἐκκλησιαστικὴ Σχολὴ.

“Ολοι οἱ κάτοικοι τῆς Δωδεκανήσου εἰναι Ἑλληνες. Μόνον εἰς τὴν Ρόδον καὶ τὴν Κῶν ὑπάρχουν περὶ τὰς 6.000 Τοῦρκοι. Ἡ Δωδεκάνησος ἀποτελεῖ Γενικὴν Διοίκησιν καὶ διαιρεῖται εἰς 4 ἐπαρχίας: 1) τῆς Ρόδου, 2) τῆς Καρπάθου, 3) τῆς Κῶ καὶ 4) τῆς Καλύμνου.

Άσκησις. — 1. Κατὰ τὸ 1946 ἡ Ἑλλὰς εἰσέπραξεν ἀπὸ τὴν ἔξαγωγὴν καπτῶν 30.000.000 δολλάρια, ἀπὸ τὴν ἔξαγωγὴν ἐλαῦν 2.000.000 δολλάρια, ἀπὸ τὴν ἔξαγωγὴν σταφίδων 1.580.000 δολλάρια, ἀπὸ τὴν ἔξαγωγὴν σπόργων 1.550.000 δολλάρια. Ποίαν θέσιν εἰς τὸ ἔξαγωγικὸν ἐμπόριον τῆς Ἑλλάδος κατέχουν οἱ σπόργοι; — 2. Κυνέλαι ὑπῆρχον πρὸ τοῦ πολέμου εἰς τὴν Δωδεκάνησον 30.000 παράγονται κατ' ἓτος 146.000 χιλιόγραμμα μέλι καὶ 14.600 χρυμ. κηρόν. Ποία ἡ ἀξία τῆς παραγωγῆς αὐτῆς μὲν βάσιν τὰς τιμὰς τῶν εἰδῶν αὐτῶν εἰς τὸν τόπον σας; — 3. Εὗρε πόσοι κάτοικοι ἀναλογοῦν εἰς 1 τετραγωνικὸν χλμ. εἰς τὴν Ρόδον (ἐπιφάνεια 1404 τ. χλμ. Κάτοικοι 55.180) καὶ πόσοι εἰς τὴν Κάλυμνον (ἐπιφάνεια 107 τ. χλμ. Κάτοικοι 14.737). Πῶς ἔξηγεται ἡ διαφορά;

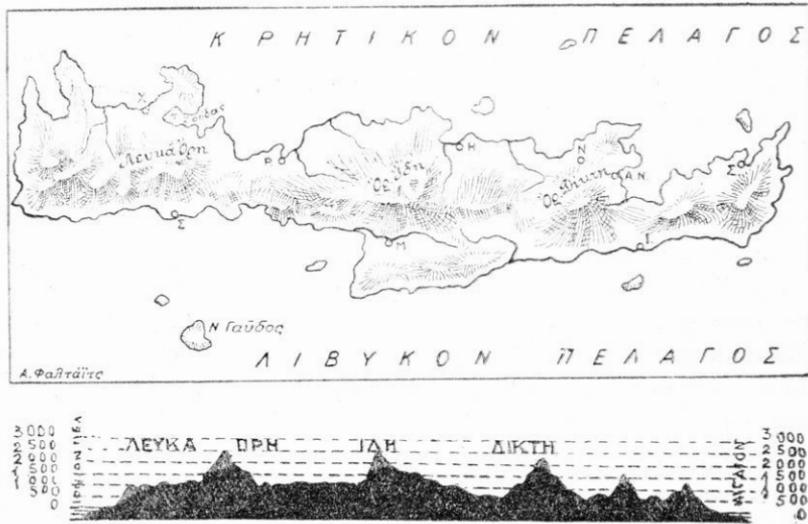
5. ΑΙ ΝΗΣΟΙ ΤΟΥ ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ

1. Ἡ Κρήτη.

(430.000 κάτοικοι)

1. “Ορισε τὴν θέσιν τῆς Κρήτης. — 2. Ποῖα πελάγη τὴν βρέχουν καὶ ποίους κόλπους σχηματίζουν; — 3. Ὁρόμασε τὰς μεγαλυτέρας

χερσονήσους καὶ τ' ἀκρωτήριά των. — 4. Ποῖα εἶναι τὰ κυριώτερα δόῃ τῆς Κρήτης καὶ ποῖον τὸ ύψος των; Σύγκρινε τὸ ύψος τῆς Ἰδης μὲ τὸ ὑψηλότερον βουνὸν τῆς περιοχῆς σας. — 5. Ποίαν πεδιάδα διαρρέει ὁ Αηθαίος ποταμός; — 6. Δεῖξε εἰς τὸν χάρτην τὰς πόλεις: Χανιά, Ρέθυμνον, "Ηράκλειον καὶ" Αγιον Νικόλαον. "Ορισε τὴν θέσιν των.

123 - 124. Χάρτης τῆς Κρήτης καὶ τομὴ αὐτῆς ἀπὸ Δ πρὸς Α.

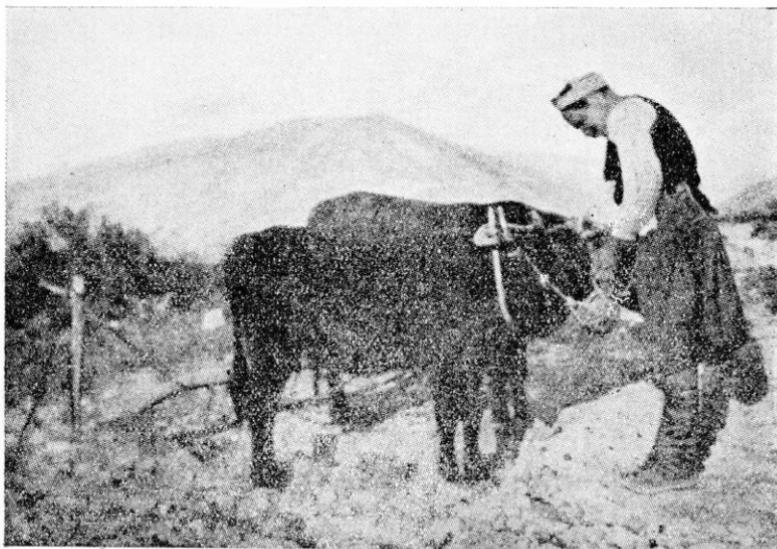
a') Ἐκτασις. Μορφὴ τοῦ ἐδάφους.

Ἡ Κρήτη εἶναι ἡ μεγαλυτέρα ἀπὸ ὅλας τὰς Ἑλληνικὰς νήσους μετὰ τὴν Κύπρον, σχεδὸν δύο καὶ ἡμίσειαν φορὰς μεγαλυτέρα ἀπὸ τὴν Εύβοιαν.

Ἡ Κρήτη μὲ τὰς νήσους, αἱ ὅποιαι εὑρίσκονται εἰς τὰ βορειοδυτικὰ (Κύθηρα, Ἀντικύθηρα) καὶ εἰς τὰ βορειοανατολικὰ αὐτῆς (Κάσος, Κάρπαθος, Ρόδος), σχηματίζει ἐν τόξον νησιωτικόν, τὸ ὅποιον φαίνεται ὡς νὰ κλείη τὴν λεκάνην τοῦ Αιγαίου πελάγους ἀπὸ Νότου. Καὶ τὸ μὲν δυτικὸν ἄκρον τοῦ τόξου αὐτοῦ ἐγγίζει τὴν Πελοπόννησον κατὰ τὸ ἀκρωτήριον Μαλέαν, τὸ δὲ ἀνατολικὸν πλησιάζει τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Δι’ αὐτὸ καὶ τὰ ὅρη τῆς Κρήτης, τὰ ὅποια ἔκτείνονται εἰς μίαν γραμμὴν ἀπὸ Δυσμῶν

πρὸς Ἀνατολάς, τὰ θεωροῦμεν ὡς συνέχειαν τῶν ὄρέων τῆς Πελοποννήσου.

Τὰ ὄρη τῆς Κρήτης (*Λευκὰ ὄρη, "Ιδη, Δίκτη"*) εἶναι ύψηλὰ καὶ κατέχουν κυρίως τὸ ἐσωτερικὸν τῆς νήσου. Τὸ ύψηλότερον ἀπὸ αὐτὰ εἶναι ἡ "Ιδη", ἡ ὅποια λέγεται καὶ Ψηλορείτης (2.450 μ.). Ἐπειδὴ δὲ ἀποτελοῦν μίαν συνεχῆ ὁροσειράν, τὰ ὄρη δυσκολεύουν πολὺ τὴν συγκοινωνίαν μεταξὺ τῆς βορείας καὶ τῆς νοτίας πα-

125. Κρητικὸς ζευγολάτης εἰς ἐν ὄροπέδιον τῆς νήσου.

(Φωτογραφία N. Ζωγράφου)

ραλίας καὶ μόνον εἰς τὰς μεταξὺ τῶν τριῶν ὄρέων ράχεις ύπαρχουν ύψηλαι διαβάσεις. Δι' αὐτὸν ἡ συγκοινωνία εἰς τὰς περιοχὰς αὐτὰς γίνεται μὲν ἡμίονους. Εἶναι δὲ αἱ ἡμίονοι τῆς Κρήτης μεγάλης ἀντοχῆς καὶ ἀπὸ τὰς ὠραιοτέρας τοῦ εἴδους.

Τὰ ὄρη τῆς Κρήτης πρὸς μὲν τὴν νοτίαν παραλίαν πίπτουν ἀποτόμως, πρὸς δὲ τὴν βορείαν παραλίαν κατέρχονται ὁμαλῶς. Δι' αὐτὸν ἡ μὲν νοτία ἀκτὴ εἶναι ἀπότομος καὶ ἀπλησίαστος, ἡ δὲ βορεία εἶναι χαμηλὴ καὶ σχηματίζει πολλοὺς κόλπους. Φυσικὸν

ὅμως λιμένα ἔχει μόνον ἓνα, τὸν λιμένα τῆς **Σούδας**. Τὸ ἔδαφος λοιπὸν τῆς Κρήτης εἶναι ὀρεινόν, ἀλλ' ἔχει ἀρκετὰ ὁροπέδια, καθὼς τὸ **Λασήθι** καὶ τὸν **Ομαλόν**, καὶ χαμηλὰ καὶ εὔφορα μέρη. Ἡ μεγαλύτερα πεδιάς εἶναι ἡ **Μεσαρά**, τὴν ὅποιαν ἀπὸ Βορρᾶ μὲν κλείει ἡ ὑψηλὴ **Ιδη**, ἀπὸ Νότου δὲ μία μικρὰ καὶ χαμηλὴ παραλιακὴ ὁροσειρά. Δι' αὐτὸν καὶ ὁ μεγαλύτερος ποταμὸς τῆς νήσου εἶναι ὁ **Ληθαῖος**, ὃ ὁποῖος διαφέρει τὴν πεδιάδα αὐτήν.

β') Κλῖμα καὶ ὄχατα. Βλάστησις.

Τὸ κλῖμα τῆς Κρήτης εἶναι εὔκρατον καὶ ύγιεινόν, ἀλλὰ τὸν περισσότερον καιρὸν δὲν βρέχει. Βρέχει κυρίως ἀπὸ τὸν Νοέμβριον ἕως τὸν Μάρτιον (μεσογειακὸν κλίμα). Δι' αὐτὸν ἡ Κρήτη δὲν ἔχει πολλὰ δάση. Εἰς τὰ χαμηλότερα μέρη τῶν βουνῶν ὑπάρχουν πεῦκα, καστανέαι, πλάτανοι, χαροποιεὶς καὶ εἰς τὰ ὑψηλότερα ἔλατα καὶ κέδροι. Εἰς τὴν **Ιδην** καὶ εἰς τὰ Λευκὰ ὅρη ζοῦν καὶ αἴγαγροι (ἀγρίμια).

Τὸ ἔδαφος τῆς Κρήτης εἶναι κατάλληλον διὰ κάθε καλλιέργειαν, οἱ δὲ Κρήτες τὸ καλλιεργοῦν μὲν ἐπιμέλειαν καὶ φιλοπόνιαν. Ὁλα τὰ κρητικὰ προϊόντα εἶναι ἔξαιρετα, καθὼς τὸ ἔλαιον, τὰ πορτοκάλια, τὰ μανδαρίνια, τὰ κίτρα, τὰ κάστανα, τὰ χαροπιαία. Τὸ κυριώτερον ἀπὸ αὐτὰ εἶναι τὸ ἔλαιον. Δι' αὐτὸν γίνεται μεγάλη ἔξαγωγὴ ἔλαιου ἀπὸ τὴν Κρήτην καὶ εἶναι ἀνεπτυγμένη ἡ βιομηχανία τοῦ σάπωνος.

Ἡ Κρήτη παράγει καὶ ἐκλεκτοὺς οίνους, ξανθὴν σταφίδα (σουλτανίνα), κριθήν, δσπρια, πατάτες κτλ. Περίφημα εἶναι καὶ τὰ τυριά καὶ ἡ μυζήθρα τῆς Κρήτης.

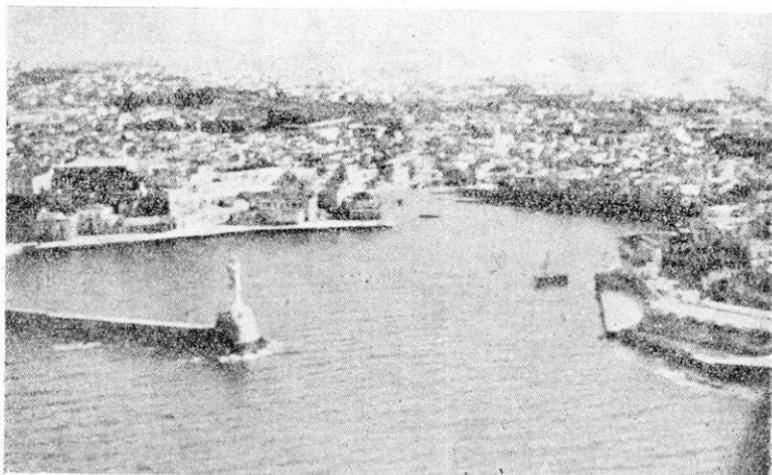
γ') Πόλεις. Ιστορία.

Πόλεις μεγάλαι ὑπάρχουν εἰς τὴν βορείαν πλευρὰν τὰ **Χανιά** (28.000 κάτ.), τὸ **Ηράκλειον** (43.000) καὶ τὸ **Ρέθυμνον** (11.000). Τὰ Χανιά εἶναι ἔδρα τοῦ Γενικοῦ Διοικητοῦ τῆς νήσου καὶ ἔχει τεχνητὸν λιμένα καὶ ὠραίας ἔξοχάς. Τὸ Ηράκλειον ὅμως, ἐπειδὴ ἔχει μεγαλυτέραν καὶ εύφορωτέραν περιοχήν, παρουσιάζει μεγα-

λυτέραν ἐμπορικήν καὶ βιομηχανικήν κίνησιν. Ἐχει καὶ μουσεῖον, εἰς τὸ ὅποιον φυλάσσονται λείψανα ἀπὸ τὸν παλαιότατον κρητικὸν πολιτισμόν· διότι πλησίον τοῦ Ἡρακλείου, εἰς τὴν Κνωσόν, εύρεθησαν ἡρείπια ἀπὸ παλαιότατα ἀνάκτορα. Αἱ τοιχογραφίαι, ποὺ ἔσωθησαν, τὰ ἀγγεῖα καὶ ἡ ὅλη ἀρχιτεκτονικὴ προκαλοῦν τὸν θαυμασμόν μας.

Εἰς τὴν ἀνατολικὴν Κρήτην εἶναι ὁ "Αγιος Νικόλαος, ἡ Σητεία καὶ ἡ Ἱεράπετρα.

Εἰς τὰ NA τοῦ Ρεθύμνου εύρισκεται ἡ ιστορικὴ μονὴ τοῦ

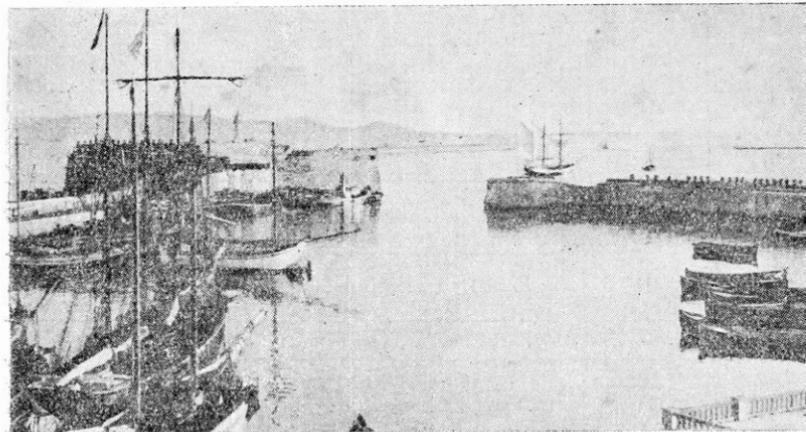
126. Τὰ Χανιά, ἡ ώραίσ πρωτεύουσα τῆς Κρήτης.

(Φωτογραφία Τοπογρ. Υπηρ. Υπουργ. Συγκοινωνίας)

Αρκαδίου. Τὸ 1866 οἱ Κρήτες εἶχον ἐπαναστατήσει κατὰ τῶν Τούρκων, 300 δὲ ἐπαναστάται ὑπερήσπιζον μὲ δλίγους καλογήρους τὴν μονήν, ὃπου εἶχον καταφύγει πολλὰ γυναικόπαιδα. Τουρκικὸς στρατὸς 20 χιλιάδων ἀνδρῶν ἐποιλόρκησε τὴν μονήν. Ἐν τούτοις, μόνον ὅταν ἔφεραν κανόνια ἀπὸ τὸ Ρέθυμνον καὶ κατέρριψαν τὴν πύλην τῆς μονῆς, κατώρθωσαν οἱ Τούρκοι νὰ εἰσέλθουν. Τότε οἱ Κρητικοί, διὰ νὰ μὴ πέσουν εἰς τὰς χεῖρας τῶν Τούρκων, ἔθεσαν πῦρ εἰς τὴν πυριτιδαποθήκην καὶ ἀνετινάχθησαν εἰς τὸν ἀέρα.

Τοιαύτας ἐπαναστάσεις ἔκαμεν ἡ Κρήτη κατὰ τῶν Τούρκων

πολλάς. Ὁ πόλεμος δὲν ἔπαινε εἰς τὴν Κρήτην σχεδὸν ποτέ. Δι' αὐτὸ ὁ πληθυσμὸς τῆς μεγαλονήσου εἶχεν ὀλιγοστεύσει πολύ. Τέλος τὸ 1897 ἡ Κρήτη ἐκηρύχθη αὐτόνομος πολιτεία, τὸ δὲ 1912 ἦνώθη μὲ τὴν μητέρα Ἑλλάδα. Ἀπὸ τότε ἡ Κρήτη προώδευσε πολύ. Δρόμοι κατεσκευάσθησαν, τὰ δὲ προϊόντα τῆς νήσου εύρισκουν κα-

127. Ὁ λιμὴν τοῦ Ἡρακλείου (λιμὴν τεχνητός).

(Φωτογρ. N. Ζωγράφου)

λὴν ἀγορὰν εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ἄλλοι. Τελευταίως τὸ Ἡράκλειον συνεδέθη ἀεροπορικῶς μὲ τὰς Ἀθήνας.

Ἡ Κρήτη ἀποτελεῖ Γενικὴν Διοίκησιν καὶ διαιρεῖται εἰς τέσσαρας νομούς : 1) τὸν νομὸν Χανίων μὲ ἔδραν τὰ Χανιά· 2) τὸν νομὸν Ρεθύμνης μὲ ἔδραν τὸ Ρέθυμνον· 3) τὸν νομὸν Ἡρακλείου μὲ ἔδραν τὸ Ἡράκλειον καὶ 4) τὸν νομὸν Λασηθίου μὲ ἔδραν τὸν "Αγιον Νικόλαον.

Ἀσκήσεις. — 1. Κάμε ἐν σχέδιον τῆς νήσου Κρήτης καὶ σημείωσε εἰς αὐτὸ τὰς σπουδαιοτέρας πόλεις. — 2. Ποῦ εἶναι τὰ κυριώτερα γεωργικὰ προϊόντα τῆς Κρήτης ; Σύγκρινε τὴν παραγωγὴν τῆς Κρήτης μὲ τὴν παραγωγὴν τῆς Πελοποννήσου. — 3. Σύγκρινε τὴν κτηνοτροφίαν τῆς Κρήτης μὲ τὴν κτηνοτροφίαν τῆς Δυτικῆς Θράκης. Διατί ἡ Κρήτη ἔχει διλιγωτέρους ἵππους, ἀλλὰ περισσοτέρας ἥμιονος ἀπὸ τὴν Δυτικὴν Θράκην;

δ') Έπισκόπησις τῆς παραγωγῆς καὶ τῆς κτηνοτροφίας τῆς Κρήτης.

Γεωργικὴ παραγωγὴ ¹ τοῦ ἔτους 1937	Εἶδη Καλλιεργείας	Καλλιεργούμεναι ἐκτάσεις εἰς στρέμματα		Αξία τῆς παραγωγῆς εἰς δραχμὰς	
		Συτηρὸς	579,000	332 000,000	"Οσπρια
	Δασανικά, γεώμηλα κ.λ.π...	108,000	64,000,000		Λαζανικά
	· Αμπελοί	65,000	140,000,000		Σταφίς
	Σταφίς	162,000	160 000,000		"Ελαιον
	"Ελαιον	100,000	285,000,000		Πορτοκάλια, λεμόνια, μαν-
	Πορτοκάλια, λεμόνια, μαν-	—	350,000,000		δαρίνια
	Κίτρα	—	50 000,000		
		—	16,000,000		
Κτηνοτροφία · Αριθμὸς ζῴων ἔτους 1937	Βόες ἀγε- λαδες και βιούβαλοι	Τίποι	Ημίονοι	Πρόβατα	Αἶγες
	157,000	15,000	12,000	500,000	Χοίροι
300,000					
45,500					

Δ'. ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ ΤΩΝ ΝΗΣΩΝ ΤΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ

Νομοὶ	Ἐπιφά- νεια εἰς τ. χλμ.	Πληθυσμὸς		Σπουδαιότεραι πόλεις (νάτοικοι εἰς χιλιάδας)
		ἐν ὅλῳ	κατὰ τ. χλ.	
Εὐβοίας	4327	177 000	40	Χαλκὶς 22, Ἰστιαίς 5, Κύμη 4, Λίμνη 4, Κάρυστος 3, Σκόπε- λος 3.5, Σηκίαθος 3.5.
Κυκλαδῶν	2635	129.000	48	Ἐρεμούπολις 19, Ἄνδρος, Τῆνος, Νάξος, Κέα, Μῆλος, Θήρα.
Αέσβου	2161	160.000	74	Μυτιλήνη 28, Πλωμάριον 7, Πο- λύχντος 7, Μήθυμνα 2, Κά- στρον (Δήμου) 3.
Χίου	953	76 000	80	Χίος 27, Καρδάμυυλα 5.
Σάμου	810	70.000	86	Λιμὴν Βαθέος 7, Βαθὺ 5, Καρ- γόβισαι 5, Μυτιλήνη 5, "Ἄγιος Κύρικος ("Ικαρίας) 3.
Δωδεκα- νήσου	2680	118.000	43	Ρόδος 22, Κάλυμνος 14, Κῶς 8.5, Λέρος 6, Σύμη 4.
Χανίων	2400	126.000	51	Χανιά 28, Καστέλλι, Βάμος,

Νομοί	'Επιφάνεια εἰς τ. γλ.μ.	Πληθυσμός		Σπουδαιότεραι πόλεις (χάρτοικοι εἰς χιλιάδας)
		ἐν ὅλῳ	κατὰ τ.γμ.	
Ρεθύμνης	1506	73.000	48	Ρέθυμνον 11, Ἀνώγεια 3.
Ηρακλείου	2560	168.080	65	Ηράκλειον 43, Ἀρχάναι 4, Ἀρκαλοχώρι 2, Ἀνω Βιάννος 2.
Λασηθίου	1903	71.000	37	"Αγιος Νικόλαος 3, Νεάπολις 4, Ιεράπετρα 5, Σητεία 3.
Αἱ νῆσοι Αιγαίου	21606	1,168,000		

2. ΟΙ ΙΟΝΙΟΙ ΝΗΣΟΙ

Α'. ΤΟ ΙΟΝΙΟΝ ΠΕΛΑΓΟΣ

Ἐνῷ αἱ νῆσοι, τὰς ὅποιας ἔξητάσαμεν ἕως τώρα, εἶναι ἐσπαρμέναι ἀτάκτως εἰς τὸ Αἰγαῖον πέλαγος, αἱ νῆσοι τοῦ Ἰονίου πελάγους εύρισκονται ὅλαι εἰς μίαν σειράν, ἡ ὅποια διευθύνεται ἀπὸ τὰ ΒΔ πρὸς τὰ ΝΑ· ἔχει δηλ. τὴν ίδίαν διεύθυνσιν μὲ τὰς κυριωτέρας ὁροσειράς τῆς Ἐλλάδος καὶ μὲ τὴν δυτικὴν παραλίαν τῆς. Καὶ ὁ πυθμήν δὲ τῆς Θαλάσσης, εἰς τὸν ὅποιον ἐπικάθηνται, δὲν προχωρεῖ κάτω ἀπὸ τὰ 200 μ. Τούναντίον δὲ τοῦ Ιονίου πελάγους φθάνει εἰς μεγάλα βάθη· εἰς τὰ ΝΔ μάλιστα τοῦ ἀκρωτηρίου Ἀκρίτα τῆς Μεσσηνίας ἔχει βάθος 4.400 μέτρων (φρέαρ τῶν Οίνουσῶν). Αὔτὸ δὲ εἶναι καὶ τὸ μέγιστον βάθος τῆς Μεσογείου θαλάσσης.

Ἄπὸ τὰ ἀνωτέρω συμπεραίνομεν, ὅτι ἄλλοτε εἰς τὸ δυτικὸν ἀκρον τῆς Ἐλλάδος ὑψώνετο μία μακροτάτη ὁροσειρά, ἡ ὅποια κατόπιν ἐβυθίσθη. Τὰ ὑψηλότερα μέρη τῆς ὁροσειρᾶς ἔμειναν ἐπάνω ἀπὸ τὰ νερά καὶ ἀποτελοῦν τὰς **Ιονίους Νήσους**.

Β'. ΟΙ ΙΟΝΙΟΙ ΝΗΣΟΙ

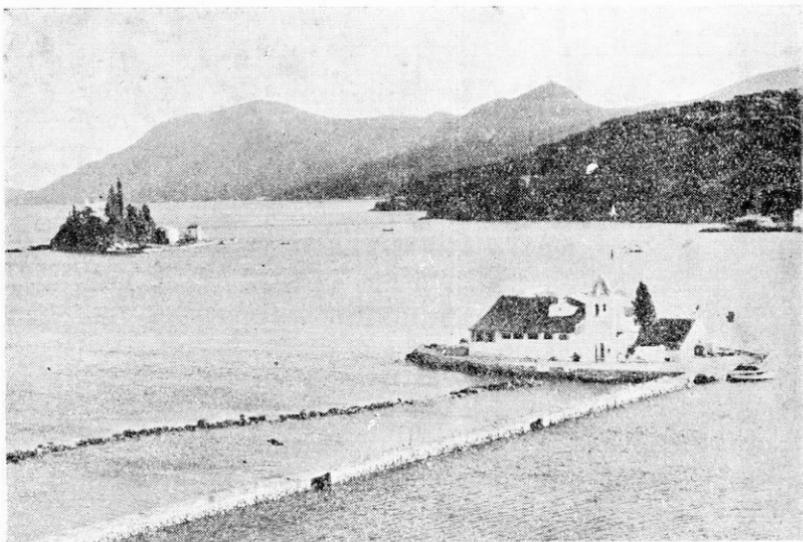
Αἱ κυριώτεραι ἀπὸ τὰς Ιονίους Νήσους εἶναι ἑπτά· δι' αὐτὸν καὶ λέγονται μὲ μίαν λέξιν **Ἐπτάνησος**. Αἱ νῆσοι αὐταὶ εἶναι: ἡ Κέρκυρα, οἱ Παξοί, ἡ Λευκάς, ἡ Ιθάκη, ἡ Κεφαλληνία, ἡ Ζάκυνθος καὶ τὰ Κύθηρα.

1. Ἡ Κέρκυρα.

(110.000 κάτοικοι)

Ἡ Κέρκυρα δὲν ἀπέχει πολὺ ἀπὸ τὴν παραλίαν τῆς Ἡπείρου· εἰς τὸ βόρειον μάλιστα ἄκρον της τὸ στενόν, ποὺ τὴν χωρίζει, ἔχει πλάτος δύο καὶ ἡμίσεος χιλιομέτρων.

Τὸ ἔδαφος τῆς Κερκύρας εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον πεδινόν. Τὸ ύψηλότερον ὅρος της εἶναι κατά τι χαμηλότερον ἀπὸ τὸν Ὑμηττόν. Ἐπειδὴ δὲ δέχεται καὶ πολλὰς βροχὰς (120 ἑκατοστόμε-

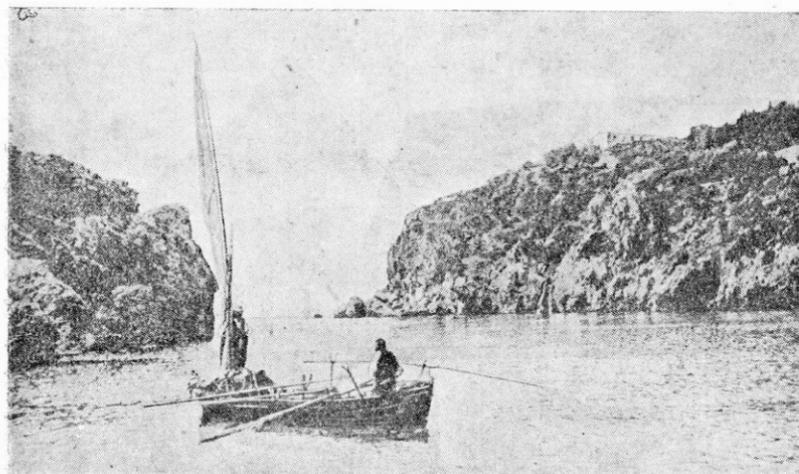

128. Τὸ Ποντικονήσι καὶ τὸ νησάκι τῶν Βλαχερνῶν, παρὰ τὸ στόμιον τῆς λιμνοθαλάσσης τῆς Κερκύρας.

τρα τὸ ἔτος), ὅλη ἡ νῆσος εἶναι κατάφυτος. Τὸ ἥμισυ τοῦ ἐδάφους της τὸ σκεπάζουν οἱ ἐλαιῶνες (4.000.000 δένδρα), μεγάλας δὲ ἔκτάσεις καταλαμβάνουν ἡ πορτοκαλέα, ἡ λεμονέα καὶ ἡ ἄμπελος. Καλλιεργοῦν ὅμως οἱ κάτοικοι καὶ τὰ σιτηρά, τὰ γεώμητλα καὶ τὰ λαχανικά.

Λόγῳ τῆς εὐφορίας της ἡ Κέρκυρα ἔχει πυκνὸν πληθυσμόν,

δηλαδή ἀναλογοῦν 178 κάτοικοι εἰς τετραγωνικὸν χιλιόμετρον τοῦ ἔδαφους τῆς. (Πόσοι ἀναλογοῦν εἰς 1 τετραγωνικὸν χιλιόμετρον τοῦ νομοῦ σας;) "Εχει δὲ καὶ θέσιν σπουδαίαν διὰ τὴν συγκοινωνίαν μας μὲ τὴν Ἰταλίαν.

129. Ἡ Παλαιοκαστρίτσα τῆς Κερκύρας.

Ἡ πρωτεύουσα τῆς νήσου **Κέρκυρα** (35.000) ἔχει ώραῖον καὶ ἀσφαλῆ λιμένα. "Εχει δὲ καὶ ἐργοστάσια ἐλαιουργίας, σαπωνοποιίας καὶ λιθοτυπογραφίας. Μὲ τὰς ώραίας ἔξοχάς της προσελκύει πολλοὺς ξένους διὰ παραθερισμόν. "Εχει δὲ τέλειον δίκτυον ἀμαξιτῶν ὁδῶν.

2. Οἱ Παξοὶ.

(3.000 κάτοικοι)

Αἱ νῆσοι **Παξὸς** καὶ **Ἀντίπαξος** εἶναι μικραί, ἀλλ' ἔχουν ἀρκετοὺς κατοίκους, οἱ ὅποιοι ἀσχολοῦνται κυρίως εἰς τὴν καλλιέργειαν τῆς ἑλαίας. Ἡ κυριωτέρα πόλις λέγεται **Γάϊος**.

3. Ἡ Λευκάδα.

(31.000 κάτοικοι)

Στενὸς πορθμός, ἔνα αὐλάκι 17 μ. πλάτους καὶ 5,50 μ. βάθους, χωρίζει τὴν Λευκάδα ἀπὸ τὴν Ἀκαρναίαν.

‘Η νήσος αύτή είναι όρεινή. Τὰ ὅρη της είναι ύψηλά, αἱ δὲ παραλίαι της πολὺ ἀπόκρημνοι. Τὸ ἀκρωτήριον **Λευκάτας** (Κάβος τῆς Κυρδᾶς) ἔχει ὕψος 660 μ. ἐπάνω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης.

‘Η ἀνατολικὴ πλευρὰ τῆς νήσου ἔχει πολλούς ἔλαιωνας καὶ πολλὰ ἀμπέλια. Τὰ κρασιὰ τῆς Λευκάδος φημίζονται διὰ τὸ χρῶμα καὶ τὴν γεῦσιν των. ‘Η νήσος πορράγει καὶ σταφίδα καὶ καπνὸν καὶ ὅσπρια. Ἐχει καὶ δύο μεγάλας ἀλυκάς. ‘Η πρωτεύουσα **Λευκάς** (ἢ **Αγία Μαρίνα**) ἔχει 6000 κατοίκους.

4. ‘Η Ἰθάκη. (8.000 κάτοικοι)

‘Η Ἰθάκη είναι πολὺ όρεινή καὶ βραχώδης. Μὲ τὴν ἐργατικότητα τῶν κατοίκων της είναι φυτευμένη καὶ ἐπάνω εἰς τὰ βραχώδη ἀκόμη μέρη. Ὁλίγον ἔλαιον καὶ ἐκλεκτοὶ οἶνοι είναι τὰ προϊόντα τῆς νήσου. Δι’ αὐτὸν οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται εἰς τὴν ναυτιλίαν. Πρωτεύουσα τῆς νήσου είναι τὸ **Βαθύ** (κάτ. 3.000).

5. ‘Η Κεφαλληνία. (60.000 κάτοικοι)

‘Η Κεφαλληνία είναι ἡ μεγαλυτέρα, ὅλλα καὶ ἡ περισσότερον όρεινή ἀπὸ τὰς Ἰονίους Νήσους. Τὸ ύψηλότερον ὅρος της είναι ὁ **Αἴνος** (ὕψος 1600 μ.), τὸν ὅποιον ἀπὸ τὰ 900 μ. καὶ ἄνω σκεπάζουν ὥραῖς δάση ἐλάτης.

Εἰς τὴν νοτίαν πλευρὰν τῆς νήσου ὑπάρχει ἔνας βαθὺς κόλπος, ὁ ὅποιος χωρίζει μίαν στενὴν χερσόνησον, τὴν **Πάλην**.

Πεδινὰ μέρη ὑπάρχουν ὀλίγα. Δι’ αὐτὸν τὰ προϊόντα τῆς νήσου δὲν είναι πολλά· τὰ κυριώτερα είναι: οἶνοι ἐκλεκτοί, σταφίς, ἔλαιον, σιτηρὰ καὶ πολλὰ ὅσπρια (φακή). Ἐπειδὴ τὸ ἔδαφος τῆς νήσου είναι όρεινόν, πολλοὶ Κεφαλλῆνες ξενιτεύονται καὶ προοδεύουν εἰς τὸ ἐμπόριον.

Πρωτεύουσα τῆς νήσου είναι τὸ **Αργοστόλιον** (10.000), τὸ ὅποιον ἔχει ὥραίς οἰκοδομάς καὶ καθαροὺς δρόμους. Ἀπέναντι αὐτοῦ είναι τὸ **Ληξούριον** (5.000) ἐπὶ τῆς χερσονήσου Πάλης.

130: Τὸ Ἀργοστόλιον (ἀπὸ ἀεροπλάνου).

(Φωτογρ. Τοπογρ. Ὑπηρ. Υπουργ. Συγκοινωνίας)

6. Ἡ Ζάκυνθος.

(40.000 κάτοικοι)

Τὴν νῆσον αὐτὴν οἱ ξένοι τὴν ὀνομάζουν « ἄνθος τῆς Ἀνατολῆς », διότι εἶναι κατάφυτος ἀπὸ κήπους καὶ ἀμπέλους.

Τὸ βόρειον μέρος τῆς νῆσου εἶναι ὀρεινόν, ἀλλ’ εἰς τὰ νοτιο-ανατολικά τῆς ἀπλώνεται μία μεγάλη πεδιάς. Ἐχει κλῖμα γλυκὺ καὶ πολλὰς βροχάς. Δι’ αὐτὸν ἡ νῆσος εἶναι πολὺ εὔφορος καὶ ἔχει πυκνὸν πληθυσμὸν (100 κάτ. κατὰ 1 τετραγ. χλμ.). Παράγει σταφίδα, οἶνον, ἔλαιον, καθὼς καὶ ὅσπρια, σίτον, λεμόνια κ.τ.λ. καὶ ἔχει ἀνεπτυγμένην σαπωνοποιίαν. Ἡ πρωτεύουσα τῆς νῆσου ἔχει 12.000 κατοίκους καὶ ὧραῖον λιμένα.

Τὸ γλυκὺ κλῖμα καὶ ἡ ὧραία φύσις τῆς νῆσου συνετέλεσαν, ὥστε οἱ κάτοικοι νὰ ἔχουν χαρακτῆρα φαιδρόν, εἶναι δὲ οἱ Ζακύνθιοι, καθὼς καὶ οἱ Κερκυραῖοι, πολὺ φιλόμουσοι.

7. Τὰ Κύθηρα.
(8,000 κάτοικοι)

Ἡ νῆσος αὐτὴ εύρισκεται ἀπέναντι τοῦ ἀκρωτηρίου Μαλέα τῆς Λακωνικῆς καὶ εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον δρεινή. Τὰ παράλια τῆς εἴναι ἀπότομα καὶ βραχώδη, ἀλλ' εἰς τὸ μέσον τῆς ἔχει ἐν ὑψηλὸν δροπέδιον. Αὔτο, καθὼς καὶ αἱ κοιλάδες, παράγουν ἀρκετὰ καὶ ἐκλεκτὰ προϊόντα: ἔλαιον, οἶνον, σῦκα, λεμόνια, ἀμύγδαλα, κρόμμυα καὶ ὀλίγα δημητριακά. ባη νησουσα τῆς νήσου εἶναι κτισμένη ἐπάνω εἰς μίαν ὑψηλὴν ράχιν.

Ἡ νῆσος ὑπάγεται εἰς τὸν νομὸν Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας.

Γ'. ΙΣΤΟΡΙΑ

Αἱ Ἰόνιοι Νῆσοι ὑπῆρξαν εὔτυχεῖς, διότι δὲν ἐγνώρισαν ποτὲ τὸν ζυγὸν τῶν Τούρκων. Ἐπὶ αἰῶνας τὰς κατεῖχον οἱ Ἐνετοί. Ἀπὸ αὐτοὺς τὰς παρέλαβον οἱ Γάλλοι καὶ κατόπιν οἱ Ἄγγλοι. Αὔτοι τέλος τὰς παρεχώρησαν τὸ 1864 εἰς τὴν Ἑλλάδα. Δι' αὐτὸ ὑπῆρξαν τὸ καταφύγιον τῶν Ἑλλήνων, ὅταν τοὺς κατεδίωκον οἱ Τούρκοι, καὶ ἐκαλλιέργησαν τὰ γράμματα καὶ τὰς τέχνας ἐνωρίτερον ἀπὸ τὰς ἄλλας ἑλληνικάς χώρας. Εἰς τὴν Ζάκυνθον ἐγεννήθη ὁ ποιητὴς τοῦ ἐθνικοῦ μας Ὑμνου Διονύσιος Σολωμός, εἰς δὲ τὴν Λευκάδα ὁ ποιητὴς Ἀριστοτέλης Βαλαωρίτης.

Δ'. ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ ΤΗΣ ΕΠΤΑΝΗΣΟΥ

Νομοί	'Επιφάνεια εἰς τ. χλμ.	Πληθυσμὸς		Σπουδαιότεραι πόλεις (κάτοικοι εἰς χιλιάδας)
		ἐν ὅλῳ	κατὰ τ. χμ.	
Κερκύρας	638	113.000	178	Κέρκυρα 35, Γάιος
Κεφαλληνίας	943	68.000	75	'Αργοστόλιον 10, Ληξούριον 5, Βάθο 3
Ζακύνθου	415	41.000	106	Ζάκυνθος 12.
Ίονιοι νῆσοι	1996	222.000		

Ασκήσεις. — 1. Εἰς ποίους λιμένας προσεγγίζει τὸ πλοῖον, ὅταν ταξιδεύῃ ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ ἔως τὴν Κέρκυραν; — 2. Εῦρε εἰς τὸν πίνακας τὴν ἔκτασιν καὶ τὸν πληθυσμὸν τῶν Κυκλαδῶν καὶ σύγκρινε τὰ μὲ τὰς Ἰονίους Νήσους. — 3. Εἰς τὰς Κυκλαδὰς τὸ 1936 ὄπηρχον 510 ἵπποι καὶ 5.000 ἡμίονοι καὶ εἰς τὰς Ἰονίους Νήσους 7.370 ἵπποι καὶ 1450 ἡμίονοι. Πῶς ἐξηγεῖς αὐτὴν τὴν διαφοράν;

3. ΕΛΛΗΝΙΚΑΙ ΝΗΣΟΙ ΥΠΟ ΞΕΝΗΝ ΚΑΤΟΧΗΝ

Έκτος τῶν νήσων Ἰμβρου καὶ Τενέδου, αἱ ὅποιαι, καθὼς εἴδομεν, ἀνήκουν εἰς τὴν Τουρκίαν, καὶ ἄλλη Ἑλληνικὴ νῆσος ἀνήκει ἐπίσης εἰς ξένον κράτος, ἡ **Κύπρος**.

'Η Κύπρος.

(9.300 τετρ. χιλιόμετρα, 450.000 κάτοικοι)

1. Εἰς ποίαν διεύθυνσιν ἀπὸ τὴν Δωδεκάνησον ενδίσκεται ἡ Κύπρος; — 2. Εἰς ποῖον μέρος τῆς Μεσογείου ενδίσκεται αὕτη; — 3. Ὁρόμασε τὸν μεγαλυτέρον κόλπον, τὰς χερσονήσους καὶ τὰ ἀκρωτήρια τῆς Κύπρου. — 4. Ποῖα εἶναι τὰ ὑψηλότερα ὅρη τῆς; Σύγκρινε τὰ μὲ τὰ ὅρη τῆς Κορίτης. — 5. Ποῦ εἶναι ἡ μεγαλυτέρα πεδιάς τῆς νήσου; — 6. Ὁρόμασε τὸν μεγαλυτέρον ποταμούς τῆς. — 7. "Ορισε τὴν θέσιν τῶν πόλεων: Λευκωσία, Ἀμμόχωστος, Λάρναξ, Λεμεσός, Κνοίγεια. Ποῖαι ἀπὸ αὐτὰς ἔχουν σιδηροδρομικὴν συγκοινωνίαν;

α') "Ἐκτασις. Μορφὴ τοῦ ἑδάφους.

'Η Κύπρος εἶναι μεγαλυτέρα κατὰ τὴν ἔκτασιν ἀπὸ τὴν Κρήτην, ἀλλ' ἔχει ὀλιγώτερον πληθυσμόν. Δύο μακραὶ ὁροσειραὶ ἐκτείνονται εἰς τὴν Κύπρον ἀπὸ Δυσμῶν πρὸς Ἀνατολάς, ἡ μία εἰς τὴν βορείαν πλευρὰν (**Πενταδάκτυλον**) καὶ ἡ ἄλλη εἰς τὴν νοτίαν (**"Ολυμπος**, ὑψος 2140 μ.). Δάση ἀπὸ πεῦκα σκεπτάζουν τὰ πλάγια τοῦ Ὀλύμπου. 'Η κορυφὴ του εἶναι πάντοτε χιονισμένη καὶ λέγεται Χιονίστρα.

Μεταξύ τῶν δύο αὐτῶν ὄροσειρῶν ἀπλώνεται μία μεγάλη πεδιάς, ἡ ὅποια λέγεται **Μεσσαριά**. Καὶ ἡ παραλία εἰς ὅλον τὸ μῆκος τῆς εἶναι στενή, ἀλλὰ πεδινή.

β') **Κλῖμα** καὶ προϊόντα.

Τὰ παράλια τῆς Κύπρου ἔχουν γλυκὺ θιλάσσιον κλῖμα, τὸ

ἐσωτερικὸν ὅμως ἔχει θέρος πολὺ θερμόν. Βροχὰς ἡ Κύπρος δὲν ἔχει πολλάς, συχνὰ δὲ οὐποφέρει ἀπὸ ἀνομβρίαν.

Εύφορωτάτη εἶναι πρὸ πάντων ἡ πεδιάς τῆς Μεσσαριᾶς, ἡ ὁποία παράγει σῖτον, κριθήν, ἔλαιον, βάμβακα, λίνον, πορτοκάλια καὶ οἶνον ἐκλεκτὸν (κουμανταρία). Ἐπίσης παράγει σταφίδα καὶ μέταξαν.

Ἀνεπτυγμένη εἰς τὴν Κύπρον εἶναι ἡ κτηνοτροφία, γίνεται δὲ ἔξαγωγὴ τυροῦ, βουτύρου καὶ δερμάτων. Ὄνομαστοί εἶναι οἱ ὄνοι, οἱ ἵπποι καὶ αἱ ἡμίονοι τῆς Κύπρου, ἡ ὁποία ἔχει καὶ πολλὰ ὄρυκτά, καθὼς χαλκόν, ἀμίαντον κ.ἄ.

γ') Αἱ κυριώτεραι πόλεις.

Μεγαλυτέρα πόλις τῆς Κύπρου εἶναι ἡ **Λευκωσία** (35.000 κάτ.), ἡ ὁποία εύρισκεται εἰς τὸ μέσον τῆς νήσου. Πυκναὶ δενδροστοιχίαι ἀπὸ ἀκακίας καὶ εὐκαλύπτους περιβάλλουν τὴν πόλιν, ἡ ὁποία ἔχει καὶ ὥραϊον δημόσιον κῆπον καὶ πολλὰ κοινοτικὰ ιδρύματα (Παγκύπριον Γυμνάσιον, διδασκαλεῖον, παρθεναγωγεῖα, πτωχοκομεῖον, ὁρφανοτροφεῖον κ.τ.λ.).

Εἶναι ἔδρα τοῦ Ἀγγλου Κυβερνήτου τῆς νήσου, καθὼς καὶ τοῦ "Ελληνος Ἀρχιεπισκόπου.

Ἡ Λευκωσία συνδέεται σιδηροδρομικῶς μὲ τὸ ἐπίνειον αὔτης, τὴν **Αμμόχωστον** (16.000). Αὕτη διασώζει λείψανα μεσαιωνικῶν ἀνακτόρων καὶ ναῶν ἀπὸ τοὺς χρόνους τῆς φραγκικῆς κατοχῆς τῆς Κύπρου. Ἡ πόλις ὑπὸ τῶν ξένων λέγεται Φαμαγκούστα.

131. Χωρικὴ τῆς Κύπρου,

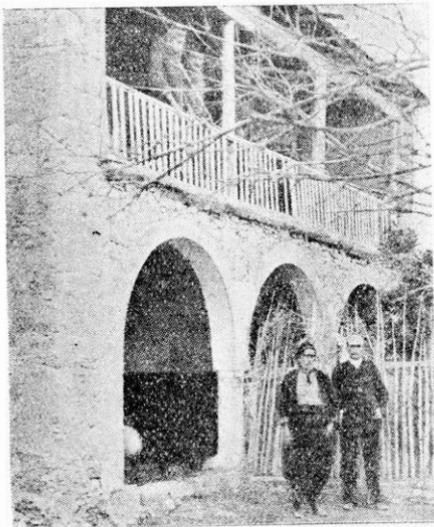
Αἱ ἄλλαι σπουδαῖαι πόλεις τῆς νήσου εἶναι : ἡ **Λεμεσός**, ἡ ὁποία ἔχει 22.000 κατ. μὲ γυμνάσιον, τρεῖς ἀστικὰς σχολὰς καὶ δύο

παρθεναγωγεῖα, ἡ Λάρναξ (15.000 κάτ.) μὲ ἐμπορικὸν λύκειον καὶ Ἱερατικὴν σχολήν, ἡ Κυρήνεια (3.000) μὲ ἡμιγυμνάσιον καὶ παρθεναγωγεῖον, τὸ Κτῆμα (6.000). Τὰ Ἑλληνικὰ σχολεῖα εἰς δόλην τὴν νῆσον ἀνέρχονται εἰς 626.

δ') Ὁ Ἑλληνισμὸς τῆς Κύπρου.

"Ἄν καὶ εἴναι τόσον ἀπομακρυσμένη ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, ἡ Κύπρος διετήρησε τὸν Ἑλληνικὸν τῆς χαρακτῆρα. Ἀπὸ ὅλον τὸν πληθυσμὸν τῆς μόνον τὸ ἐν πεμπτον εἴναι ξένοι, δηλ. Τοῦρκοι, Ἀρμένιοι καὶ Ἐβραῖοι. "Ολοὶ οἱ ἄλλοι κάτοικοι (360.000) εἴναι Ἑλληνες.

Οἱ Ἀγγλοι κατέχουν τὴν Κύπρον ἀπὸ 60 ἔτῶν. Ἐν τούτοις ἡ Κύπρος δὲν ἔκαμε μεγάλας προσόδους, ἵσσως διότι δὲν ἔχει ἐλευθερίαν. Οἱ Κύπριοι ἔνα μόνον πόθον ἔχουν, νὰ ἔνωθοῦν μὲ τὴν μητέρα Ἑλλάδα, καὶ μίαν ἡμέραν αἱ ἐλπίδες των θὰ ἐκπληρωθοῦν.

132. Χωρικὸ σπίτι τῆς Κύπρου.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Α'. ΘΕΣΙΣ. ΟΡΙΑ. ΕΚΤΑΣΙΣ

1. Μὲ ποῖα κράτη συνορεύει ἡ Ἑλλὰς πρὸς Β καὶ πρὸς Α; Περιγραφε τὴν μεθόδου γραμμὴν τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ Δ πρὸς Α.—2. Ποῖα σύνορα εἶχεν ἡ Ἑλλὰς τὸ 1920; Ποῖαι ἐλληνικαὶ πόλεις μένουν ἔξω ἀπὸ τὰ σύνορα τῆς Ἑλλάδος; Ποῖαι ἐλληνικαὶ χῶραι καὶ ποῖαι νῆσοι ἀπήκοντες εἰς ἔνα κράτη;—3. Ποῖαι θάλασσαὶ περιβάλλοντες τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ Α, ἀπὸ Ν καὶ ἀπὸ Δ;—4. Ποία χώρα ενδίσκεται εἰς τὴν ἀπέναντι τῆς Ἑλλάδος ἀκτὴν τοῦ Αἰγαίου; Ποία εἰς τὴν ἀπέναντι τῆς Ἑλλάδος ἀκτὴν τοῦ Ιονίου καὶ ποία εἰς τὴν ἀπέναντι τῆς Κορήτης ἀκτὴν τῆς Μεσογείου;—5. Ενδεικενε τὸν χάρτην τῆς Εὐρώπης τὴν ἀκτὴν τῆς Μεσογείου.—6. Ενδεικενε τὸν χάρτην τῆς Εὐρώπης τὴν Ἑλλάδα καὶ παρατήρησε εἰς ποῖον μέρος τῆς Εὐρώπης ενδίσκεται.

‘Η Ἑλλὰς κατέχει τὸ νότιον μέρος τῆς Ἑλληνικῆς Χερσονήσου, ἡ ὅποια λέγεται καὶ Βαλκανικὴ ἡ Χερσόνησος τοῦ Αἰγαίου. Καθὼς δὲ ὁ χάρτης μᾶς δεικνύει, ἡ Ἑλληνικὴ Χερσόνησος εύρισκεται εἰς τὸ νοτιοανατολικὸν ἄκρον τῆς Εύρωπης.

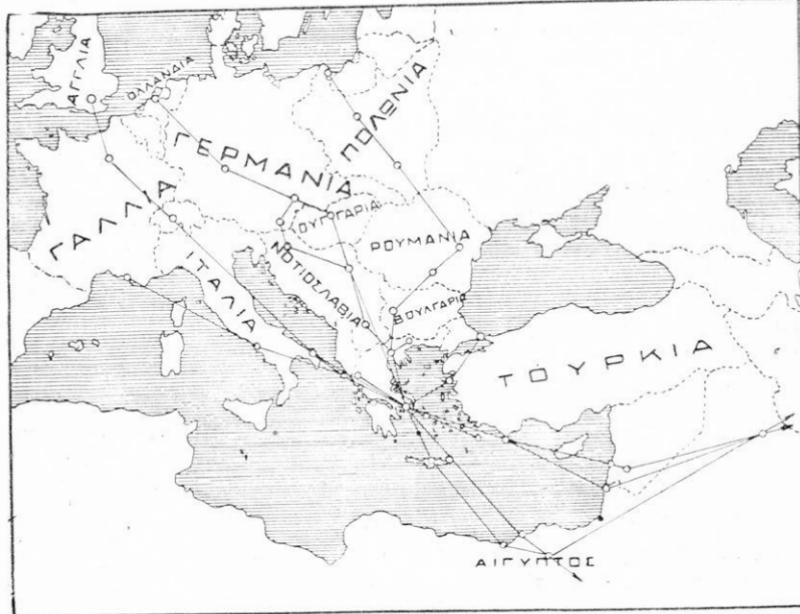
‘Η ὄρθοθετικὴ γραμμὴ τῆς Ἑλλάδος δεικνύει ἔως ποῦ ἐκτείνεται πρὸς Βορρᾶν καὶ πρὸς Ανατολᾶς τὸ Κράτος μας.

Σήμερον ὁ ‘Ἐβρος ἀποτελεῖ τὸ πρὸς Α ὄριον τῆς Ἑλλάδος. Ἀλλὰ πρὸ ὀλίγων ἀκόμη ἐτῶν ἡ Ἑλλὰς ἔφθανεν ἔως τὸν Εὔξεινον Πόντον καὶ ἔως τὴν Προποντίδα καὶ κατεῖχε τὴν περιφέρειαν τῆς Σμύρνης. Μὲ τὴν συνθήκην τῆς Λωζάνης (1923) ἡ Ἑλλὰς ἔχασε τὴν ἀνατολικὴν Θράκην καὶ τὴν Σμύρνην, καθὼς καὶ τὰς νήσους Ἰμβρον καὶ Τένεδον. Όμοιως ἡ Ἑλλὰς ἔχασε τὴν βόρειον Ἡπειρον, τὴν ὥποιαν κατέχει τώρα ἡ Ἀλβανία, μολονότι ὁ στρατός μας ἔγραψε τὸ 1940 νέας σελίδας δόξης εἰς τὰ βουνά τῆς Πίνδου καὶ τῆς Ἀλβανίας. Μὲ τὴν συνθήκην τῶν Παρισίων (1946) μόνον ἡ Δωδεκάνησος ἤλευθερώθη.

Σήμερον ή ἐπιφάνεια τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου είναι περίπου 132.000 τ. χλμ. Ἀπό αὐτὰ 107.000 τ. χλμ. είναι στερεά καὶ 25.000 τ. χλμ. είναι νῆσοι.

Καθώς δεικνύει ὁ χάρτης, ἡ Ἑλλὰς εύρισκεται εἰς τὴν ἀνατολικὴν λεκάνην τῆς Μεσογείου θαλάσσης, ἡ ὅποια τὴν περιβάλλει ἀπὸ τρεῖς πλευράς. Ἡ θέσις αὐτὴ δίδει εἰς τὴν Ἑλλάδα πολλὰ καὶ σπουδαῖα πλεονεκτήματα:

1) Οἱ θαλάσσιοι ἄνεμοι ἔχουν ἐπίδρασιν εἰς τὸ κλίμα τῆς Ἑλ-

133. Ἡ Ἑλλὰς καὶ αἱ συγκοινωνίαι.

λάδος καὶ μετριάζουν τὸ ψῦχος τοῦ χειμῶνος καὶ τὴν ζέστην τοῦ θέρους. ἔτσι βοηθοῦν τὴν ἀνάπτυξιν τῶν φυτῶν, τῶν ζώων καὶ τοῦ ἀνθρώπου.

2) Ἐχει ἐμπρός της ἀνοικτὴν τὴν θαλασσίαν ὁδόν, ἡ ὅποια είναι εὐθηνή. ἔτσι ἡ Ἑλλὰς ἥμπορει νὰ στέλλῃ εὐκόλως τὰ προϊόντα της εἰς ξένους τόπους καὶ νὰ προμηθεύεται ἀπὸ αὐτοὺς ὅ, τι χρειάζεται.

3) Οἱ λιμένες καὶ τὰ ἀεροδρόμια τῆς Ἑλλάδος ἔχουν μεγά-

λην σπουδαιότητα διὰ τὰς συγκοινωνίας τῆς Εύρωπης· διότι εύρισκονται εἰς τὸ μέσον τῶν μεγάλων γραμμῶν, οἵ ὅποιαι φέρουν ἀπὸ τὴν δυτικήν καὶ κεντρικήν Εύρωπην πρὸς τὴν Ἀσίαν καὶ τὴν Ἀφρικήν καὶ ἀπὸ τὴν Μεσόγειον θάλασσαν πρὸς τὸν Εὔξεινον Πόντον. Δι' αὐτὸν οἱ λιμένες καὶ τὰ ἀεροδρόμια τῆς Ἑλλάδος εἶναι σπουδαῖοι σταθμοὶ διὰ τὰ πλοῖα καὶ διὰ τὰ ἀεροπλάνα.

4) Ἐπειδὴ ἡ Ἑλλὰς ἔχει τὴν θάλασσαν πλησίον, πολλοὶ ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῆς καταγίνονται μὲ τὴν ἀλιείαν καὶ τὴν ναυτιλίαν.

Ἄπο δῆλα αὐτὰ βλέπομεν, ὅτι ἡ γεωγραφικὴ θέσις τῆς Ἑλλάδος εἶναι εύνοϊκὴ διὰ τὸ κλῖμα καὶ τὴν βλάστησιν, καθὼς καὶ διὰ τὴν συγκοινωνίαν καὶ τὰς ἀσχολίας τῶν κατοίκων.

Β'. ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΕΔΑΦΟΥΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

1. Ὁρόμασε τὰ ὅρη τῆς Ἑλλάδος, ὅσα ἔχουν ὑψος ἄνω τῶν 2000 μ., καὶ κατάταξέ τα κατὰ τὸ ὑψος των.— 2. Ποίαν διεύθυνσιν ἔχουν γενικῶς τὰ ὅρη τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τῆς Ἑλλάδος καὶ ποίαν τὰ ὅρη τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς;— 3. Ποίαν πεδιάδες τῆς Ἑλλάδος δμοιάζουν μὲ λεκάνας; Ποίαι ἀπὸ αὐτὰς ἥσαν ἀλλοτε λίμναι καὶ πᾶς τὰ νερά των ἐχόθησαν εἰς τὴν θάλασσαν;

Ἡ Ἑλλὰς ἔχει πολλὰ καὶ ὑψηλὰ ὅρη, ἀλλ' ἔχει καὶ πεδιάδας καὶ κοιλάδας εύφορους. ἔχει παράλια ὁμαλά, ἀλλὰ καὶ παράλια μὲ πολλοὺς κόλπους καὶ χερσονήσους. Ἡ Ἑλλὰς λοιπὸν ἔχει μεγάλην ποικιλίαν εἰς τὴν μορφὴν τοῦ ἔδαφους της.

Διὰ νὰ ἔννοιήσωμεν πῶς προῆλθεν ἡ ποικιλία αὐτή, πρέπει νὰ μάθωμεν, πῶς ἐσχηματίσθησαν αἱ ἐλληνικαὶ χῶραι καὶ νῆσοι· καὶ πρῶτον πῶς ἐσχηματίσθη ὁ στερεὸς φλοιὸς τῆς Γῆς.

Θὰ ἔχετε ἀκούσει, ὅτι ἡ Γῆ εἶναι μία πελωρία σφαῖρα καὶ ὅτι εἰς τὸ ἐσωτερικόν της ὑπάρχει τόσον μεγάλη θερμότης, ὡστε δῆλα τὰ ὑλικὰ τῆς γῆς εἶναι λιωμένα. Καὶ τὸ ἐξωτερικόν της, τὸ ὅποιον εἶναι στερεόν, εἶναι σχετικῶς πολὺ λεπτόν, λεπτότερον ἀπὸ ὅ, τι εἶναι ὁ φλοιὸς εἰς ἓνα πορτοκάλι. Δηλαδή, ἂν παραστήσωμεν τὴν Γῆν μὲ μίαν σφαῖραν, ἡ ὅποια ἔχει ἀκτῖνα 1 μέτρου, ὁ φλοιὸς

τῆς Γῆς εἰς τὴν σφαιραν αὐτὴν θὰ παρασταθῇ μὲνα μόνον ἑκατοστὸν τοῦ μέτρου.

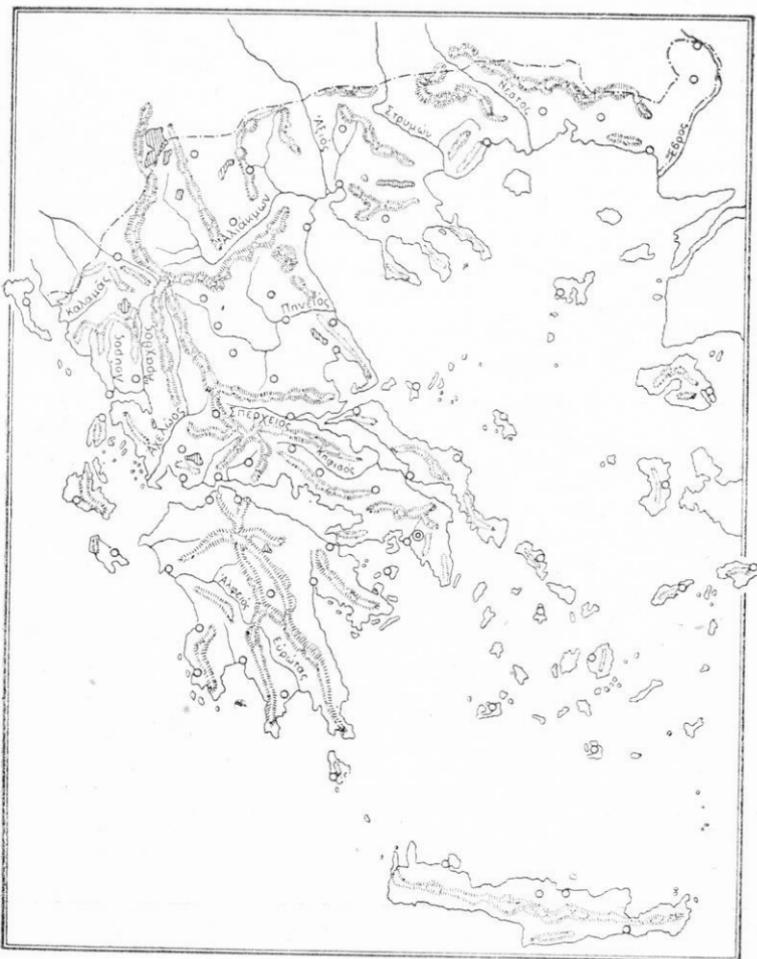
‘Υπῆρχε μάλιστα ἐποχή, κατὰ τὴν ὅποιαν ἡ Γῆ δὲν εἶχε καθόλου φλοιόν, ἀλλ’ ἦτο δῆλη ὡς μία σφαιρα ἀπὸ λιωμένα ύλικά, τὰ ὅποια ἀκτινοβολοῦσσαν, ὅπως ὁ λιωμένος σίδηρος. Ἡ Γῆ τότε ἔλαμπεν εἰς τὸν οὐρανόν, ὡς μικρὸς ἥλιος, ἀλλ’ ἔπειτα, ἐνῷ ἐστρέφετο δλόγυρά της εἰς τὸ κατάψυχρον χάος τοῦ οὐρανοῦ, ἥρχισε νὰ ψύχεται καὶ ὀλίγον κατ’ ὀλίγον ἐσχημάτισεν ἀπέξω ἕνα λεπτότατον φλοιόν. Ἔτσι ἡ Γῆ ἔγινε σκιερὸν σῶμα.

‘Ητο ὅμως ἀκόμη πολὺ θερμή, καθώς καὶ ἡ ἀτμόσφαιρα, που ἦτο γύρω της. Ἀλλ’ ὅταν καὶ αὐτὴ μὲν τὸν καιρὸν ἐψύχθη ἀρκετά, τότε ἥρχισαν νὰ συμπυκνώνωνται οἱ ύδρατοι καὶ νὰ πίπτουν ὡς βροχὴ εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς Γῆς. Ἡσαν βροχαὶ αἰώνιοι καὶ χειμαρρώδεις, ώστε τὰ νερά ἐσκέπασαν ὅλον τὸ πρόσωπον τῆς Γῆς. Ἔτσι ἐσχηματίσθη μία παγκόσμιος θάλασσα.

‘Η Γῆ ὅμως ἔξηκολούθει νὰ ψύχεται εἰς τὸ ἐσωτερικόν της καὶ νὰ συστέλλεται, ἐνῷ δὲ φλοιός, ποὺ τὴν ἐσκέπαζεν ἀπέξω, δὲν ἦτο ἀκόμη τόσον στερεός, ὃσον είναι σήμερον. Δι’ αὐτὸν οὔτος ἥρχισεν ἀλλοῦ μὲν νὰ διαρρηγνύεται καὶ νὰ κατακαθίζῃ, ἀλλοῦ δὲ νὰ ρυτιδώνεται, νὰ σχηματίζῃ δηλ. πτυχάς, ὅπως ἀκριβῶς ἡ φλοιόδα τοῦ μήλου, ὅταν ξηραίνεται. Ἔτσι ἐφάνησαν ἐπάνω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης αἱ πρῶται νέαι γαῖαι ὡς ἐπιμήκεις νῆσοι. Τότε καὶ εἰς τὰ μέρη, ὃπου είναι σήμερον ἡ Ἑλλάς, ἐσχηματίσθησαν δύο κρυσταλλοπαγεῖς ὅγκοι, οἱ ὅπειοι ἐξῆλθον εἰς τὴν ἐπιφάνειαν ὡς νῆσοι, μία ἐκεῖ ὅπου είναι σήμερον αἱ Κυκλαδεῖς καὶ ἄλλη βορειότερον μεταξύ Ὁλύμπου καὶ Ροδόπης.

‘Η ἐπιφάνεια τῶν ἔως τότε εἶχε παραμείνει ἐπὶ ἑκατομμύρια ἐτῶν εἰς τὸν βυθὸν τῆς παγκοσμίου θαλάσσης. Μέσα εἰς τὴν θάλασσαν αὐτὴν ἔζων ἑκατομμύρια κογχύλια, ζωύφια, δστροκόδερμα. Ὁταν αὐτὰ ἀπέθηκον, κατεκρημνίζοντο εἰς τὸν πυθμένα τῆς θαλάσσης καὶ ἐσχημάτιζον πυκνὸν στρῶμα ἀπὸ ἀσβεστώδης ύλην (ἀσβεστολίθον). Ἀλλὰ καὶ λάσπη καὶ ἄμμοι συνεσωρεύοντο εἰς τὸν πυθμένα τῶν θαλασσῶν καὶ ἀπετέλουν στρῶματα με-

γάλου πάχους. Καὶ αύτὰ μὲ τὸν καιρὸν ἐσκληρύνθησαν καὶ ἐσχημάτισαν πετρώματα (ἀ μυολίθους, ἀργιλικούς σχιστο-

134. Αἱ κυριώτεραι ὄροσειραι καὶ τὰ ποτάμια συστήματα τῆς Ἑλλάδος.

λίθους κ.τ.λ.). "Ολα αύτὰ τὰ πετρώματα, ἐπειδὴ ἐσχηματίσθησαν μέσα εἰς τὰ ὕδατα, λέγονται ύδατογενῆ.

Αφοῦ ἐπέρασαν ἑκατομμύρια ἔτῶν, ἔγινον πάλιν μεγάλαι πτυχώσεις εἰς τὸν φλοιὸν τῆς Γῆς. Αὗται ἡσαν γενικαὶ καθ' ὅλην τὴν ἐπιφάνειαν τῆς Γῆς καὶ ἐγέννησαν τὰς "Αλπεις καὶ ἄλλα ὑψηλὰ ὅρη (ἀλπικαὶ πτυχώσεις). Τότε ἐγενήθησαν ώς συνέχεια εἰς τὰς "Αλπεις καὶ αἱ ἐλληνικαὶ ὁροσειραί, ή Πίνδος καὶ μακρὰ ἄλυσις τῶν ὑψηλῶν ὀρέων, τὰ δόποια συνεχίζονται εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ πέραν αὐτῆς εἰς τὴν Κρήτην, τὴν Κάρπαθον, τὴν Ρόδον κ.τ.λ. Καὶ κλάδοι δὲ ὀρεινοί, καθὼς γνωρίζομεν, ἐσχηματίσθησαν μὲ διεύθυνσιν πρὸς Ἀνατολὰς (Χάσια-Καμβούνια, "Οθρυς, Οἴτη-πτυχωσιγενῆ ὅρη).

Τότε ἀνέβη ἀπὸ τὴν θάλασσαν καὶ ὀλόκληρος ἡ ἔκτασις, τὴν ὅποιαν καταλαμβάνει ἡ Ἑλλὰς ἀπὸ τὰς Ἰονίους νήσους ἕως τὰ δυτικὰ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. "Ετσι ἐσχηματίσθη μία ἐλληνοασιατικὴ ἥπειρος, τὴν ὅποιαν οἱ γεωλόγοι δνομάζουν **Αἰγαῖδα.**

Αφοῦ ἀνεφάνη ἡ Αἰγαῖς, ἥρχισαν μεγάλαι διαταραχαί· ἔπειτε τὰ διάφορα μέρη της νὰ ἰσορροπήσουν. Ἀπὸ τὸν λόγον αὐτὸν ἔγιναν εἰς πολλὰ μέρη ρήγματα, δηλ. σχισμαί, ὅπως γίνεται εἰς τὸν πηλόν, ὅταν ξηραίνεται. Ἡ ἐπιφάνεια τῆς γῆς ἐτεμαχίσθη, πολλὰ δὲ ἀπὸ τὰ τεμάχια αὐτὰ κατεβυθίσθησαν καὶ ἐσχημάτισαν λεκανοειδεῖς χώρας καὶ ταφροειδεῖς κοιλάδας. "Ετσι ἐσχηματίσθησαν τὰ λεκανοπέδια τῶν Ἀθηνῶν, τῶν Θηβῶν καὶ τῆς Κωπαΐδος, ἡ λεκάνη τῆς Αἰτωλίας, αἱ κοιλάδες τοῦ Εύρωτα, τοῦ Σπερχειοῦ, τοῦ Ἀλιάκμονος κ.τ.λ., καθὼς καὶ οἱ κόλποι Κορινθιακός, Εύβοϊκός, Μαλιακός, Παγασητικός, Ἀμβρακικός, οἱ κόλποι τῆς Χαλκιδικῆς, ὁ Ἀργολικός κ.τ.λ.

Πολλαὶ ἀπὸ τὰς λεκανοειδεῖς κοιλότητας, αἱ δόποιαι ἐσχηματίσθησαν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, ἐπειδὴ ἡσαν κλεισταὶ ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη, ἐγέμισαν ἀπὸ νερά καὶ μετεβλήθησαν εἰς λίμνας (Θεσσαλία, λεκάνη Βοιωτίας, Ἀλιάκμονος κ.τ.λ.).

Τὸ ἔδαφος ὅμως τῆς Ἑλλάδος δὲν ἔπαθε μόνον τὰ ρήγματα αὐτά, ἀπὸ τὰ δόποια καὶ λάβα ἔξεχύθη εἰς πολλὰ σημεῖα (ἡφαίστεια) καὶ θερμαὶ πηγαὶ ἔξακολουθοῦν νὰ ἀναβλύζουν, καθὼς εἰς τὸ Λουτράκι, τὴν Αἰδηψόν, τὰς Θερμοπύλας, τὴν Υπάτην, τὴν Νίσυρον κ.ἄ. Εἰς πολλὰ μέρη τὸ ἔδαφος κατήρχετο βραδέως, ἔπασχε βραδεῖαν

καθίζησιν, ἡ δὲ θάλασσα τὸ ἐσκέπαζε μὲ τὰ νερά της.

Αὐτὸ συνέβη πρὸ πάντων εἰς τὸ μέρος τῆς Αἰγαίου, τὸ ὅποιον ἔξετείνετο ἀπὸ τὴν ἡπειρωτικὴν Ἐλλάδα ἕως τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. "Ολη ἡ ἔκτασις αὐτὴ ἔπαθε βραδεῖαν καθίζησιν, ἡ δὲ θάλασσα εἰσεχώρησε καὶ τὴν ἐσκέπασε." Ἐξω ἀπὸ τὰ νερά ἔμειναν μόνον τὰ ύψηλὰ μέρη· ἔτσι ἐσχηματίσθη τὸ Αἴγαῖον πέλαγος μὲ τὰς νήσους του.

Τέλος καὶ μία ἄλλη δύναμις ἐνήργησεν εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἐδάφους, τὰ ρέοντα ὕδατα. Ρύακες, χείμαρροι καὶ ποταμοί, οἱ ὅποιοι ἔρρεον ἀκατάπτωστα εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἐδάφους, διήνοιξαν εἰς τὰς πλευρὰς τῶν βουνῶν ἀλλοῦ στενάς καὶ ἀλλοῦ πλατείας φάραγγας καὶ χαράδρας. "Οπου δὲ ὑπῆρχε τυχὸν σειρὰ λόφων ἥ βουνῶν καὶ ἔφραττε τὸν ροῦν τοῦ ποταμοῦ πρὸς ὅλας τὰς διευθύνσεις, ἐκεὶ τὸ ρεῦμα κατώρθωσε μὲ τὸν καιρὸν νὰ διαρρήξῃ τὸν φραγμὸν καὶ νὰ διανοίξῃ στενὴν ποταμίαν κοιλάδα (Πηνειός, Ἀλιάκμων, Ἀξιός, Στρυμών)."¹ Επειτα οἱ χείμαρροι καὶ οἱ ποταμοί ἀπέθεσαν ἄμμους, χαλίκια καὶ πηλούς εἰς τὰ βαθύτερα μέρη τῶν κοιλάδων καὶ τῶν λεκανοειδῶν χώρων (προσχωσιγενῶν ὁρέων τῇ πεδίᾳ) ἥ τὰ ἐξεφόρτωσαν εἰς τὰς ἐκβολάς των καὶ ἔτσι ἐπεξέτειναν τὴν παραλίαν (Σπερχειός, Ἀχελῷος, Ἀλφειός, Ἀξιός κ.τ.λ.).

Άσκησεις.—1. Εὗρε εἰς τὸν χάρτην τὰς δύο κρυσταλλοπαγεῖς μάζας, αἱ ὅποιαι πρῶται ἐβγῆκαν ἀπὸ τὸν βυθὸν τῆς θαλάσσης. Ποίας νήσους καὶ ποίας χώρας τῆς Ἐλλάδος περιλαμβάνεται κάθε μία ἀπὸ αὐτάς; Τὰ πετρώματά των εἶναι τὰ παλαιότερα (κρυσταλλικά, γρανίται κ.τ.λ.).—2. Εὗρε εἰς τὸν χάρτην τὴν ἀλυσίν τῶν πτυχωσιγενῶν ὁρέων τῆς Ἐλλάδος καὶ ὀνόμασε τὰς κυριωτέρας δροσειράς. Ονόμασε τὰς δροσειράς, αἱ ὅποιαι διακλαδίζονται ἀπὸ τὴν Πίνδον. Τὰ πετρώματά των συνίστανται ἀπὸ σχιστολίθους καὶ ἀσφεστολίθους.—3. Ονόμασε τὰς λεκανοειδεῖς χώρας καὶ τὰς ταφροειδεῖς κοιλάδας τῆς Ἐλλάδος. Ποίαι ἀπὸ αὐτάς ἦσαν ἀλλοτε λίμναι; Πῶς ἀπεξήρανθησαν;—4. Ποίαι εἶναι αἱ προσχωσιγενεῖς πεδιάδες τῆς Ἐλλάδος; Πῶς προέκυψαν αὗται;—5. Ποίαν ἐπίδρασιν ἔχει ἡ μακρὰ κεντρικὴ δροσειρά τῆς Ἐλλάδος α') εἰς τὸ κλῖμα καὶ εἰς τὰς βροχάς, β') εἰς τὰ προϊόντα καὶ γ') εἰς τὰς συγκοινωνίας τῆς Ἐλλάδος;—6. Ποὺς ὑπάρχουν

παραθαλάσσιαι δροσειραὶ καὶ ποία εἶναι ἡ ἐπίδρασίς των εἰς τὸ κλῖμα καὶ εἰς τὰ ὅδατα τοῦ ἐσωτερικοῦ; — 7. Ποῖαι πεδιάδες εἶναι ἀνοικταὶ πρός τὴν θάλασσαν καὶ ποία πλεονεκτήματα ἔχουν;

Γ'. ΠΟΤΑΜΟΙ ΚΑΙ ΛΙΜΝΑΙ

1. Ὁνόμασε τοὺς μεγαλύτερους ποταμοὺς τῆς Ελλάδος.—2. Εὗνοε τὸν Ζυγὸν τοῦ Μετσόβου καὶ ὄνόμασε τοὺς ποταμούς, οἱ δοιοὶ πηγάζοντες ἀπὸ αὐτὸν. Εἰς ποίαν θάλασσαν χύνεται καθεὶς ἀπὸ τοὺς ποταμοὺς αὐτοὺς; — 3. Περίγραψε τὸν ροῦν τοῦ Πηγειοῦ ἀπὸ τὰς πηγάς του ἧως τὴν ἐκβολήν του. — 4. Περίγραψε δομούς τὸν ροῦν τοῦ Σπερχειοῦ, τοῦ Ἀχελώον, τοῦ Ἀράχθου, τοῦ Ἀλιάκμονος καὶ τοῦ Στρυμόνος. — 5. Ποίαν διεύθυνσιν ἀκολουθοῦν γενικῶς οἱ ποταμοὶ τῆς ἀνατολικῆς Ελλάδος, ποίαν οἱ ποταμοὶ τῆς δυτικῆς Ελλάδος καὶ ποίαν οἱ μακεδονικοὶ ποταμοί; — 6. Ποῖοι ποταμοὶ ἐσχημάτισαν εἰς τὰς ἐκβολάς των λιμνοθαλάσσας; — 7. Ποῖαι ποτάμιαι κοιλάδες ἔχουν σπουδαιότητα διὰ τὴν συγκοινωνίαν; — 8. Ποῖαι εἶναι αἱ μεγαλύτεραι λίμναι τῆς Ελλάδος; "Ορισε τὴν θέσιν ἐκάστης.

"Ενας ποταμὸς ἔχει πολλὰ νερά: α') ἂν αἱ πηγαί του εἶναι ἀφθονοι, β') ἂν ἡ ἔκτασις, ἀπὸ τὴν δύποιαν μαζεύει τὰ νερά του, εἶναι μεγάλη καὶ γ') ἂν τὸ ποσὸν τῆς βροχῆς, ποὺ πίπτει εἰς τὴν περιοχήν του, εἶναι πολύ."

Πηγαὶ ὑπάρχουν προπάντων εἰς τὰ βουνά. Δι' αὐτὸν οἱ ποταμοὶ πηγάζουν συνήθως ἀπὸ τὰ βουνά. Ἐπειδὴ δὲ τὰ νερά, ὅταν τρέχουν, ἀκολουθοῦν τὴν κλίσιν τοῦ ἐδάφους, δι' αὐτὸν οἱ ποταμοὶ εἰς μὲν τὴν ἀνατολικὴν Ελλάδα ρέουν ἀπὸ Δ πρὸς Α, εἰς δὲ τὴν δυτικὴν Ελλάδα ἀπὸ Β πρὸς Ν.

"Ομοίως οἱ ποταμοὶ τῆς Μακεδονίας καὶ Θράκης ἔχουν διεύθυνσιν ἀπὸ Β πρὸς Ν, διότι τὸ ἔδαφός των ἔχει κλίσιν πρὸς τὴν λεκάνην τοῦ Αίγαιού. Ἐπειδὴ δὲ αἱ κοιλάδες των διευθύνονται πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χερσονήσου, διὰ τοῦτο εἶναι σπουδαιότατοι διὰ τὴν συγκοινωνίαν (Ἄξιός, Στρυμών, "Ἐβρος).

Γενικῶς τὸ ὄδωρ τῶν ποταμῶν τῆς Ελλάδος εἶναι ὀλίγον καὶ διότι αἱ βροχαὶ εἰς τὴν Ελλάδα εἶναι ὀλίγαι καὶ διότι γίνεται μεγάλη ἔξατμισις ὄδατος. Ἐξ ἀλλού καὶ τὰ νερά πολλῶν ποταμῶν χάνονται εἰς καταβόθρας.

Τὰ νερά τῶν ποταμῶν μας τὰ χρησιμοποιοῦν : α') διὰ τὸ πότισμα τῶν ἀγρῶν καὶ τῶν κήπων, καὶ β') διὰ νὰ κινοῦν νερούμνους καὶ τὰς μηχανὰς τῶν ἔργων στασίων (π. χ. ὁ Βόδας εἰς τὴν "Εδεσσαν, ὁ Γλαῦκος εἰς τὰς Πάτρας, ἡ "Ερκυνα εἰς τὴν Λεβάδειαν κ.ο.κ.).

Ποῖον εἶναι τὸ ἔργον ἐνὸς ποταμοῦ εἰς τὰς ἐκβολάς του ; Πότε ὁ ποταμὸς φέρει βλάβην εἰς τὴν ὑγείαν καὶ εἰς τὰ ἔργα τῶν ἀνθρώπων ;

Καὶ αἱ λίμναι τῆς Ἑλλάδος δὲν ἔχουν πάντοτε τὴν ἴδιαν ἔκτασιν, διότι τὰ νερά των ἐκρέουν εἰς καταβόθρας. Ἐπειδὴ δὲ πλησίον εἰς τὰς ὄχθας των σχηματίζονται ἔλη, αἱ λίμναι περισσότερον βλάπτουν παρὰ ὠφελοῦν. Δι' αὐτὸ τὸ Κράτος μας προσπαθεῖ νὰ ἀποξηράνῃ τὰς λίμνας, αἱ ὄποιαι εἶναι βαλτώδεις, π. χ. τὴν λίμνην τῶν Γιανιτσῶν καὶ τῶν Φιλίππων εἰς τὴν Μακεδονίαν, τὴν Ζυνιάδα λίμνην εἰς τὴν Στερεάν 'Ἑλλάδα κ. ἄ.

Δ'. ΚΛΙΜΑ

"Ολοι οἱ τόποι τῆς Ἑλλάδος δὲν ἔχουν τὸ ἕδιον κλῖμα. Π. χ. εἰς τὴν βόρειον 'Ἑλλάδα καὶ εἰς τὰ ὄρεινά μέρη ὅλης τῆς Ἑλλάδος ἡ θερμοκρασία κατὰ τὸν χειμῶνα κατέρχεται συχνὰ ὑπὸ τὸ μηδέν· ἀντιθέτως εἰς τὴν νότιον 'Ἑλλάδα καὶ εἰς τὰ παράλια μέρη ἡ χιών είναι σπάνιον φαινόμενον.

'Ἐπίσης τὸ θέρος εἰς τὰς πεδιάδας εἶναι πολὺ θερμόν· ἡ θερμοκρασία κατὰ τὰς μεσημβρινὰς ὥρας φθάνει ἐκεῖ συνήθως 32 ἔως 36 βαθμούς. Ἀντιθέτως, εἰς τὰς νήσους καὶ εἰς τὰ παράλια ἡ ζέστη μετριάζεται ἀπὸ τὴν δροσερὰν αὔραν τῆς θαλάσσης.

Καὶ τὸ ὄντωρ τῆς βροχῆς, τὸ ὄποιον πίπτει κατ' ἔτος εἰς τὰ διάφορα μέρη τῆς Ἑλλάδος, δὲν εἶναι τὸ ἕδιον. Αἱ διαφοραὶ αὐταὶ φαίνονται εἰς τὸν κατωτέρω πίνακα, ὅπου σημειώνονται ἡ θερμοκρασία, οἱ ἀνεμοι καὶ οἱ βροχαὶ διαφόρων τόπων τῆς 'Ἑλλάδος.

Αἱ πόλεις εἰς τὸν κατωτέρω πίνακα ἔχουν καταταχθῆ κατὰ ζώνας, δηλ. χωριστὰ αἱ πόλεις τῆς ἀνατολικῆς καὶ χωριστὰ αἱ πόλεις τῆς κεντρικῆς καὶ τῆς δυτικῆς 'Ἑλλάδος. Ποία ἀπὸ τὰς ζώνας αὐτὰς ἔχει τὸν μαλακώτερον χειμῶνα καὶ ποίατὸν ψυχρότερον ; Ποία

περιοχή δέχεται τὰς περρισσοτέρας βροχάς καὶ ποία τὰς ὀλιγωτέρας;

Πόλεις	Υψος ἀπὸ ^{τοῦ} θαλάσ- σης	Μέση θερμο- κρασία			Διαφορὰ με- ταξὺ θερμο- κρασίας θερ- μοτάτου καὶ ψυχροτάτου μηνὸς	Μέσον ύψος βροχῆς τοῦ ἔ- τους εἰς ἔκα- τοστόμετρα	Ἐπικρα- τεῖ ἀνε- μος
		Ιαν.	Ιούλ.	τοῦ ἔτους			
Κέρκυρα	30 μ.	10,2	25,9	17,7	15,7	118	Νότιος
*Αργοστόλ.	11 μ.	11,0	26,2	18,1	15,3	86	ΒΔ Νότ.
Ζάκυνθος	3 μ.	11,5	26,6	18,7	15,1	112	ΒΔ.
Καλάμαι	32 μ.	10,9	27,1	18,8	16,2	83	Βόρειος
*Ιωάννινα	485 μ.	5,0	24,0	14,0	18,8	126	ΒΔ.
Πάτραι	5 μ.	10,3	27,1	18,4	16,8	70	Βόρειος
Φλώρινα	620 μ.	1,0	22,2	11,7	23,2	73	
Λάρισα	75 μ.	5,5	26,5	15,9	21,0	50	Δυτικός
Δελφοί	557 μ.	7,0	25,6	16,0	18,6	58	
Τρίπολις	664 μ.	4,6	22,8	13,3	18,2	83	ΝΔ.
Σπάρτη	170 μ.	9,4	27,2	17,7	17,8	77	Βόρειος
Θεοφύκη	2 μ.	5,0	26,2	15,8	21,7	44	ΝΔ.
Βόλος	8 μ.	7,4	26,0	16,8	18,6	50	ΒΔ.
*Αθῆναι	107 μ.	8,6	27,3	17,6	18,7	38	ΒΑ.
Ναύπλιον	6 μ.	10,0	26,7	18,0	16,7	44	ΒΝ.
Σύρος	24 μ.	11,7	26,7	18,7	15,0	50	Βόρειος
Θήρα	225 μ.	10,4	24,8	17,4	14,4	36	ΒΔ.
Χανιά	40 μ.	10,8	25,7	17,9	14,9	66	Βόρειος

*Από τὰς παρατηρήσεις αὐτὰς συμπεραίνομεν, ὅτι ἡ ἐπίδρασις τῆς θαλάσσης εἰς τὴν δυτικήν Ελλάδα είναι μεγαλυτέρα παρὰ εἰς τὴν ἀνατολικήν. Δηλαδὴ εἰς τὴν δυτικήν Ελλάδα τὸ θέρος είναι δροσερώτερον καὶ ὁ χειμῶν μαλακώτερος ἀπὸ τὴν ἀνατολικήν Ελλάδα.

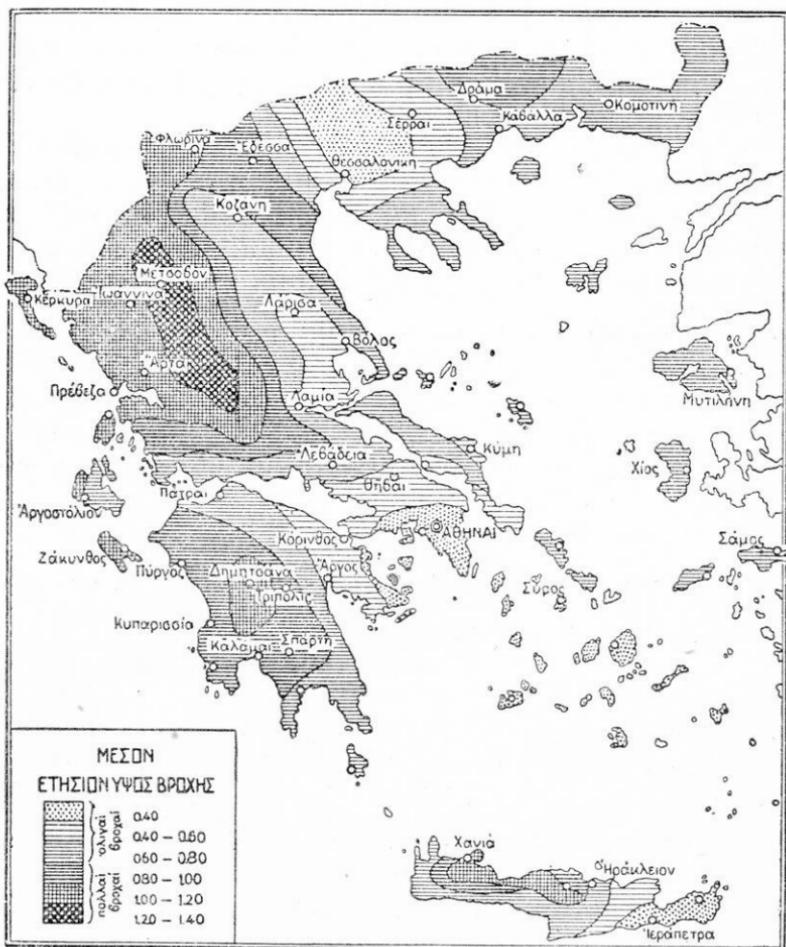
Καὶ τὸ ὄδωρο τῆς βροχῆς, τὸ ὄποιον πίπτει καθ' ὅλον τὸ ἔτος εἰς τὸ ἀνατολικὸν μέρος τῆς Ελλάδος, είναι μόλις τὸ ἥμισυ ἀπὸ τὸ ὄδωρο, τὸ ὄποιον πίπτει εἰς τὸ δυτικὸν μέρος.

Θερμάτερη καὶ χειμῶνας ψυχρούς (κλίματὴ πειρωτικὸν) ἔχει τὸ ἔσωτερικόν τῆς χώρας, προπάντων αἱ πεδιάδες, που είναι μακράν ἀπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς θαλάσσης.

Μεγάλην ἐπίδρασιν εἰς τὸ κλίμα τῆς Ελλάδος ἔχουν καὶ οἱ ἀνεμοι, οἱ δρόποιοι ἐπικρατοῦν κατὰ τὰς διαφόρους ἐποχάς. Κατὰ

τὸ θέρος ἐπικρατοῦν οἱ ξηροὶ βορειοανατολικοὶ ἄνεμοι, οἱ δόποιοι φυσοῦν κανονικὰ καὶ λέγονται ἐτησία (μελτέμια).

Κατὰ τὸ φθινόπωρον εἶναι συχνότεροι οἱ νότιοι ἄνεμοι, οἱ

135. Χάρτης τῶν βροχῶν.

δόποιοι ἔρχονται ἀπὸ τὴν θάλασσαν καὶ φέρουν βροχάς. Τέλος κατὰ τὸν χειμῶνα ἐπικρατοῦν πάλιν οἱ βόρειοι ἄνεμοι, οἱ δόποιοι εἶναι ψυ-

χροί· φυσοῦν ὅμως τότε καὶ νότιοι ἡ νοτιοδυτικοὶ ὑγροὶ ἄνεμοι.

Αἱ βροχαὶ λοιπὸν εἰς τὴν 'Ελλάδα πίπτουν κυρίως τὸ φθινόπωρον καὶ τὸν χειμῶνα· ἐπειδὴ δὲ οἱ νότιοι ἡ νοτιοδυτικοὶ ἄνεμοι συναντοῦν πρῶτον τὴν δυτικὴν 'Ελλάδα, δι' αὐτὸ βρέχει ἐκεῖ περισσότερον παρὰ εἰς τὴν ἀνατολικήν. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ἡ δυτικὴ 'Ελλάς ἔχει περισσοτέρους ποταμοὺς καὶ περισσοτέραν βλάστησιν ἀπὸ τὴν ἀνατολικήν.

Τὸ ποσὸν τῆς βροχῆς, τὸ ὅποιον πίπτει εἰς τὴν 'Ελλάδα κατ' ἔτος, δὲν εἶναι ὀλίγον· ἀλλ' ἐπειδὴ αἱ βροχαὶ συνήθως εἶναι ραγδαῖαι καὶ δὲν διορκοῦν πολύ, ἡ βροχὴ δὲν εἰσδύει εἰς τὸ ἔδαφος, ἀλλὰ σχηματίζει χειμάρρους, οἱ ὅποιοι ρέουν δρμητικῶς καὶ ἐπιφέρουν μεγάλας ζημίας.

"Ασκησις.— 'Ο κατωτέρῳ πίναξ δεικνύει εἰς χιλιοστὰ τοῦ μέτρου τὸ ὑψος τῆς βροχῆς, πὸν πάπτει κάθε μῆρα εἰς ὠρισμένας πόλεις τῆς 'Ελλάδος. Εὑρετε ἀπὸ τὸν πίνακα αὐτὸν κατὰ ποῖον μῆρα πάπτει περισσοτέρα βροχὴ εἰς κάθε μίαν ἀπὸ τὰς πόλεις αὐτὰς καὶ κατὰ ποῖον μῆρα ὀλιγωτέρα; Πόσον εἶναι τὸ μέσον ὑψος τῆς βροχῆς κατὰ τὴν βροχερὰν ἐποχὴν (Οκτώβριον - Μάρτιον) καὶ πόσον κατὰ τὴν ξηρὰν ἐποχὴν εἰς ἑκάστην πόλιν;

Όνομα πόλεων	Πανούσιος	Φεβρουάρ.	Μάρτιος	Απρίλιος	Μαΐος	Ιούνιος	Ιούλιος	Αύγουστος	Σεπτέμβρ.	Οκτώβρ.	Νοέμβριος	Δεκέμβριος	Επηστος
Αθῆναι	52	41	21	21	22	18	5	8	16	40	69	64	377
Θεσ/νίκη	29	28	32	38	48	36	27	21	33	56	56	39	443
Πάτραι	90	78	67	54	37	8	4	6	27	97	115	114	707
Βόλος. . . .	49	51	47	32	43	31	15	24	32	63	74	53	507
Κέρκυρα	158	146	91	80	52	27	7	20	60	188	156	197	1182
Ζάκυνθος	184	137	84	57	31	8	2	12	31	121	220	232	1119
Χανιά. . . .	113	95	67	29	16	8	1	4	21	35	127	155	666
Τρίπολις	127	102	67	57	54	41	14	16	23	79	123	123	826

Ε'. ΦΥΤΑ ΚΑΙ ΖΩΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

1. Ποῖα περιοχαὶ τῆς 'Ελλάδος ἔχουν τὰ πλουσιώτερα δάση;
- 'Απὸ ποῖα δένδρα ἀποτελοῦνται τὰ δάση μας;—2. Ποῖα φυτὰ καλλιεργοῦμεν εἰς τοὺς κήπους καὶ εἰς τοὺς ἀγρούς μας; Ποῖα ἀπὸ αὐτὰ

ενδοκιμοῦν μὲ τὸ θαλάσσιον κλῖμα; Ποῖα ενδοκιμοῦν μᾶλλον μὲ τὸ ηπειρωτικὸν κλῖμα;

1. Τὰ δένδρα, καὶ τὰ πλέον σκληρὰ καὶ ἄγρια, διὰ νὰ ζήσουν, χρειάζονται κάποιαν θερμότητα δι' αὐτὸν αἱ κορυφαὶ τῶν βουνῶν, σᾶς φθάνουν ἐπάνω ἀπὸ 1800 - 2000 μέτρα, εἶναι γυμναὶ ἀπὸ δένδρα.

Κάτω ἀπὸ τὸ ὅριον αὐτὸν ἀρχίζουν τὰ δένδρα τῶν δασῶν μας. Πρῶτα ἔρχονται εἰς τὰ ὑψηλὰ μέρη ἡ ἐλάτη, ἡ δέξια καὶ ἡ πεύκη ἡ ὑψηλή, κατόπιν δὲ ἀκολουθοῦν ἀπὸ ὕψος 800 μ. ἡ δρῦς καὶ ἡ καστανέα καὶ ἀπὸ ὕψος 500 περίπου μ. ἡ πεύκη, ἡ βαλανιδέα καὶ ἄλλα δένδρα (πρινος, δάφνη, μύρτος κτλ.).

Εἰς τὴν Ἑλλάδα λοιπὸν διακρίνομεν ἀναλόγως τοῦ ὕψους τρεῖς ζώνας βλαστήσαστης, τὴν κατωτέραν (ἀπὸ τὴν παραλίαν ἕως τὰ 800 μ.), τὴν ὁρεινὴν (1800 μ.) καὶ τὴν ἀλπικὴν ζώνην (ἄνω τῶν 1800 μ.).

Εἰς τὴν βλαστησιν τῶν φυτῶν ἔκτὸς τοῦ ὕψους ἐπιδρᾷ καὶ ἡ ἀπόστασις, εἰς τὴν δόποιαν εὑρίσκεται ἔνας τόπος ἀπὸ τὴν θάλασσαν.

136. Ζῶναι βλαστήσεως (σχηματογραφικὴ παράστασις).

Ἐτοι εἰς τὴν κατωτέραν ζώνην, ὅταν ἔνας τόπος δὲν ἀπέχῃ πολὺ ἀπὸ τὴν θάλασσαν, ενδοκιμοῦν τὰ ἀειθαλῆ καὶ μάλιστα ἡ ἐλαία καὶ ἡ συκῆ (εἰκ. 137).

Ἡ ἐλαία, ἡ συκῆ, ἡ ἀμυγδαλῆ καὶ ἄλλα ὀπωροφόρα ενδοκιμοῦν εἰς τὸ ξηρὸν κλῖμα· ἡ ἐλαία μάλιστα ζῆται εἰς κάθε ἔδαφος καὶ εἰς αὐτὰ τὰ ἀπότομα καὶ βραχώδη μέρη (Κυνουρία, Μάνη, Κρήτη). Τὰ ἔσπειροι δῆμοι ὅμως (λεμονέα, πορτοκαλέα, μανδαρινέα) ἔχουν ἀνάγκην ἀπὸ μεγαλυτέραν θερμότητα καὶ υγρασίαν. Δι' αὐτὸν

εύδοκιμοῦν μόνον εἰς θερμά μέρη (νότια καὶ δυτικὰ παράλια καὶ νήσους) καὶ χρειάζονται πότισμα. Τέλος ἡ σταφίς περιορίζεται εἰς

137. Χάρτης τῶν περιοχῶν τῆς Έλλάδος, ὅπου φύεται
καὶ καλλιεργεῖται ἡ ἔλατια.

τὰ νότια, τὰ δυτικὰ καὶ βόρεια παράλια τῆς Πελοποννήσου, εἰς τὰ παράλια τῆς Αίτωλος-Ακρωνανίας καὶ εἰς τὰς νοτίας νήσους τοῦ Ιονίου (εἰκ. 145).

2. Δυστυχῶς ἡ πατρίς μας εἶναι πτωχὴ εἰς δάση διότι μόνον μικρὸν ποσοστὸν ἀπὸ ὅλην τὴν ἐπιφάνειάν της (14 %) σκεπάζεται ἀπὸ δάση, ἐνῷ ἀλλοῦ, π. χ. εἰς τὴν Σερβίαν, τὰ δάση κατέχουν τὰ 36 %, ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειάν της χώρας.

Καὶ ὅμως εἰς παλαιοτέραν ἐποχὴν καὶ ἡ Ἑλλὰς εἶχε μεγάλα δάση. Πολλὰ ἀπὸ τὰ δάση μας τὰ κατέστρεψαν αἱ πυρκαϊά, οἱ ξυλοκόποι καὶ οἱ ποιμένες, ἐπειδὴ ἥθελαν νὰ ἔχουν πολλοὺς βοσκοτόπους διὰ τὰ ποιμνιά των. Τότε κανεὶς δὲν τοὺς ἤμποδίζε. Δὲν ἤξεραν ὅμως ποῖον κακὸν ἔκαμναν εἰς τὸν τόπον των! Διότι, ὅταν ἔλειψαν τὰ δένδρα ἀπὸ τὰς πλαγιὰς τῶν βουνῶν, ἡ βροχὴ ὀλίγον κατ’ ὀλίγον παρέσυρε τὰ χώματα καὶ ἀπέμειναν γυμνοὶ οἱ μαῦροι βράχοι.

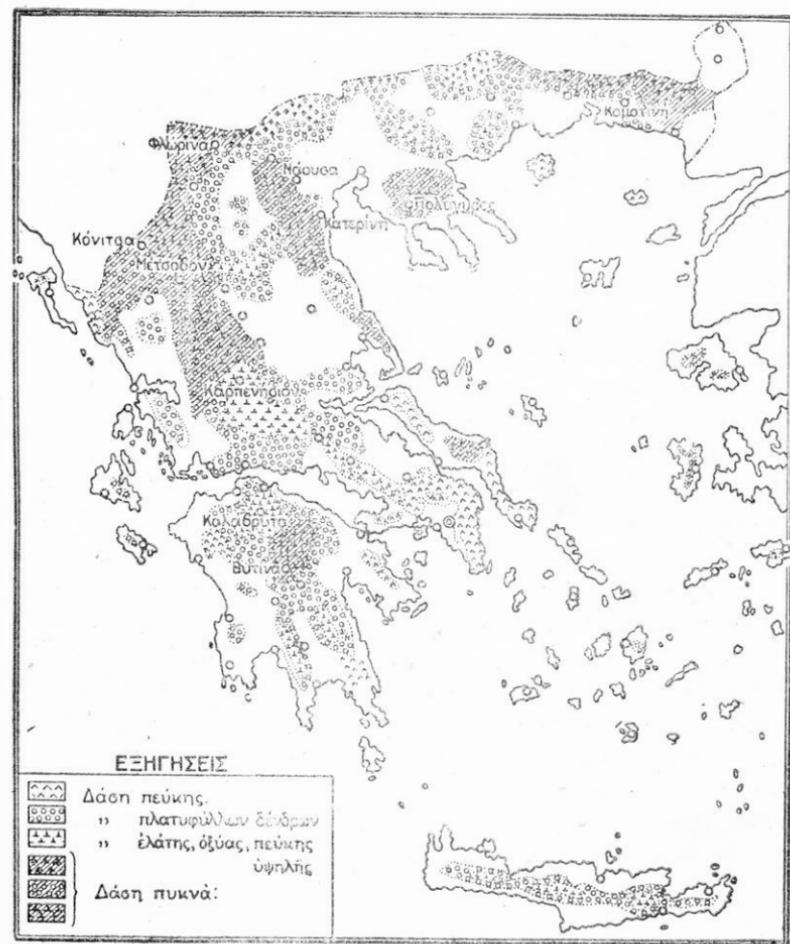
Δι’ αὐτὸν ἡ Ἑλλὰς εἶναι πολὺ πτωχὴ εἰς δάση. Καὶ αὐτὸν εἶναι μέγα δυστύχημα· διότι τὰ δάση δὲν μᾶς δίδουν μόνον ξύλα, ἀλλὰ καὶ καθαρίζουν τὸν ἀέρα, τὸν ὄποιον ἀναπνέομεν, προκαλοῦν βροχὰς καὶ ἀποτελοῦν τὸν ὠραιότερον στολισμὸν ἐνὸς τόπου. Καθῆκον ἔχομεν ν’ ἀναδασώσωμεν τοὺς λόφους γύρω εἰς τὰς πόλεις καὶ τὰ χωρία μας καὶ νὰ δώσωμεν πάλιν εἰς τὴν πατρίδα μας τὸ πράσινόν της φόρεμα.

Τὰ μεγαλύτερα δάση ὑπάρχουν εἰς τὴν Μακεδονίαν, τὴν Ἡπειρὸν καὶ τὴν δυτικὴν Θράκην. Αἱ ἐπαρχίαι Γρεβενῶν, Ναούστης, Κατερίνης, Χαλκιδικῆς, Κονίτσης, Σουφλίου καὶ Ροδόπης εἶναι ἀπὸ τὰς περισσότερον δασωμένας περιοχὰς τῆς Ἑλλάδος (ποσοστὸν δασώσεως 35 - 40 %). Ὁλίγα δάση ἔχουν ἡ Στερεά Ἑλλάς, ἡ Εύβοια καὶ ἡ Θεσσαλία, ὀλιγώτερα δὲ ἡ Πελοπόννησος καὶ ἡ Κρήτη.

Περισσότερα εἶναι τὰ δάση, ποὺ ἀποτελοῦνται ἀπὸ δρῦν, ἔπειτα δὲ ἔρχονται τὰ δάση τῆς πεύκης καὶ κατόπιν τὰ δάση τῆς ἐλάτης, τῆς δένυας καὶ τῆς καστανέας.

3. Ἀγριαζῷα ὑπάρχουν εἰς τὰ δάση καὶ τὰ βουνὰ τῆς Ἑλλάδος πολὺ ὀλίγα. Ταῦτα εἶναι: ἡ ἄρκτος εἰς τὴν βόρειον Πίνδον, ὁ λύκος, ὁ θώας (τσακάλι) καὶ ἡ ἀλώπηξ εἰς ὅλα τὰ ἔλληνικά βουνά, ὁ ἀγριόχοιρος, ἡ ἔλαφος καὶ ἡ δορκάς (ζαρκάδι) εἰς τὰ βόρεια τῆς Ἑλλάδος, ὁ αἴγαγρος (ἀγριόγιδο) εἰς τὰς κορυφὰς τῆς Ἱδης καὶ εἰς μερικὰς μικρὰς νήσους, λαγοὶ κ. ἄ.

Πολύ περισσότερα είναι τὰ ἄγρια πτηνά, ποὺ ζοῦν εἰς τὸν τόπον μας. Τὰ κυριώτερα ἀπὸ αὐτὰ είναι : πέρδικες, ἄγριοπερι-

138. Χάρτης τῶν δασῶν τῆς Ελλάδος.

στεραιί, τρυγόνες, φασιανοί, πελαργοί, ἀετοί, ιέρακες, κόρακες κ. ἄ.

ΣΤ'. ΟΙ ΚΑΤΟΙΚΟΙ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Οι κάτοικοι τής 'Ελλάδος είναι σχεδόν όλοι ἔλληνες καταγωγής. "Άλλοτε ἐντὸς τῶν συνόρων τοῦ Κράτους μας κατοικοῦσαν καὶ Τούρκοι καὶ Βούλγαροι, προπάντων εἰς τὰς βορείας Ἑλληνικάς χώρας· ἀλλ' αὐτοὶ πρὸ 28 ἑτῶν ἔφυγαν ἀπὸ τὴν 'Ελλάδα. Μόνον όλίγοι Τούρκοι (περίπου 100.000) ἔμειναν καὶ κατοικοῦν εἰς τὴν δυτικὴν Θράκην.

Εἰς τὴν θέσιν των ἥλθαν καὶ ἐγκατεστάθησαν 1.225.000 'Ελληνες ἀπὸ τὴν ἀνατολικὴν Θράκην, ἀπὸ τὴν Βουλγαρίαν, ἀπὸ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, τὸν Πόντον καὶ τὸν Καύκασον. Ἀλλὰ πολλαὶ χιλιάδες 'Ελλήνων ζοῦν ἀκόμη ἔξω ἀπὸ τὰ σύνορά μας, εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, εἰς τὴν Κύπρον, εἰς τὴν βόρειον 'Ηπειρον, εἰς τὴν Σερβίαν καὶ τὴν Βουλγαρίαν.

"Ολοι οἱ 'Ελληνες ἔχομεν τὴν ἴδιαν γλώσσαν καὶ τὴν ἴδιαν θρησκείαν καὶ τὰ ἴδια ἥθη καὶ ἔθιμα.

Πρὸ ἑκατὸν ἑτῶν τὸ 'Ελληνικὸν Κράτος εἶχε 780.000 κατοίκους, ὅσους δηλαδὴ ἔχουν στήμερον αἱ 'Αθῆναι.

Σήμερον οἱ κάτοικοι τοῦ 'Ελληνικοῦ Κράτους ἀνέρχονται εἰς 7.500.000. Ἀπὸ αὐτούς 120.000 είναι Τούρκοι, 20.000 'Εβραῖοι, 20.000 Ἀρμένιοι, 18.000 'Αλβανοί μωαμεθανοὶ καὶ 5.000 'Αθίγγαιοι. "Ολοι οἱ ἄλλοι, δηλαδὴ τὰ 98% ἀπὸ όλον τὸν πληθυσμόν, είναι 'Ελληνες.

"Αν ὑπολογίσωμεν καὶ τοὺς ὅμοεθνεῖς μας, οἱ διποῖοι ζοῦν μακράν, εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ εἰς χώρας τῆς Εύρωπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς, θὰ εὑρωμεν, ὅτι δλος ὁ 'Ελληνισμὸς ἐπὶ τῆς Γῆς είναι περισσότερος ἀπὸ 9 ἑκατομμύρια.

Θὰ ἔξετάσωμεν τώρα ποῖαι είναι αἱ ἀσχολίαι, μὲ τὰς ὅποιας συντηρεῖται ὁ σημερινὸς πληθυσμὸς τῆς 'Ελλάδος.

Ζ'. ΑΙ ΑΣΧΟΛΙΑΙ ΤΩΝ ΚΑΤΟΙΚΩΝ

1. *Εὗρε εἰς τὸν πίνακα τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς τῶν διαφόρων ἡλληνικῶν χωρῶν πόσα στρέμματα ἐκαλλιεργήθησαν τὸ 1936 μὲ σιτηρὰ καὶ πόσα μὲ ἄλλα εἴδη τῆς καλλιεργείας. Πόσα ἐκατομμύρια στρέμματα ἐκαλλιεργήθησαν; — 2. Εὗρε εἰς τὸν πίνακα αὐτοὺς εἰς*

πόσα ἔκατομμύρια δραχμῶν ἔφθασεν ἡ ἀξία τῶν σιτηρῶν κατὰ τὸ 1936 καὶ εἰς πόσα ἡ ἀξία τοῦ καπνοῦ καὶ τοῦ βάμβακος, τῆς σταφίδος κ.τ.λ.

1. ΓΕΩΡΓΙΑ

Κανὲν ἐπάγγελμα εἰς τὸν τόπον μας δὲν εἶναι τόσον διαδεδομένον, ὅσον τὸ ἐπάγγελμα τοῦ γεωργοῦ καὶ τοῦ βισκοῦ. Μὲ τὴν καλλιέργειαν τῆς γῆς καὶ μὲ τὴν κτηνοτροφίαν ζῇ τὸ μεγαλύτερον μέρος, σχεδὸν τὰ δύο τρίτα τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Έλλάδος. Δι’ αὐτὸν ἡ 'Ελλὰς εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον χώρα γεωργική.

Τὸ κλῖμα τῆς Έλλάδος, καθὼς εἴδομεν, διαφέρει ἀπὸ ἕνα τόπου εἰς ὅλον· δι’ αὐτὸν καὶ τὰ προϊόντα τῶν διαφόρων περιοχῶν τῆς Έλλάδος εἶναι διάφορα. Π. χ. ἡ Θεσσαλία, ἡ Μακεδονία, ἡ Θράκη, ἡ Βοιωτία, ἡ Ἀρκαδία ἔχουν κλῖμα ἡπειρωτικόν· δι’ αὐτὸν ἔκει εύδοκιμοῦν τὰ σιτηρὰ καὶ τὰ ὄσπρια, τὰ ὅποια χρειάζονται θέρος θερμὸν μὲ ξηροὺς τοὺς μῆνας τοῦ θερισμοῦ. Ἀντιθέτως τὰ παράλιά μας καὶ αἱ νῆσοι μας ἔχουν θαλάσσιον κλῖμα· δι’ αὐτὸν εύδοκιμοῦν ἡ ἑλαία, ἡ λεμονέα, ἡ πορτοκαλέα καὶ εἰς ωρισμένα μέρη ἡ σταφιδάμπελος.

"Αλλα μέρη τῆς πατρίδος μας ἔχουν ἔδαφος κατάλληλον δι’ ώρισμένον εἶδος καλλιεργείας· ἔτσι εἰς τὴν ἀνατολικὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν δυτικὴν Θράκην, εἰς τὸ Ἀγρίνιον καὶ τὴν Σάμον, οἱ κάτοικοι ἐπιδίδονται περισσότερον εἰς τὴν καλλιέργειαν τοῦ καπνοῦ· εἰς τὰς πεδιάδας τῆς Λεβαδείας, τῶν Σερρῶν καὶ τῆς Θεσσαλονίκης εἰς τὴν καλλιέργειαν τοῦ βάμβακος· εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ Σουφλίου εἰς τὴν καλλιέργειαν τῆς μορέας κ.τ.λ. "Ωστε ὁ τόπος μας παράγει πολλὰ καὶ διάφορα προϊόντα καὶ δι’ αὐτὸν ἡ γεωργία εἶναι ἡ κυριωτέρα ἀσχολία τῶν κατοίκων.

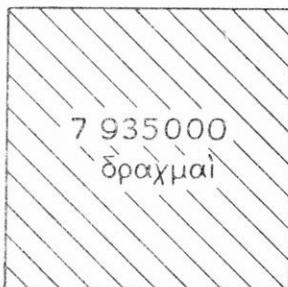
Καλλιέργεια.

1. "Ολη ἡ ἔκτασις, τὴν ὄποιαν καλλιεργοῦν κατ’ ἔτος οἱ χωρικοί μας, φθάνει τὰ 23.000.000 στρέμματα. Ἀπὸ αὐτὰ τὰ 15.000.000 στρέμματα τὰ σπείρουν σιτάρι, κριθάρι, βρώμην, ἀραβόσιτον καὶ σιτηρά.

"Αλλ' ἡ ποσότης τοῦ σίτου, ποὺ παράγεται εἰς ὅλην τὴν 'Ελλάδα, δὲν ἀρκεῖ, διὰ νὰ τραφοῦν τὰ 7.500.000 τοῦ πληθυσμοῦ μας.

Παραγωγή.

Κατανάλωσις.

139. Πόσα σιτηρά παρήχθησαν και πόσα έξωδεύθησαν το 1935 εις τὴν Ἑλλάδα (ἢ ᾧδια τῶν εἰς δραχμάς).

Χρειαζόμεθα περισσότερον σιτάρι, καὶ ἔνα μεγάλο ποσὸν (τὰ 40% ἀπὸ δ, τι χρειαζόμεθα) τὸ εἰσάγομεν ἀπὸ ξένους τόπους.

Τὸ ἴδιον συμβαίνει μὲν τὰ ὅσπερια, τὰ γεώμηλα καὶ τὰ λαχανικά. Ὁ τόπος μας παράγει ὀλιγώτερα ἀπὸ ὅσα χρειαζόμεθα καὶ μεγάλα ποσὰ εἰσάγουν οἱ ἐμπόροι μας ἀπ’ ἔξω.

Καὶ ὅμως ὑπάρχουν ἀκόμη εἰς τὴν Ἑλλάδα τόσα χέρσα μέρη, ὥστε, ἀν καλλιεργηθοῦν καὶ αὐτά, ὁ τόπος μας δὲν θὰ ἔχῃ ἀνάγκην νὰ εἰσάγῃ ἀπ’ ἔξω τόσα γεωργικὰ προϊόντα καὶ νὰ πληρώνῃ τόσα ἑκατομμύρια. Μόνον διὰ φασόλια ἐπληρώσαμεν τὸ 1936 εἰς τοὺς ξένους 123 ἑκατομμύρια δραχμάς !

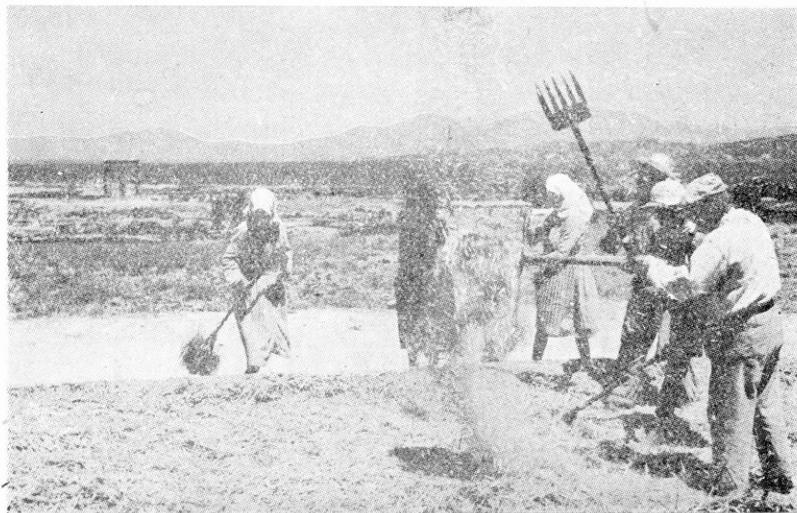
Δι’ αὐτὸ τὸ Κράτος μας ἀνέλαβε ν’ ἀποξηράνῃ τὰ ἔλη εἰς τὴν Μακεδονίαν; εἰς τὴν Θεσσαλίαν, εἰς τὴν Ἡπειρον καὶ ἄλλοιν καὶ νὰ προφυλάξῃ τὰς πεδιάδας μας ἀπὸ τὰς πλημμύρας τῶν ποταμῶν. Ἔτσι ἑκατομμύρια στρέμματα θὰ δοθοῦν εἰς τὴν

140. Θερισμός.

γεωργίαν. Ἐν δὲ καὶ οἱ γεωργοί μας μάθουν νὰ ὀργώνουν βαθύτερα τὴν γῆν, νὰ μεταχειρίζωνται λιπάσματα καὶ ν' ἀπολυμαίνουν τὸν σπόρον, τότε ὑπάρχει ἐλπὶς γρήγορα ἢ πατρίς μας νὰ μὴ χρειάζεται εἰδη τροφῆς ἀπὸ ξένα μέρη.

2. Ἀλλο σπουδαῖον προϊὸν τῶν ἀγρῶν μας εἶναι ὁ καπνός. Αὐτὸς ἔρχεται δεύτερος εἰς τὴν ὅξιαν μετὰ τὰ σιτηρά. Ἀπὸ τὴν πώλησιν τῶν καπνῶν κατὰ τὸ ἔτος 1936 ἡ Ἑλλὰς εἰσέπραξε $3\frac{1}{2}$, δισεκατομμύρια δραχμάς. Διότι τὰ καπνά μας εἶναι ἔξαιρετικῆς ποιό-

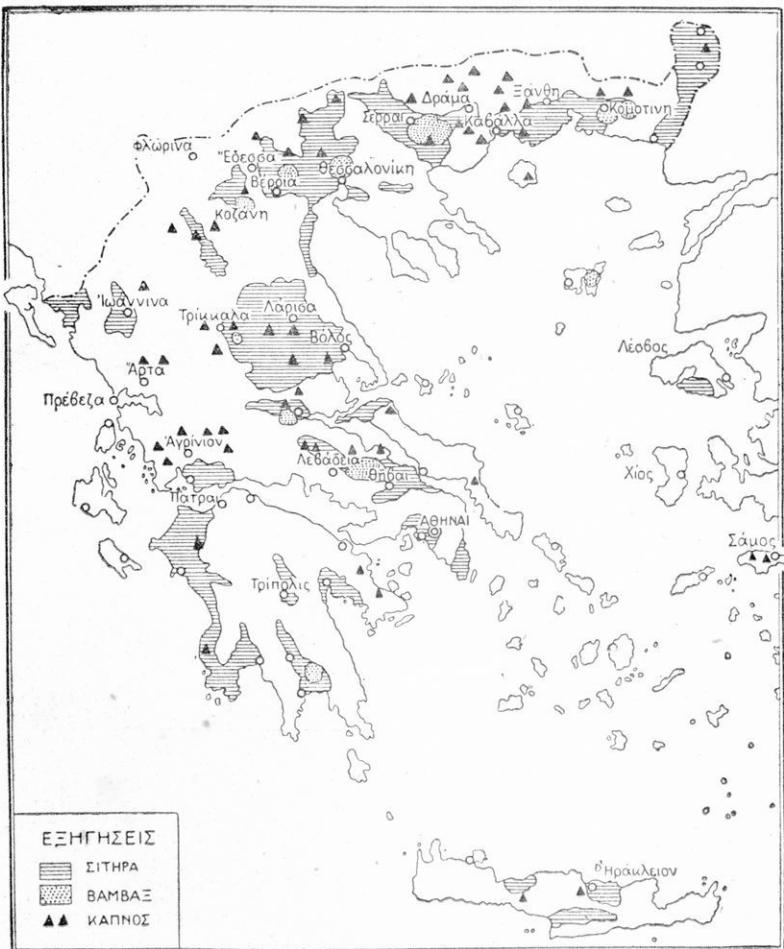
141. Τὸ «λίχνισμα», μία ὀπὸ τέσσερας ἐργασίας τοῦ ἀλωνίσματος.

(Φωτογρ. Δ. Χαρισιάδη)

τητος καὶ τὰ ζητοῦν εἰς ὅλον τὸν κόσμον. Δι' αὐτὸν ἡ Ἑλλὰς εἶναι ἡ πρώτη καπνοπαραγωγὸς χώρα τῆς Εύρωπης. Ποιὰ εἶναι τὰ καπνοπαραγωγικὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος, βλέπεις εἰς τὸν χάρτην τῆς παραγωγῆς (εἰκ. 142).

3. Τρίτη εἰς σημασίαν ἔρχεται ἡ ἐλαΐστη παραγωγή. Υπολογίζουν, ὅτι τὰ ἔλαιοι δενδρά τῆς Ἑλλάδος εἶναι 25 - 30 δισεκατομμύρια. Τὸ ἔλαιον καὶ αἱ ἔλαιαι μας εἶναι ἀπὸ τὰς θρεπτικωτέρας τροφάς μας. Τὸ πιοσόν, ποὺ περισσεύει, τὸ πωλοῦν εἰς τὸ ἔξωτε-

ρικόν· ἔτσι ὁ τόπος μας εἰσπράττει κατ' ἔτος ἀπὸ ἥλαιον περίπου 300 ἑκατομμύρια δραχμάς. Εἰς παραγωγὴν ἥλαιού ἡ πα-

142. Χάρτης καλλιεργείας σιτηρῶν, καπνοῦ καὶ βάμβακος.

τρίς μας εἶναι τρίτη μεταξὺ τῶν εὐρωπαϊκῶν χωρῶν. Πρώτη εἶναι ἡ Ἰσπανία καὶ δευτέρα ἡ Ἰταλία.

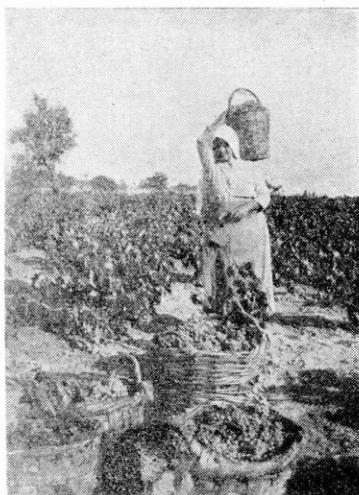

143. Συγκομιδή έλαιων εἰς τὴν Κέρκυραν.

Εῦρε εἰς τὸν χάρτην τῆς Ἑλλάδος (εἰκ. 137) τὰς περιοχάς, αἱ ὅποιαι παράγουν ἔλαιον:

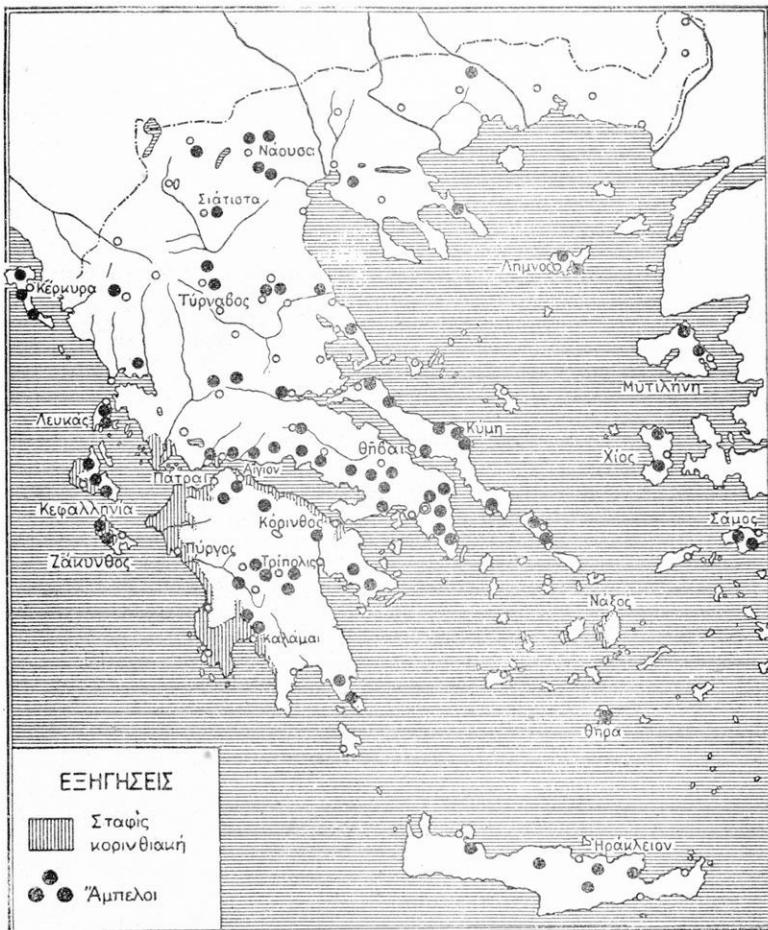
3. Τέλος, κατ' ἔξοχὴν ἐλληνικὸν προϊὸν εἶναι αἱ σταφίδες, ἡ κορινθιακὴ καὶ ἡ σουλτανίνα. Κανὲν μέρος τοῦ κόσμου δὲν παράγει τόσον καλὰς σταφίδας, ὃσον ἡ Ἑλλάς. Δι' αὐτὸ τὰς σταφίδας μας τὰς ἀγοράζουν εἰς ξένας χώρας, καθὼς εἰς τὴν Ἀγγλίαν, τὴν Γερμανίαν, τὴν Ἀμερικήν, καὶ πολὺν χρῆμα εἰσέρχεται ἀπὸ τὴν πώλησιν τῶν σταφίδων εἰς τὸν τόπον μας (περίπου 1.300.000.000 δραχμαὶ κατ' ἔτος).

Μεγάλη ἐπίστης εἶναι ἡ ἀξία τῶν οἴνων μας. Ἰδίως φημίζονται οἱ οἴνοι τῆς Σάμου,

144. Τρυγητός.

τῆς Ἀχαΐας, τῆς Λευκάδος, τῆς Τεγέας, καθώς καὶ μερικῶν τόπων τῆς Μακεδονίας (Σιατίστης, Ναούσης). Πρὸ δὲ λίγων ἔτῶν

145. Χάρτης καλλιεργείας τῆς ἀμπέλου.

ῆρχισαν νὰ ἔξαγουν καὶ νωπάς σταφυλάς, προπάντων ξανθὴν σουλτανίναν, καὶ τὰς πωλοῦν μὲ πολὺ καλὴν τιμήν.

5. "Ἄλλο σπουδαῖον προϊὸν τῶν ἀγρῶν μας εἶναι ὁ βάμ-

β αξ. Καὶ τὸ κλῖμα καὶ τὸ ἔδαφος πολλῶν περιοχῶν τῆς Ἑλλάδος εἶναι καταλληλότατα διὰ τὴν καλλιέργειαν τοῦ βάμβακος. Τὸν καλλιεργοῦν προπάντων εἰς τὰς πεδιάδας τῆς Λεβαδείας, τῆς Θεσσαλονίκης, τῶν Σερρῶν καὶ εἰς πολλὰ ἄλλα μέρη, καθὼς εἰς τὴν Λῆμνον. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἡ παραγωγὴ τοῦ ἐλληνικοῦ βάμβακος ηὗξησε. Ἐνῷ τὸ 1931 οἱ γεωργοί μας ἐκαλλιέργησαν μὲ βάμβακα 180.000 στρέμματα, τὸ 1937 ἐκαλλιέργησαν 820.000 στρέμματα. Ἔτσι καὶ αὐτοὶ ἐδεκαπλασίασαν τὸ εἰσόδημά των καὶ ἡ

146. Συλλογὴ βάμβακος.

(Φωτογραφία Μεγαλοικονόμου)

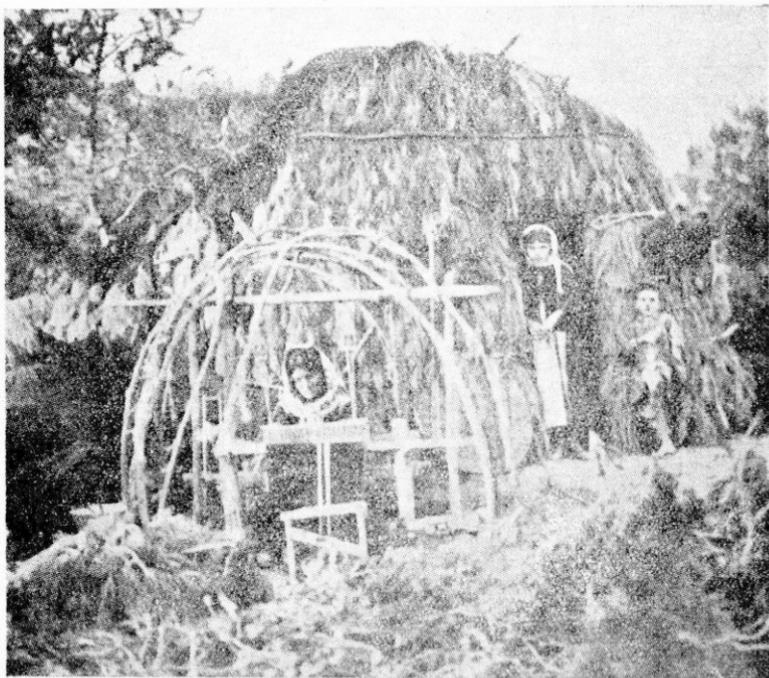
βιομηχανία μας ἐχρησιμοποίησεν ἐλληνικὸν βάμβακα (βλ. εἰκ. 142).

6. Σπουδαῖα εἶναι καὶ τὰ ἄλλα προϊόντα τῆς γεωργίας μας, καθὼς τὸ σάμιον, τὸ ὅπτιον παράγεται εἰς τὴν Μακεδονίαν, τὴν Θράκην καὶ τὴν Θεσσαλίαν, τὰ ἐσπεριδοειδῆ (πορτοκάλια, λεμόνια, μανδαρίνια), τὰ σῦκα, τὰ κάστανα καὶ οἱ ἄλλοι ξηροὶ καρποὶ κ.τ.λ.

Τέλος ἡ καλλιέργεια τῆς μορέας εἶναι ἀνεπτυγμένη εἰς τὴν

δυτικήν Θράκην, τὴν Μακεδονίαν, τὴν Πελοπόννησον, τὴν Θεσσαλίαν καὶ τὴν Κρήτην. Ἐκεῖ τρέφουν μεταξοσκώληκας καὶ παράγουν μέταξ αὐτὸν. Εἰς τὸ εἶδος αὐτὸν ἡ πατρίς μας ἔρχεται τρίτη μεταξὺ τῶν χωρῶν τῆς Εύρωπης μετὰ τὴν Ρωσίαν καὶ τὴν Ἰταλίαν.

Ἡ γεωργία λοιπὸν εἴναι ἡ κυριωτέρα πηγὴ πλούτου διὰ τὴν πατρίδα μας.

147. Καλύβια ποιμένων εἰς τὴν Πάρνηθα. Ἐμπρὸς ὁ ἀργαλειός.
(Φωτογραφία N. Ζωγράφου)

2. ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΑ

Λιβάδια καὶ βοσκαὶ ὑπάρχουν πρὸ πάντων εἰς τὰ βουνά, καθὼς καὶ εἰς τὰ παραποτάμια καὶ τὰ βαλτώδη μέρη. Ἐπειδὴ λοιπὸν τὸ χόρτον εἰς τὰ πεδινὰ μέρη μετὰ τὸν Μάϊον ξηραίνεται τελείως,

οἱ ποιμένες μας τὴν ἄνοιξιν μεταναστεύουν μὲ τὰ ποίμνιά των εἰς τὰ δρεινὰ μέρη (νομαδικὴ κτηνοτροφία).

Ἡ Ἑλληνικὴ κτηνοτροφία δίδει εἰς τὸν λαόν μας : α') εἰδη διατροφῆς (κρέας, γάλα, τυρί, βούτυρον, αὔγα), β') πρώτας ψλας διὰ τὴν βιομηχανίαν (ἔρια, δέρματα) καὶ γ') ζῶα διὰ τὴν ἀροτρίασιν τῶν ἀγρῶν καὶ διὰ τὰς μεταφορὰς (βοῦς, ἵππους, ἡμιόνους, ὅνους).

Δυστυχῶς καὶ ἡ κτηνοτροφία μας δὲν ἐπαρκεῖ διὰ τὰς ἀνάγ-

148. Τὸ ἄρμεγμα εἰς ἓνα μαντρὶ τῆς Μακεδονίας.

κας μας· δι' αὐτὸν εἴμεθα ἀναγκασμένοι νὰ πληρώνωμεν κατ' ἔτος εἰς τὸ ἔξωτερικὸν πολλὰ ἑκατομμύρια δραχμῶν, διὰ νὰ προμηθευώμεθα ζῶα, σφάγια, βούτυρον κ.τ.λ. Μόνον δι' ἀγελάδας καὶ βοῦς ἐπληρώσαμεν τὸ 1935 εἰς τὸ ἔξωτερικὸν 200 ἑκατομμύρια δραχμάς !

Αἱ περιοχαὶ τῆς Ἑλλάδος, οἱ περισσότερον κτηνοτροφικαί, εἶναι δὲ νομὸς Θεσσαλονίκης καὶ δὲ νομὸς Αἰτωλοακαρνανίας. Κατόπιν ἔρχονται κατὰ σειρὰν ἡ Θεσσαλία, ἡ Φθιώτις καὶ ἡ Φωκίς, ἡ δυτικὴ Μακεδονία, ἡ Ἀρκαδία κ.ἄ.

Ασκησις. Εᾶντε εἰς τοὺς πύραυλος τῆς κτηνοτροφίας τοῦ βιβλίου σας πόσα εἶναι ἐν δλῷ τὰ πρόβατα, αἱ αἴγες, οἱ βόες, οἱ λποι καὶ αἱ ἥμιονοι τῶν ἐλληνικῶν χωρῶν.

3. ΑΛΙΕΙΑ

Αἱ θάλασσαι τῆς Ἑλλάδος, ιδίως οἱ κόλποι, ἔχουν πολλὰ καὶ νόστιμα ψάρια. Οἱ ψαράδες μᾶς εἶναι πολὺ ἐπιδέξιοι καὶ ψαρεύουν καὶ εἰς τὰ ἀνοικτὰ καὶ εἰς τοὺς κόλπους. Ἔτσι μᾶς προμηθεύουν καλὴν καὶ ἐκλεκτὴν τροφήν.

Πολὺ ψάρευμα γίνεται προπάντων εἰς τοὺς κλειστούς κόλπους (Εύβοϊκόν, Κορινθιακόν, Ἀμβρακικὸν) καὶ εἰς τὰ παράλια τῆς

149. Ψάρευμα μὲ τὴν τράτα.

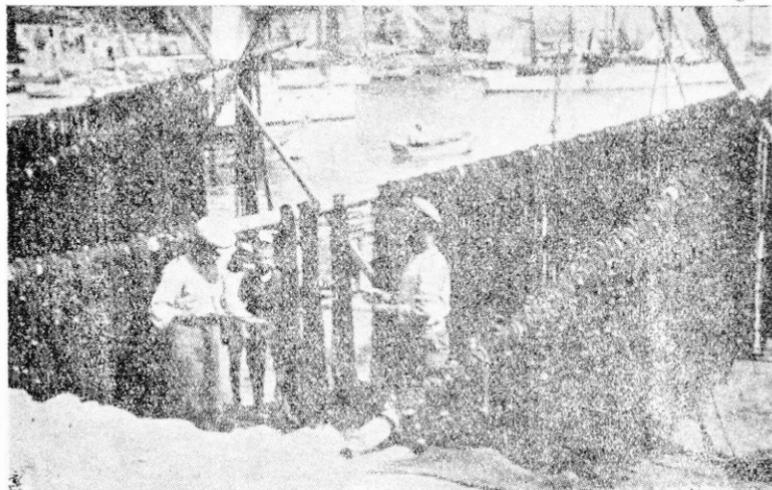
(Φωτογρ. Δ. Χαροπαλίδη)

Θράκης καὶ τῆς Μακεδονίας, τὰ ὅποια ἔχουν μικρὸν βάθος. Τὰ ψάρια τοῦ Σαρωνικοῦ εἶναι μὲν ὀλίγα, ἀλλὰ νοστιμώτατα (μπαρμπιούνια, λιθρίνια, τσιπούρες). Ἐπίσης μερικαὶ λίμναι, π. χ. τῆς Καστορίας, ἡ Βοιβηής (Κάρλα), ἡ Πρέσπα κ.ἄ. ἔχουν μεγάλα καὶ νόστιμα ψάρια.

Τὰ προϊόντα τῆς ἀλιείας μᾶς δὲν εἶναι ἀρκετὰ διὰ τὴν κατα-

νάλωσιν. Δι' αυτὸν εἰσάγομεν ἀπὸ τὸ ἔξωτερικὸν μεγάλα φορτία ἀπὸ παστὰ ψάρια. Μόνον διὰ βακαλάου, ρέγγες καὶ σαρδέλλες ἐπληρώνωμεν κάθε χρόνον περίπου 70 ἑκατομμύρια δραχμάς!

Μεγάλην καταστροφὴν εἰς τὴν ἵχθυοπαραγωγὴν φέρουν ὅσοι ψαρεύουν μὲν δυναμίτιδα. Αὐτοὶ εἰναι ἡ κυρία αἰτία, διὰ τὴν ὁ-

150. Τὸ στέγνωμα τῶν διχτυῶν.

(Φωτογραφία Μεγαλοοικονόμου)

ποίαν δὲν ἔχομεν ἀρκετὰ ψάρια, ἐνῷ ἔχομεν γύρω μας τόσην θάλασσαν.

'Αρκετὸν εἰσόδημα φέρει εἰς τὸν τόπον μας καὶ ἡ σπογγαλητικὴ αλιεία. Οἱ "Ελληνες σπογγαλιεῖς" (Υδραῖοι, Αίγινηται, Δωδεκανήσιοι) ἀλιεύουν σπόγγους κυρίως εἰς τὰ παράλια τῆς βορείας Αφρικῆς. 'Η Ελλάς εἶναι τὸ μεγαλύτερον σπογγαλιευτικὸν κέντρον τῆς Μεσογείου.

4. ΔΑΣΟΚΟΜΙΑ

Πλούσιαι εἰς δάση εἶναι, ὡς εἴδομεν, αἱ βόρειαι χῶραι τῆς Ελλάδος (Μακεδονία, Ηπειρος, Θράκη), καθὼς καὶ μερικαὶ περιοχαὶ τῆς ἄλλης Ελλάδος (Πίνδος, Καλάβρυτα, Βυτίνα).

’Από τὰ δάση τῆς ἐλάτης καὶ τῆς ὁξύας παράγουν κυρίως ξυλείαν δι’ οἰκοδομάς καὶ δι’ ἔπιπλα, ἀπὸ τὰ δάση δὲ τῆς δρυός, τῆς πεύκης κ.τ.λ. παράγουν ξυλάνθρακας καὶ καυσόξυλα. ’Αλλ’ ἐνῷ καύσιμον ὅλην τὰ δάση μᾶς δίδουν ἀρκετήν, ἀντιθέτως ἡ ξυλεία, ποὺ ἔξαγεται ἀπὸ τὰ δάση μας, δὲν εἶναι ἀρκετή. Δι’ αὐτὸν ἡ χώρα μας εἰσάγει μεγάλας ποσότητας ζένης ξυλείας.

Οἱ “Ελληνες χωρικοί, οἱ ὄποιοι ἔχουν ὡς ἐπάγγελμα τὴν ὑλοτομίαν, ἀνέρχονται εἰς 5.000.

5. ΟΡΥΚΤΩΡΥΧΙΑ

Τὰ ὄρυκτὰ προϊόντα τῆς ‘Ελλάδος εἶναι πολλὰ καὶ διάφορα. Τὰ κυριώτερα ἀπὸ αὐτὰ εἶναι : σίδηρος (Σέριφος, Κύθνος, Λαύρειον) καὶ σιδηροπυρίτης (Χαλκιδική, ‘Ερμιόνη), μόλυβδος (Λαύρειον, Σίφνος), ψευδάργυρος (Θάσος, Λαύρειον), χρώμιον (Φάρσαλα, Δομοκός), λευκόλιθος (Εὔβοια), σμύρις (Νάξος), λιγνίτης (Κύμη καὶ Ἀλιβέριον τῆς Εύβοιας, Ωρωπός, Μέγαρα, Σέρραι, Φλώρινα, Κατερίνη).

Ολα σχεδὸν τὰ προϊόντα τῶν μεταλλείων μας τὰ ἔξαγομεν εἰς τὸ ἔξωτερικόν· διότι ὁ τόπος μας δὲν ἔχει γαιάνθρακας, οἱ ὄποιοι χρειάζονται διὰ τὴν χώνευσιν τῶν μεταλλών.

Εἰς τὰ μεταλλεῖα μας ἀσχολοῦνται 8.000 ἐργάται, δὲ τόπος μας εἰσπράττει κατ’ ἔτος ἀπὸ μεταλλεύματα περίπου 250 ἑκατομμύρια δραχμῶν.

Τέλος τὰ προϊόντα τῶν λατομείων μας εἶναι μάρμαρα καὶ λευκά καὶ πολύχρωμα (Πεντέλη, Πάρος, Θάσος, Σκύρος, Τήνος, Χίος κ.ἄ.), θηραϊκὴ γῆ (Θήρα), γύψος (Αἴτωλικόν, Κρήτη, Ζάκυνθος, Κάσος) καὶ μυλόπετρες (Μῆλος).

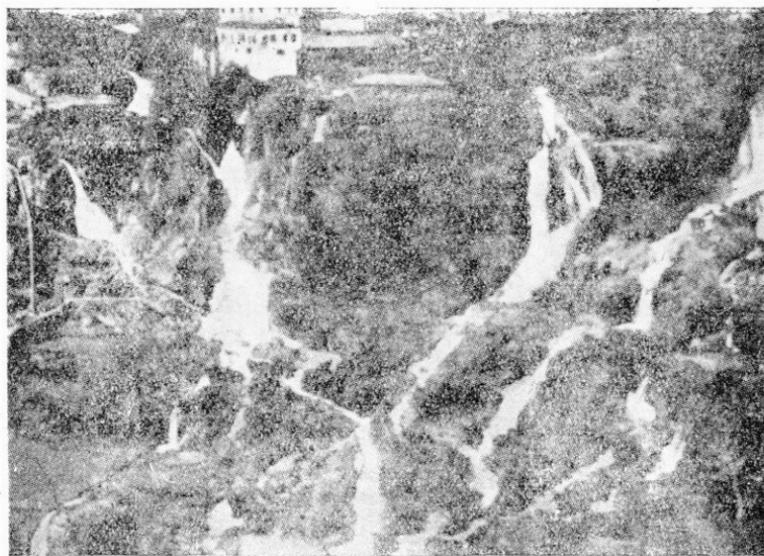
6. ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ

Διὰ νὰ ἀναπτυχθῇ ἡ βιομηχανία εἰς ἓνα τόπον, χρειάζονται κυρίως πρῶται ὕλαι, δηλ. φυσικὰ προϊόντα καὶ ἄνθρακες διὰ τὴν κίνησιν τῶν μηχανῶν. Τοὺς ἄνθρακας ἡμπορεῖ ν’ ἀντικαταστήσῃ ἡ δύναμις, ἡ ὄποια παράγεται ἀπὸ τὴν πτῶσιν τῶν ὑδάτων (λευκὸς ἄνθραξ).

Ἡ ‘Ελλὰς πρώτας ὅλας ἔχει ἀρκετάς, ἀφοῦ παράγει ἄφθονα γεωργικὰ καὶ ὄρυκτὰ προϊόντα. Καὶ δὲν ἔχει μὲν λιθάνθρακας, ἔχει

ὅμως πολλοὺς καὶ καλοὺς λιγνίτας, καθὼς καὶ πολλάς πτώσεις ύδάτων, ἃν καὶ ἀκόμη δὲν ἔγινεν ἀρκετή ἐκμετάλλευσις αὐτῶν.

Προσέτι ἡ Ἑλλάς ἔχει θέσιν παραλίαν καὶ ἡμπορεῖ νὰ προμηθεύεται εύθηνὰ διὰ θαλάσσης μηχανάς, πρώτας υλας κ.τ.λ. Ἐπίσης ἔχει καὶ πολλάς ἐργατικὰς χεῖρας. Οἱ Ἑλληνες ἐργάται εἶναι εὐφυεῖς καὶ ἐπιδέξιοι, ἃν δὲ μορφωθοῦν καὶ τεχνικῶς, θὰ γίνουν οἵσοι

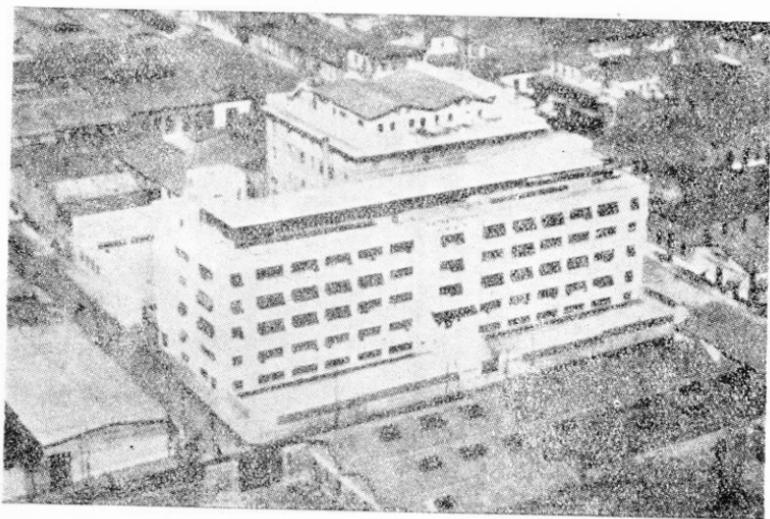

151. Καταρράκται τῆς Ἔδεσσης. Δύναμις κινητήριος ποὺ μένει ἐως τώρα ὀχρησιμοποίητος.

(Φωτογρ. Τοπογρ. 'Υπηρ. 'Υπουργ. Συγκοινωνίας)

μὲ τοὺς καλυτέρους ξένους τεχνίτας. Ἡ βιομηχανία μας ἀπασχολεῖ περίπου 300.000 ἐργάτας.

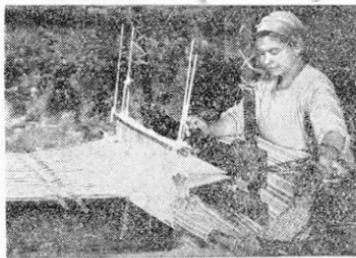
Τὰ μεγαλύτερα κέντρα τῆς ἐλληνικῆς βιομηχανίας είναι δὲ Πειραιεύς, αἱ Ἀθῆναι καὶ αἱ μεγαλύτεραι παράλιαι πόλεις (Θεσσαλονίκη, Πάτραι, Βόλος, Καλάμαι, Καβάλα), καθὼς καὶ ἡ περιοχὴ τοῦ Βερμίου (Νάουσα, Ἔδεσσα, Βέροια).

152. Ἐν ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα καπνεργοστάσια τοῦ Πειραιῶς,
εἰς τὸ δόποῖον ἐργάζονται 1500 ἔργαται.

(Φωτογρ. Τοπογρ. Υπηρ. Υπουργ. Συγκοινωνίας)

Ἡ βιομηχανία μας ἐπεξεργάζεται κυρίως γεωργικὰ καὶ κτηνοτροφικὰ προϊόντα. Τὰ περισσότερα ἐργοστάσια μας παράγουν εἴδη διατροφῆς (ἀλευροβιομηχανία, οἰνοποιία, ἐλαιοιουργία κ.τ.λ.).

153. Ὁ ἀργαλειός εἶναι μία ἀπὸ τὰς κυριωτέρας ἐνασχολήσεις τῶν γυναικῶν εἰς τὰ χωρία καὶ τὰς κωμοπόλεις μας.

Δευτέρα εἰς σπουδαιότητα ἔρχεται ἡ βιομηχανία κλωστικῆς καὶ ὑφαντουργίας (βαμβακουργία, ἐριουργία, ταπητουργία, μεταξουργία). Τὰ προϊόντα τῆς ὑφαντουργίας μας συναγωνίζονται μὲ τὰ προϊόντα τοῦ ἑξατερικοῦ. Κατόπιν ἀκολουθοῦν ἡ βυρσοδεψία, ἡ βιομηχανία χημικῶν εἰδῶν (σαπωνοποιία, ὑαλουργία, βιομηχανία χημικῶν λιπασμάτων),

ἡ καπνοβιομηχανία, ἡ χαρτοποιία, ἡ σιδηρουργία κ.τ.λ.

7. ЭМПОРИОН

Οι διάφοροι τόποι του 'Ελληνικού Κράτους δεν παράγουν τὰ
ιδια προϊόντα. Δι' αὐτὸ ὁ εἰς τόπος προμηθεύεται ἀπὸ τὸν ἄλλον
τὰ προϊόντα, τὰ όποια δὲν ἔχει. "Ετσι γίνεται μία ἀνταλλαγὴ προϊ-
όντων μεταξύ τῶν διαφόρων τόπων τῆς πατρίδος μας, ἀπὸ τὴν

Εἰσαγωγὴ Ἐξαγωγὴ

1926	9 967 έκατ. δραχ.	5 440 έκατ. δραχ.
1927	12 600 έκ.	6 040 έκ.
1929	13 276 έκ.	6 960 έκ.
1930	10 524 έκ.	5 985 έκ.
1931	8 763 έκ.	4 200 έκ.
1932	7 870 έκ.	4 757 έκ.
1933	8 426 έκ.	5 154 έκ.
1934	8 792 έκ.	5 474 έκ.
1935	10 680 έκ.	7 100 έκ.

154. Τὰ ἐμπόριον τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη.

όποιαν προέρχεται κίνησις έμπορική εις τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ Κράτους μας (ἐσωτερικὸν ἐμπόριον).

Αλλ' ὅπως εἴδομεν, ή παραγωγή μας δὲν ἤμπορει ἀκόμη νὰ ἐπαρκέσῃ εἰς ὅλας τὰς ἀνάγκας μας. Μᾶς λείπουν ἀρκετά εἰ δη διατροφῆς, τὰ δύοια ἀναγκαζόμεθα νὰ προμηθευώμεθα ἀπό τὸ

Εἰσαγωγή

1935

Έξαγωγή

41%

Βιομηχανικά
προϊόντα
4 420 έκατ.
δραχ.

Καπνά
3 570 έκατ.
δραχ.

29%

"Υλαι άκατέργαστοι
ή ήμικατειργασμέναι
3 000 έκ.

Σταφίδες
1233 έκ.

"Ελαιον 300 έκ

Σῦκα, όπωραι 515 έκ.

σύνσι 147 έκ

δέρματα 146 έκ.

25%

Δημητριακοί
καρποί καὶ ἄλευρα
1 650.

ἄλλα εἴδη 1190 έκ.

Σύνολον 7.100 έκ. δρ.

Λοιπὰ εἴδη διατροφῆς
950 έκ.

5%

Ζῶα Ζῶντα 480 έκ.

Σύνολον 10.680 έκ. δρ.

155. Αξία τῶν κυριωτέρων εἰδῶν τοῦ εἰσαγωγικοῦ καὶ έξαγωγικοῦ
ἐμπορίου μας.

έξωτερικὸν (σῖτον, ἄλευρα, σφάγια, ἀλιπάστους ἵχθυς, ὅρυζαν, καφέν, τέον, ζάχαριν). Ἐπίσης μᾶς λείπουν πρῶτα οἱ λαοὶ καὶ εἰδὴ βιομηχανικὰ (βάμβαξ καὶ ύφασματα, γαιάνθρακες καὶ πετρέλαιον, ξυλεία, μηχανάι, δέρματα κ.τ.λ.). Αὐτὸς ἀποτελεῖ τὸ εἰσαγωγικὸν ἐμπόριον.

Εύτυχῶς ἔχομεν καὶ προϊόντα, τὰ ὅποια χρειάζονται ἄλλοι λαοί, καθὼς καπνόν, σταφίδα καὶ οἶνος, ἔλαιον καὶ ἔλαιάς, σπόργυους, μεταλλεύματα, ρητίνην, τάπητας κ.ἄ. Αὔτας οἱ ἔμποροι μας τὰ ἔξαγουν εἰς τὸ ἔξωτερικόν. Ἔτσι γίνεται τὸ ἐξαγωγικόν.

Άσκησεις. — *Παρατήρησε τὴν σχηματογραφικὴν παράστασιν τοῦ ἐμπορίου τῆς Ελλάδος (εἰκ. 154). Ενδεικνύεται τὸ ἔξαγωγικόν μας ἐμπορίον ἀπὸ τὸ εἰσαγωγικόν δι’ ἐκαστον ἔτος. Κατὰ ποῖον ἔτος ἡ διαφορὰ αὐτὴ ἥτοι μικροτέρα; Τί συμπεραινεῖς ἀπὸ τὴν ἐλάττωσιν αὐτὴν τῆς διαφορᾶς;*

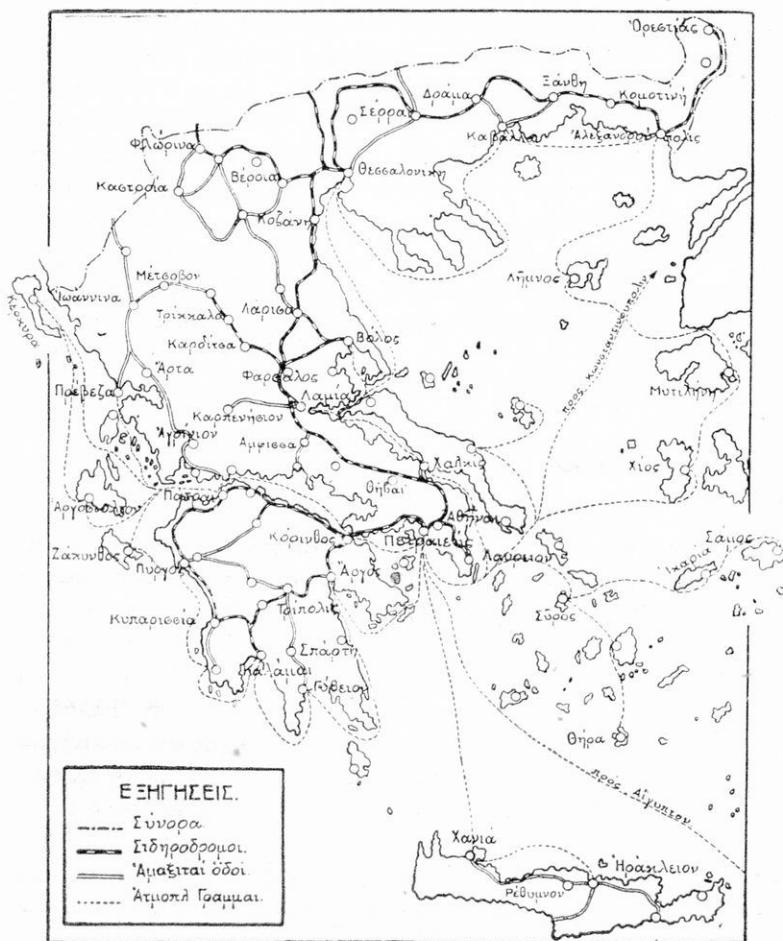
8. ΣΥΓΚΟΙΝΩΝΙΑΙ

Ἡ Ελλάς, καθὼς εἴδομεν, ἔχει ἀνεπτυγμένον ἐμπόριον. Δι’ αὐτὸς ἔχει ἀνάγκην καὶ ἀπὸ πυκνὸν δίκτυον ὁδῶν καὶ ἀπὸ ἄφθονα μέσα συγκοινωνίας.

Ἡ Ελλάς βρέχεται κατὰ τὸ πλεῖστον ἀπὸ τὴν θάλασσαν. Ἔτσι ἔχει εὔκολον τὴν θαλασσινήν συγκοινωνίαν. Οἱ ἐμπορικοὶ μας στόλοι ἀποτελεῖται ἀπὸ 600 ἀτμόπλοια καὶ 700 ιστιοφόρα. Ἔρχεται δέκατος μεταξὺ τῶν ἐμπορικῶν στόλων ὅλου τοῦ κόσμου. Τὸ ἐμπορικὸν ναυτικόν μας δὲν ἔχει περιττεῖ μόνον τὴν συγκοινωνίαν τῶν παραλίων καὶ τῶν νήσων μας, ἀλλὰ καὶ τὴν συγκοινωνίαν μας μὲ τὰς ξένας χώρας. Ἡ Ἑλληνικὴ σημαία διασχίζει μὲ τόλμην τὰς θαλάσσας καὶ τοὺς ὠκεανοὺς πρὸς ὅλας τὰς διευθύνσεις.

Αντιθέτως, εἰς τὸ ἔσωτερικὸν τῆς χώρας δὲν ἔχομεν παντοῦ καλὴν συγκοινωνίαν. Τὸ δίκτυον τῶν ἐλληνικῶν σιδηροδρόμων, καθὼς καὶ οἱ δρόμοι μας, δὲν είναι ἀρκετοί, διὰ νὰ ἔχει περιττεῖς συγκοινωνίας τὰς ἀνάγκας τοῦ τόπου. Κατὰ τὰ τελευταῖα ὅμως ἔτη τὸ Κράτος μας κατεσκεύασεν εἰς πολλὰ μέρη καλοὺς δρόμους. Τώρα δὲ μὲ τὰ αὐτοκίνητα τὰ μέρη αὐτὰ ἀπέκτησαν τακτικὴν συγκοινωνίαν.

Πυκνὸν δίκτυον σιδηροδρόμων έχει ή Πελοπόννησος, ή Θεσ-

156. Χάρτης τῶν συγκοινωνιῶν τῆς Ἑλλάδος.

σαλία καὶ ἡ κεντρικὴ Μακεδονία. Ἀδικημένη ἀπὸ τὴν ἄποψιν αὐτὴν εἶναι ἡ Ἡπειρος καὶ ἡ δυτικὴ Στερεά. Κέντρα τῶν σιδηροδρομικῶν συγκοινωνιῶν εἶναι ὁ Πειραιεὺς καὶ ἡ Θεσσαλονίκη.

Ίε τὸ δίκτυον τῶν κρατικῶν σιδηροδρόμων ἡ Ἑλλὰς ἐπικοινωνεῖ σιδηροδρομικῶς μὲ τὴν δυτικὴν καὶ τὴν κεντρικὴν Εὐρώπην. Δύο ἐπιβατικαὶ ἀμαξοστοιχίαι καὶ τέσσαρες ἐμπορικαὶ ἀναχωροῦν καθ' ἑκάστην ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ καὶ διεύθυνονται πρὸς τὴν Εὐρώπην.

Τὸ πλουσιώτερον δίκτυον ἀμαξιτῶν ὁδῶν ἔχουν αἱ Ἰόνιοι Νῆσοι καὶ ἡ Πελοπόννησος.

Τέλος τὰ ἀεροπλάνα ἐκτελοῦν τὴν συγκοινωνίαν ἀπὸ τὰς Ἀθήνας πρὸς τὰ μεγαλύτερα κέντρα τῆς Ἑλλάδος, δηλ. τὴν Θεσσαλονίκην, τὴν Δράμαν, τὰ Ἰωάννινα, τὸ Ἀγρίνιον, τὴν Κέρκυραν, τὰς Πάτρας, τὴν Μυτιλήνην καὶ τὴν Κρήτην. Τὰ ἀεροδρόμια δὲ τῆς Δεκελείας, τοῦ Ἑλληνικοῦ καὶ τῆς Θεσσαλονίκης εἰναι καὶ σπουδαῖοι σταθμοὶ διὰ τὰ ἀεροπλάνα, τὰ ὅποια συνδέουν τὰ ἄλλα κράτη τῆς Εὐρώπης μὲ τὴν Αἴγυπτον καὶ τὰς χώρας τῆς Ἀσίας (βλ. εἰκ. 133).

Η'. ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΚΑΙ ΠΥΚΝΟΤΗΣ ΤΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ

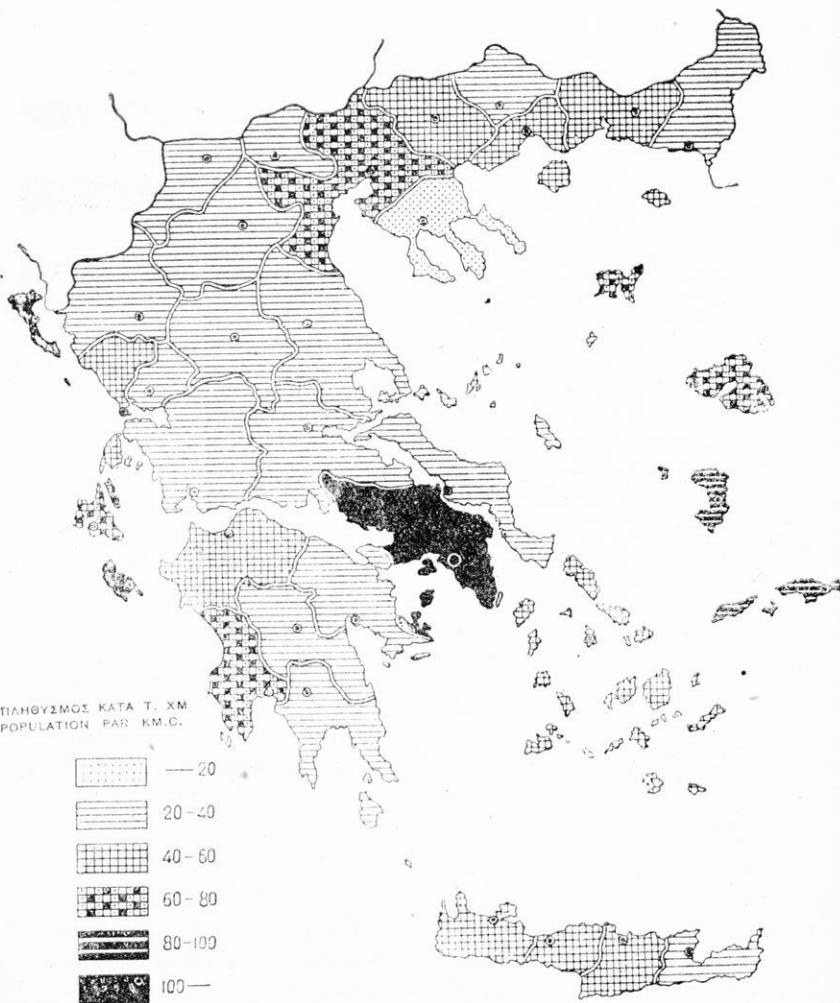
1. Καθὼς εἰδομεν, τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἑλλάδος (61 %) ἀσχολεῖται εἰς τὴν γεωργίαν, τὴν κτηνοτροφίαν καὶ τὴν ἀλιείαν, τὸ μικρότερον δὲ μέρος εἰς τὴν βιομηχανίαν καὶ τὸ ἐμπόριον (24 %). Οἱ ὑπόλοιποι κάτοικοι ἐπιδίδονται εἰς ἄλλα ἐπαγγέλματα.

Σύμφωνα μὲ αὐτά, τὰ δύο τρίτα τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἑλλάδος, ἦτοι τὰ 67 ἑκατοστά αὐτοῦ, ζοῦν εἰς χωρία καὶ κώμας καὶ ἀποτελοῦν τὸν ἀριτικὸν πληθυσμὸν τοῦ Κράτους, τὸ δὲ ἐν τρίτον αὐτοῦ, ἦτοι τὰ 33 ἑκατοστά, κατοικεῖ εἰς πόλεις καὶ ἀποτελεῖ τὸν ἀστικὸν πληθυσμὸν αὐτοῦ.

2. Ὁ πληθυσμὸς αὐτὸς δὲν εἶναι ἔξισου μοιρασμένος εἰς τὰς διαφόρους Ἑλληνικὰς χώρας. Αἱ ὄρειναι περιοχαὶ δὲν ἡμποροῦν νὰ συντηρήσουν πολὺν πληθυσμόν· δι' αὐτὸν εἶναι ἀραιὰ κατοικημέναι, καθὼς ἡ Εύρυτανία, ἡ περιοχὴ τῆς Καλαμπάκας, τὸ ἀνατολικὸν μέρος τῆς Χαλκιδικῆς, τὸ ΒΔ τμῆμα τῆς περιοχῆς τῆς Δράμας.

Αντιθέτως αἱ εὔφοροι γεωργικαὶ περιοχαὶ, καὶ μάλιστα τὰ κέντρα τῆς βιομηχανίας, εἶναι πυκνὰ κατοικημένα. Τοιαῦται περιοχαὶ εἶναι: ἡ Ἀττική, ἡ Κέρκυρα, ἡ Ζάκυνθος, ἡ Σάμος, ἡ Μεσσηνία,

ή Θήρα, αἱ περιοχαὶ Πατρῶν, Θεσσαλονίκης καὶ Βόλου. Πυκνὸν

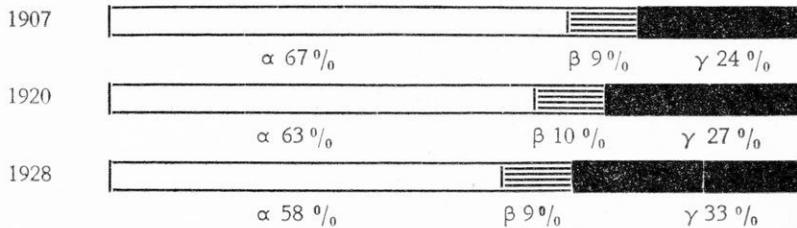

157. Χάρτης πυκνότητος τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἑλλάδος.

(Κατὰ τὴν Γεν. Στατιστικὴν 'Υπηρεσίαν τῆς Ἑλλάδος ἔτους 1938)

πληθυσμὸν ἔχουν σχετικῶς καὶ αἱ νῆσοι Λέσβος καὶ Χίος καὶ ὁ νομὸς Ἡρακλείου τῆς Κρήτης.

3. Εἰς σημεῖα, ὅπου διαστοιχώνονται σπουδαῖαι ὁδοὶ τῶν συγκοινωνιῶν καὶ εἰς μέρη τῆς παραλίας, ὅπου ὑπάρχει ἀσφαλής λιμήν, ἔκεī ἴδρυθησαν πόλεις. Αὗται συγκεντρώνουν τὰ προϊόντα

α =πληθυσμὸς χωρίων

β =πληθυσμὸς ακαμοπόλεων (ἀπὸ 2000-5000 κατοίκων)

γ =πληθυσμὸς πόλεων (ἀπὸ 5000 καὶ ἄνω)

158. Ἀγροτικὸς καὶ ἀστικὸς πληθυσμὸς κατὰ διαφόρους ἀπογραφάς.

Ποιὸν μέρος τοῦ πληθυσμοῦ ἐλασττώνεται συνεχῶς καὶ ποίκιλα σηματίσιαν ἔχει ἡ ἐλάττωσις αὐτὴ διὰ τὸν τόπον μας;

γεωργικῶν καὶ κτηνοτροφικῶν περιοχῶν ἢ τὴν ἐμπορικὴν καὶ βιομηχανικὴν κίνησιν τοῦ τόπου. Αἱ μεγαλύτεραι ἀπὸ αὐτὰς εἰναι αἱ ἔξις:

Αθῆναι	725.000	Ιωάννινα	22.000
Πειραιεὺς	340.000	Ρόδος	22.000
Θεσσαλονίκη	226.000	Χαλκὶς	22.000
Πλάτραι	80.000	Ἄγρινον	20.000
Βόλος	55.000	Ἀλεξανδρούπολις	20.000
Καβάλα	50.000	Βέροια	19.000
Ηράκλειον	43.000	Δαρμίτα	17.000
Κέρκυρα	35.000	Γιαννιτσά	16.000
Σέρραι	35.000	Τρίπολις	15.000
Καλάμαι	35.000	Αίγιον	15.000
Λάρισα	35.000	Άμυλιάς	15.000
Δράμα	34.000	Καρδίτσα	14.000
Κομοτινὴ	33.000	Κοζάνη	14.000
Ξάνθη	31.000	Κάλυμνος	14.000
Μυτιλήνη	28.000	Θῆραι	13.000
Χανιά	28.000	Λεβάδεια	13.000
Χίος	27.000	Ἐθεσσα	13.000
Κατερίνη	24.000	Νάουσα	13.000
Τρίκκαλα	23.000	Ἄργος	13.000

Μέγαρχος	13.000	Μεσολόγγιον	10.000
Κόρινθος	13.000	Αργοστόλιον	10.000
Φλώρινα	13.000	Πρέβεζα	10.000
Σιδηρόκαστρον	12.000	Σπάρτη	10.000
Νέα Ορεστιάς	12.000	Καστορία	10.000
Ρέθυμνον	11.000	Κιλκίς	10.000

**Θ'. ΤΟ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΚΑΙ Η ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ
ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ**

"Οταν τὸ 1821 οἱ "Ελληνες ἐπανεστάτησαν κατὰ τοῦ Τουρκικοῦ κράτους καὶ ὁ ἔρος ἀγών των ἥρχισε νὰ ἐπικρατῇ, ἔξελεξαν χωριστὰ κάθε τόπος ἀντιπροσώπους, οἱ ὅποιοι συνῆλθον εἰς τὴν Ἐπίδαιρον τῆς Πελοποννήσου. Αὗτοι ἔξ ὀνόματος ὅλου τοῦ "Εθνους, ποὺ ἡγωνίζετο, διεκήρυξαν τὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν 'Ελλήνων καὶ ἔλαβον ἀποφάσεις διὰ τὰς κοινὰς ὑποθέσεις· αὐτὴ ἦτο ἡ Α' Ἐθνοσυνέλευσις τῶν 'Ελλήνων. "Οταν ἔνας λαὸς μόνος ἀποφασίζει διὰ τὰς ὑποθέσεις του, ἀποτελεῖ ἐλεύθερον Πολιτείαν.

Καὶ ἄλλαι 'Εθνοσυνελεύσεις ἔγιναν κατόπιν, αἱ ὅποιαι καθώρισαν τὰς γενικὰς ἀρχάς, δηλ. τὸ Σύνταγμα, κατὰ τὸ ὅποιον κυβερνᾶται ὁ τόπος, καὶ ἔξελεξαν Βασιλέα.

Πρῶτος κυβερνήτης τῆς 'Ελλάδος ἔγινεν ὁ Ἰω. Καποδίστριας, πρῶτος δὲ Βασιλεὺς τῶν 'Ελλήνων ὁ Ὀθων. "Υστερα ἀπὸ αὐτὸν ἐβασίλευσεν ὁ Γεώργιος Α'.

'Αλλ' ὅσας προόδους καὶ ἀν ἔκαμεν ἡ 'Ελλάς, δὲν ἦτο εὐτυχής. Τὰ ὄριά της εἶχον χαραχθῆ πολὺ στενά, εἰς τὴν Ὀθρυν, ἐνῷ τὸ ὄνειρον τῶν 'Ελλήνων ἦτο ν' ἀπελευθερώσουν ἀπὸ τοὺς Τούρκους καὶ τοὺς ἄλλους ὑποδούλους ἀδελφούς. Δι' αὐτὸν ἦτο μεγάλος ὁ ἐνθουσιασμὸς τῶν 'Ελλήνων, ὅταν τὸ 1864 ἡ 'Αγγλία παρεχώρησεν εἰς τὴν 'Ελλάδα τὰς 'Ιονίους Νήσους, τὰς ὅποιας αὐτὴ κατεῖχε. Μετὰ ἄλλα 17 ἔτη ἡ 'Ελλάς μὲ τὴν ὑποστήριξιν τῆς 'Αγγλίας ἀπέκτησε τὴν Θεσσαλίαν καὶ τὸ ΝΑ μέρος τῆς 'Ηπείρου.

Καὶ μόνη της ἐπεχείρησεν ἡ 'Ελλὰς τὸ 1897 ν' ἀπελευθερώσῃ τὴν Κρήτην καὶ τὰς ἄλλας ἑλληνικὰς χώρας. 'Ατυχῶς ἦτο ἀνέτοιμος, ἐνῷ οἱ Τούρκοι ἦσαν πολλοὶ καὶ τελείως ἔωπλισμένοι. 'Ενικήθη,

ձլλά τὸ πάθημα τῆς ἔχρησίμευσεν ώς μάθημα. ‘Ητοιμάσθη, ἐπῆρεν ώς συμμάχους τοὺς ձլλους λαούς τῆς Βαλκανικῆς καὶ ἔτσι τὸ 1912 ἐνίκησε τοὺς Τούρκους καὶ ἤλευθέρωσε τὴν Μακεδονίαν, τὴν Ἡπειρον, τὴν Κρήτην καὶ τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου. Τὴν νίκην τῆς αὐτῆν ἐστερέωσε μὲ δευτέραν νίκην ἐναντίον τῶν Βουλγάρων, οἱ ὅποιοι ἥθελαν ν' ἀρπάσουν ὅλην τὴν Μακεδονίαν. Τότε ἔνας δολοφόνος

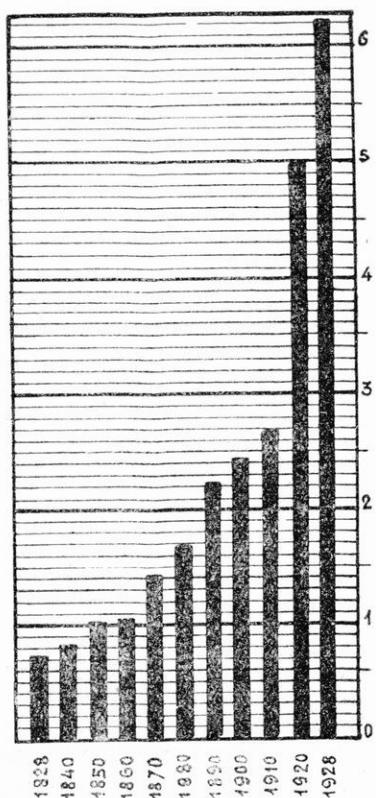

159. Πῶς ἐμεγάλωσεν ἡ Ελλάς.

ἐφόνευσεν εἰς τὴν Θεσσαλονίκην τὸν Βασιλέα Γεώργιον τὸν Α'. Βασιλεὺς ἔγινεν ὁ Διάδοχος, ὁ στρατηλάτης Κωνσταντίνος (1913).

Διὰ νὰ ἀπελευθερώσῃ ἡ Ελλάς καὶ τοὺς ձլλους ἀδελφούς της, ἔλαβε μέρος εἰς τὸν Εύρωπαϊκὸν Πόλεμον (1916 - 1918) καὶ ἀφοῦ ἡ γωνίσθη πολύ, ἀπέκτησε τὴν Σμύρνην καὶ μέγα μέρος τῆς Μικρᾶς Ασίας καὶ τὴν Θράκην ἕως τὰ πρόθυρα τῆς Κωνσταντινουπό-

λεως (Συνθήκη Σεβρῶν 1919). "Ετσι ἐξεπληρώνοντο σχεδόν τὰ ὄνειρα τῆς Ἑλληνικῆς φύλης καὶ ἡ Ἑλλὰς ἡπλώνετο εἰς τὰς ἀκτὰς τεσσάρων θαλασσῶν, ἀπὸ τοῦ Ἰονίου μέχρι τῆς Προποντίδος καὶ τῆς Μαύρης θαλάσσης. Ἡ κυανόλευκος ἐκυμάτιζεν εἰς τὰς ἀκτὰς τοῦ Βοσπόρου.

160. Πῶς ηὔξησεν ὁ πληθυσμὸς τῆς Ἑλλάδος ἐντὸς 100 ἔτῶν.

Δωδεκάνησον (Συνθήκη Παρισίων 1946).

Τὸ πολίτευμα τῆς Ἑλλάδος εἶναι βασιλεία κληρονομική. Βασιλεὺς τῶν Ἑλλήνων εἶναι Παῦλος ὁ Α'.

Ι.º ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ. ΕΚΚΛΗΣΙΑ. ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΣ

1. Διὰ νὰ εἶνοι εὔκολος ἢ διοίκησις τοῦ τόπου, ἢ 'Ελλὰς εἶναι διηρημένη εἰς νομὸν. Εἰς κάθε νομὸν ὑπάρχει εἰς νομάρχης, ὃς ἀντιπρόσωπος τῆς Κυβερνήσεως.

Πρὸ τοῦ τελευταίου πολέμου οἱ νομοὶ τοῦ Κράτους ἦσαν 38, ὅπως σημειώνονται εἰς τὸν χάρτην τῆς σελίδος 220 (εἰκ. 161).

Κατὰ τὰ τελευταῖα ὅμως ἔτη οἱ νομοὶ ηὔξηθησαν εἰς 47. Μὲ τὴν ἀπελευθέρωσιν δὲ τῆς Δωδεκανήσου προσετέθη καὶ μία γενικὴ Διοίκησις μὲ πρωτεύουσαν τὴν Ρόδον.

'Η νέα διοικητικὴ διαιρεσις τῆς χώρας μας φαίνεται εἰς τὸν χάρτην τῆς εἰκόνος 162. "Οπως βλέπουμεν εἰς αὐτόν, μερικαὶ περιοχαί, ποὺ ἦσαν πρότερον ἥνωμέναι ἀνὰ δύο εἰς ἓνα νομόν, (ώς τὸν νομὸν Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας, τὸν νομὸν Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος, τὸν νομὸν Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας), ἔχωρισθησαν καὶ ἀπετέλεσαν χωριστοὺς νομούς. Οὗτοι εἶναι :

1. 'Ο νομὸς Ἀττικῆς	μὲ πρωτεύουσαν τὰς Ἀθήνας.
2. » Βοιωτίας	» τὴν Λεβάδειαν.
3. » Φθιώτιδος	» Λαμίαν.
4. » Φωκίδος	» Ἀμφισσαν.
5. » Ἀκαρνανίας	» τὸ Μεσολόγγιον.
6. » Εύρυτανίας	» τὸ Καρπενήσιον.

"Άλλοι ἐπίσης μεγάλοι νομοί, (ώς ὁ νομὸς Τρικκάλων, ὁ νομὸς Λαρίσης, ὁ νομὸς Φλωρίνης, ὁ νομὸς Θεσσαλονίκης, ὁ νομὸς Ροδόπης καὶ ὁ νομὸς Πρεβέζης), διηρέθησαν καὶ ἔτοι ἐσχηματίσθησαν καὶ 6 νέοι νομοί, οἱ ἔξης :

1. 'Ο νομὸς Καρδίτσης	μὲ πρωτεύουσαν τὴν Καρδίτσαν.
2. » Μαγνησίας	» τὸν Βόλον.
3. » Καστορίας	» τὴν Καστορίαν.
4. » Ἡμαθίας	» Βέροιαν.
5. » Ζάνθης	» Ζάνθην.
6. » Λευκάδος	» Λευκάδα.

Νομοί:

1 Αττικῆς και Βοιωτίας, 2 Φθιώτιδος και Φωκίδος, 3 Αιτωλίας και Αχαΐας, 4 Εύβοϊας, 5 Λαρίσης, 6 Τρικάλων, 7 Ζακύνθου, 8 Κεφαλληνίας, 10 Κυπράδαν, 11 Αργολίδος και Κορινθίας, 12 Αρκαδίας, 13 Αχαΐας, 14 Ηλείας, 15 Λακωνίας, 16 Μεσσηνίας, 17 Δοράμας, 18 Θεσσαλονίκης, 19 Καβάλας, 20 Κέανης, 21 Πέλλης, 22 Σερρών, 23 Φλωρίνης, 24 Χαλκιδικῆς, 25 Αγιον Όρος, 26 Αρτης, 27 Ιωαννίνων, 28 Πλευρέζης, 29 Λεσβου 30 Σάμου, 31 Χίου, 32 Ηοακείου, 33 Λασηθίου, 34 Ρεθύμνης, 35 Χανίων, 36 Ερεβου, 37 Ροδόπης, 38 Κικλίς.

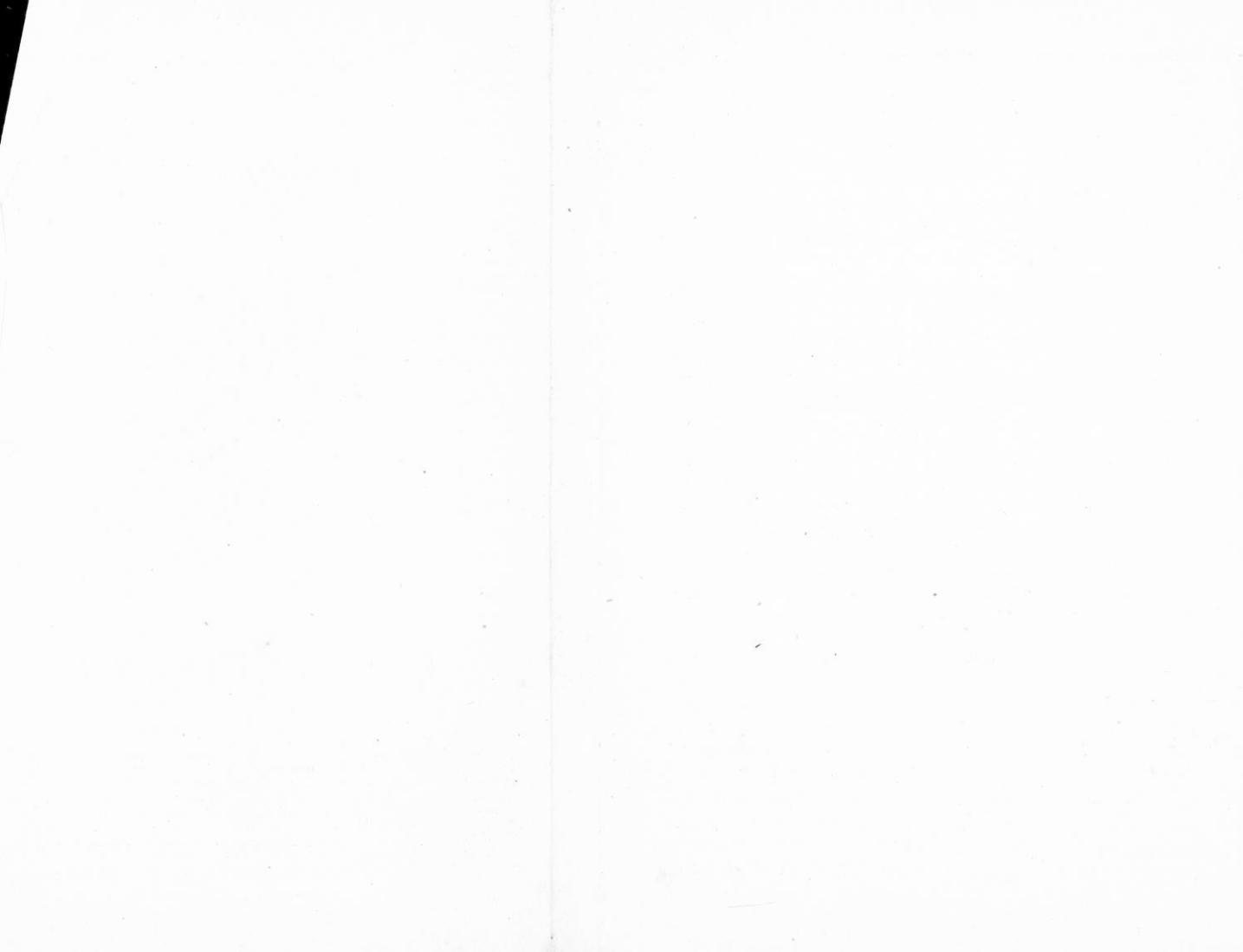
161. Χάρτης τῶν νομῶν τῆς Ελλάδος (πρὸ τοῦ ἔτους 1940).

162. Χάρτης της νέας διοικητικής διαίρεσης της Ελλάδος.

Νομοί

- 1 'Αργολίδος και Κορινθίας
- 2 Αρκαδίας
- 3 Δακωνίας
- 4 Μεσσηνίας
- 5 'Ηλείας
- 6 'Αγαθίας
- 7 'Απτικής
- 8 Βοιωτίας
- 9 Φθιώτιδος
- 10 Φωκίδος
- 11 'Ακαρνανίας
- 12 Εύβοιανίας
- 13 'Αστρας
- 14 Πειραιάς
- 15 Θεσπρωτίας
- 16 Ιοαννίνων
- 17 Καρδίτσης
- 18 Τρικάλων
- 19 Μαγνησίας
- 20 Λαζαρίτης
- 21 Κοζάνης
- 22 Κυτταρίτης
- 23 Θιαρόης
- 24 Πέλλης
- 25 'Ημαδίας
- 26 Θεσσαλονίκης
- 27 Κιλκίς
- 28 Χαλκιδικῆς
- 29 Σερρῶν
- 30 Δράμας
- 31 Καβάλας
- 32 Ξάνθης
- 33 Ροδόπης
- 34 'Εβρου
- 35 Εύβοιας
- 36 Κυκλαδών
- 37 Λέσβου
- 38 Χίου
- 39 Σάμου
- 40 Δωδεκανήσου
- 41 Χανίων
- 42 Ρεθύμνου
- 43 'Ηρακλείου
- 44 Λασηθίου
- 45 Κερύνιας
- 46 Λευκάδας
- 47 Κεφαλληνίας
- 48 Ζακύνθου

Εἰς τὰς νέας χώρας, καθώς τὴν Μακεδονίαν καὶ Θράκην, τὴν Ἡπειρον, τὴν Κρήτην καὶ τὴν Δωδεκάνησον, ὑπάρχουν Γενικοὶ Διοικηταί. Αὐτοὶ ἐπιβλέπουν τὴν διοίκησιν εἰς ὅλην τὴν περιφέρειαν.

Οἱ δικασταὶ δικάζουν τὰς ὑποθέσεις τῶν πολιτῶν. Ἐκτὸς αὐτῶν ὑπάρχει καὶ Συμβούλιον Ἐπικρατείας. Εἰς τοῦτο δύναται νὰ προσφύγῃ κάθε πολίτης, ὁ δποῖος νομίζει, ὅτι μία κρατικὴ ὑπηρεσία τὸν ἡδίκησε.

2. Οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῆς Ἑλλάδος (τὰ 95 %) ἀνήκουν εἰς τὴν Ὁρθόδοξον Χριστιανικὴν Ἐκκλησίαν. Οἱ ὑπόλοιποι εἰναι ἑβραῖοι, μωαμεθανοί, καθολικοί καὶ διαμαρτυρόμενοι. Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος δὲν ἔχει ταῦτα ἀπὸ ἄλλην Ἐκκλησίαν. Ἐχει ἴδικήν της διοίκησιν, διοικεῖται δὲ ἀπὸ τὴν Ἱερὰν Σύνοδον, ἀλλ’ ἀναγνωρίζει ὡς ἀρχηγὸν τῆς Ὀρθοδοξίας τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην.

3. Τὴν στοιχειώδη ἐκπαίδευσιν παρέχει τὸ Κράτος μας δωρεάν. Ὅπου ἡμποροῦν νὰ συγκεντρωθοῦν καὶ 15 μαθηταί, ἑκεῖ ἰδρύει δημοτικὸν σχολεῖον. Ὕπάρχουν καθ’ ὅλον τὸ Κράτος περισσότερα ἀπὸ 9.000 δημοτικὰ σχολεῖα. Ἡ φοίτησις εἶναι ὑποχρεωτική, ὀλλ’ ἀτυχῶς ὑπάρχουν ἀκόμη εἰς τὸν τόπον μας ἀναφάβητοι.

Σχολεῖα τῆς μέσης ἐκπαίδευσεως εἶναι τὰ γυμνάσια, τὰ λύκεια, τὰ ἀστικὰ σχολεῖα καὶ αἱ εἰδικαὶ σχολαὶ (ἐμπορικαί, ἱερατικαί, γεωργικαί, κ.τ.λ.).

Διὰ τὴν ἀνωτάτην ἐκπαίδευσιν ὑπάρχουν: α') τὸ Ἐθνικὸν καὶ Καποδιστριακὸν Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν, β') τὸ Πανεπιστήμιον Θεσσαλονίκης, γ') τὸ ἐν Ἀθήναις Μετσόβιον Πολυτεχνεῖον καὶ δ') διάφοροι ἀνώταται σχολαὶ ('Ανωτάτη Σχολὴ Καλῶν Τεχνῶν, 'Ανωτάτη Σχολὴ Οἰκονομικῶν 'Επιστημῶν, 'Ανωτάτη Δασολογικὴ καὶ Γεωπονικὴ Σχολή, Παιδαγωγικαὶ 'Ακαδημίαι κ.τ.λ.).

Ἄπὸ ὅσα εἴπομεν, βλέπομεν, ὅτι ἡ πατρίς μας Ἑλλὰς εἶναι χώρα ὥραία μὲ εὔκρατον καὶ ὑγιεινὸν κλῖμα. Ἐχει θέσιν εύνοϊκὴν διὰ τὰς συγκοινωνίας καὶ διὰ τὸ ἐμπόριον καὶ τόσας πηγὰς πλούτου, ὡστε ὅσοι ἐργάζονται μὲ ἐπιμέλειαν καὶ φιλοπονίαν, ἡμποροῦν νὰ κερδί-

ζουν εἰς αὐτὴν ὅσα χρειάζονται, διὰ νὰ ζήσουν μὲ ἄνεσιν. "Εχει δὲ ἡ Πατρίς μας καὶ λαμπρὰν ιστορίαν, καθώς μαρτυροῦν οἱ ιστορικοὶ τόποι, ὅπου οἱ πατέρες μας ἡγωνίσθησαν ἡρωικῶς διὰ τὴν ἐλευθερίαν.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

	Σελ.		Σελ.
1. Τι είναι Γεωγραφία και πώς μαντάνομεν αύτήν ...	5	3. Είκονες και χάρται (φωτογραφίαι, σχέδια, κλιμαξ, χάρται)	8
2. Μετρήσεις	6	4. Ο χάρτης της Ελλάδος ..	16

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΑΙ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΑΙ ΠΕΡΙΟΧΑΙ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Α'. — Η νοτία Ελλάς.

1. 'Αττική	20	α') 'Η ανατολική Στερεά	
2. Πελοπόννησος	46	'Ελλάς	75
3. Στερεά Ελλάς (έκτος της 'Αττικῆς)	74	β') 'Η κεντρική και ή δυτική Στερεά Ελλάς	83

Β'. — Η Βορεία Ελλάς.

1. "Ηπειρος	93	β') 'Η κεντρική Μακεδονία	120
2. Θεσσαλία	103	γ') 'Η ανατολική Μακεδονία	130
3. Μακεδονία	112	α') Η δυτική Μακεδονία	
α') Η δυτική Μακεδονία	113	4. Θράκη	136

Γ'. — Η νησιωτική Ελλάς.

1. Αι νῆσοι του Αιγαίου	142	3. 'Ελληνικαὶ νῆσοι ὑπὸ ξένην κατοχὴν	
2. Αι Ιόνιοι νῆσοι	169		175

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

1. Θέσις. "Ορια. "Έκτασις ..	178	ε') δρυκτωρυχία	206
2. Μορφή του ἐδάφους	180	ζ') βιομηχανία	206
3. Ποταμοί και λίμναι	185	ζ') ἐμπόριον	209
4. Κλιμα	186	η') συγκοινωνίαι	211
5. Φυτὰ καὶ ζῷα της Ελλάδος	189	8. Κατανομὴ και πυκνότης τοῦ πληθυσμοῦ	213
6. Οι κάτοικοι της Ελλάδος	194	9. Τὸ πολίτευμα της Ελλάδος και ἡ ἀνάπτυξις τοῦ Ελληνικοῦ Κράτους	216
7. Αι ἀσχολίαι τῶν κατοίκων α') γεωργία	195	10. Διοίκησις. 'Εκκλησία. 'Εκπαίδευσις	219
β') κτηνοτροφία	202		
γ') ἀλιεία	204		
δ') δασοκομία	205		

ΠΙΝΑΞ ΧΑΡΤΩΝ

	Σελίς
1. Ἀττικῆς	19
2. Ἐλλάδος	19
3. Ἀττικῆς	21
4. Πελοπονήσου	47
5. Στερεᾶς Ἐλλάδος καὶ Εύβοιας	76
6. Ἡπείρου καὶ Ιονίων νήσων	94
7. Θεσσαλίας	104
8. Μακεδονίας	114
9. Δυτικῆς Θράκης	137
10. Κυκλαδών	149
11. Κρήτης	163
12. Θέσις τῆς Ἐλλάδος διὰ τὰς συγκοινωνίας	179
13. Αἱ κυριώτεραι δροσειραὶ καὶ τὰ ποτάμια συστήματα τῆς Ἐλλάδος	182
14. Χάρτης τῶν βροχῶν	188
15. » Καλλιεργείας τῆς ἑλαίας	191
16. » Δασῶν τῆς Ἐλλάδος	193
17. » Καλλιεργείας σιτηρῶν, καπνοῦ καὶ βάμβακος	198
18. » Καλλιεργείας τῆς ἀμπέλου	200
19. » Συγκοινωνιῶν τῆς Ἐλλάδος	212
20. Πυκνότης τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἐλλάδος	214
21. Πῶς ἐμεγάλωσεν ἡ Ἐλλάς	217
22. Χάρτης Νομῶν τῆς Ἐλλάδος (πρὸ τοῦ 1940)	220
23. Χάρτης τῆς νέας διοικητικῆς διαιρέσεως τῆς Ἐλλάδος (ἐκτὸς κειμένου).	

Πάντες οἱ γεωφυσικοὶ χάρται τοῦ παρόντος βιβλίου ἔσχεδιάσθησαν ὅποι τὸν κ. Ἀλέξανδρον Φαλτάϊτες.

$\Sigma \eta \mu \in i \omega \mu \alpha *$

*Εκ τῶν ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ περιλαμβανομένων εἰκόνων αἱ κάτωθι 58 ἔλη-
φθησαν ἐκ τῶν βραχευθεὶσῶν Γεωγραφιῶν τῆς Ελλάδος τῶν κ. κ. Παναγῆ
Δημητράτου, Ἰω. Σαρρῆ, Ἰω. Πετροχείνου καὶ Κ. Πολυζώη, ὃς ἀκολούθως :

I. Ἐκ τῆς βραχευθείσης Γεωγραφίας Παναγῆ Δημητράτου.

1. Τὸ Ζάππειον μὲ τὸν Λυκαβηττὸν εἰς τὸ βάθος (18).
2. Τὸ φράγμα τῆς λίμνης τοῦ Μαραθῶνος (30).
3. Ἡ διδύμη τῆς Κορίνθου (35).
4. Ἀπλωμα σταφίδος πρὸς ἀποξήρανσιν εἰς Ἑνακ ἀλώνι (41).
5. Ἀπλωμα σταφίδος κάτω ἀπὸ ὑπόστεγα (42).
6. Ὁ λιμὴν τῶν Πατρῶν (44).
7. Τὸ Λουτράκι (47).
8. Ἡ Μονὴ Ἀγίας Λαύρας (50).
9. Μάνη (54).
10. Δρόμος εἰς τὸ Γύθειον (55).
11. Ἡ λερὸς ὁδὸς τῶν Δελφῶν (60).
12. Τὸ σπίτι, ἐποῦ ἐγενήθη ὁ Ἀθωνάσιος Διάκος (65).
13. Ὁ ἀνδριάς τοῦ Ἀθωνάσιου Διάκου εἰς τὴν Λαμίαν (66).
14. Παιλαὶ γέφυραι πλησίον τῆς Κονίτσης (75).
15. Τὸ γεφύρι τῆς Ἀρτας (80).
16. Τὰ Τέμπη (83).
17. Αἱ ἐκβολαὶ τοῦ Ἀξιοῦ (93).
18. Ἐδεσσα. Ὁ ποταμὸς Ἐδεσσαῖος (Βόδας) ρέει διὰ μέσου τῆς πόλεως (93).
19. Ὁ Λευκὸς Πύργος εἰς τὴν Θεσσαλονίκην (100).
20. Ἡ Ἀγία Σοφία, ἡ Μητρόπολις τῆς Θεσσαλονίκης (101).
21. Ἄγιοι Ἀπόστολοι Θεσσαλονίκης (102).
22. Ὁ Νέστος (104).
23. Ἡ Χαλκὶς καὶ τὸ στενὸν τοῦ Εὐρίπου μὲ κινητὴν γέφυραν (110).
24. Ἐσωτερικὸν σκυριανὸν σπιτιοῦ (113).
25. Ἡ Μύκονος μὲ τοὺς ὁραῖους ἀνεμομύλους (116).
26. Ὁ λιμὴν τῆς Θήρας (119).
27. Ὁ ἀνδριάς τοῦ πυρπολητοῦ Κανάρη εἰς τὴν Χίον (121).
28. Ἡ Παλαιοκαστρίτσα (143).
29. Συγκομιδὴ ἐλαιῶν εἰς τὴν Κέρκυραν (43).
30. Τρυγητὸς (140).
31. Καλύβα ποιμένων εἰς τὴν Πάρνηθα. Ἐμπρὸς ὁ ἀργαλειός (147).

* Ὁ ἐντὸς παρενθέσεως ἀριθμὸς δηλοῖ τὸν ἐν τῷ βιβλίῳ αἴξοντα ἀριθμὸν τῆς εἰκόνος.

II. Ἐκ τῆς βραβευθείσης Γεωγραφίας Ἰω. Σαρονή.

1. Ὁ Παρθενών (17).
2. Δημητόνα, ἡ ιστορικὴ κωμόπολις τῆς Ἀρκαδίας (38).
3. Ἐρείπια ἀπὸ ἔνα ναὸν τῆς Παλαιᾶς Κορίνθου (46).
4. Τὸ Μέγα Σπήλαιον (48).
5. Ὁ Μυστράς (52).
6. Μονεμβασία (56).
7. Μία πλαγιὰ τοῦ Παρνασσοῦ εἰς ὅψος 200 μ. μὲ δύο αἱ ἔλατα (63).
8. Ἡ κορυφὴ τοῦ Τυμφρηστοῦ (68).
9. Ἡ κορυφὴ τοῦ ὅρους Λάκμου (76).
10. Τὰ Μετέωρα (85).
11. Φλώρινα (89).
12. Καταρράκτης Ναούσσης (96).
13. Μερικὴ ἀποψίς τῆς Ξάνθης (107).
14. Ἀποψίς τῆς Σκύρου (115).
15. Ἐρείπια τῆς Δήλου (115).
16. Σίφνος (118).
17. Ἡ Ἐρμούπολις (120).

III. Ἐκ τῆς βραβευθείσης Γεωγραφίας Κ. Πολυζώη.

1. Ἡ κοιλάς τοῦ Εὔρωτα μὲ τὸν Ταῦγετον χιονισμένον εἰς τὸ βάθος (51).
2. Ἡ Παντάνασσα (53).
3. Μία ἀπὸ τὰς ὑψηλοτέρας κορυφᾶς τοῦ Ὀλύμπου χιονισμένη (84).
4. Ὁ Κισσός (86).
5. Ὁ Αθως (103).
6. Κρητικὸς ζευγολάτης εἰς ἐν δύο πέδιον τῆς νήσου (125).
7. Ὁ ἀργαλεῖδος εἶναι μία ἀπὸ τὰς κυριωτέρας ἐνασχολήσεις τῶν γυναικῶν μας (153).

IV. Ἐκ τῆς βραβευθείσης Γεωγραφίας Ἰω. Πετροχείλου.

1. Ὁ δδοντωτὸς σιδηρόδρομος τῶν Κἀλαβρύτων (49).
2. Τὸ Ποντικόνησι καὶ τὸ νησάκι τῆς Μονῆς τῶν Βλαχερνῶν (128).
3. Τὸ ἀρμεγμα εἰς ἔνα μαντρὶ τῆς Μακεδονίας (148).

Αἱ λοιπαὶ εἰκόνες καὶ τὰ σχέδια τοῦ βιβλίου τούτου ἀνήκουσιν εἰς τὴν τυχοῦσαν Α' βραβείου «Γεωγραφίκων τῆς Ἑλλάδος» τοῦ κ. Γεωργίου Α. Μέγα.

Φωτοτυπογράφησις Εὐαγγέλου Χαλκιοπούλου.

*Ἐπιμελητὴς τῆς ἐκδόσεως καὶ ὑπενθυνος ἐπὶ τῆς διορθώσεως τῶν παιχνιδιών
δοκίμων ΔΗΜ. ΜΑΓΓΙΩΡΗΣ.*

ΑΝΑΔΟΧΟΙ ΕΚΤΥΠΩΣΕΩΣ & ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑΣ

ΚΟΙΝΟΠΡΑΞΙΑ : ΓΕΡΤΡ. Σ. ΧΡΗΣΤΟΥ & ΥΙΟΣ
ΑΡΧΑΙΟΣ ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΔΙ: ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΥ Α.Ε.

Τυαντος Λιπε Παλαιοχώρω.

Μαζικής Γύρησης Ν. αριθμός
Γ^α Τείχος Δεκ. έτη 1954.

Μονία Καινοχώρω

Μαζικής Γύρησης

Παραγωγή φαγητού

Α! τάξις

Έργο Έρως

1963

$$\begin{array}{r} 15 \\ + 9 \\ \hline 24 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 24 \\ + 1 \\ \hline 25 \end{array}$$

